BERIGTEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

TE

UTRECHT.

VIJFDE DEEL, EERSTE STUK.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON,
1853.

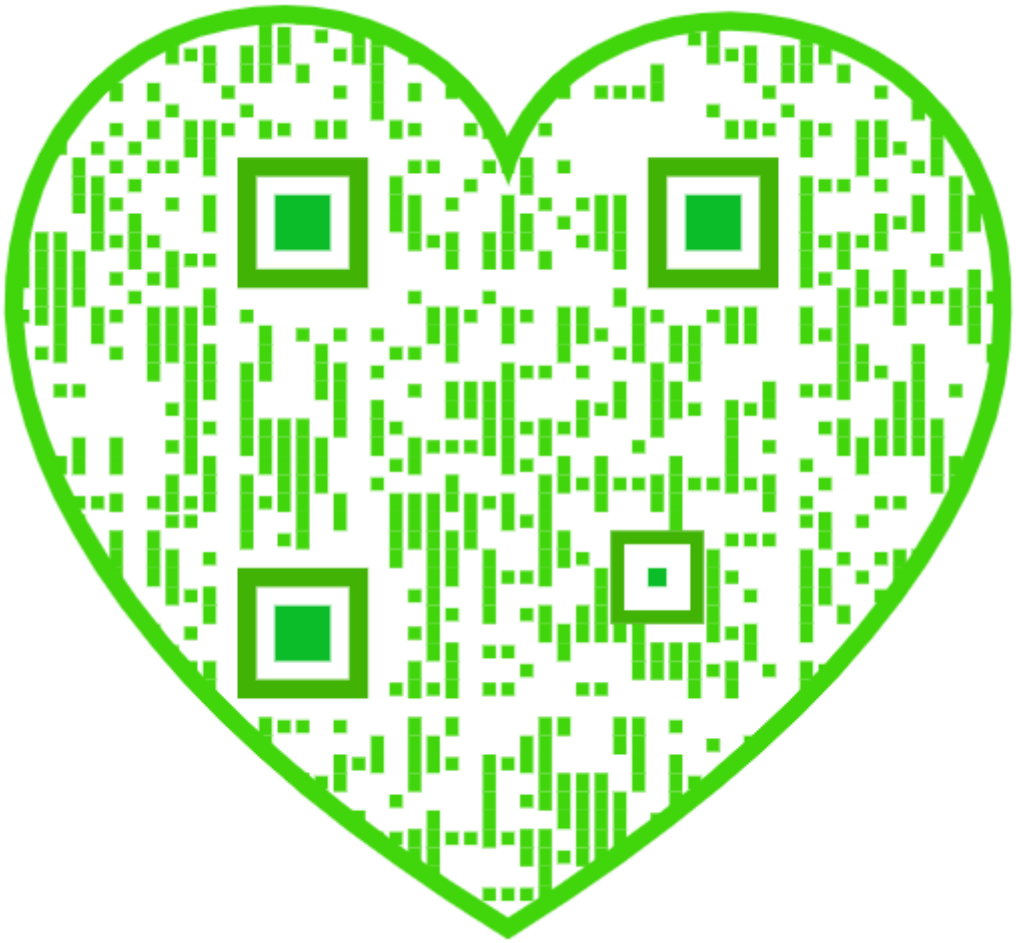

MEMORIE

VAN DEN

GOUVERNEUR GENERAAL JOHAN GIDEON LOTEN,

BETREFFENDE

MAKASSAR.

MEDEGEDEELD DOOR

Mr. J. A. GROTHE.

De hoogleeraar P. J. Veth, te Amsterdam, aan welken dit stuk ter beoordeeling was toegezonden, heeft deze memorie allezins de uitgave waardig gekeurd. Genoemde heer heeft daaromtrent het navolgende medegedeeld, hetwelk hij slechts als vlugtige aanmerkingen wenscht te hebben beschouwd, doch welke de Commissie van Redactie tot toelichting dier memorie echter van te veel belang heeft geoordeeld, om ze niet als inleiding het stuk zelve te doen voorafgaan.

»Gelijk in andere gouvernementen is het ook in dat van Makassar het gebruik geweest, dat ieder gouverneur door eene memorie omtrent den staat van zaken en de verhouding der Compagnie tot hare bondgenooten zijnen opvolger op de hoogte stelde der aangelegenheden van het gewest, dat hem was toebetrouwd geweest. Hoe lang de post van gouverneur van Makassar is bekleed geweest door Rosenboom, aan wien deze blijkens de memorie in 1750 werd overgedragen door den heer Loten, is mij niet bekend; waarschijnlijk echter heeft dit geduurd tot 1756, toen deze betrekking werd opgedragen aan Roelof Blok, die haar bekleedde tot 1760. Toen Blok dit gouvernement aan zijnen opvolger overdroeg, heeft hij zich de moeite gegeven, de memorie, die ook hij ten behoeve van zijnen opvolger opstelde, te doen voorafgaan door een aaneengeschakeld verhaal van de betrek-

kingen der O. I. Compagnie met het Makassaarsche Celebes en onderhoorigheden, een stuk dat door groote naauwkeurigheid uitmunt. Gedurende het Britsche tusschenbestuur werd dit stuk, gelijk het in het archief van Makassar gevonden werd, in het Engelsch vertaald door zekeren John von Strubenvoll, en met een journaal der gebeurtenissen van 1760 tot 1808, volgens de aanteekeningen der opvolgers van Blok, eveneens in het archief gevonden, vervolgd. Dit werk werd in 1817 te Calcutta uitgegeven, maar is in Europa en zelfs in Neêrlandsch-Indië hoogst zeldzaam en niet zonder groote moeite te bekomen. Ik zelf heb het nimmer gezien. Het oorspronkelijke van het geschiedverhaal van Blok werd in 1848 te Batavia in het licht gegeven, in het eerste nommer van den 10^{en} jaargang van het Tijdschrift voor Ned. Indië, naar een exemplaar in het archief te Batavia gevonden. Deze uitgave is in spelling gemoderniseerd en vermeerderd met eenige aanteekeningen. Een zeer beknopt vervolg, geput uit eene in 1835 geschreven nota door den gouverneur van Makassar, den heer J. F. T. Mayor, is later in het Tijdschrift voor N. I. opgenomen, namelijk in n°. 6 van den jaargang 1850. Voegt men hierbij wat over de zaken van Makassar door Valentijn is geschreven, de mededeelingen van den heer Tobias in de jaargangen 1827 en 1828 van het Tijdschrift *de Nederlandsche Hermes*, en de eerste hoofdstukken van het in 1840, onder den titel van *Celebes* (Breda bij Broese) door den heer van Rijneveld in het licht gegeven werk, dat hoofdzakelijk het verhaal der expeditie tegen Boni in 1825 bevat, dan heeft men, om van meer voorbijgaande behandeling in werken van meer omvattenden aard, b. v. van Kampen's *Nederlanders buiten Europa*, niet te gewagen, schier alles bijeen wat, voor zoo verre mij bekend is, immer over de geschiedenis van het Makassaarsche Celebes is geschreven.

Ofschoon nu de gebeurtenissen, van welke de memorie van den heer Loten gewaagt, behooren tot het tijdvak, hetwelk in het geschiedverhaal van Blok is behandeld, zal echter de uitgave dier memorie daarom in geenen deele overtollig zijn. Zij is klaarblijkelijk met groote zorg gesteld en door een ambtenaar die zich door bekwaamheid en een helderen blik onderscheidde. Gelijk te verwachten was, ontvangt zij hier en daar door het verhaal van Blok veel licht; en wat voor de naauwgezetheid van beide ambtenaren getuigt, zij is er, voor zooveel mij uit eene vlugtige lezing gebleken is, nergens mede in strijd. Maar dewijl, wat de jaren waarover deze memorie loopt aangaat, het verhaal van Blok zeer kort is, vinden wij hier een aantal nog geheel onbekende bijzonderheden omtrent het Makas-

saarsche Celebes; men houde toch in het oog, dat niet de memorie van Blok, maar alleen de historische inleiding daartoe is uitgegeven, in welke inleiding slechts een algemeen overzigt der gebeurtenissen gegeven werd. Maar wat mij vooral in de memorie van Loten belangrijk is toegeschenen, is het juiste inzigt, dat zij ons geeft in de verhouding der Compagnie tot hare bondgenooten op Celebes, en de door haar gevolgde staatkunde, welke blijkens § 58 ook het *divide et impera* geenszins uit het oog verloor.

MEMORIE BETREFFENDE HET MANIEMENT DER VOORNAAMSTE ZAAKEN TOT MACCASSER EN HET GEEN VERDER TOT BESTIER VAN DIE PROVINCIE EN TOT 'S ED. COMP. BONDGENOOTEN, ZO ALDAAR ALS DE VERDERE DAAR TOE BEHOORENDE NAAR DEN TEGENWOORDIGEN TOESTAND DE GEWIGTIGSTE RELATIE HEEFT, TER ORDRE VAN ZIJN EDELHEYD DEN HOOG WELGEBOOREN GESTRENGEN GROOTAGTBAAREN HEERE GUSTAAF WILLEM BARON VAN IMHOFF, GOUVERNEUR GENERAAL, EN DE WELEDELE HEEREN RAADEN VAN NEDERLANDS INDIA, AAN DEN HEER MR. CORNELIS ROSENBOOM, GEËLIGEERD GOUVERNEUR EN DIRECTEUR WEGENS DE GENERALE NEDERLANDSCHE OOST IND. COMP. TOT MACCASSER, TOT NARIGT OVERGEGEEVEN DOOR DEN GOUVERNEUR JOAN GIDEON LOTEN, OP ZIJN VERTREK ALS RAAD EXTRAORDINAIR VAN INDIA NA BATAVIA.

Mijn heer!

§ 1. Dat het niet mogelijk is, omtrent het geene in dit conquest met dat het welk daar toe betrekkinge heeft, in acht is te nemen, zo algemeene regelen voor te stellen, om alle dagelijksche voorkomende gevallen door deselve op te lossen, is uw Ed. mits deszelfs voorig verblijf in emploi in 's Ed. Comp. dienst te deeser plaatse volkomen bewust, geconsidereerd de meenigte der bondgenooten, de wonderlijke ge-

aardheyd van meest alle, en in het bijzonder het trots, ongemakkelijk en doorgaans ondankbaar naturel van de door geen weldaaden te verpligten zijnde Maccassaaren, gevoegd bij de alliancien, die de bondgenooten, immers de voornaamste derzelver, onder malkanderen hebben.

2. Derhalven is het mij difficiel, uw Ed. yet wes te konnen suppediteeren het geene uw Ed. niet reeds voor mij bewust geweest is; want na dit Gouvernement zullende vertrecken, heeft uw Ed. de goedheyd gehad, mij van veele dingen te onderrigten, ook van den dangereusen toestand der harmonie onder de bondgenooten en hoe er zig veele aparentien op deeden van verwarringen, ook door veele kundigen geacht van zodaanige remarque, dat men niet buyten alle gedachten verseerde, om die van Waajo, het vreedens contract nog niet geamplecteerd hebbende met de geene, die haar uyt het doen ter tijd zeer misnoegd Bonisch rijk en andere altijd na nieuwigheden haakende bondgenooten mogelijk zouden toevloeijen, eens weder, gelijk onlangs bevorens, in het gesicht van ons kasteel, het zelve van de landzijde insluytende, gecampeerd te zien; het welk egter van zo groot gevolg niet geweest is, terwijl de Almogende het zoodaanig na mijn aankomst heeft gedirigeerd, dat het vertrouwen met Boni is aangegroeyd en mogelijk zoude geraakt zijn tot zo veel volkomenheyd als het zelve ooyt geweest is, ware het niet dat de ontijdige komste van Aroe Tanette en de protectie aan hem en zijne famille beweezen, mitsgaders het declineeren van pretensien niet met de regtmaatigheyd over een komende, nu en dan eenige interruptie veroorsaakt hadden, die nogthans nooyt heeft doen cesseeren de vriendschap van de overledene koninginne en haaren broeder, den tegenwoordigen koning van Boni, zo Comp. wegen als in het bijzonder, met mij op een zeer genege wijze altijd onderhouden.

Het geen omtrent de Maccassaarsche hoven meest den tijd zodaanig niet geleegen geweest is, invoegen om aan uw Ed. met geen dubbel detail verdrietig te zijn, als in het vervolg

in een aanhaalinge van het aller voornaamst bij mijn aan zijn gepasseerde zal te vooren koomen. Na het zelve en na eenige andere particulariteyten zo domestique als gemengde daar op volgende, zal ik dit geschrift met eenige de bondgenooten in het algemeen en bijsonder concerneerende raisonnementen termineeren.

5. D'order der Bondgenooten vereyscht de zaaken voornamentlijk relatie hebbende tot het Bonisch hof te laaten voorgaan.

Het zoude te wijdloopig zijn een geheele beschrijving van de constitutie van dit rijk en van dies grooten te doen; men kan dat meerendeels zien in de voorgaande memorien omtrent d'algemeene zaaken; de bijzondere veranderen zo dikwijls, dat de dagelijksche ondervinding daar van de beste onderregting geeft; derhalven zal ik maar zeer kortelijk aanhaalen het voornaamste, dat wij met deezen bondgenoot en met de mindere ontmoet is, en zo zal ik ook wegens de grooten voornamentlijk spreeken, waar mede ik eenige onderhandelingen heb gehouden of anders goede ervaringe verkregen; op dezelve wijze is mijn toeleg de onderdaanen betreffende.

4. De nu overledene koninginne van Boni en Loewoe is genoeg bekent van een wonderlijk en wispeltuurig naturel geweest te zijn, waarom het niet moogelijk geweest is haer Hoogheyd in alles genoegen te geven, zonder de bron van Comp. weldaadigheyd geheellijk uyt te putten en den minderen bondgenoot en onderdaan geheellijk aan de aangematigde heerschappij en baatzugtigheyd der Boniers op te offeren.

In diervoegen is haare Hoogheyd geheel onvergenoegd geweest, dat men in het jaar 1747 niet heeft willen overgeeven bij de dertig onderdaanen uyt het Maleytsche campong, die haar Hoogheyd beweerde haare slaven te sijn, waaromtrent uw Ed. gelieve na te zien de resolutie deezer regeering van den 1 Mey deszelven jaars. Deese weygering is d'eenige zaak, die haare Hoogheyd, geduurende mijn aanwezen, van belang heeft geallarmeerd, niet tegenstaande deeze luyden altijd voor vrije erkend geweest waren en de pretensie al in de twintig jaaren

was verouderd, mitsgaders deeze zaak eerst door mij zelve met nauwkeurige informatien, en daar na tot meerder gerustheyd door den onderkoopman Camerling en boekhouder Coutrier is onderzogt geworden.

5. Gemelde haare Hoogheyd deeze ontzegging zeer kwalijk duydende, is daar op zeer gemelijk na de Comps. provincie Maros vertrokken, alwaar zij op de negory Marampesoe, naauwlijks een half uur van des Comps. schans bij de negory Soerejirang gelegen, verblijf heeft gehouden, en werwaards haare Hoogheyd een getal van wel vijf duyzend gewapende Mandhareesen ontbood, die met naar haare wijze ten oorlog toegeruste vaartuygen zig ook in de voorsz. provincie indrongen, dog door mijne aanzegginge aan den jong koning Djalal Oedin, haar Hoogheyds halve broeder, mitsgaders doenmaals Regent van Boni, nevens andere mesures, door mij genemen tot beveyliging van 's Ed. Comp. noorder provincien, zijn die van Mandhar daar uyt gedelogeerd, het welk, behalven uyt het dagregister, kan beoogd worden uyt de Bataviase afgaande secreete missive den 13 October 1747.

6. Waar na het misnoegen van Bonis koninginne allengskens slijtende in de vriendschap, zo 's Ed. Comp. wegen als ook particulier, met onderlinge blijken van genegendheyd weder hervat zijnde, is haare Hoogheyd in September van het volgende jaar 1748 op Bontoala weder gekeerd, terwijl het verblijf op Marampesoe zoo lang wierd uytgereckt door de feesten van besnijdenis en andere, die haar Hoogheid aldaar ten opsigte van kinderen uyt de koninglijke familie heeft gevierd.

7. De jong koning, die in het laatst van September 1748 na de Boegis was vertrokken, keerde weeder op den 8 April 1749, en kwam op den 17 plegtiglijk van de nu vastgestelde reyze van de koninginne na haare binnen landen kennis geeven, na dat wel twee jaeren het gerugt daar van had geloopen en haar Hoogheyd zelve daar van, dog zeer onbestendiglijk, nu en dan tegen 's Ed. Comp. dienaaren geraisonneerd had. 's Anderen daags kwam haar Hoogheyd zelve op een ceremonieele wijze

onder zeer genegene betuygingen van mij afscheyd nemen, zo als dit breeder bij de aparte brief van den 9 Juni en voornamentlijk het dagregister is ter neder gesteld; haar Hoogheyd vertrok hier op den 22 April, na dat ik den 20 om haar Hoogheyd behoude reyse te wenschen mij na Bontoala begeeven had, alwaar haare Hoogheyd met een zeer bewogen gemoed zoodaanige hartelijke en tedere betuygingen herhaelde, dat in mij geen de minste twijfel konde overblijven voor de opregtheyd derzelver.

8. Want, schoon het vertrek der Bonische koningen in het algemeen wel word gehouden voor een teeken van groot ongenoegen en een gevoeligheyd over aangedaane beleedigingen, welk naam het hier niet vreemd is door de hoven van Boni en voornamentlijk Goah te hooren geeven aan den pligt, waar mede men in een regtmatige moderatie de observantie der contracten verdeedigt, zo heb ik dog nooyt konnen gewaar worden, dat haar Hoogheyd eenig misnoegen tegen de Ed. Comp., mij of andere dienaaren had opgevat; het eenige dat bij mijn tijd, gelijk gezegd is, chagrin heeft veroorzaakt, is geweest de niet gevolgde voldoening op de pretensie van 's Comp. onderdaanen uyt het campong Malayo; dog dat dit nog bij haare Hoogheyd geresideerd zoude hebben, is anders gebleeken, want haar Hoogheyd heeft tot haar overlijden, het welk is voorgevallen op den 2 November 1749, niet zonder interruptie (door) aanhoudende particuliere correspondentie, tot betuygingen van vriendschap, haare welmeenendheyt, ten eynde toe doen blijken.

9. Ondertusschen was op den 25 Juli 1749 de jonge koning uit de binnen landen, werwaards hij de koningin verzeld had, gereverteerd, en na mij met verscheydene Aroe Pitos of kiesheeren (eygentlijk zeventallig heerschap) op Eresa in 's Comp. provincie Labaccan een beleefd bezoek en van de gevaarlijke krankheyd der koninginne kennis gegeven te hebben, vertrok zijn Hoogheid weder op den 2 September derwaards.

10. Bij deze gelegentheyd had zijn Hoogheyd mij te voren

heymelijk doen verzoeken, dog bij sterfgeval zijner zuster deszelfs belangen te willen begunstigen omtrent de successie, en vermits dit met die van de Ed. Comp. als naar alle aparentie de minst schadelijke overeenkomstig waren, zo deede 'k, na dat ik de bij zijnde Aroe Pitos en grooten volmondig had doen avoueeren, dat het bij de aanstellinge van zijn Hoogheyd tot jong koning dusdanig eenparig beslooten was, aan dezelve een dringende aanspraak, om dit besluyt te doen hand grijpen, het welk zij nu alle in 's konings tegenwoordigheyd een voor een met veelvuldige verzekeringen bij handtastinge beloofden, en het welk ook van dat gevolg is geweest, dat zijn Hoogheyd op 't overleyden van zijn zuster als koning van Boni is geeligeerd geworden; niet dat ik aan mijne tot deeze grooten gevoerde redenen, die 'k alleen als eene kragtige herinneringe aanmerke, yetwes van belang toeschrijve, maar wel aan de door haar daar op in 's konings tegenwoordigheyd herhaalde en bevestigde beloften. Ik wensche, dat hij en de welmeenende Rijksgrooten die electie zullen konnen maintineeren tegen de poogingen, die aparent door de Maccassaren of de aan haar door huwelijken geatacheerde Boniers zullen gedaan worden, om de moeder des konings van Goah Aroe Pallacca tot de kroon van Boni te doen geraaken, het welk hoe nadeelig het voor d'Ed. Bomp. en alle de bondgenooten, buyten de Maccassaarsche, zijn zoude, uw Ed. genoeg bekend is.

11. Zijn geeligeerde Hoogheyd, zo mede de overledene koninginne Aroe Timoeroeng (nu Matinroë ri Tjippoeloeë), zijn kinderen van Matinroë ri Naga Oëlang, mede koning van Boni; doch van verscheydene moeders, die der koningin was Datoea ri Larompo, dogter van Matinroe ri Tompo Tika en zuster van Matinroe ri Lanka Nana (die grootvader van moeders zijde was van den jongst omgekomenen Caraëeng Aganiondjo) beyde geweest koningen van Loewoe, maar de moeder van zijn presente Hoogheyd was van een mindere geboorte. De moeder van den Goahs koning Aroe Palacca is dochter van Sap-pe Walié, anders Matinroe ri Sambopoe, mede geweest

eerst koning van Goah, daar na van Boni, die meede een zoon was van Lappatauw, anders Matinroe ri Nagaoelang, evengemeld (bij de dogter van wijlen den koning van Goah Tomenanga ri Lakiion), zo dat de overleedene koninginne moeije was van deeze Aroe Palacca, welke uyt haer huwelijk met Cavaeeng Limpangan, nu koning van Tello en rijksbestierder van Goah, onder andere kinderen heeft gehad, de laatst overledene en de nu regeerende koningen van Goah.

12. Terwijl de jong koning de zaaken van het Bonische rijk in de binnen landen beschikte en de koningin nog even voor haar vertrek deszelfs wederkomst op Bontoala verwagtede, bekwam men hier tijding, dat het Bonisch prinsje Tjalla Paneki met een aansienlijk getal gewapenden 's Comp. zuyder provincien was ingetrocken tot zeer na bij de schans op Boelecomba; ik heb daar op aanstonds den onderkoopman en oppertolk Vol na Bontoala bij haar Hoogheyd gezonden, ter bekendmaking van dit tegen de contracten strijdig gedoente, en heb daar op den tweeden tolk Muller met een zendeling van haare Hoogheyd na de zuyder provincien gezonden, van voornemen om, de zaaken zodanig bevindende, Tjalla Paneki uyt naam der beyde hoogste bondgenooten aan te zeggen, de 's Ed. Comp. provincien te ruymen; haar Hoogheyd scheen in waarheyd van deezen inval onbewust en ten eersten bereyd haaren zendeling te laaten vertrecken met Muller, die van duydelijke instructie, onder de bijlagen van het dagregister te vinden, gemunicerd was; maar daags na dit vertrek bekwam men tijding dat Tjalla Paneki, reeds met 's Ed. Comp. onderdaanen in een gevegt zig hebbende ingewikkeld, met verscheydene zijner volckeren was gesneuveld, zoo als ons dat door den resident Beens bij brief van den 12 Maert wierd bedeeld; egter heeft men den 15 in conformité der op dien dag genomene resolutie na Boelecomba gedetacheerd twaalf soldaaten met haare onderofficieren, ten eynde, bij onverhoopte aantasting door Tjalla Panekis aanhang van 's Comp. posten, die behoorlijk te konnen verdeedigen, hoewel dat geen gevolg heeft

gehad tot heden en de onlusten daar mede schijnen geeyndigd te zijn.

13. Wij zijn wel bij gerugt geinformeerd geweest, en het is zeker genoeg, dat den resident Beens dit prinsje op een brutale wijze heeft beleedigd gehad, met een vaartuyg van hem te plunderen en een zijner pagoeloedjoas te massacreeren; dog hoe ik ook dit aan den jong koning heb als in de mond doen geeven met het zeggen aan den tweeden (tolk) To Marilalang Aroe Oedjoeng en den hof tolk To Atona, dat ik maar klagten en bewijs verwagtede, heb ik dezelve daer nooyt toe konnen brengen; eensdeels denk ik daar van de reden te zijn de kwaade grond, welke er heerscht tusschen gemelden vorst en den tegenwoordige Pongauwa, van wien en van Aroe Palakka de moeder van Goahs koning Tjalla Paneki een halve broeder van vaders zijde was, dog van een moeder van kleyndere geboorte, en ook omdat deeze Pongauwa of veldheer toen was in de binnen landen; en anderdeels om dat het tog te laat en Beens altijd aan de Bonische princen en 's Comp. onderdaanen een inductie had konnen geeven, dat hij met directe ordres van haar Hoog Edelheedens gemunieerd en zo veel als een apart onafhangelijk bestier in de zuyder provincien magtig was, welk voorgeeven ik na het vertrek van Beens eerst heb ontwaart; en ten laatsten ook om dat Bonis hof volkomentlijk overtuygt was, dat Tjalla Paneki, in plaats van bij het hof en dat vervolgens bij de Comp. geklaagt te hebben, zelf zijn zaak door de wapenen heeft willen beslissen, en dus zig aan het violeeren der contracten schuldig gemaakt hebbende, in het bedrijf zelfs van zijn misdaad was omgekomen; en ik bij het aanweezen van Beens geen genoegzaam bewijs konnende magtig worden om hem naar verdiensten te doen straffen, verkoos de weg, terwijl hij een springtogt na Batavia verzogt, hem dat te helpen accordeeren, zo veel te eer, om dat ik bemerkte, dat daar door aan Boniers en onderdaanen niet ten onregt zoo hatelijk een dienaar dog uyt de weg raakte.

Op hoedaanige wijze deeze zaak nog geen verder gevolg

heeft gehad na de komste van zijn Bonische Hoogheyd op Bontoala (den 30 Mey voorgevallen), mitsgaders deszelfs solemneele binnen komste in het kasteel den 8 Juni daar aan, met de beleefde en na alle schijn zeer hartelijke omstandigheeden die komst verzellende, zal uw Ed. omstandiglijk gelieven te zien in het dagregister op genoemde tijden, en mijne aparte aan haar hoog Edelhedens afgegaane letteren van den 15 Juni 1750.

14. In deeze materie heb ik gewag gemaakt van den tweeden of jongsten geheymen raad (to Marilalang Loloë) Aroe Oedjoeng, waar mede en ook met den oudsten geheymen raad (to Marilalang Matjoaë) Daëeng Mamala, ik verscheydene onderhandelingen gehad hebbe, zijnde deeze een heer van in de zestig jaaren, wat stuursch van gelaat, maar het innerlijke vereffend dit met regtmaatigheyd in zijne behandelingen, zijnde hij zeer gereed tot het afdoen van alle geschillen tusschen Comps onderdaanen en Boniers naar de inlandsche wetten, zig niet schaamende die van zijne natie, als zij schuld hebben, in 't ongelijk te stellen, zo als ik het dikwijls ondervonden hebbe, hoe wel wijlen de heer Lautijn hem in zijn Ed. memorie zeer verdagt houd, daar aan ik dog alle geloof niet kan weygeren, als met luyden gesprooken hebbende, die de zaaken hebben bijgewoond en deezen minister in den laatsten oorlog voor wat Wadjoreesch gezind hebben gehouden: maar ik vind mij verpligt als bij herhaalinge te betuygen, dat mij nooyt yetwes onredelijks in deezen ouden heer, die nu tot mijn leedweeze zeer krank leyt, ontmoet heeft. De tweede to Marilalang, nu zijn vierde gezantschap na Batavia bekleet hebbende, die een heer van zes off zeven en dertig jaaren is, betoond zig billijk genoeg in het decideeren van geschillen tusschen de Comp. en Bonische onderdaanen, en is voorts in zijn ommegang met een eerlijke beleefdheyd en sentimenten begaaft, zijne afkomst is zeer aanzienlijk, decendeerende van den koning van Boni Latinripala off Matinroë ri Tello, die d' eerste Mahometaansche koning geweest en omtrent het jaar 1626 overleeden is.

15. Van de Boegische heeren, waarmeede ik weynige zaaken te verhandelen gehad hebbe, hoewel mij in ommegang eeniger maaten bekend, zal ik wegens derzelver caracter weynig detail doen, zo als van den prins Pongauwa (meede een zoon van Sap-pe Walié, anders Matinroé ri Sambopoe, hier voor gemeld), daar ik nooyt anders als alleenlijk dikwijls eenige konstwijlige discourssen mede gehouden hebbe, ook twijffele ik of zijn imborst wel zijn uyterlijk, dikwijls al te vriendelijk air, beantwoord.

16. Maar de kiesheer Aroe Tanette Malolo, d' opper- en onder stedehouder van Bonto Ala, off de Soelle Watang en Gallarang ri Bontoala zijn ministers, waar mede wel te handelen is; de twee laatste verbeelden des konings persoon in zijn absentie, en daar van is de voorsz. Soelle Watang, Aroe Mabiring genaamd een zoons zoon van den koning van Boni Lamadaramang, bij den heere Speelman in zijn hoog Ed. notitie Poeana Pakkakoa (sedert Matinroë ri Boekaka) genaamd, en een zeer eerwaardige grijzaard; hij mag vrij wel met de twee To Marilalangs gelijk gesteld worden, en is een regt Bonier, die een afschrik van de Maccassaarsche heerschappij heeft.

17. Aan uw Ed. zullen ook verscheydene gevallen voorkomen om te beslissen met den Tawoe Togang, nu Djemna Togang, of een man die in regten de waarheyd uytspreekt, (mede een gemeen raadsheer en gunsteling des konings); dog van deezen regts vorderaar kan men niet zeggen *nomen et omen habet;* want ik heb nooyt zelfs gehoort of vernomen, dat hij de waarheyd heeft gesprooken; maar wel ondervonden, dat hij een volslage bedrieger en aanhouder van weg geloopene slaaven is, zo als hij er nog twee van den provi. hoofd administrateur van Clootwijk in 't openbaar met geweld in zijn magt houd.

18. Dagelijks zal uw Ed. ook met boodschappen van Bonis hof bij zig zien verschijnen den hof tolk To Atona, die een bequaam man en meegaande genoeg is voor onze natie, ook

daar en boven de hoedanigheyd heeft van zijn koning getrouw te zijn; het komt mij voor, dat wijlen de heer Smout in zijn Ed. memorie het character van deezen hof tolk op een tegenstrijdige wijze beschrijft; dog ik heb de geringste ondervinding zelf niet, dat hij aan de onze schadelijk is.

19. Uyt de broeders van den presenten koning, maar mede van een mindere geboorte, moeders wegen, zijn nog in leven Aroe Bacca, die nu in 's Comp. noorder provincien, dan elders zig ophoud, zijnde een prins, die niemand belee-digd en van een goeden aart is, dog zonder ambitie, zijnen tijd en middelen alleenlijk met vrouwen en in leedigheyd slijtende.

De andere Aroe Panjille, eertijds genaamd Latongan, dat is zo veel als aan wiens geboorte men twijffeld, dog hij is in groote faveur bij de overleedene koningin geweest en de presente koning heeft werks genoeg gehad, om zig in Bonis regentschap tegen zijne lagen staande te houden; hij is dog nu na haar hoogheyds overleyden verkoren tot Datoea ri Sopeeng, of koning van Sopeeng, zekerlijk om zijn tot troubles genegen naturel daar mede te stellen, en den koning van die kant te beveyligen, het welk men wel mag wenschen; dat deeze prins eenige goede hoedaanigheeden zoude bezitten heb ik nooyt gehoord off ondervonden.

Aroe Sinri is een zoon van Aroe Mampoe, die ook koning van Boni en afgezet is geweest (anders genaamd Paraceng Bissei) en van een moeder van mindere afkomst; de vader van Aroe Mampoe was ook Matinroe ri Naga Oelang, en zijn moeder een dogter van To Menanga ri Lakiion, koning van Goah, in wiens plaats Sira Djoeding gesuccedeerd is geweest; ik heb nog niet zo veel van hem gehoort, om daar uyt eenige bepaalinge tot zijn oordeel en ook niet tot het contrarie te maaken; mogelijk zijn er nog troubles te verwagten, om dat hij, toen de koningin haar verblijf op Maros hield, tusschen deeze plaats en Oedjong Pandang in zee, den zoon van den afgezetten Madanrang off rijksveldheer Aroe Kajoeara ontmoe-

tende, dien heeft doen massacreeren; hij is na het overlijden der koningin Aroe Mampoe gecreëerd en heeft nog een jonger broeder Daeëng Paliia, zijnde zij beyde princen die beleefd genoeg en van goede opslag zijn.

Den 27 Juni een bezoek gevende aan den koning van Boni op Bontoala, verhaalde mij zijne Hoogheyd, dat die van Loewoe tot hunnen koning gekoren hadden een zoon van Matinroë ri Lankanana, dog bij een moeder van geen tot de successie bevoegde origine, wegende daar bij op een billijke en welmeenende wijze, dat die van Loewoe zig daar in te buyten gegaan hadden, en dat zij geobligeerd waren geweest te creëeren eene der kinderen van de koningin van Tanete, als die meede tot over groot vader hadden evengenoemden koning van Loewoe, waar van zij op een wijze, die haar de meest gewettigde tot Loewoe maakt, deriveeren; ik heb gedagt met deeze bijzonderheyd de materie van Boni te moeten vermeerderen.

21. Het hof van Goah heeft zig, terwijl de ondergetekende het hoofd-bestier van dit conquest in handen heeft gehad, meest den tijd zeer ongemakkelijk gedraagen, zo als ik reeds in het begin deezes heb aangeroerd; hetzelve is al met den aanvang mijnes verblijfs op den 30 September 1744 mij zeer lastig gevallen door haar verzoek, om het geheele Comp. landschap Sodiang in de noorder provincien, het welke op zodanige wijze is gedeclineerd, als het zelve in het dagregister successive kan gezien worden.

22. Dog de importune bedrijven der Maccassaren zijn zo zeer toegenomen, dat wanneer de rijksbestierder van Goah, Cavaëeng Tello, met veele rijksgrooten op den 8 Februarij 1745 in mijn tuyn mij een bezoek quam geeven, ook een groote troup volks met assagaaijen en kritsen gewapend mede de poort wilde indringen; dog de tolk Muller dit willende beletten, wierden deeze heeren zeer verstoord, en zijn er dog wel ruym honderd gewapenden het huys ingedrongen tot binnen de voorzaal, alwaar de koning van Tello aan mij, die buyten den opper-tolk Vol door den secretaris Hodenpijl verzeld was,

onredelijke klagten voordroeg over 's Comp. regent van Poelembankeeng, als zijn Excellentie hinderlijk zijnde om drie eylandjes, in de mond van de rivier aldaar gelegen, in possessie te houden, in bewoordingen vol kleynagting voor d'Ed. Comp., die hij tragtede klem te geeven met de hand aan de krits te slaan, het welk op het zelve oogenblik door alle de rijksgrooten en alle d'ingedrongenen, onder welke zig, agter des rijksbestierders stoel, van d'allerberugste publique moordenaars en roovers bevonden, wierd nagevolgd; dog, ziende dat deeze bullebak ons niet verzettede, wierd hij zeer schielijk bedaarder, en de zaak kwam tot geen verder uytterste als met het uytten van scheldwoorden op 's Comp. regenten en onderdaanen.

Om van deeze brutaliteyten satisfactie te vorderen, zond ik volgens genoomen raadsbesluyt op den 24 April na Tello bij dien koning, als rijksbestierder van Goah, de gecommitteerde onderkoopluyden van Beusechem en van Clootwijk, geassisteerd met den oppertolk Vol, den vaandrig de la Hautemaison en een detachement van 24 grenadiers, 12 ruyters en haare onderofficieren, na dat bevoorens voor de gecommitteerden acces had doen volgen; ik dee daar en boven reden eysschen, waarom de nog uytgeweke Maccassarsche prins Caraëeng Barombong nog wierd wederhouden bij de Comp. in submissie te komen, van welke agterblijven ik hem Caraëeng Tello deed zeggen d'eenige oorzaak te zijn.

23. Deeze commissie met nadruk uytgevoerd zijnde, kwam op den 13 May ten bijzijn van gedistingueerde Bonische gecommitteerden, na dat ik in stilte ordres tegen den indrang van overtallig volk en verrassing, waar van het gerugt onder den inlander algemeen was, gesteld had, de koning van Goah met die van Tello als rijksbestierder, mitsgaders veele hofgrooten en princen, waar onder ook Caraëeng Barombong, mij door den raad vergezelschapt een bezoek geeven; wanneer gemelt rijksbestierder zijn leedweezen betuygt hebbende, met een eerbiedig gelaat verschooning verzogt over zijne precipitante gedoenten op den 8 Februarij, na het welke Caraëeng Barom-

bong door den rijksbestierder ter obtenue van pardon wegens zijnen afval van het bondgenootschap in den oorlog van Caraëeng Bontolankas aangeboden zijnde, gaf die prins mij zijn krits over, dien ik onder een toepasselijke aanspraak hem weder ter hand stelde.

24. Onder de Maccassaarsche prinsjes, daar men veel overlast van geleeden heeft, was eenen Daëeng Mangeliki, zoon van Caraëeng Palimba; hij had zig altijd en lange voor mijn aankomst met roof en moord op 's Comp. onderdaanen geërneerd en ook met zijn makkers verscheydene Europeers ellendiglijk omgebragt, en onder die in het laatst van het jaar 1745 den sergeant Speder, zo als hij zelf daar op zijne roem heeft gedragen, gelijk hij ook, in onze campons komende, de onderdaanen en zelfs de justitie dienaaren uyttartede om hem aan te tasten. Ik kreeg den 21 Febrnarij 1746 berigt, dat hij zig in het campong Molucco bevond, waar op ik hem schielijk door den oppertolk Vol deed opligten, en vervolgens is hij om zijne verwandschap aan het hof van Goah hier niet gestraft wordende, in de ketting na Batavia ter dispozitie van haar Hoog Edelhedens verzonden, schoon hij door de hoven van Boni en Goah was vogelvrij verklaard; egter is hij voornamentlijk door die van het laatst gouvernement zeer beschermd, en zij hebben deeze verzending op een geheel niet indifferente wijze aangezien.

25. Hoe wel ik ongaarn de bondgenooten ten nadeele beschrijve, is het er ver van daan, dat ik yetwas dat met de regtmaatigheyd over een komt, angaande de hoven van Goah off Tello kan melden, de minst aanmerkelijke gevallen, te meer dewijl de dagregisters alles nauwkeuriglijk contineeren, zal ik voor bij gaan, maar ik kan niet negligeeren aan te haalen, hoe men op den 15 Juli 1749 mij een Maleytsch papier liet aanbieden, waar uyt ik onder anderen ontwaarde, dat zijn Hoogheyd Goah eene zeer onbillijke pretensie formeerde op zeker omtrent een kanonschoot van dit kasteel leggend kleyn Comp. gehugt, genaamt Marisso, alwaar voor lange jaaren

den oppertolk Brugman, en nu onlangs desselfs zoon Johannes Brugman, eenige padi velden heeft bezeeten met een huys, dat zij beyde ook nu en dan bewoond hebben; het een en ander is ter onzer vergaderinge op den 29 Juli beslooten te ontzeggen en aan het hof van Goah door gecommitteerden zodaanige replique te laaten doen, als wij na nauwkeurig onderzoek van zaaken met de reden en contracten over een komende hebben bevonden; dog dit volgens schriftelijke instructie, onder dagtekening van den 6 Augusti, ook ten dien dage geexecuteerd zijnde, heeft ons dog niet konnen libereeren van de poogingen van Goahs koning of liever van Caraëeng Tello, zijn Hoogheyds vader en rijksbestierder, die op den 27 September met zeer groot gevolg in het kasteel verscheen en deeze pretensien op een 's Comp. respect zeer tergende wijze herhaalde; hoedanig dit is voorgesteld en gedebatteerd geworden, zal ik niet detailleeren, maar mij gedragen aan het dagregister, het welk uw Ed. met dat van den 25 Februarij 1732 gelieven na te zien.

26. Hoe gevaarlijk en ontrouw bondgenoot deeze koning van Tello is, kan uw Ed. insonderheyd blijken uyt het voor verhaalde en de dagregisters van 8 Februarij 1745, 27 September 1749, onze aparte missive van haar Hoog Edelhedens van den 18 October daar aan volgende, mitsgaders eenige secreete aantekeningen van November 1749, en konde hij meerderen aanhang onder de bondgenooten maaken, welke allomme, zo als ook 's Comp. onderdaanen, door brieven en zendelingen tot afval door hem geinciteerd worden, so was wel haast Celebes weder in algemeene troubles ingewikkeld; dog ik hoop, dat des Almogendens bescherminge deeze onheylen genadiglijk zal afwenden, en dat daar toe ook tot middelen mogen strecken het weynig verstands van deeze verraaderlijke staatsministers en de verdeeldheyt, die nog onder de Maccassaren tot zo verre duurd, dat zij, om zig tegen de Comp. gezamentlijk te verbinden, tot geen besluyt konnen komen.

27. Dat alles is genoeg om een algemeene waakzaamheyd als ten hoogsten noodig aan te raaden, voor al bij de binnen

komste der bondgenooten in het kasteel, dog voornamentlijk omtrent Goah en Tello, tegen een moorddaadige verrassinge, hetwelk Caraëeng Tello dikwijls geuyt heeft, zo als uw Ed. uyt de secreete aantekeningen konnen ontwaaren, ook zijnen toeleg, als hij daar toe kans mogt zien, te zijn; derhalven, hoewel woorden en daaden doorgaans zeer verscheyden zijn, moet geene billijke precautie, welke geen gedaante van vrees maar wel van een moedig bereyd gelaat vertoond, genegligeerd worden.

20. Nogthans heeft het Goahs hof dit voorjaar niet willen binnen komen, dewijl ik, zo als uw Ed. dit in het dagregister op den 19 Januarij deezes jaars gelieven te zien, om verscheydene insolentien, zo hier voor gemeld als andere die in het dagregister successive staan aangehaald, bij binnenkomst der Maccassaaren voorgevallen, aan den koning had laaten verzoeken, om wat meerder gemaatigdheyd te gebruyken en met een ordentelijk gevolg te willen koomen, conform het 7 artikel van het contract van 1669; maar het hof repliceerde, onweetende te zijn, dat er dusdaanig een contract was en dat het zelve met zo veel gewapenden als goed dagt en anders niet zoude zijn in het kasteel en in de vergaderzaal begeeven, waarom het daar tot nog toe is bij gebleeven.

29. Met dit contract komt voor een haar Hoog Edelheedens gerespecteerde missive van den 28 April 1712, en men kan ook zien, wat de memorie van de heeren Gobius en van Arrewijne op dit point zeggen, als wezentlijk zijnde van het grootse gewigt en zorgelijke uytzigt, daar volgens de contracten op kan en moet gestaan worden.

30. Ook schijnt het de Maccassaren ten eenemaal vergeten te zijn, dat de aankleeving van Tello aan Goah maar een aanmaatiging is (zo als het mede omtrent Sanra Boni gelegen is) het contract met Tello separaat aangegaan en haar Hoog Edelhedens aparte missive van den 19 Juni 1709 en die van 31 December 1746 bevestigen dit volkomentlijk.

31. Caraëeng Madjennang, die van het Goahs rijksbestier

afgezet zijnde, al voor mijn intrede in het Gouvernement, op een plegtige wijze in 's Ed. Comp. bescherming genomen is, ziet op het uytterlijke de behandelingen des konings van Tello onverschilliglijk aan, zelfs stijfd hij hem maar op een dubbelzinnige manier daar in, zo nogthans dat van alles wat eenig belang is, hij door zijne vertrouwde zendelingen mij nauwkeuriglijk bij continuatio laat kennis geeven, zo als aan uw Ed. successive uyt de dagregisters en andere aantekeningen kan te voren komen; naar mijn gevoelens handeld hij in deeze zaak dusdanig met veel oordeel, want ten eersten: indien hij bewijs deede om den koning van Tello daar in hinderlijk te zijn, of dat met raad en daad te willen stuyten, zoude aan de Ed. Comp. ontnomen zijn dit middel om van alle de kwaade gangen van Caraëeng Tello eene zo naauwkeurige kennisse te verkrijgen; en ten tweeden: het welk waarschijnlijk de grootste beweegreeden voor Caraëeng Madjennang is, zo vleyd hij zig met veel grond, dat Caraëeng Tello vol driften en die met weynig verstands verzeld zijnde, de een of andere tijd in zijne kwalijk beraadene onderneemingen zal omkomen, of door de Maccassaren, zelve zig door hem tot tegenspoed gebragt ziende, gedemitteerd worden en dus hij Caraëeng Madjennang, door een point van noodzakelijkheyd en om hun geheel bederf voor te komen, weder geraaken tot het rijksbestier, dat hem zo onregtvaardiglijk is ontnomen geworden, niet tegenstaande bij de Maccassaren een besluyt legt, dat de rijksbestierders altijd zullen verkoren worden uyt het geslagt van Craëeng Cronrong (nu genaamd Tomenanga ri Oedjong Tana), ouder broeder van Caraëeng Madjennangs vader Caraëeng Bonto Songo (Tomenanga ri Tayn) tot dankbaarheyd, om dat de vader vaa dezen, genaamd Caraëeng Tsjina, welken ik meen een en dezelve geweest te zijn met Caraëeng Patingaloan of Tomenanga ri Bonte Birayn, die in het jaar 1654 overleeden en in verscheyde vrije konsten en taalen zeer geleerd geweest is, ook de geene was, die de Mahometaansche godsdienst op Celebes univerzeel heeft helpen uytbreyden, volgende zijns

vaders voetstappen, die nog immers bij de Mahometaanen in hooger agting gehouden en voor een propheet berugt is geweest. Alle deeze heeren hebben het rijksbestierderschap van Goah bekleed gehad in de laatstgemelde, die de over groot vader van den tegenwoordige Caraëeng Madjennang geweest is, was te gelijk koning van Tello genaamt geweest, zijnde Caraëeng Mattoeaaje, en na zijn overlijden, in 1635 voorgevallen, Tomenanga ri Agamana, om dat hij met zo groote ijver het Mahometaansch dwaalgeloof heeft ingevoerd.

Zo als ik na allen uytterlijken schijn en mijne ondervindinge aangaande het caracter van verscheydene Boegische heeren hebbe gesproken, moet ik ook deezen prins Caraëeng Madjennang louangeeren. Zijn Excellentie is van zeer wijsselijke conduites, en heeft, door dien hij zig zeer bemind weet te maken, een aanhang van veele Maccassaren uyt de beste geslagten, daar op hij zig verlaaten kan, en dat een troup fraaye manschappen uytmaakt, die hij, als de troubles eens doorbreeken, zonder veel moeyte zal konnen vermeerderen en waar mede hij in getrouwheyd continueerende, en als het hem ernst is (want ik moet belijden met eenige zorgvuldigheyd te spreeke, om dat hij die tot ruine van zijne eygene natie zoude emploieeren moeten), de Comp. zo importante diensten zoude konnen toebrengen, dat hij en de zijne ligtelijk de balance tegen Caraëeng Tello en d'overige qualijk gezinde Maccassaren zoude konnen houden, en zelfs die, de nood vereysschende, van ons ondersteund wordende, wel geheellijk na onze zijde zoude konnen doen overslaen; derhalven diend zijn vriendschap en de goede verstandhoudinge met hem nooyt te worden genegligeerd, hoe wel men ook te gelijk, zonder daar van eenig blijk te toonen, behoord te considereeren, dat hij een Maccassaar is, afkomstig van de grootste voorstanders zijner natie, en dat hij mogelijk, behalven de reeds bijgebragte redenen, zodaanig in getrouwheyd continueerd, dewijl hij oordeeld, dat het nog de tijd niet is, om met een volle verzekerdheyd zo een gewigtige coup te doen, waar door d'Ed. Comp. ten eenemaal

soude succombeeren, indiervoegen dat ook de gevolgen niet den geheelen ondergang van dit volk na zig sleepen zoude, en dat hij onder anderen ook daarom de bedrijven van Caraëeng Tello als buytenspoorig, vermetel en belagchelijk oordeeld; mij dunkt, dat zijne gevoelens zig hier wel wat heen schijnen te dirigeeren; dog het zij hoe het wesen mag, hij diend gehouden te worden in eere en ook in eene bedekte voorzigtige opmerkinge.

32. Het geen eenige relatie heeft tot Wadjo staat voornamentlijk beschreeven bij mijne aparte brieven aan haar Hoog Edelhedens den 5 Juni 1745, 15 October 1746, Juni en 13 October 1747, en hoewel dat er al eenige merkwaardige rencontres gebeurd zijn in en omstreeks dat landschap, zijn de gevolgen daar van niet geweest van zo veel consideratie, om de lecture deezes daar meede verder moeijelijk te maken.

33. Het sneuvelen van Caraëeng Aganiondja, of den koning van Tanéte, in een rencontre met zijne gebuuren van Nepo, is in Juli 1747 voorgevallen, hoe zijne zuster Tanri Léle, gewezene koningin van Loewoe, en na haar broeders dood ook nog tegenwoordig van Tanete in 's Ed. Comp. protectie is gecontinueerd, in dat rijkje door 's Comp. vaartuygen gedekt geworden, zullen uw Ed. in de dagregisters van dien tijd konnen zien; daar na is d' onderkoopman Camerling in het najaar 1748 met een detachement van twaalf Europische soldaaten met haare onder-officieren, om post te vatten op Pantjana, aan de mond der rivier Tanete gelegen, afgevaardigd, welke behandelingen door haar Hoog Edelhedens bij derzelver zeer gerespecteerde missiven van 1747 en 48, beyde onder datum van den 31 December, zeer zijn goedgekeurd geworden, buyten welke voorzorge ook zonder de minste twijffel het geheele landschap Aganiondjo, of anders na dies hoofdplaats gemeenlijkst genaamd Tanéte, al lange door de misnoegden geadsisteerd, zo niet in het heymelijk door de hoven zelve, ten minsten door veele Boegische en Maccassaarsche prinsjes, zoude zijn verwoest en uytgeplunderd geworden, want de

koningin van Tanéte heeft gansch het geluk niet van zig te konnen bemind bij haare onderdaanen maaken; zij heeft geen gebrek aan verstand, maar de passie tegen die, welke haar Hoogheyd niet goedgunstig zijn, doed haar tegen haare onderdaanen en anderen vrij wat ongemakkelijk zijn.

34. Zij heeft nu tot haaren tweeden gemaal Aroe Mario ri Awa (of Neder Mario), de grootvader van deezen was een ouder broeder van den ouden Radja Palacca, daar na koning van Boni (Matinroe ri Bontoala), hij was genaamd Lapaga en wierd, zo als ook zijn voorouders geweest waren, Datoea ri Lampoella; hij heeft bij sijn tweede vrouw Datoea ri Botta gehad eenen zoon Tosamalangi, ook Datoea ri Lampoella, welke getrouwd geweest zijnde met Datoea ri Bacca, daar bij de vader geweest is van deezen Aroe Marlo ri Awa, die hoewel van de goede gekomen, van zeer geringe bekwaamheden is.

35. Hoe dat de koningin van Tanete aan handen van den ondercoopman Camerling voor d' Ed. Comp. vrijwillige opdragt haarer landen heeft gedaan, staat in het breede nedergesteld bij onze aparte van den 9 Juni 1749; dit wierd mij onverwagt door Camerling inhandigd, en ook zonder daar omtrent eenige beweegingen te maaken door mij aangenomen, denkende dat het somtijds, als dat landschap eens weder in bloey en stilstand mogte geraaken, mogelijk nog wel tot eenig voordeel der maatschappij zoude konnen gedirigeerd worden, het zij door introductie van den goudhandel, waar toe mits de volgens gerugten rijke mijn in dat rijkje mogelijk wel gelegendheyd zou konnen te voren komen, of ook bij andere omstandigheden, waar van ik dog nooyt heb willen spreeken, om dat tot heeden de troubles aldaar nog niet ten eenemaal gestild, veel min de Taneters tot voorigen welstand gebragt zijn.

36. Haar Hoog Edelheedens hebben hier op bij secreete missive van den 31 December 1749 mij met derzelver consideratien vereerd; op dezelve is alleenlijk de post op Pantjana in bewaaring van een sergeant als commandant over die kleyne bezetting gelaaten, terwijl het aan den p^{l}. resident van

Maros, Jan Hendrik Vol, het best zal convenieeren, nu en dan naar vereysch van zaaken zig derwaards te begeeven, om dat hij die behandelingen gewoon is en veele desordres aldaar wederhouden heeft gehad; deeze post, op Pantjana gevat, excedeerd gantschelijk niet de hoog geeerde ordres van haar Hoog Edelheedens, want hoewel die zo voordeelig gelegen is als eenige van 's Ed. Comp^{s}. schansjes onder dit Gouvernement, zo is die maer van palissaden uyt omvergekapte boomen in der ijl opgeregt en maar even bequaam tot het in veyligheyd stellen van ons daar geposteerd detachement.

37. Van Boeton heeft men door den op den 13 April weder derwaarts vertrocken gezant kennisse gekreegen van des konings overleyden en de electie van dies successeur (tegen den inhoud van het 7^{e} articul van het contract met Boeton), waarom men ook die verkiesing voor communicatie heeft geaccepteerd, met aanwijzinge van de tegen de contracten strijdige maniere, bij die van Boeton in de successie gehouden, in welker voegen ook bij tijde van wijle den heer gouverneur Sipman, ter gelegendheyt der electie van den nu overledenen koning is gehandeld geworden.

Aan den gezant is dog op zijn vertrek voldaan geworden de jaarlijksche recognitie van rd^{s}. 150 voor het exstirpeeren der specerij-boomen, en teffens ten dien eynde vertrocken een sergeant en twee soldaaten, gemunieerd met behoorlijke instructie.

Dog geduurende ik het bestier in deeze provincie gehad hebbe, is het nooyt voorgevallen, dat er eenige ontdekking van specerij-boomen geschied is; ik weet ook met geene zekerheyd te zeggen of er in het gebied des konings van Boeton gevonden worden, dan of men onzen sergeant misleyd met hem op plaatzen te brengen daar dezelve niet aangekweekt worden, het welk de meeste waarschijnlijkheyd heeft en bevestigt word door den brief van den Banda's geeligeerd gouverneur, den heer de Klerk, in dato 10 Februarij, die ik onder het schrijven deezes ontfange.

38. Ik sal hier van overgaan tot de Overwalsche rijkjes op 't eyland Sumbawa, waar van d' Ed. Comp. de beschermheer is; eerstelijk in het voor bij gaan aanhaalende, dat de bekende zee-rover Care Pattas neffens zijn zoon op het land van Tambora gemassacreerd zijn, volgens bekendmaking door den Tamboreeschen gezant, gedaan op den 17 November 1746.

39. De lang geregeerd hebbende koningen van Bima en Tambora zijn in het jaar 1748 overleeden; in de plaats van den eersten is verkoren sijn oudste dogter Boemi Partiga, bevorens op Tello eenen ruymen tijd haar verblijff hebbende gehouden, als zig ten huwelijk geengageerd gehad hebbende met den voor het voltrekken van die verbintenis overleden koning van Goah; deeze princes is in dit tegenwoordige jaar gehuwd aan Caraëeng Candjilo, neeff des konings van Tello en de naaste aan dit rijkje; gemelde Caraëeng Candjilo, die een openbaar moordenaar en roover is, was in het voorleden jaar, zonder de minste communicatie aan mij te geven, clandestin ten dien eynde derwaarts vertrokken, en door bestelling van den koning van Tello heeft Caraëeng Tani Sanga, zijn Excellenties zuster, die de moeder van de Bimasche koninginne is, deeze princes door veele wreedheeden aan haar begunstigde en slagen aan haar eygen persoon tot dit huwelijk genootzaakt, van het welke wij ook met d' aankomst der nu in April weder t' huys waards vertrockene gezanten kennisse is gegeeven; waar op ik alleenlijk dat als eene communicatie aanneemende, dog met aanwijzinge van de strijdigheyd deezer alliancie tegen de contracten heb geantwoord, konnende men ondertusschen afwagten, wat haar Hoog Edelhedens ten dezen opzigte sullen verder gelieven te ordonneeren, of wat het vervolg van tijd daar omtrent naar de omstandigheeden de regeeringe alhier zal doen besluyten; want deeze koninginne heeft nog een jonger broeder, genaamd Sirnava, maar van een moeder van minder geboorte, hoewel dat hij ook wegens de meeste berigten tot de successie eligibel zoude zijn; dog waere dit huwelijk nooyt voorgevallen, had men waarschijnlijk van deeze koningin,

als van een gemackelijken inborst zijnde, niets nadeeligs te wagten.

40. De koning van Tambora had tot zijn Hoogheyds opvolger verklaard zijnen zwager Tureli Tambora, maar de kwaad geintentioneerde rijksgrooten gaven hem na, dat hij den koning met vergif zoude hebben doen omkomen, hoewel dit geheel niet waarschijnlijk is; hier op ter redding van zijn leven is deeze prins na 's Ed. Comp. residentie op Bima gevlugt; om deeze omstandigheeden der beyde rijken en in 't algemeen van de Overwal, ook voornamentlijk Sumbawa, hebben wij ter sessie van den 5 Augustus 1748, den capitain, raad en secretaris Banelius derwaarts gecommitteerd, welke in Mey 1749 geretourneerd zijnde, heeft men het genoegen gehad, kennisse te erlangen, dat die van Sumbawa over haare zo langen tijd d' Ed. Comp. aangedane kleynagting vrij gevoelig zijn geneepen en, gelijk men met veel apparentie verwagt, voor het vervolg tot haaren pligt gebragt; de contracten zijn bij die gelegenheyd vernieuwd, en verscheyde pointen van aanmerking geamplecteerd geworden.

De gesteltenis der regeering van Sumbawa konnen uw Ed. beoogen in mijne aparte missive aan haar Hoog Edelhedens van den 9 Juni 1749, alwaar uw Ed. ook wijdloopiger zal ontmoeten, dat die van Tambora haaren eerst verkooren koning Jeneli (of onder regent van) Cadinding, zijnde de zoon van den laatst overledenen koning Abdul Rachman, verjagende door den aanhang van den rijksbestierder Oedjong Pandang, zig deeze tot koning heeft opgeworpen, welke ook de regeering in handen had, wanneer onse gecommitteerdens na de Overwal voortgeschikt wierden, maar van de eerste tusschen regeering heeft men aan dit kasteel geen kennisse gehad; aan gemelten usurpateur is derhalven in gecombineerde vergadering der Overvalsche bondgenooten het rijk ontzegt, en dat weder opgedragen aan den door den ouden koning ook daartoe voortgeschikten Tureli Tambora, welke daar van maar drie maanden heeft gejouiseerd, na welke hij door conspiratie met eenige zijner

familie deerlijk is vermoord, en daar op is aan Jeneli Cadinding weder de koninglijke waardigheyd aangeboden en door hem geaccepteerd geworden, blijvende sederd alles in rust.

41. De koning van Dompo toond zig met zijn broeder Tureli Hoehoe zeer wakker en getrouw voor d' Ed. Comp.; ter geeerde ordre van haar Hoog Edelhedens heb ik dit voorjaar deeze princen toegeschikt en een geschenk van een vaendel, een trom met twaalff snaphaanen.

Aangaande Sangar en Pekat valt mij niets te binnen, dat eenige bijzondere melding requireerd, continueerende mede alles daar in welstand.

42. Het aanleggen van een post op Sumbawa, conform de toestemming van haar Hoog Edelgroot Agtbaarhedens bij aparte brief van den 31 December 1749, heb ik, vermits ons garnisoen thans te zwak is zoodanig detachement te lijden, aan uw Ed. moeten overlaaten, ten eynde bij versterking van onze bezetting en ook naar bevinding der nadere omstandigheeden het zelve door uw Ed. zal konnen werkstellig gemaakt worden.

43. Van Soemba en Mangeray zal ik geen detail doen; de Maccassaren eygenen zig Pota, zijnde een strand negory op de laatste plaats toe; en het andere gedeelte, waar op ten westen van Pola de negory Reo legd, behoord met Soemba op die zelve wijze aan Bima. De heer Gobius spreekt hier breeder van in zijne memorie.

Betreffende 's Ed. Comp. onderdaanen op Saleyer in de zuyder en noorder provincien refereere 'k mij ook algemeenlijk aan hetgeen evengemelden heer Gobius ten opzigte derzelve en het geen daar toe betreckelijk is, zegt; uw Ed. gelieve ook na te zien de mariginalen op de extract missive van de Hoog Edele heeren XVII bij de brief der Maccassarsche ministers, de dato 23 Mey 1732.

44. De regentinne van Bonte Bango op Saleyer Daëeng Madjennang is bij mijn eerste aanzijn, wanneer ik nog het bestier niet overgenomen hadde, afgezet geworden, en weder in haar plaats te regent aangesteld Daëeng Fadoenie, die nog

continueerd; hij is met de eerste gehuwd, dog daar van gesepareerd, en is nog tegenwoordig getrouwd met een dogter van den geweezen Madanrang Aroe Kayoeara, zo dat men 't oog wel op hem diend te houden, of hij ook in het toekomende oversloeg tot conduites, die voor d' Ed. Comp. nadeelig konnen zijn.

Ik heb in Maart 1749 een groote schouw na Saleyer gezonden, om van daar verder geemployeerd te werden ter afhaal van het canon van het in 1748 verongelukte schip Maarsseveen, op Baving Bavingan leggende, waar van de Bonerateers reeds verscheydene stucken geborgen hebben, dog de schouw was bij aankomst op Saleyer daar toe niet genoeg in staat en d' andere aan handen sijnde kieltjens nog minder bequaam; maar sederd de chialoup de Zwaluw voor de Ed. Comp. gekogt zijnde, heb ik dezelve tot het gemelde oogmerk en om eenige aangespoelde houtwerken af te haalen in het laatst van April deezes jaars derwaards gedepecheerd, het welk wel omtrent de houtwerken, maar niet omtrent het geschut heeft gesuccedeert; dog nu ben ik met den koning van Boni over een gekomen. om met het kenteren (sic) van het saizoen, de op Boenerase leggende stucken te laaten afhaalen, die gezegt worden 10 in getal te zijn; zelfs is zijn Hoogheyd zo beleeft geweest van te declineeren het bergloon, dat ik zeyde wel gelegen te zijn, aan de Bonerateers te voldoen.

45. De oude geweeze regent van Poelembankeing Daëeng Manompo, reeds in vorige jaren om disobedient gedrag afgezet en weder t' eenemaal weygerende eenige ordres te pareeren, of 's Ed. Comp. gezag, zig stellende onder de gehoorzaamheyd der Maccassaren, te erkennen, zo heb ik hem en zijn t' zamen gerotten hoop door den oppertolk Vol gesterkt met een parthij Glissonders, na alle middelen om hem tot betere conduites te brengen vergeefs aangewend te hebben; bij welke gelegentheyt men zig ook meester heeft gemaakt van beyde zoonen Daëeng Malamba en Daëeng Mangaway, ook van den priester van Montjong Komba, wordende eenige andere muytelingen,

met de krits in de hand tegenweer biedende, gemassacreerd; deeze gesaizeerden zijn neffens den Maccassaersch prins Daëeng Mangeliki (waar van hier boven is gesprooken) en in de ketting na Batavia verzonden, welk een en ander door haar Hoog Edelhedens is goedgekeurt geworden.

De veranderingen onder mindere zuyder en noorder regenten, zo bij overleyden als om de wille dat haere conduites en andere schicking requireerden, zijn niet van zo veel importantie, om de lecture deezes door het detail daar van te langwijliger te doen vallen, terwijl die dog alle nauwkeuriglijk genoeg in de dagregisters zijn aangetekent.

46. De geweeze rezident Beens heeft veele pogingen gedaan om Bonthayen met een ander regent te voorzien en den ouden Caëeng Bonthayn uyt zijne regeeringe te verstaan, maar ik heb de beschuldigingen altijd zonder bewijs gevonden.

Nu het gouvernement van deezen Beens ontlast is, ziet men eerst met wat afpersingen en onderdrucking de inlander in de zuyder provincien behandeld is; bij zijn aanweesen wist deeze geweldenaar de onderdaanen en zelfs de andere ingelanden zodanig in vreeze te houden, dat men alleenlijk nu en dan wat hoorende mompelen, nooyt eenig bewijs van zijne kwaade behandelinge konde bekomen, ja zelfs dat de inlandsche hoofden ten deezen kasteele opgeroepen wordende, nooyt durfden verschijnen, zonder eerst speciale permissie van deezen resident te obtineeren, het welk ik nu te laat met volle preuves ondervinde, nu de gelegendheyd voor bij is om hem, ten voorbeelde van andere baatzugtige kwaadaardige dienaaren, te doen corrigeeren.

47. Lomo Maros, want van deeze beyde hoofdregenten in de zuyder en noorder provincien dien ik yets aan te tekenen, in het begin deezes jaars overleeden zijnde, heeft men volgens besluyt ter vergaderinge genoomen, daar toe op mijn propositie aangesteld Daëeng Makkane (ander Tjatjo), zijnde zoon van een al lang overleeden hoofdregent, die de Ed. Comp. wel dertig jaaren getrouwelijk gediend hadde; hij is

bij aanweezen der Ed. heeren van Arrewijne en Sautijn, bij resolutie in politie, al voor de wettigste tot het hoofd regentschap gedeclareert geweest, het welk ik nu eerst heb konnen efect sorteeren; de doenmalige resident van Maros, van Beusechem, welke zij mede gaarne onbepaald zoude hebben willen maaken, had het reeds zodaanig gedirigeerd, dat op de eerste tijding van des vorigen Lomos overlijden en door de hoofden een ander, zijnde de broeder van den in den laatsten oorlog verzonden hoofdregent, was aangesteld op desselfs sollicitatien aan hem resident gedaan; dog men heeft hier die onbillijke dispotique schikking geannulleerd.

48. De Macassaaren hebben veele poogingen gedaan ter weder obtenue van het geheele landschap Sodiang bij de helft, of het gedeelte dat haar toebehoord; dog ik heb mij daar altijd met nadruk tegen gesteld, het welk ook door haar Hoog Edelhedens is goedgekeurt; maar vermits de veelvuldige disputen tusschen wederzijds onderdaanen heb ik daar omtrent zodaanige schickingen met behulp van den oppertolk Vol gemaakt, als bij Maros dagregister van 12 Aug. 1747 kan gezien worden, sederd welken tijd dat ook zonder nieuwe hacquettes stand grijpt, konnende deeze decisie ook aan uw Ed. te pas komen, om dezelve in het aanstaande te prevenieeren.

49. Wij hebben boven van de post op Pantjana gesproken; indien dezelve in het vervolg daar somtijds niet meer mogt noodig geoordeelt worden, zoude het voor de noorder provincien bij tijden van oorlog zeer avantageus zijn, indien haar hoog Edelhedens geliefden toe te staan, dat er eene gelegd wierd op het bergje van Tjilalang, dat maar een snaphaan schoot van zee is en altijd kan gesecoureerd worden; het is daar en boven de passagie uyt het Tanetsche in Comps. gebied, dat maar op het meest ¼ mijl noordelijker strekt, en het is de eyndpaal met het schuyns te lande waard daar aan strekkende gebergte van de rijstvelden der onderdaanen; men heeft daar op ook versch water, het welk nooyt kan afgetapt worden, en het is een zo voordeelige gelegendheyd als die

van de post op Soerejirang in de provincie van Maros dangereus is.

50. Hoe wel d' Ed. Comp. zonder tegenspraak meester is van alle de eylanden, die omtrent de Celebische kusten leggen, ten minsten van den hoek van Lassoë in het Z. O. tot aan den hoek van Fannéte in het N., zo word die eygendom door Boniers en Maccassaaren veel te kort gedaan; en om niet van voorige tijden te spreeken, zal ik alleenlijk aanhaalen, dat de laatstgem. door toedoen van den koning van Tello zig vrij wat hebben te buyten gegaan omtrent Saboeton, over de rivier van Labaccan gelegen, en Groot Balang, wat meer, meest zuydwaarts van daar, op welk laatste zij een kleyne colonie van To Ridjéners en andere onderdaanen sederd voorleden jaar opgeregt hebben, en het welk ik dus maar als ongemerkt voor eerst heb laaten door gaan, wagtende tot de koning van Tello zijne dreygementen zal beginnen ter uytvoering te stellen, om hem dan zijne eerste hostiliteyten te gevoeliger betaald te zetten.

51. Wat aangaat de vaart en handel zult uw Ed. volkomene onderrigtinge vinden in haar Hoog Ed. Gr. Agtb. gerespecteerde brieven van 30 December 1744, 31 December 1746, 30 December 1747 en 31 December 1748.

En wegens de bruyssingen tegen alle moeshandelaars en schadelijke zwervers in haar welgem. Hoog Ed. missiven van 30 Dec. 1743 en 1744, 31 Dec. 1745, en inzonderheyd 1746, ook in die van 30 Dec. 1747 en 31 Dec. 1748, gebrek aan zeevaarende en bequaame vaartuygen, mitsgaders derzelver noodzaakelijke emploi ter reddinge en bijstand aan de in de jaaren 1748 en 1749 omtrent desen eylande gebleevene en vervallene schepen, heeft dit werk sedert het jaar 1747 belet; nogthans dient men deeze besendingen bij alle gelegentheeden en versterking van zeevaarende altijd voort te zetten, indien men maar op de goede trouw en bescheydenheyd van die, waar aan dit bevolen werd, genoegzaame staat kan maaken; dog onze hier bescheydene opperstuurluyden (de equipagie

meester Whijts uytgezonderd, die een man van dienst is en daar toe niet kan gemist worden) zijn subjecten van weynig waarde; derhalven recommandeere 'k, tot dat men dienaaren van meerder vigilantie magtig word, de uytvoering van haar Hoog Ed. Gr. Agtb. andersints zo heylzaame intentie ten deezen opzigte niet zonder beschroomdheyd, want ik heb veeltijds redenen gehad om te vermoeden, dat d' onnozelen dikwijls ongelukkig genoeg zijn om, onder eene off andere opgezogte voorwendzels, zeer kwalijk van onze dan zo genaamde kruyszers gehandeld te worden, en dat er meer op afpersingen, waar door de Nederlandsche naam aan den inlander zo hatelijk word gemaakt, toegelegd word, als om te bereyken het heylzaam oogmerk ter onderbrenging van pernicieuse handelaars en zeeschuymers.

52. De ceremonien omtrent de receptie en 't afscheyd der voornaame bondgenooten, ook ten opzigt van derzelver gezanten en brieven, heb ik altijd zorg gedraagen, op het duydelijkste in de dagregisters te laaten aantekenen, behalven dat uw Ed. die ook in de memorie van den heer Gobius zult beschreeven vinden, waar omtrent de Ed. heer van Arrewijne ten opzigt van Boetons gezant een kleyne billijke verandering heeft gemaakt, die aangeteekent staat in het dagregister van 16 Maart 1730.

De koningin van Tanéte, dog niet haar man Aroe Mario ri Awa, waar voor de schildwagten alleenlijk presenteeren', heeft, om dat zij in 's Comp. protectie is en dat haar overleden broeder het zelve gehad heeft, het honneur dat de wagt voor haar uytkomt met het geweer bij de voet en d' officier voor het front, zo als ik dit bij aanzijn van den heer Smout gevonden hebbende, dat ook dusdanig heb gelaten; dezelve eer heeft ook Caraëeng Madjennang zo wel als de nog regeerende rijksbestierder van Goah. Van ouds heeft men al, behalven voor de hoven van Boni, Goah, Sopeeng, Boetong e. z. v., zodaanige distructies gehad, want Aroe Bakka (Todani, ook Latoraadja Datoea ri Tjeta en Bakka) anders Radja Tapparang,

die in 1681 door bevel van den ouden Radja Palacca, koning van Boni, zo schandelijk als deerlijk op 't eyland Salemon vermoord is geworden, had, behalven de eere die hem van haar Hoog Edelhedens niet veel minder en zo wel verdiend als aan zijn gemelden zwager Palacca beweezen geweest is, ook hier het kasteel uytgaande, het salut van negen kanonschooten, zo dat er omstandigheden konnen zijn, die vereyschen, dat ook andere, die het aan d' Ed. Comp. zig waardig betoonen, behalven die het gewoonlijk genieten, eenige publique eere worde aangedaan, invoegen men ook gehandeld heeft met den presenten Bonis koning, nog regent van dat rijk zijnde.

53. Het kasteel Rotterdam is door mij altijd met zorgvuldigheyd onderhouden geworden en volkomen in staat van defensie voor den inlander, dog andersints, gelijk de meeste plaatzen in India, veele defecten onderworpen, en wel onder anderen deeze: dat de defens-linien doorgaans nergends getrocken zijn uyt de hoek, die de courtine met de flanq maakt, maar uyt de courtine zelf; zo dat men uyt de flanquen de voorzijden der tegen overleggende bastions nog de barin of gragt niet behoorlijk bestrijken kan; en zo is het mede gelegen met het ravelin, het wel met deszelfs te zamen loopende faces veel te scherpen hoek maakt, en welcke niet zijn getrocken op de faces, digt bij den schouderhoek der naast bij gelegene bolwerken Amboina en Mandarsaha, zo als dat behoorde te weezen, maar uyt de flanquen; zo dat men het ravelijn daar uyt zullende verdeedigen, de schooten zeer schuyns uyt dezelve zouden moeten geschieden, bij gevolg belangende het handgeweer weynig volk in front konnende worden geëmploieerd, en het kanon daar uyt ter bestrijking der voorzijden van gemeld ravelijn niet wel te stellen zijnde, mitsgaders de defensie parallel zullende gedaan worden uyt de faces der twee bij gelegene bastions, zo werd langs de voorzijden van het ravelijn op een evenwijdige distantie, die te ver af is, geënfileerd, en een vijand, die kundig was, dit gepasseerd zijnde,

is van alles vrij, behalven de hem niet veel schaden konnende verdeediging uyt het ravelin zelf, of men zoude uyt de faces der bolwerken al zo veel gevaar loopen, het ravelin en eygen volk daar in als den aanvaller schade toe te brengen (dit zij in 't korte gezegd) het welk dog niet als met vecle moeyten en kosten zal kunnen verbeterd worden; want ik zal niet spreeken van de wooninge van den equipagie opzigter, wooning voor de zeevarende kuypers en timmermans werkplaatsen, die van der zuyder flanq van het bastion Boni tot aan het uytterste van het half bastion Batsjan het gebruyk van het canon, zo tot bestrijking van gemelden bastion langs de zee kant als om de rheede te commandeeren dienende, t' eenemaal beletten, dewijl dit een zo zigtbaare misslag is, dat die een ygelijk moet in het loopen.

Op de barm heb ik als ook om de redout een goede doorne hegge aangequeekt, en de gragten, welke dog overal doorwaadbaar zijn, heb ik jaarlijks doen uytdiepen, doch niet voorleeden najaar, om dat de Laleyereesen, vermits derzelver getrouwe diensten aan de in 1748 verongelukte scheepen, van de opkomste zijn geexcuseert geworden; het canon op de wallen is in een zeer goede toestand, en ook dat geene het welk ik op nieuwe afuyten onder afdakken bij de kerk in gereedheyd heb doen brengen, om bij schielijke voorvallen, het zij aan strand of elders, te konnen dienen; maar mits gebrek aan werkluyden heb ik nog niet t' eenemaal volgens mijn oogmerk met de vernieuwinge van alle affuyten gereusseerd, als zijnde een verval van lange jaaren; wat verder het groot getal der nieuw aangemaakte affuyten en wielen, mitsgaders verdere vernieuwingen en reparatien betreft, zo zal uw Ed. dat vinden in een lijst deesen annex.

De schanssen op de buyten plaatsen hebben ook diergelijke gebreken, dog die konnen, als maar van palissaden zijnde, ligt verbetert worden; de schans op Poelecomba, een vierhoek met halve punten zijnde, is van een goede defensie, volgens de berigten die 'k daar van hoore, en het plan, dat ik tot

dies exstructie gegeven hebbe; dog nu verneem ik eerst, dat de resident Beens die niet gelegd heeft op de plaats hem door 's Ed. Comp. gecommitteerden aangeweezen, en dat men somtijds door swaare afvloeijing der rivier genoodzaakt zoude worden, die op hooger grond te verplaatzen.

54. De veyligste weg om zo veel doenlijk te geraaken tot het oogmerk, waarvan ik in den eersten aanvang deezes gesprooken heb, is de naauwkeurige observantie der contracten, als door dezelve en wij en alle bondgenooten met algemeene toestemminge verpligt zijnde, in welkers naarkominge wij haar wel behooren ten voorbeeld te zijn, wil men haar alle uytvlugten beneemen, inzonderheyd aan die van Goah of Tello, welkers toeleg nog verre te boven gaande, de dikwijls ten dien eynde zeer onredelijke poogingen van Bonis hof bij uytnemendheyt niets anders is, als om dezelve geheel elusoir te maaken en possessien van aanmerking te acquireren, welke hoedanig die toegenomen zijn, uw Ed. doorgaans best zult konnen zien uyt de door wijlen zijn Hoog Edelheyd Speelman (L. M.) nagelatene notitie, alzo de Maccassaren na het contract van Bongayae niets bezaaten als bij gunstige toelatinge, zodanig dat het zelf aan d'Ed. Comp. zoude vrij staan, als die dat kwam goed te vinden, den landbouw haarer onderdaanen tot aan de muuren van Goah en Tello uyt te breyden; derhalven het beklaaglijk is, zo groote indulgentie langzaamerhand omtrent zo ondankbaare natie geoeffend te zijn, dat dezelve dog nu ter tijd meest door toedoen van den zeer quaadaardigen rijksbestierder Caraëeng Tello, ter contrarie het zelve omtrent d'Ed. Comp. en tot genoegzaam aan de wallen van het kasteel aan haar te competeeren, durven uytten, zo als hier boven reeds is aangewezen.

De voornaamste toeleg behoord altijd te zijn de Maccassaaren in zodaanige staat met de overige bondgenooten te houden, waar in zij door 's Ed. Comp. overwinningen in den jaaren 1667 en 1669 gebragt zijn, na dat bij het Bongays contract meede tot bondgenooten nevens de andere zijn aangenomen,

ten dien eynde is ook de Comp. bij het 25 articul van dit contract gemagtigd, over alle verschillen als eerste bondgenoot naar 's lands wetten te disponeeren.

Het ontbreekt aan geene goede wegwijzers om alles te dirigeeren, waar toe de contracten konnen strecken en de gerespecteerde ordres successive van haar Hoog Edelhedens, van welke er veele in deezen eerbiedigliijk geciteerd worden, indien maar de bondgenooten zo overtuygd waaren van 's Comps. weldaadigheyd, gelijk de welmenende in d' eerste tijden der conquesten geweest zijn, en de kwaade geintentioneerden zodaanig door 's Comps. magt afgeschrikt, waar van het gevoel de Maccassaren weder uyt het geheugen begint te gaan.

55. Bij het leven van den ouden Radja Palacca was het geheugen der Boniers nog vol van haare ellenden en der ijszelijke wreedheeden haar door de Maccassaren aangedaan, voornamellijk onder de regeering van Poeana Pakka Koa, koning van Boni, beter nu bekend onder de naam van Matinroe ri Boekaka; dog deeze onderdrukkingen zijn nu uyt gedagtenis geraakt, en daar toe is het fundament reeds gelegd bij leven zelf van gemelden ouden Palakka, door de vermengde huwelijken der Boniers en Maccassaaren, nu voor een groot gedeelte tot een volk zijnde geworden, het welk juyst niet vreemd is, zelfs de toeleg van gemelden Radja Palacca geweest te zijn, om de nakomelingen van zijn zuster (dewijl hij zelf geene posteriteyt had) Ipapolabona, na haar overlijden genaamt Matinroë ri Attang a Passara, uyt haar huwelijk met den jongen Pakka Koa of Matinroe ri Timoeroeng, tot beheerschers te doen worden van geheel Celebes, het welk reeds aan deezen alleenlijk door het onzag der Ed. maatschappij zig zo groot gemaakt hebbenden vorst tot nu ter tijd toe (om van het mindere niet te spreeken) voornamentlijk gelukt is geweest omtrent Boni, Goah, Loewoe en Lopeeng.

56. Gemelde Radja Palacca, door zijn aanzien bij d'Ed. Comp. als zig door dappere bedrijven gedistingueerd hebbende, zo op de westkust van Sumatra in het jaar 1666, ten dienste der

zelve maatschappij, als vervolgens op Celebes &c., en door d'introductie der bondgenooten, om te accedeeren tot de contracten, mitsgaders daar na ook door dezelve middelen zig gevestigd hebbende in het rijk van Boni, met agterstellinge van den wettigen erfprins Pakka Koa, heeft toen ook door zijn eygen magt geusurpeerd de superioriteyd over de andere bondgenooten, verre boven het vermogen dat ooyt d'Ed. maatschappij, aan welke dog het onbetwistbaar primaatschap is competeerende, geexerceerd heeft, op welk sujet zeer aanmerkelijk zijn de woorden gecontineerd bij haar Hoog Edelheedens missive den 6 Jann. 1669 herwaards geschreven, die ten opzigte van den koning van Loewoe, urgeerende de absolute aanstelling en erkentenis van den koning van Boni tot hoofd der gezamentlijke bondgenooten, onder andere merkwaardige redenen van deezen inhoud zijn: „Hierom oordeelen wij het „ook hoog noodig te zijn, dat ue. bij gelegentheyd aan „Radja Boni dat misverstand van Radja Loewoe nader voor„houden, en met discrete dog significante termen doen bemer„ken en in den grond verstaan, dat alle de bondgenooten „vrij zijn, en d' E. Comp. wel de eerste is, dog niet om over „d' andere te heerschen; waarom door betragting van regt en „billijkheyd te bezorgen, dat yder bondgenoot bij zijne regten „en vrijheden geconserveerd worde, en alzo d' een den ande„ren niet kome te overheerschen, een lesse zijnde, die voor „hem bijzonder zwaar om te verstaan, onaangenaam om te „houden, en zeer contrarie om te practiseeren valt, en daarom „op zijn tijd al meermalen ingescherpt zal moeten worden."

Behalven dat dit de contracten ook doceeren zullen aan uw Ed. in haar Hoog Edelens successive ordres nog veele diergelijke opmerkelijke plaatzen te voren komen.

57. De convocatie der bondgenooten, mede een bij na vervalle zaak zijnde, zal ik daar over niet breedvoerig zijn; dat dezelve aan de Ed. Comp. competeerd, is volkomen openbaar ter oorzaak van den rang, die dezelve onder de bondgenooten is houdende; zie missive van haar Hoog Edelhedens van 5

Maart 1697, met 6 Januarij 1699, en verders de secreete brieven van Hooggemelde in datis 6 October 1701 en 6 Januarij 1702, waar in uw Ed. ook zult vinden, dat door dusdaanige vergaderinge publique of private doodstraffe kan worden beslooten en voor gecommitteerde bondgenooten geexcuteerd etc.; zonder d' aangematigde authoriteyt van Boni heeft zulk een generale vergadering al bij tijden van den ouden Palacca en zijnen hem in 1696 opgevolgd zijnde neeff bezwaarlijk konnen bij den anderen gebragt worden, het welk nu nog met veel meer moeyte zoude uyt te voeren zijn, waar van de redenen onder de wisselvallige regeeringe der overleedene koninginne, en het nog kleyn pouvoir van den nu gesuccedeerden vorst, op dat ik niet al te langwijlig worde, zeer wel bij uw Ed. konnen afgelegd worden.

58. Verdeeldheyd onder de bondgenooten, hoe wel dezelve in vreede met den anderen continueeren, is heylzaam voor de Ed. Comp. en vorsten aan te houden, die aan dezelve toegedaan zijn; maar hoe moeijelijk dat voor ons en gevaarlijk voor zodanige vorsten is, ziet men uyt de deerniswaardige voorbeelden van Aroe Bakka, nu Matinroe ri Lalemon, alleenlijk uyt na ijver, om zijn vrije toegang in het kasteel en zijn gepermitteerde correspondentie met haar Hoog Edelhedens, mitsgaders veelvuldige eere door Hooggemelde regeeringe aan hem als den getrouwsten bondgenoot beweezen, door bevel van den ouden Radja Palacca (vollen broeder van zijne beyden vrouwe Daun roe en Daompo, bij gifte van haar gemaal Datoea ri Tjita) op een zeer moorddadige wijze neffens zijnen zoon en andere op het eygen gebied der Ed. maatschappij omgebragt, mitsgaders van den afgezetten koning van Boni, daar na koning van Loopeeng, broeder der laatst overledene koninginne Topawara, nu Matin ri Becella genaamd, die geweldadiglijk door de Bonische superieuriteyt belet zijnde bij 's Ed. Comp. over te komen, met alle zijne kinderen tot zeven in getal en nog drie andere perzoonen op een horible wijze, uyt bevel van zijne gemelde zuster is vermoord geworden tot

Becella in Loewoe, werwaards men haar gevangelijk had weg gevoerd.

Indien de tegenwoordige koningin van Tannete, na haar broeders omkomen, zig eerder aan Boni als aan d'Ed. Comp. geaddresseerd had, zij hoefde nu niet beschermd te worden, want het zijn niet haare kleyne en eguale vijanden die genoemd worden, tegen welke zij zig tot heeden gemakkelijk zoude konnen staande houden, maar de hoven van Boni en Goah (of het grootst gedeelte daar van), die zo niet volstrekt in 't openbaar, dog op een heymelijke wijze door de tweede en derde hand aan de op d'Ed. Comp. hun vertrouwen vestigende bondgenooten hard vallen, welke om deze reden den uyttersten trap van veragtelijkheyd in hunne oogen bereyken; dan dewijl de nu regeerende koning om zijn halve broeder Topalleara bovengem. in dezelve ongelegenheyd veele jaaren geweest is, met nog drie andere zijner broederen, is het te hoopen, dat hij bij vervolg zijner regeeringe billijker gevoelens zal aanneemen, en dat hij zelve een diergelijke verdeeldheyd, vrij toegang tot d'Ed. Comp. en protectie der bondgenooten zeer nut zal agten voor het algemeene welzijn; want het is zelf zijn eygen zaak te beletten de groote harmonie tusschen Boniers en Maccassaren, door dewelke gestijfd door de quade desseinen van Caraëeng Tello anderzinds zoude konnen tot rijpheyd gebragt worden, die zo dangereuze aparentie, dat de Bonische heerschappij wel eens zou konnen vallen op Aroe Palakka, moeder van den koning van Goah, of wel op die hoogheyd zelve; in welk geval het zeer onberaden van zijn Bonische hoogheyd zijn zoude, om den toevlugt tot 's Comp^{s}. bescherming te negligeeren, het welk ook contrarieeren zoude de meenigvuldige betuygingen mij door zijn hoogheyd verscheydene maalen in de maand Juni laastleden, zo in persoon, in het geheym en in het publicq, ter presentie van veele rijksgrooten en bondgenooten, als door last aan de oppertolk Muller gedaan; het is derhalven altijd voordeelig voor d'Ed. Comp. en het generale bondgenootschap, eenige misnoegde

princen uyt dezelve aan onze zijde te hebben, om bij t'zamenspanning en vereeniging van Boni en Goah een goeden aanhang onder de bondgenooten te konnen maaken tot ons faveur, behalven den dienst die men, in zoo onverhoopt geval, van eenige Overwalsche bondgenooten en de onderdaanen zoude konnen trekken, voornamentlijk indien dezelve door de onderdruckingen van onze eygene dienaaren niet van ons afkeerig gemaakt worden; dog het is waarschijnlijk dat deeze koning in de regeeringe continueerende, indien het zijn hoogheyd maar niet ontbreekt aan resolutie, zulke schadelijke aanslagen, als waar van zo eeven omtrent de zamenspanninge van die van Boni met de Maccassaaren gesprooken is, zal tragten voor te komen; want buyten het geen ten zijnen opzigte gezegt is aangaande de reeds bij hem zoo lang genotene Comp. protectie, weet zijn Hoogheyd zeer wel, dat den Maccassaar bij zoodanig een niet aparente omwentelinge tot ons nadeel enkel zijn eygen grootheyd met Bonis geheelen ondergang zoude zoeken.

59. Na het bekomen der goedkeuringe van haar Hoog Edelheedens op des konings aanstellinge, zal het vernieuwen en beëedigen der contracten noodzakelijk zijn, volgens voorbeeld van 4 Aug. 1716 en andere.

Tot hier toe waren deeze aantekeninge in gereedheyt bij u wel Ed. aankomste; de veranderingen zederd voorgevallen zijn u wel Ed. derhalven bekend.

60. De eerste Tomarilalang, waar van gemeld § 14, is in Juli op Bontoala overleeden, hetwelk ons vrij nadeelig is, door dien deeze minister tot billijkheyd inclineerde en de eenige aan het Bonis hof was, die de onverdraaglijke geweldenarijen der Bonische prinsjes tegen onse ingezetenen en onderdaanen nog naar zijn vermogen durfde tegen gaan; hij was volle neeff des konings, zijnde zijn vader een broeder (dog meede van een mindere moeder) geweest van den koning van Boni Matinroe ri Naga Oelang.

Veel minder schadelijk verlies heeft men in de maand Augusti geleeden met het sterfgeval binnen de Boegis van den

op § 17 beschreven Djemma Togang, die nooyt ten opzigte van d' Ed. Comp. zig billijk heeft betoond en ook bij zijn eygen natie meerendeels niet geregretteerd word.

61. De verzoening tusschen de bondgenooten Bonis en Tanete op de aan mij daar toe zig aangeboden hebbende gelegendheyd geschied, en door u wel Ed. bijgewoont zijnde, zoude het alleenlijk de prolixiteit deezes doen toeneemen, daar van breeder verhaal te doen; daar en boven blijkt deeze zaak in alle haare omstandigheden bij de resolutie dezer regeringe van den 24 Juli en het dagregister van 17, 18, 21, 22, 23 en 27 daar toe relatif.

62. Eyndelijk heeft men den 15 September beweeging gemaakt met klagten omtrent het gevoel van het Bonische prinsje Tjalla Paneki, onder § 13 en 14 aangehaald, maar bij het Bonis hof beschuldigd den geweezen tolk in de zuyder provincien Frans Fransz., welken aangaande het dog waarschijnlijk is, dat hij de beweegende oorzaak niet zijnde, alleenlijk de geweldige beveelen van zijnen resident Beens, en, zoo hij voorgeeft, ook door geweld genoodzaakt in het ataqueeren van Tjalla Panekis vaartuyg heeft uitgevoerd gehad.

63. Dat de Maccassaaren in der daad een volkomentlijk geconquesteerd volk zijn met alle derzelver dependentien blijkt behalven het reeds hier voor bij gebragte uyt haar Hoog Edelhedens missive van den 18 Maart 1672, 14 Februarij 1700 en veele andere plaatzen.

Zo als ook de Boniers bij d' acte der bezweringe van de contracten plegtiglijk betuygen, „dat d' Ed. Comp. haar uyt slavernije „verlost en de hoofden op haare ligchaamen behouden heeft."

64. Maar alle actien of pretensien van die van Boni of Goah geheel af te wijzen, zo als de heer Gobius wat positif zegt, is, mij dunkt niet billijk; dog het geen zijn Ed. daar bij voegd, is een regtmaatige voorwaarde, „bijzonder als die „als die duyster waren, alzo alle twijffelagtige dingen, zo lang „zij niet klaar zijn, bij den hoofd-bondgenoot behooren; anders „was er hier nooyt gedaan werk."

65. Het was wezentlijk van meer nut geweest de Maccassaarsche hoven, bij de laatste ten tijde van de heer Smout gemaakte contracten, tot grooter verneederinge en vernietiginge van vermogen te brengen, als dezelve op te leggen een voldoeninge van oorlogs lasten, die zij noyt, ten ware in zeer langen tijd, en dan nog door magt genoodzaakt, zullen betaalen.

66. Het is ook mijn gevoelen, dat de onderhouding der contracten bij alle de bondgenooten voor ons zeer faciel zoude zijn te effectueeren, indien het haar Hoog Ed. Gr. Agtb. bij renfort van militie uyt Europa zal behagen, het guarnisoen zo voor dit kasteel als alle de buyten posten te vermeerderen en te houden op 750 of 800 koppen, primo plan, behalven de noodige bediendens tot het geschut en de gerequireerde zeevaarende tot de bekruyssingen en andere diensten, waar door deeze provincie met alle haare aanhangselen in zodanige verzekerdheyt en bloey zoude konnen gebragt worden, dat men nimmer voor eenige verderffelijke troubles hadde te dugten, en den onderdaan in geduurige gerustheyd zijnde, de landbouw en koophandel, derhalven ook 's Ed. Comp. inkomsten op een aanmerkelijke wijze toeneemen.

D'Almogende bestiere het, dat uw Ed. regeeringe daar van het werktuyg zij, en deezen welstand verkreegen zijnde, moge aanschouwen; terwijl na wensch van menigvuldige zegeningen en uw Ed. spoedige herstellinge tot volkomene gezondheyd, die tot waarneeminge van dit gewigtig en laboreus gouvernement zo nodig is, met veel achting mij noeme

Mijn Heer!

Uw Ed. ootmoedigen dienaar
(was getekend) Johan Gideon Loten.

Maccassar. In het kasteel Rotterdam, den 17 Oct. anno 1750.

Hierop volgt eene: Aanwijzinge van bouwingen, verbeeteringen en vernieuwingen, zeederd het gouvernement bij mij is overgenomen tot het transport aan uwel ed.

Voort successive laaten maaken.

38. p^{s}. affuyten, als:
    31 p^{s}. voor de bolwerken dezes kasteels.
    6 „ „ Boelecomba.
    1 „ „ Maros.
71. p^{s}. wielen, namentlijk:
    57 p^{s}. voor de bolwerken.
    12 „ „ Boelecomba.
    2 „ „ Maros.
44. p^{s}. assen, te weeten:
    38 p^{s}. voor de bolwerken.
    6 „ „ Maros.
52. p^{s}. Rampaarden voor de Pantchiallang, de Snip, de buytenposten Boelecomba, Maros en Buuren op Pantjana.

Maccassar in 't kasteel Rotterdam, den 17 October 1750.

RAPPORT

GEDAEN BIJDEN HEERE VAN SOMMELSDIJCK AENDE HOOGE ENDE MOGENDE HEEREN STATEN GENERAEL DER VEREENICHDE NEDERLANDEN, DEN XI AUGUSTI 1620, VAN ZIJNE LEGATIE AENDE REPUBLYCQUE VAN VENETIEN, VERTROCKEN DEN 25 APRILIS ENDE WEDERGEKEERT DEN 7 AUGUSTI.

Medegedeeld door

JHR. *C. A. RETHAAN MACARÉ, te Utrecht* [1]).

Doorluchtige, Hooge ende Mogende heeren!

't Heeft uwe Ho. Mo. gelieft mij te vertrouwen ende beveelen d'extraordinaris legatie nae de republicque van Venetien, ende alsoo deselve nu is volbracht, voor soo veel van mij heeft gedependeert, mij oock te belasten van mijn besoigne ende wedervaren uwe Ho. Mo. schriftelick rapport ouer te leveren, omme twelcke mette schuldige gehoorsaemheyt promptelicken nae te comen ende achtervolgen, sal alleen representeren t'geen van eenige consideratie mach voorgevallen wesen, om met indifferente minuteyten den tijt van uwe Ho. Mo. sware ende ordinaris occupatien niet te diverteren ende onnuttelick te slijten. d'Instructie die uwe Ho. Mo. mij hebben gegeven tot eenen vasten regel van mijne negotiatien vouge ick hier bij copie,

1) Zie *Kronijk* 9de jaarg. 1853, bl. 378.

op dat uyttet gevolch soude mogen geoordeelt worden, oft ick mij oock binnen de palen van mijne commissie hebbe gehouden, ende luydt aldus:

> Instructie voor d'heer François van Aerssen, ridder, heere van Sommelsdijck, van den Plaette etc., waernae hij hem sal hebben te reguleren, gaende van wegen de Hooch Mo. heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, als ambassadeur extraordinaris aende serenissime republicque van Venetien.

Den voors. ambassadeur sal met alle mogelicke naersticheyt ende seeckerheyt zijne reyse nae Venetien spoedigen, ende aldaer gecomen sijnde, zijne brieven van credentie nae t'gebruyck aldaer aenden hartoch overleveren, daer bij voegende de behoorlicke begroetenisse ende complimenten van wegen hare Ho. Mo.

Ende daernae inde beste forme deduceren hoe lange van Ho. Mo. altijts gewenscht was geweest, dat d'onderlinge oprechte vruntschap tusschen de twee republycquen eens mochte oorsaecke ende middel geven, om een naerder verbintenisse tusschen deselve totte mutuelle conservatie ende assistentie te mogen doen negotieren ende treffen.

Ende alsoo die nu eyntelick met een gemeyn contentement opt welbehagen van beyder sijden was voltrocken ende gesloten, dat hare Ho. Mo. wel hebben willen hare seneniteyt door dese ambassade hare blijschap daerover verthoonen.

Tot confirmatie van welcke verclaringe hij sal t'contract van de confederatie, met de brieuen van ratificatie daerop, overleveren ende verseeckeren de meeninge van hare Ho. Mo. te wesen, den inhout van deselve punctuelick te willen achtervolgen, met volcomen vertrouwen, dat van gelijcken oock is d'indentie van de serenissime republicque.

Soo verre yet bijden hertoch ofte senaet wert gemoveert tegen de vrijheyt vanden coophandel vande Geunieerde vrije Nederlanden in de Golpho, den ambassadeur sal hem excuseren daer van in eenige handelinge te treden, als niet gelast sijnde,

noch en sal zelver daer van geen openinge doen, maer evenwel sal bij maniere van discours wel mogen verstaen op wat voet den coophandel deser landen aldaer bequamelicken zonder interruptie ofte verhindernisse sal mogen werden gecontinueert ende gedreven tot meerder benefitie van beyde de republicquen, om daer van rapport gedaen sijnde, naerder te letten wat totter landen dienst sal cunnen gewonnen ofte gevordert worden, geduyrende zijne residentie aldaer, sal bijde bequaemste middelen trachten om d'ondersaten van dese landen in hunnen handel ende wandel te doen favorabelick tracteren; van gelijcken sal neerstich letten opde forme van hare regieringe ende wat proffijt uyt deselve ten dienste deser landen sal cunnen getrocken worden.

Ende naer dat t'stuk vande confederatie aengenomen ende affgehandelt sal sijn, sal dese voors. ambassadeur in zijne tweede ofte derde audientie ex professo aen den hertoch ende senaet recommanderen, te willen tijtelick ende liberalick assisteren den coninck van Bohemen, met de geunieerde vorsten in Duytslandt, daer toe bedencken ende employeren alle de redenen ende consideratien, door dewelcke zij sullen cunnen werden bewogen, niet ten respecte van hare Ho. Mo. alleen als de verste gelegen, maer van haer eygen verseeckerheyt ende interesten, als hebbende den ertzhertoch Ferdinandt op hunne naeste frontieren genoech bethoont wat sijn voornemen tegens hun is geweest ende noch naemaels meer wesen sal, nu hij keyser is geworden, kan hij door victorie ofte handelinge zijne jegenwoordige swaricheden te boven comen, dat Godt wil verhoeden.

Insonderheyt sal remonstreren de goede debvoiren, die bij hare Ho. Mo. totte conservatie van dese gemeene zaecke sijn gedaen, namentlick, dat nu een geruymen tijt maentlick vijftich duysent guldens bij hare Ho. Mo. voor de staten van Bohemen sijn gecontribueert ende gesonden, daerinne noch wort gecontinueert, dat daerenbouen aen de geunieerde vorsten van gelijcken gelooft is ende alreets gepresteert wort een ordinaris secours tot onderhoudt van vierduysent man te voet,

mitsgaders noch die assistentie van een notabel getal van ruyteren ende knechten, bij zoo verre de forcen van hunne naebuyren nae t'rijck, tot affbreuck vande vrienden aldaer, zouden geraecken te marcheren.

Ende al ist dat hare Ho. Mo. als de verste gelegen ende opt eynde van hare trefves met redenen haer van dese assistentie souden hebben cunnen excuseren, nochtans bemerckende datte gemeyne ruste ende welstant vereyscht, datten coninck van Bohemen met de geunieerde vorsten mogen werden in hunne loffelicke vrijheden ende gerechticheden tegen d'onlijdelicke ambitie ende onwettelicke usurpatie vant huys van Oostenrijck gemaincteneert, dat hare Ho. Mo. daer omme, onaengesien alle andere respecten, noch soo veel bereyt waren te doen, als de gelegentheyt van hunnen staet eenichsints sal cunnen toelaten.

Ende alsoo men bemerct, dat den coninck van Spaignien niet alleen alle zijn macht, maer oock van alle sijn geallieerde ende gesinde bij een heeft vergadert, tot oppressie van sijn hoocheyt van Bohemen ende zijne geallieerde ende vrienden.

Soo ist dat dit secours alleen, al ist hun seer beswaerlick, weynich can helpen totte vorderinge vande gemeene saecke, zoo d'andere niet geinteresseerde niet meer ofte ten minsten yder soo veel aan zijn zijde en quame te doen, als die gelegentheyt van haren staet sal cunnen lijden.

Soo vertrouwen oversulex hare Ho. Mo., dat ten zelven regarde de serenissime republicque naer haer vermogen mette andere geinteresseerde daer toe mede sullen contribueren, daerdooren ontwijffelick een goed uytcompste van Godt Almachtich sal sijn te verwachten, door dewelcke deselve republicque in meerder ruste ende verseeckertheyt als oyt te vooren sal gestelt worden, twelck haer van wegen hare Ho. Mo. van harten gewenscht wort.

Sal van zijn wedervaren mette eerste gelegentheyt advertentie doen, zoo hij bemerct, dat sijn wedercompste wat soude geraecken geretardeert te worden.

Voorts treckende door Duytslandt, zal salueren die princen

die hij int vorderen van zijne reyse ofte ontrent sijn passagie sal rencontreren, namentlick, den marquis van Anspach, den marquis van Dorlach, hartoch van Wirtenberch, zijne credentie daertoe overgeven, denselven ende d'anderen soo veel hem doenlick wesen sal encourageren, ende vande goede resolutie ende intentie van hare Ho. Mo. verseeckeren.

Nemende zijnen wech voorts door t'Evangelische gebiedt van die Switsersche cantons, ende indien hij int gaen ofte keeren comt te passeren door t'gebiedt van de Grisons, zal aldaer bij goede occasie aen de geene, die hem commen besoecken ende congratuleeren, in de beste termen te kennen geven de goede affectie, die hare Ho. Mo. dragen ende hebben tot den welstant van haren staedt ende regieringh, ende deselue vermanen om niet alleen alle alliantie met Spaignen als schadelick te willen verwerpen, maer oock die passagie door hunne landen voor eenich crijchsvolck tegens den coninck van Bohemen ende de geunieerde vorsten t'ontseggen ende weygeren, recommanderende voorts in optima forma d'assistentie van Bohemen.

Gelijcke officien, complimenten ende handelinge sal hij mede mogen doen, zoo hij compt te passeren die plaetsen daer den hertoch van Savoye ofte andere neutrale princen souden geraecken te wesen, blijvende ende hem houdende genoech in terminis generalibus, ten ware hij conde bemercken datter oprechte genegentheyt ware, ofte om voor den coninck van Bohemen eenige assistentie te bemiddelen, ofte om bij diversie ende andersints aen die vant huys van Oostenrijck eenich belet ende verhindernisse in hun tegenwoordich voornemen te procureren, daer aen hij de handt sal hebben te houden.

Doch sal hebben wijsselick te letten, wat hoope van den hertoch van Savoye soude cunnen versocht ende geobtineert worden voor dienst ende assistentie van dese landen, zoo die naemaels door oorloch geraecten aengetast te werden, diewijle de Ho. Mo. heeren Staten soo liberalyck ende couragieuselicken zijne hoocheyt in zijne swaricheyt hebben bijgestaen, ende meer bereyt waren geweest te doen, hadde hij hem tot den

peys niet laten bewegen, met denwelcken hem geluck ende voorspoet wert gewenscht.

Tot Venetien verricht hebbende t'geen waeromme hij gesonden wert, zal zijn affscheyt behoorlijck nemen ende mogen verclaren, dat de Ho. Mo. heeren Staten wil inclineren, om aldaer een ordinaris ambassadeur ofte resident te houden, als de serenissime republicque goet soude vinden tselve te reciproqueren tot vaster corroberatie vande goede ende oprechte confoederatie, ende sal daer nae opt spoedichste mitte meeste seeckerheyt weder omme keeren ende van zijn besoingne rapport doen.

Sal voorts zijnen train ende mesnagie metten meesten dienst ende eere van de landen formeeren, achtervolgens t'leste reglement.

Aldus gedaen ter vergaederinge van de hoochgemelte heeren Staten Generael in s'Gravenhage, opten vijftienden Aprilis xvj^{c} ende twintich. Was geparapheert: A. Ploos vt. Onderstont: Ter ordonnantie van de hoochgemelte heeren Staten Generael, geteekent: C. Aerssen.

Is ter vergaderinge gecompareert d'heer van Sommeldijck, ende heeft versocht haer Ho. Mo. verclaringe op eenige poincten van zijn instructie, hem behandicht tot zijne legatie naer Venetien; daerop nae deliberatie geresolveert is, als volcht:

Op sijn convoy, commende opte frontieren, sal daervan spreecken met sijn Ex^{cie}., aen welckers discretie hare Ho. Mo. remitteren daerop te ordonneren, gelijck deselve genoechsaem sal achten, zijnde voorgeslagen vijffentwintich ofte dertich peerden.

Opte handelinge tot Venetien, bij geschrifte ofte mondelinge; — sal daeromme volgen het gemeene gebruyck aldaer.

Wat spraecke hij sal gebruycken; — wort verstaen die gene die hem de bequaemste is, ten ware dat hij om gewichtige consideratien geraden vindt te gebruycken de Latijnsche ofte Italiaensche spraecke.

Op sijn vertreck van Venetien; — verstaen hare Ho. Mo. dat hij van Venetien sal mogen vertrecken, als hij zijnen last aldaer volgende zijne instructie sal hebben verricht, sonder daerop eerst naerderen last van hare Ho. Mo. te dorven verwachten.

Of het aenspreecken vande marckgrauen van Ausbach ende Dourlach; — wort verstaen, dat hij deselve sal hebben te begroeten ende aen te spreecken, bij soo verre als hare vorstelicke doorluchticheyden niet te verde van zijnen wech hun onthouden.

Of hij mette Duytsche forsten sal spreecken ende handelen en corps ofte separatim, bij monde, oft bij geschrifte; — verstaen hare Ho. Mo., dat hij met deselve sal handelen ende spreecken separatim ende niet bij geschrifte.

Off hij met eenige cantons vande Switzers int publicq off int particulier sal spreecken ende handelen bij geschrifte ofte bij monde; — sal daerinne volgen de meeninge van het voorgaende articul.

Off hij den hertoge van Savoyen in cas van oorloge sal mogen nooden ende verwecken tot assistentie tegen Spaignen ende sijne hoocheyt van hare Ho. Mo. wegen van gelijcken toeseggen; — sal met sijne hoocheyt spreecken in generalibus terminis, ende verseeckeren van hare Ho. Mo. goede affectie totte conservatie van zijne staet ende souverainiteyt, ende errinneren en passant wat hare Ho. Mo. hier te vooren daer toe gedaen hebben, om alsoo van sijne hoocheyt te trecken ende verstaen, oft hare Ho. Mo. bij oorloge eenich secours van hem souden hebben te verwachten.

Off hij aen de vereenichde fursten sal mogen verseeckeren, dat hare Ho. Mo. effectuelick sullen naecomen de resolutie ende antwoort bij haer gegeuen aen den heere Buwinchuysen; — hierinne is bewillicht, ende dat den voors. heere van Sommelsdijck tot dien eynde mitgegeven sal worden copien van beyde antwoorden van hare Ho. Mo., mitsgaders oock vande brieven bij sijn Ex^cie^. aen de hoochgemelte fursten vande Vnie geschreven.

Wat het reglement opte wagens belanght; — sal daerop mogen spreecken met sijn Ex^cie. om te verstaen desselfs advis, tot hoe verre toe dat hij die sal mogen huyren, ende voor wat prijs, ende hem daernae reguleren.

Gedaen ter vergaderinge vande hoochgemelte heeren Staten Generael in 's Gravenhage, opten tweeentwintichsten Aprilis xvj^c ende twintich. Was geparapheert: Frederick van Vervou, Vt. Onderstont: Ter ordonnantie van de hoochgemelte heeren Staten Generael, geteeckent: C. Aerssen.

Met desen last hebbe ick de reyse aengenomen den 25 dach Aprilis, door Vtrecht gepasseert, alwaer de gedeputeerde van de Edele Mogende heeren Staten mij in de herberge hebben vergeselschapt ende doen defroyeren. Sijne genade, mijn heere graeff Ernst, heeft mij oock persoonlick comen begroeten ende des anderen daechs met zijnne carosse een groote mijle weechs geconvoyeert. Tot Nimmegen d'heeren vande magistraet mij oock getracteert, ende den heer gouverneur van gelijcken; 's daechs daeraen uytgeleyt ende met een convoy van vijfentwintich ruyteren volgens d'ordre van sijne Ex^cie. doen accompagneren. Tot Ceulen is mij den wijn tweemaels van wegen den magistraet vereert, alwaer ick den Rhijn opwaerts gevaren ben nae Francfort, om t'ontgaen de onredelicke vrachten vande peerden ende wagens. Tot Francfort heeft den magistraet over maeltijt gesonden twaelff groote flesschen wijns, gelijck getal als aen de vorsten wert vereert, met recommandatie van hare stadt ende desselfs ondersaten aen uwe Ho. Mo. goede gratie ende protectie. Den gouverneur, genoempt van Hultte, is bij mij gecomen, ende nae de presentatie van zijnen dienst zeyde mij commandement te hebben over drie hondert coppen, die alleen daer in garnisoen lagen, oock te vreesen voor de stadt, overmits hare swacheyt; dat de gemeente meest goet is, gelijck oock een groot gedeelte vanden magistraet, maer evenwel dat den schoutet credit heeft, ende seer aenden keyser hanght. Ten anderen dat de geestelicheyt neffens den landt-

graeff van Dermstadt groot debvoir doen om deselve van hare neutraliteyt (bij dewelcke zij was opentlijck persisterende) tot des keysers devotie te brengen; dat de burgerye aldaer sterck wordt geacht te sijn van vijffduysent man, doch op dewelcke geen staet en is te maecken, zoo de Vnie zelffs hunne conservatie bij andere middelen niet bij der handt en neempt, hun induceren tottet verstercken van 't guarnisoen ende beter besetten vande stadt ende de passagien.

In meest alle de plaetsen, soo wel open vlecken als steden, hebbe ick guarnisoen gevonden, ende moeyte gehadt om met mijn convooy, twelck ick van Gulich tot Francfort toe hadde metgenomen, in te geraecken. Men heeft mij affgevraecht mijnen naem, de qualiteyt, t'getal van mijn gevolch, van waer ick quam, waer ick heen wilde, selffs wat ick begeerde te verrichten, sonderlink tot Coblentz end Mentz, die haer seer partijdich thoonden, ende garde stelden voor mijn logement; de naem ende qualiteyten hebbe ick overal vrijmoedelicken geopenbaert. Tot Heydelberch hebbe in een herberge gelogeert, ende alleen met des churfursten wijn vereert geworden, dewijle de costuyme aldaer is ingevoert, dat in zijn hoocheyts absentie niemant opt casteel en wordt gelogeert.

Vernomen hebbende, dat de churfurstinne douariere aldaer hare residentie hadde genomen tzedert tvertreck van den coninck van Bohemen haren soon, hebbe mij eerst aen hare Hoocheyt geaddresseert, voor aleer in communicatie te comen metten heere hertoch van Zweebruch, hoewel onversien van credentie, ende hare Hoocheyt verthoont, dat ick op mijn vertreck uyt Hollant d'eer niet verhoopt en hadde van hare Hoocheyt te mogen begroeten, dewijle deselve gelooft was hare residentie te continueren, andersints dat ick soude met gebracht hebben schriftelick getuygenis van wegen uwe Ho. Mo. ende sijne pr. Ex^cio., dat deselve blijven dragen d'oude ende oprechte affectie tot ten welstant van sijne Mat. van Bohemen ende totten dienst van hare Hoocheyt, doch hebbende de qualiteyt, die mij vertrouwt is, ende de kennisse van derselver op-

rechte meyninge, dat ick hare hoocheyt wel mochte verseeckeren, dat uwe Ho. Mo. ende sijne Ex^cie. mij sullen toestaen ende advoueren, soo ick deselve volcomentlick toesegge ende renouvellere, hare vruntschap ende dienst tot bevestinge vande onderlinge alliantie ende totte conservatie vanden welstant van sijne Mat^s. rechten ende staten, daer van ick breeder met hare hoocheyt soude spreecken, alst desselves commoditeyt soude connen toelaten.

Daertegens hare Hoocheyt alle beleeffde complimenten heeft gerepliceert, houdende uwe Ho. Mo. naest Godt voor de beste ende verseeckerste vrienden vanden coninck haren soon, die sulcx oock in dese gesteltenisse claerlicken metter daet hebben bewesen, twelck noch sijne Mat. noch hare Hoocheyt selffs nimmermeer en souden vergeten, versoeckende, soo 't mij te passe quam, de gelegentheyt te willen maecken om wijtluchtiger van dese ende andere saecken te willen met haer discoureren; daerop affscheyt nemende, hebbe gesalueert sijne Mat^s. dochterken, de suster ende andere jonge princen ende princessen. De generale costuyme van Duytslandt is, dat de gequalificeerste de leste in ende uyt de camer gaen, soodat hare Hoocheyt dese preminentie ende voorganck int uytgaen behouden heeft.

Van daer ontfangen hebbende d'wijn van mijn audientie, ben opgeclommen nae den heere hertoch van Zweebruck, gouverneur ende lieutenant generael van sijne Mat. van Bohemen, die mij twee edelluyden hadt int gemoet gesonden om mij ter bestemder plaetse te conduceren. Boven comende, hebbe sijne Hoocheyt aende deure gevonden, die twee oft uyterlicken drie passen uytgetreden, ende nae d'eerste salvatie weder eerst in de camer is ingetreden, sonder eenige ceremonie van presentatie, als wesende lieutenant van sijne Mat. In de camer vont ick drie van sijne Mat^s. raden, d'heeren Chancelier, Plessen, Schouberch, doch en sijn over de communicatie niet geroepen.

Ick hebbe aen sijne Hoocheyt geopent, dat ick van uwe Ho. Mo. ende furstelijcke genade mijn heere den prince van Oran-

gien bevel hadde ontfangen, sijne Hoocheyt expres te visiteren ende begroeten, aen deselve mijne brieuen over te leueren, dewelcke credentie hielden, daerinne meest bestaende, dat op de occasie van mijn reyse nae Venetien door Duytslandt sijne Hoocheyt soude gelieven te overleggen oft mijne entreminse in die qualiteyt soude kennen yet te wege brengen, daer met den dienst van sijne Mat. van Bohemen, ofte van de Vnie soude mogen gevordert worden, twelck ick expressen last hadde te behertigen. Daerop verclaerende de goede genegentheyt ende datelicke assistentie van uwe Ho. Mo. totten welstant van sijne Mat. ende de Evangelische fursten, dan dat uwe Ho. Mo. grootelicx waren becommert, soo over de lange deliberatie van den coninck van Groot Bretagne, om den coninck van Bohemen ende d'Unie in conformiteyt vande onderlinge obligatien, interesten ende alliantien te secoureren, dewijle die van Oostenrijck ende generalicken alle de geestelijcheyt met hunnen aenhanch genoech geresolveert ende in state waren om die beyde aen te treffen, als sonderlinck mede over de legatie, die den coninck van Franckrijck eerstdaechs aen de geunieerde fursten wilde affsenden, vreesende dat daerdoor de gemoederen tot andere ende nieuwe deliberatie souden geraecken gemouveert ende gebracht te worden; nochtans al en conden uwe Ho. Mo. om verscheyden respecten daerinne geen advis geven, soo wilden deselve soo veel de voorsichticheyt ende couragie van de Unie toevertrouwen, dat deselve stantvastich sal blijven ende geensints haer in laten om in eenige handelinge te treden dan met generale resolutie, om in deselve den coninck ende croon van Bohemen te begrijpen, diewelcke voortaen, gelijck zij inder daet is, oock onscheydelick vande Vnie behoort gehouden te worden; biddende wijders sijne hoocheyt mij confidentelicken te willen verclaren, ofter bij yemanden van de Vnie eenige flauwherticheyt in d'aenstaende swaricheyt wert bewesen, opdat daerinne nae t'beste vermogen ende tijtelicken soude mogen worden versien. Daer bij hebbe ick verhaelt ende verheven de grootheyt ende weerdicheyt van de prompte assistentie

van uwe Ho. Mo. mette gesteltenisse van haren jegenwoordigen staet, ende wat wijder voordeel van denselven noch staet te verwachten, soo d'ertzhertogen yet wilden bij der handt nemen, om 't rijck t'invaderen ende d'Unie te bespringen; oock dat geensints was te presumeren, dat sijne Mat. van Groot Brintannien, wesende een machtich goet ende wijs coninck, bemerckende de listige ende valsche proceduyren van de Spaensche raden, den welstant van Europa, zijne eygen kinderen, zijne, noch des religious verseeckerheyt langer sal willen laten periclitteren. Dat ick last hadde met verscheyden fursten op dese saecke ernstelich te spreecken, daeromme dattet sijne Hoocheyt soude gelieuen mij van hunne inclinatien ende vermogen t'informeren, diewijle dese besendinge sijne Mat. van Bohemen meest was raeckende.

Sijne Hoocheyt heeft mij verclaert, dat dese visitatie de goede assistentie ende wijdere presentatien hem seer aengenaem waren; maer versocht, ick soude goetvinden, dat hij dese mondelinge propositie mette aenwesende raden van zijne Mat. in deliberatie brachte, om mij op deselve door den heere van Plessen t'antwoorden, die gereet was om binnen twee dagen nae Praeg te verreysen.

Scheydende is d'heer Brederode bij mij gecomen ende versocht, ick wilde bij de churfurstinne douariere eens comen; alwaer gecomparcert zijnde, liepen onse propoosten principalicken hierop aff, dat hare Hoocheyt, gelijck oock den coninck haren soon, rondelicken moesten bekennen geen oprechter, gunstiger noch machtiger vrunden gevonden te hebben dan uwe Ho. Mo., die haer oock mochten verseeckeren, dat de gedaen ende noch verwachte offitien in een soo beswaerlicke occasie nimmermeer en sullen werden vergeten. Ick hebbe oorsaecke genomen te repeteren ende hare Hoocheyt voor te dragen 'tgeen ick metten heere hertoch Zweebrucken hadt gehandelt, daerop hare Hoocheyt mij heeft geantwoort, dat den coninck van Bohemen grootelicx apprehendeerde de legatie, die verwacht wert uyt Frankrijck, om dat de gemoederen van som-

mige vande Vnie ende vande steden seer begonsten te verflauwen, uyt oorsaecke vande irresolutie ende extraordinaris proceduyren van sijne Mat. van Groot Britaignen, in een soo gewichtige saecke ende occurentie, die selffs andere tot stantvasticheyt behoorden t'xhorteren, ende daeromme licht tot een tractaet souden te brengen wesen; verhopende daer door den oorloch, die zij vreesen, met reputatie ende seeckerheyt te sullen cunnen ontgaen, sonder de saecken ten principalen verder ofte dieper te willen insien. Dat alreets, t'sedert het wederkeeren vanden heer van Buwinchausen uyt Engelandt ende sijn gedaen rapport, d'Unie hare nodige ende mannelicke resolutie hadt verandert, ende ter contrarien stilswijgens onder hun goetgevonden, den besetten pas t'openen aende trouppen vande geestelicheyt, die door Breyssack stucxwijs nae den keyser ende voorts tegens Bohemen souden begeeren te marcheren; daerouer sijne Mat. van Bohemen grootelicx was onstelt ende gecrenct, vreesende erger gevolch, comende dese veranderinge oock dickmaels, om dat sijne Mat. moet absent wesen, ende datter niemant van sulcken qualiteyt, authoriteyt, noch preeminentie en was om de andere fursten, die nu meest den anderen gelijck waren, met respect in goede devotie te houden. Versocht mij derhalven, ick wilde de fursten singulatim en — courageren, de periculen van den geheelen staet aen d'eene zijde representeren, soo die met macht ende unie niet en werden wederstaen; ende ten anderen laten sien de voordeelen, die uyt een vaste unie ende resolutie voor de gemeene saecke van 't rijck ende religie cunnen getrocken worden, mij finalicken recommanderende alle mogelick debvoir te willen doen, om de republicque van Venetien tot een liberale ende prompte assistentie voor den coninck van Bohemen te bewegen, gelouende aen sijne Mat. te willen adverteren uwe Ho. Mo. goede affectie ende mijne particuliere genegentheyt om deselue behoorlicken te seconderen. Daernae sijn wij gevallen op verscheyden propoosten van Vranckrijck, Engelandt ende Nederlandt, ende hebbe d'eere gehadt met mijn geselschap, van met hare Hoo-

cheyt gegeten te hebben, ende daernae affscheyt genomen nae behooren, ende bij den heer hertoch gegaen, vorderen mij antwoort, die nae eenige communicatie mij gesecht heeft, dat d'heer van Plessen met mij soude spreecken, om beter rapport van alles aen sijne Mat. te doen; daer met ick met beleeftheyt mijn verloff heb versocht ende vercregen, excuserende sijne Hoocheyt, dat ick qualicken was gelogeert ende getracteert geweest, begeerende ick ten besten soude willen verstaen, diewijle ick was gecomen int affwesen van sijne Mat., die andersints mij opt casteel soude hebben doen accommoderen.

Daerop is d'heer van Plessen bij mij gecomen, ende nae dat ick sijn Ed. verhaelt hadde mijne propositie, verwachtende eenige speciale openinge, nae soo lange deliberatie, en heeft mij nochtans anders niet gesecht, dan dat ick wijs was ende de saecken van Duytslandt soo wel verstont als yemant onder den hare; daeromme versochte, ick wilde mijne goede offitien continueren ende de republicque van Venetien tot een goede resolutie helpen brengen, dat ick op dese jegenwoordige gelegentheyt naerder alles vanden heere marckgraeff van Anspach sal cunnen verstaen; zonder dattet mij mogelick is geweest yet particuliers tot vorderinge van mijn commissie te vernemen, ende ben alsoo even wijs gescheyden als ick gecomen was, behalven dat ick seer wel hebbe cunnen mercken, tasten ende voelen, dat de affaire vol irresolutien, vol swacheyt, vol diffidentien, ende sommige princen ofte leden van de Vnie genoech genegen souden sijn tot een handelinge, konden sij maer eenig seeckerheit verhoopen.

d'Heer agent Brederode heeft mij in alles met neerstigheyt gesecondeert ende sijn debvoir ende getrouwelicheyt totter landen dienst doen blijcken, oock mij ende mijn geselschap wel getracteert.

Sonder naerder bescheyt vertrocken nae Rottenburch, drie dachreysen buyten mijnen wech, zoo ten aensien dat ick bij den raedt van Heydelberch was geremitteert, om aldaer naerder informatie te gaen halen, als oock omdat sijne furstelijcke

genade mijn heere den prince van Orangien sonderlingh gerecommandeert hadde, ick soude den heer marckgraeff van Anspach gaen vinden ende salueren.

Een groote mijle van Rottenburch is mij te gemoet gecomen d'heer graeff Frederick van Solms, schoonbroeder van mijn heer den marckgraeff, in een carosse, getrocken van ses peerden, geaccompagneert met de garde van sijne Hoocheyt, bestaende in hondert gewapende cuirassiers, ende vijftich harcquebussiers te peerde, met Orangie veltteeckens, die mij met een salve hebben gegroet, ende sijne g. heeft mij van wegen sijne furstelicke g. bewillecomt.

In de stadt rijdende, hebbe de burgerye voor, onder ende binnen de poorten gewapent ende in goede ordre gevonden. Int logement comende hebbe bevonden, dattet selve last van sijne furstelicke g. was geprepareert, daer oock den heer maerschalck mij heeft comen verwillecomen, alle offitien presenteren, ende vragen oft ick aengenaem soude hebben dat sijne furstl. gen. mij soude comen vinden; oft ick alleen, oft met geselschap mijn avontmael begeerden te houden. Bedanckende sijne Hoocheyt van wegen dese goede offitien, hebbe versocht dat de visite tot sanderendaechs soude worden uytgestelt ende ben alleen vergeselschapt gebleuen metten heer graeff van Solms ende collonnel Helmstetter.

Den xiiij^en^ May smorgens ten acht uyren is bij mij gecomen de voors. heer mareschal van sijne Hoocheyt, mij affvragende de commoditeyt om de visite van sijne Hoocheyt t'ontfangen, ende mij daervan excuserende, is sijne hoocheyt selfs voor mijn camer gecomen, daer van ick eenige excuse doende, als verrast in mijn debvoir ende voornemen, buyten weeten ende behoorlicken stijle, zijn te samen de camer innegegaen, ende wij twee alleen tot nae de clocke elff uyren bij den anderen blijven sitten. De brieven hebbe ick overgelevert, de complimente gedaen ende voorts mijnen last geopent, bijnae in gelijcke manieren als bevoorens aen die heer hertoch van Zweebruck. Sijne hoocheyt heeft mij overal met groote attentie de

hooge handt gelaten, ende uwe Ho. Mo. met extraordinaris caressen, demonstratien ende offitien in mijnen persoon willen vereeren; heeft wijders aengenomen t'overdencken waerinne mijne legatie nae Venetien voor den coninck van Bohemen ende d'Evangelische Vnie soude cunnen dienstich vallen. Seyde op de verwachte legatie uyt Vranckrijck rijpelicken gedelibereert geweest te sijn, dat Straesburch ende d'andere steden, door dewelcke die sal passeren, wel weeten wat sij hun passanten sullen hebben te seggen, maer dat eenparich alle de leden vande Vnie wel ende volcomentlick geresolveert blijven, geen nieuwe raden t'ontfangen, maer wel hunne saecken op den eersten voet waer te nemen; dat men ten hoochsten verwondert was over de discoursen ende proceduren van sijne Mat. van Groot Britannie in een saecke, die sijn eere ende, zijner kindereu welvaren soo seer was betreffende, echter al hebben die de gemoederen van sommige princen ende steden, die ander vast fondement hadden gemaect, flauwhertich ende weemoedich gemaect, zoo wilde men nochtans hopen, dat sijne Mat. hiernae de saecken naerder insien ende beter soude verstaen. Hij hielt uwe Ho. Mo. voor de beste ende seeckerste vrienden, ende vertrouden, dat deselve nae hun vermogen, gelijck die alreets hebben gedaen, sullen helpen beletten, dat de Vnie nochte de religie niet en sal verdruckt worden. Heeft deernae gediscoureert op de gesteltenisse vande Vnie, dat der churfurst van Brandenburch wel aende Vnie schuldich was ende niet en contribueerde, even gelijck oock den landtgraeff van Hessen. De steden waren willich genoech, maer vreesden den oorloch, zijne lasten ende t'logement van crijchsvolck. Den hertoch van Wirtenberch was in zijn gemoet wel gelogeert, couragieux, rijck, maer zijne domeinen meest bij de ondersaten gegouverneert, niet sonder lesie ende verminderinge van sijne Hoocheyts middelen. Dat d'heer Buwinchousen aldaer de saecken meest beleyde ende wel meynde; doch van anderen, die contrarie dessein dreven, seer was getraverseert. Dat t'Heydelberch t'sedert sijne Mat^{s}. vertreck noch directie noch kennisse

van saecken meer en resteerde, ende al was hem t'beleyt van den oorloch gedefereert ende betrouwt, dat hij evenwel was sonder eenige authoriteyt ende genoech met gebonden handen, zijnde deselve in alle dingen, sonder distinctie, gebleven aen de Vnie, die hem met eenen crijchsraedt hebben geassisteert, denwelcken alleen gelast ende gemachticht is ter executie te stellen de resolutien vande voorgaende dieten, sonder op de voorvallende occasien yet nieuws te mogen bijder handt nemen; nochtans verhoopten zij dese aenstaende diete d'Unie te doen hervatten, verlengen ende macht te vercrijgen om de compagnien (sonder naerderen last te moeten verwachten) te mogen logieren in sulcke steden ende vlecken, als hij voor de seeckerheyt vant leger ende den dienst vande Vnie geraden sal vinden, andersints was geresolveert ende bereyt liever alles te quiteren; den marquis van Baden hadt ontrent sestien hondert peerden ende drie duysent man te voet om sijn landen te beschermen opt passeren van des keysers ende des hertochs van Beyeren volck door Breyssach, houdende t'Beyersche leger stercker als d'Unie; dat den churfurst van Saxen hem metten keyser sal voegen ende houden, ende verclaerde, dat de geheele macht vande Vnie niet stercker en is als drie duysent man te peert ende ontrent acht duysent te voet; dat de middelen begonnen te minderen, de steden daer over te clagen ende spreecken van niet te vermogen langer soo veel te contribueeren, daer deselve nochtans in veel saecken merckelicken wierden verschoont, tot beswaringe vande princen, die alleen op hunne landen de legers hebben gelogeert ende onderhouden; evenwel verhoopte de saecken te rechten ende op een goede occasie in oorloch te treden, oft mettet slaen tegens t'Beyersche leger, oft mettet vervoeren van des Vnions forcen in Bohemen, soo de wederpartije hun aldaer souden geraecken te laten employeren; verhoopte assistentie vande coningen van Denemarck ende van Sweeden, vande fursten van Brunswijck, Lunenburch ende andere, neffens de Hanzesteden, soo hun different gecomposeert wierde, ende gelooffde, dat alle dese com-

motien ende preparaten in eenen generalen religions crijch wilden uytvallen, dan soude naerder op mijn propositie letten, mij recommanderende te willen arbeyden bij d'heer hertoch van Wirtenberch, om hem in deselve goede affectie te conserveren ende vermanen tottet beneficeren van zijne middelen.

Nae den middach is sijne Hoocheyt weder in mijn logiement gecomen, ende nae verscheyden propoosten heeft sijne Hoocheyt Ho. Mo. vooreerst willen bedancken vande sonderlinge sorge ende affectie, die deselve sijn bewijsende aende geunieerde fursten; hebbende niet alleen goetgevonden deselve door mij te besenden ende begroeten, maer oock de saecken van Bohemen ende de hunne soo getrouwelick bij de republicque van Venetien te doen recommanderen, om tot een goet secours te mogen geraecken. Hebbende dan op mijn propositie ende presentatie gelet, zoude geraden ende dienstich vinden, dat ick soude arbeyden bij de cantons van Zurich ende Bern, gelijck mede bij de Grisons, om te vercrijgen, dat de passen uyt Italien soude mogen worden geslooten; dat hij alreets daer van is in handelinge geweest mette Grisons, diet genoech hadden ingewillicht, mits dat men hun ses hondert man soude onderhouden; dan soo den Gottartberch van gelijcken niet en wiert beset, dat dese handelinge vruchteloos soude blijven. Ende dewijl de Venetianen daeraen evenveel voor de seeckerheyt van hare republicque was gelegen, versochte, ick soude arbeyden om deselve te bewegen (om van gelijcken mette Vnie tottet effect van dese besettinge te geraecken) daer toe te willen presenteren t'onderhout van twee duysent man. Voorts vertrouwde, dat op de remonstrantie van uwe Ho. Mo. de republicque wel yet sal consenteren voor den welstant vant Rijck, te meer hij al over lanck in handelinge was geweest, ende noch was, met eenige principalen onder deselve, die hope hebben gegeven van een halff millioen ducaten te willen aen sijne Mat. van Bohemen toesenden, soo verre gemaect conde werden, dat die van Steyrmarck ende Carinte te wapenen tegens t'huys van Oostenrijck quamen bij der handt te nemen; 'twelck

alreets soo verre was gebracht, dat den prince van Anhalt derwaerts was getrocken met thien duysent man te voet ende twee oft drie duysent peerden, bij denwelcken oock hun sullen vervoegen een goet getal vande ingesetenen vande landen; maer alsoo t'schijnt dat de republicqe daerinne wat begonst te verkoelen, dat deselve weder sal dienen geanimeert, oft door mijne recommandatie, offt door apprehensie, dat de ingesetenen, hun verlaten vindende, souden geraecken hun onder des Turcx gehoorsaemheyt te begeven, dat zij uytermaten seer vreesen ende sullen soecken bij alle middelen voor te comen ende te verhinderen. Meer en wist hij mij niet te seggen, dan weetende, dat ick goeden last ende genegentheyt hadde tottet gemeene beste, wilde de middelen om t'selve tot een goet effect te brengen aen mijn beleyt verblijven, verhoopte dat de saecken in Bohemen wel sullen gaen, maer claechden, dat men aldaer trock niet alleen de directie maer alle de macht ende substantie, d'Unie competerende; al ist schoon dat hij meende dat de twee saecken maer een ende gemeyn was, nochtans dat men daerom t'rijck nog d'Unie soo seer niet en behoorde te verswacken; zoude eerstdaechs mettet leger optrecken, om te leeten op d'actien ende t'volck vande papistige ligue, t'welck bij den hertoch van Bayeren wiert versamelt, oock om te seconderen ende helpen conserveren den heer marckgraeff van Baden, die op den pas bij Breyssach met duysent peerden ende tusschen twee ende drie duysent man te voet was gelogeert, doch te swack om yet anders als sijn landen te beschermen, ten welcken aensien den pas oock geopent was bij resolutie van de Vnie, al ist dat den baron d'Anholt op dien voet noch ordre voor alsnoch niet en was gepasseert, ende apparent is niet te sullen willen met duysent man, sonder meer t'elcke reyse, maer mettet gantsche leger passeren, tot welcken fijne den hertoch van Bayeren oock scheen met sijn volck te marcheren. Sijne Hoocheyt beclaechden, dat mettet lanck delibereren vande Vnie ende mette respectueuse ende cleynmoedige consideratien vande steden, veel tijts, gelt ende gelegentheyt

verloren is, daer over men nu te swack was geworden, om yet met voordeel oft seeckerheyt te cunnen beginnen; nochtans verhoopte bequame gelegentheyt te vinden om de saecken in pointen van irreconciliatie te stellen, ende soo hem dat buyten sijn gissingh quaem te missen, versochte, ick wilde sijne Ex^cie. verseeckeren, dattet aen zijnen wil noch beleyt niet en sal ontbreecken.

Op de Fransche legatie, was geresolveert, dat de steden hun daervan int bijsonder souden excuseren ende deselve verblijven aen de princen, die in corps de propositie sullen hooren, wel geresolveert te verthoonen, dat den lesten coninck t'maecken van dese Vnie heeft gesolliciteert, te wege gebracht, selffs geteeckent, nu daer van oft vande operatie derselver te wijcken, dattet hun noch eerlick, dienstich noch seecker en soude wezen, maer waren noch van die resolutie ende verstandt, om de gravamina te doen repareren ende de saecken van Bohemen te helpen hanthaven; versocht dat uwe Ho. Mo. daerinne wilden gerust wesen. Zulcke ende diergelijcke propoosten sijnder meer gevallen, ende daernae hebbe mijn afscheyt genomen. Ick ben gelogeert, gemeubleert, getracteert ende van alles vrij gehouden geweest. Den heer graeff van Solms ende den collonnel Helmstetter hebben mij in sijne Hoocheyts carosse weder uytgeleyt met deselve ordre ende cavaillerie, die mij hadt ingehaelt, oock soo verre sijne Hoocheyts landen streckten, gedefroyeert.

Tot Hal heeft den magistraet op de maeltijt mij vereert met twee en vijftich stadts kannen, hun gebiedende dienstelick in uwe Ho. Mo. goede gratie.

Tot Stutgart ben ick in een herberge affgetreden, ende corts daer nae is des hertochs van Wirtemberch hoffmeester mij comen versoecken, ick wilde opt casteel mijn logement, t'welck gereet gemaeckt was, nemen, t'welck ick voor dien avont hebbe geexcuseert. Den heer Buwinchhausen heeft mij oock comen groeten ende alle goede officien presenteren. Is oock des anderen dachs met een carosse mij comen halen ende ge-

leyden opt casteel; daer nae is den grooten hoffmeester mij comen aendienen, dat sijne Hoocheyt mij verwachte, die ick, (geleyt door den voors. heer van Buwinckhausen) vint staen int midden van zijn camer, geassisteert van twee van zijne broederen; aen de beneden zijde stonden vier van zijne principaelste raden. Ick ben ingetreden, ende vande deure mijn eerste reverentie, ende de tweede, als ick bij sijne Hoocheyt was, gedaen, die niet eenen voet en heeft geavanceert. d'Heer van Buwinchhausen hadt mij versocht, ick wilde mijn propositie cort maecken, om dat sijne Hoocheyt sieckelick was, ende dat daerna breeder met mij ende familiariter soude worden gesproocken.

Mijn vertoch is geweest, dat uwe Ho. Mo. goetgevonden hebbende mijne besendinge nae Venetien, om te sluyten ende overleveren t'tractaet vande mutuelle alliantie, mij belast hebben te vooren sijne Hoocheyt te gaen vinden, ende van derselver wegen, gelijck mede van wegen sijne furstelijcke gen. mijn heere den prince van Orangien, de handen te cussen, met verseeckeringe van continuatie vande oprechte ende onveranderlicke goede genegentheyt van uwe Ho. Mo. totten welstant ende dienst van sijne Hoocheyt, als sijnde een prince van hun geallieerden, wiens wijsheyt, cloeckmoedicheyt ende goet beleyt sij grooteliex achten; begeerende, ick soude sijne Hoocheyt versoecken dese goede affectie, gelijck tot nu toe wel ende volcomentlick de gemeene saecke ten besten is geschiet, altijt te willen reciproquelick seconderen, Daerop hebbe mijne brieven van credentie gepresenteert, ende in besoigne tredende, aen sijne Hoocheyt geopent, dat uwe Ho. Mo. in eens anders regieringe ende gebiet niet verder curieux en wilden wesen, dan t'devoir van een oprechte ende getrouwe alliantie ende hunne eygene verseeckerheyt vereyschte ende conde toelaten oft excuseren. Daeromme overmerct ende overleyt hebbende de gesteltenisse vant rijck mette listige aenslagen ende practijcquen vanden gemeynen vijandt, niet voor hebbende dan yeers vrijheyt ende de ware christelijcke religie te verdrucken,

dat die grootelicx becommert waren inde legatie, die uyt Vranckrijck aende Vnie sal worden gesonden, niet dat uwe Ho. Mo. daerinne yet begeerden te raden oft ontraden, wetende hoe qualicken hun dat soude bevangen, ten respecte vande danckbaerheyt, die sij aen de croon schuldich sijn, over de overgroote benefitien ende favcuren, die sij van deselve hebben ontfangen ende noch wijders verhopen, die zij oock altijts bereyt sullen wesen nae hun vermogen t'erkennen, ende derhalven niet geern en souden besproocken worden als oft sij hunne besoignen ende raetslagen souden begeeren te contramineren. maer alleen oft daerinne, buyten weeten ende tegens den wil van den coninck, oft tegens den dienst vande loffelicke Vnie; yet wierde voorgenomen ende beleyt, soo versochten uwe Ho. Mo. alleen, men wilde op alle pointen rijpelicken letten, gelijck dat hunne groote ende gewoonlicke wijsheit wort toebetrouwt, op dat onder den schijn van den peys te besorgen ende vorderen tusschen de geunieerde fursten ende de catholicque ligue, niet en worde gearbeyt om d'eerste t'ontwapenen, oft gewapent blijvende met sware ende onnutte ledige costen te consumeren ende ruineren; oock eyntlicken om aen den keyser d'overhant te bemiddelen ende den coninck van Bohemen behendelicken uytte Vnie te sluyten, ende alsoo separatim den eenen voor, den anderen nae, totte ruine te brengen, uyt haet vande religie ende door sollicitatie vande jesuiten tegens alle wijse maximen van regieringe. Ten anderen mij bevolen hadde d'Unie te vermanen, niet te verflauwen, al sach men dat sijne Mat. van Groot Brittannien de saecken met sulcken promtitude ende macht niet bij der handt en was nemende, als den noot van sijn eygen kinderen, de beschermingc vant rijck ende hunne conventien schenen te vereysschen, diewijle te hopen stont, dat sijne Mat. lanch genoech gedelibereert hebbende, eyntlicken eens sulcke resolutie soude geraecken te nemen, daermede de gemeene ruste soude cunnen worden bevordert, daer aen uwe Ho. Mo. geern de handt souden blijven houden, diewelcke in dese sware occurrentien ende commotien boven huer vermogen

hadden gedaen, ende noch continueerden de gemeene saecke ten besten, daer toe sij geen meerder interest en hebben als wel alle d'andere geconfedereerde; nochtans die wijle zij bemercten, dat den gemeynen dienst ende verseeckerheyt sulcx was vereyschende, en hadden haer vant versoeck gedaen bij d'Unie, al en was de conditie schoon noch niet verschenen, geensints willen excuseren, maer promptelicken tselve consenteren ende voltrecken, gelijck zij oock in tijt ende wijlen soo veel meer sullen genegen wesen te doen, als de gelegentheyt van hunne republicque sal cunnen lijden; dat ondertusschen uwe Ho. Mo. onversocht sijnde, geen advis, noch raedt totten peys oft oorloch en begeerden te geven, wel weetende dat de Vnie de beste ende bequaemste parthije wel sal weeten te verkiesen, ende sulx als die sal genomen worden, dat uwe Ho. Mo. die oock sullen behertigen ende mainteneren. Versoeckende eyntlicken sijne Hoocheyt wilde bedencken, waerinne mijne reyse nae Venetien voor den coninck van Bohemen ende voor de Vnie soude cunnen dienstich vallen, last hebbende mijne instructie daerop van sijne Hoocheyt te versoecken, om te Venetien ende elders, daert te passe mochte comen, alle goede offitien te doen ende persuasien te gebruycken, om de republycque tottet geven van een goet secours te bewegen.

Sijne Hoocheyt heeft uwe Ho. Mo. bedanct voor hare sorge, oock mij over mijne moeyte, mij willecomende met verclaringe, dat hij niemanden liever uyt desen staet en soude hebben ontfangen om d'oude kennisse ende mijne goede ende bekende affectie totte gemeene saecken, begeerde, ick soude uwe Ho. Mo. verseeckeren, hij wilde deselve bij alle occasien bewijsen, dat hij hunnen dienaer ende vrient is, meynende, dat noch de legatie van Vranckrijck, soo die voortganck heeft, noch de traecheyt int resolveren van sijne Mat. van Groot Brittannien niet en is te vreesen, doordien de fursten ende steden volcomentlicken wel geresolveert bleven, beclagende, dat den tijt meest was verloopen ende verloren, sonder yet uytgerecht te hebben erwijle de parthije oneens ende swack was, doch dat men

moest met seeckerheyt eenicheyt ende reputatie wercken. Hij wilde met mij rondt uyt spreecken, gelijck d'heer marckgraeff van Anspach hadt gedaen, ende thoonen, dat de saecken veel verliepen, meest om dat den coninck van Bohemen, wesende hun hooft, alle de voordeelen vande Vnie buytent rijck ende tot sijn particulier behoeff diverteerden, ende te veel wilden mesnageren, ende de directie van 's rijcx affairen, die hem was toegestaen, in Bohemen behouden, t'welck onmogelick ende ondienstich was, ende daeromme verandert moest worden, wilde men de saecken op eenen beteren voet brengen, andersints dat de steden flouwen ende gantsch t'ontvreden worden van soo veel onnuttelicken te contribueren, wordende sonder noot ende buytenstijts van hunne sobere middelen ontbloot ende uytgeput. Hebben t'samen eenen goeden brieff aen sijne Mat. van Groot Britannien geschreven, versoeckende andermael assistentie, uyt crachte van hunne confederatie, ende hun beclagende, dat sij beschuldicht worden raedt ende daet gegeven te hebben tottet aennemen vande croon van Bohemen, daervan zij hun excuseren, als geschiet buyten hunne kennisse. Hebben insgelijcx aenden heer hertoch van Angoulesme, als hooft van de legatie, een missive gesonden, hem biddende te willen zijne reyse sulx dirigeren ende nemen, dat hij tegens den xxj May, ouden stijle, tot Heylbron wil wesen, omdat de meeste fursten ende steden vande Vnie op denselven tijt daer sullen compareren; ondertusschen niet te willen in handelinge treden met die vande geestelickheyt, opdatter geen suspitie en valle, al oft hij zijne instructie van hun hadde te halen ende t'ontfangen, maer ter contrarie deselve schriftelicken te willen vermanen, op te houden mettet doen marcheren van hun crijchsvolck na Beyeren, soo verre hij verhoopt ende sijluyden oprechtelicken genegen sijn, d'onderlinge diffidentien ende misverstanden wech te nemen ende tot eenen goeden peys te brengen, andersints onmogelick zijnde de saecken langer buyten feytelicheden te connen houden; seyde, dat den churfurst van Brandenburch gantsch niet en contribueert, veel aen d'Unie schuldich

is, dat den landtgraeff van Hessen met reeckeningen betaelt ende lichtingen buyten last, ordre ende tijt doet, dat d'Unie swack is, ende haer onmogelick yet meer te doen als tot noch toe gedaen is, d'offensive oft aggressie waer schadelick ende tegens den wil vande steden, de defensie vol periculs; nochtans soude ende wilde de handt houden, dat alles met eeren ende secckerheyt soude mogen geschieden, ende die pas opten Rijn bij Breyssach bewaert worden, oft andersints dat men t'leger vande Vnion soude mogen senden nae Bohemen, mits dat men int rijck tegens d'invasien conde bewaert blijven; hij wilde met zijne raden op de andere pointen spreecken, ende mijn sijn gevoelen in alle confidentie verclaren.

Daernae is d'heer van Buwenhausen bij mij gecomen, versoeckende, ick wilde de principale pointen van mijne besoigne bij geschrifte stellen, alleen totte versterckinge vande memorie om daerop metten raedt t'adviseren, t'welck ick discretelicken hebbe geexcuseert, doch mijne propositie sommierlicken gerepeteert tot sijn Ed. contentement.

Hebbe daernae inde groote sale geleyt geweest, om ter maeltijt te gaen, daer ick zijne Hoocheyt hebbe gevonden met twee hertogen van Saxen ende twee van sijne Hoocheyts broederen, wachtende dattet gebedt soude worden gedaen; heeft sijne Hoocheyt begeert, ick soude eerst staen, daer nae de twee hertogen van Saxen, sijne Hoocheyt, ende voorts zijne twee broederen. t'Gebedt gedaen sijnde, hebbe eerst ende alleen moeten wassen, oock eerst boven aen de taeffel sitten, hebbende den hertoch van Saxen aende rechter, ende den hertoch van Wirtemberch aende slincker zijde. De taeffel is costelick gedient, de discoursen sijn generael gevallen, ende t'banquet is mette musique, die over de t'sestich sterck in dat hoff gegageert ende onderhouden worden, geaccompaigneert. d'Edelluyden hebben aen een ander taeffel geseten. Nae de maeltijt heb ick weder op deselve ordre eerst moeten staen, wasschen ende lest uytgaen, in alle den voorganch behoudende sonder de minste contestatie.

Andermael is d'heer van Buwinchausen bij mij gecomen, mij aenseggende, dat ick s'anderendaechs nae den middach mijne audientie ende antwoort van sijne Hoocheyt soude ontfangen; dat deselve was schriftelicken ingestelt om niet te vergeten, doch dat hij last hadde ontfangen daervan eerst met mij familierlicken te spreecken, om te verstaen, oft ick daer met soude te vreden wesen. Vooreerst bedancte sijne Hoocheyt uwe Ho. Mo. ende sijne furstelicke genade mijn heere den prince van Orangien, van de toeseggínge van hunne goede vruntschap, die hij oock aennam, ende begeerden met alle behoorlicke offitie te reciproceren, als willende alle occasien soecken ende amplecteren om te betuygen, dat hij inder daet is hunnen vrient ende dienaer, den welstant hunner republicque ende de gemeyne saecken van herten toegedaen. Opde gesteltenisse vant rijck wilde hij hem remitteren aen t'geen de heer marckgraeff van Anspach mij hadde gecommuniceert, denwelcken daerop oock t'sedert geschreven heeft, niet achtergehouden, maer rondelicken ende confidentelicken alles vertoont te hebben, dat hunne Vnie swack is, die van Beyeren ter contrarie machtich, daeromme dat noodiger dan noodich is, dat den coninck van Bohemen aende Vnie laet volgen t'geen haer is competerende, ende affstae van deselve te willen houden ende gebruycken als een accessorium van sijn nieuwe coninckrijck, maer goede ordre op de directie, die hem betrouwt ende bevoolen is, stelle, opdat de saecken wijder niet en verloopen, gelijck die nu een wijl tijts hebben gedaen, hebbende sijne Mat. van Bohemen soo wel den coninck van Groot Britannien als de princen van d'Unie eenichsints verongelijct, schrijvende aen den ceninck van Groot Bretagne, dat de fursten hem tottet aennemen van t'coninckrijck hadden geinduceert, jae geforceert, daer deselve geen schult toe en hebben; ende weder aen de fursten, dat sijne Mat. van Groot Britannien t'aennemen ende de proceduyren daerop gehouden, hadde goetgevonden ende gelooft, die met alle sijn macht te sullen helpen seconderen ende mainteneren, welck gantsch anders uytvalt

ende oorsaecke geeft om de geestelicheyt ende andere partijen, die door dese apprehensie eenichsints in debvoir ende stilte wierden gehouden, gaende te maecken ende tegens de swacheyt vande Vnie te stijven; nochtans en wilde men daeromme den moet niet verloren geven, maer op de defensie nae de gelegentheyt blijven, tot dat den coninck van Groot Britannien de religie, de gemeene saecke, ende zijne kinderen ten besten, beteren raedt sal nemen. Van uwe Ho. Mo. hadt d'Unie groot contentement, en souden deselve oock meer niet cunnen vergen. Vande Nedersaxische creychs wiert insgelijcx goede assistentie verwacht, ten ware de Hanzesteden onder den anderen twistich, oft bij eenige fursten gediverteert bleven, waeromme aen deselve geschreven ende gesonden was, opdat hunne questien ende differenten tot een accommodement mochten gebracht werden, gelijck mede gedaen was aen den coninck van Denemarck, die neffens hunlieden wel sal cunnen bemercken, datter een generale conspiratie bij de Papisten is gemaect tegens alle vorsten ende stenden vande religie, om alsoo te meer op sijn eygen verseeckerheyt te letten, Daeromme was d'Unie te hooger verobligeert aen uwe Ho. Mo., die inde legatie nae Venetien oock hadden gelet op de gemeene saecke, als mij belast hebbende ernstelicken te solliciteren om te mogen van deselve republicque eenich secours voor sijne Mat. van Bohemen ende van d'Unie obtineren, daer van sijne Hoocheyt goet succes wilde verhopen, ende mij recommanderende, daerinne te gebruycken mijne gewoonlicke affectie; gelijck mede te willen in Switserlandt ende bij de Grisons arbeyden opt sluyten vande passagien int geberchte tegens de Spaensche ende Italiaensche troeppen, daer met d'Unie grootelicx gedient soude wesen; voorts bemerckende, dat die van Bayeren sterck waren geworden, ende nu hoochdravich begonsten te spreecken, omdat de geestelicke ende papistige fursten van binnen ende buyten t'rijck liberalicken volck ende gelt hadden gecontribueert, daeruyt dat een machtich leger was geformeert, ende meest den bisschop van Ceulen, die daerinne den aenleyder

ende meesten directeur wae geweest; soo soude sijn Hoocheyt wel dienstich achten, om hun wijder quaet voornemen te breecken ende steuyten, uwe Ho. Mo. te versoecken, indient de gelegentheyt ende seeckerheyt vanden staedt can toelaten, hunne forcen opde frontieren vant rijck te brengen, ende mette ruyterie oft anders den voors. bisschop wat op den duym te cloppen ende in sijn eygen landen te doen voelen de onbedachtsaemheyt van sijn voornemen, andersints te vreesen staende, dat een goet gedeelte van dese troepen, die alreets gelicht ende gereet sijn, wel sal geraecken tegens Bohemen gesonden te worden, ende t'anderdeel soude noch machtich genoech blijven om aen d'Unie exercitie te geven, die veel goede occasien uyt respect vande steden, ende oock om niet buyten propoost d'aggressie te beginnen, versuymt heeft; evenwel wilde men den moet niet laten vallen, maer met coeragie ende vigeur op alles wel letten; den tijt van d'Unie was nu op een eynde, ende moest arbeyden om deselve weder te vernieuwen ende verlengen, dewijle den gemeenen noot sulex vereyschte; maer tscheen dat de steden, uytgesondert Neurenburch, al vrij swaerhooffdich daerinne begonnen te worden, die alreets soo verre discoureerden, oft dienstich is geweest dese Vnie te maecken; echter dat verhoopt wiert dese ende andere swaricheden op de aenstaende diete t'overwinnen, diewelcke uytgeschreven was tegens den xxj May, ouden stijle, tot Heylborn, daer de clocke sal gegoten worden om veel saecken te redresseren, ende ist mogelick aen den heere marckgraeff van Anspach meerder authoriteyt int beleyt vanden oorloch toe te staen, sonder dat hij gehouden sal wesen yemanden daerinne aen te sien ofte verschoonen. Wilden hopen dat ondertusschen den coninck van Groot Brittannien sijn tractaet mette Vnie sal onderhouden ende yet goets sal begeeren bij der handt te nemen, gelijck mede dat den coninck van Bohemen, oft de directie vande Vnions affairen sal waernemen, oft aen een ander overgeven, die sijn werck daer van sal maecken, want dattet niet mogelick is telcken nae Prague te stuyren om raedt

ende advis opde voorvallende occurentien te gaen vragen ende halen. Voorts vragende ofter niet gesproocken en wert van een prolongatie des bestandts; versocht daervan mochte gehandelt worden, dat uwe Ho. Mo. daer van d'Unie souden gelieven advertentie te doen, opdat se hun bedencken ende versoeck tijdelick mochten doen inbrengen; vraechde mij eyntlicken, oft ick oock last hadde gestandt te doen ende confirmeren allen t'geene metten heere van Buminchausen inden Hage was gehandelt.

In conformiteyt van des heeren van Buwinchausen aenseggen is op den namiddach bij mij gecomen den prince Magnus, jonghste broeder van sijne Hoocheyt; ende met generale discoursen een weynich tijts gesleten hebbende, heeft sijn Ex^cie^. mij aengesecht, dat sijne Hoocheyt gereet was ende mij verwachte; heeft mij alsoo in desselffs camer geleyt, alwaer sijn Hoocheyt ende ick alleen sijn gebleven ende geseten. Ick hebbe eerst gesproocken ende geseyt, dat ick aen sijne Hoocheyt mijnen last hadde gerelateert, ende nu zijne Hoocheyts antwoort daerop quam ontfangen, gelijck mede mijn afscheyt om mijnen wech ende commissie te spoedigen,

Sijne Hoocheyt heeft mij gevraecht, oft ick metten heere van Buwinchausen op mijn antwoort niet en hadde gecommuniceert, ende oft dat niet en waren de principaelste pointen van dewelcke was propoost gevallen, dewelcke sijne Hoocheyt daerop oock cortelijck repeteerde; mij recommanderende, ick wilde mijne goede offitien continueren, ende t'subject van reyse t'best vorderen, dat mij mogelick soude wesen; t'affscheyt soude ick voor s'anderendaechs niet crijgen, begeerende noch eens met mij t'eten, ende dolerende dat mijn haesticheyt oorsaecke is, dat ick zijne affectie niet beter en soude kunnen bemercken.

Opt marcheren van uwe Ho. Mo. trouppen nae de frontieren, om de geestelicke fursten in het hun te doen gevoelen d'ongemacken ende accidenten van den oorloch, hebbe aen zijne Hoocheyt vertoont, dattet wel eenichsints een schijn van diversie soude causeren, oock mede dattet crijchsvolck niet

liever en souden wenschen, maer dat daertegens stont te considereren, dat uwe Ho. Mo. niet eenen pas nae t'rijck en souden vorderen, oft den marquis Spinola en soude van gelijcken doen, oock met meerder macht ende neersticheyt volgen, die seer voordeelich soude achten den trefues behoudende, uwe Ho. Mo. forcen in Duytslant verre van hunne stroomen ende frontieren te trecken, om op eens anderen bodem sedem belli te planten, t'welck wel soude geraecken de ruine van t'rijck te causeren, t'selve te beginnen mettet breecken vanden trefues, dattet periculoos ende vol ongelegentheyts voor uwe Ho. Mo. soude wesen, doch dat ick van dese noch diergelijcke saecke noyt en hadde hooren vermanen. t'Best voor t'rijck ende d'Unie docht mij te wesen, dat uwe Ho. Mo. hun secours maentlick continueerden, ende voorts de Bourgondischen creychs met Spaignen int leste jaer van hunnen trefues in jalousie mochten blijven onderhouden, sonder dat se eenige forcen wytte landen souden derven senden. Ende sijne Hoocheyt heeft dese consideratie aengenomen ende van sijn versoeck affstant gedaen, ten ware uwe Ho. Mo. t'selve andersints voor hunne eygen saecken ende verseeckerhyt t'best oordeelden.

Wegen t'breecken, expireren oft prolongeren vanden trefues en hebbe ick sijne Hoocheyt geen verclaringe cunnen doen, maer hebbe wel vertoont, dat ten respect vande Vnie, om die mettet Spaensche ende Nederlandtsche leger niet te beswaren, uwe Ho. Mo. tot noch toe nae geen prolongatie vanden trefues en hadden geluystert, oock dat de reparatien vande infractien ende inobservantien, gevallen aen de zijde van Spagnien, neffens de vernieuwinge vande Fransche ende Engelsche alliantie, behoorden voor ende aleer te procederen, t'welck mij veel tijts requireert, ende meer als den loopenden somer soude slijten, doch soo de prolongatie te wedersijden soude geraecken dienstich geoordeelt te worden, dat mogelick daer op met geen nieuwe handelinge en sal genegotieert worden, om dat die bij veelen ondienstich wort gehouden, dat soude mogen geschieden int approberen ende continueren vant oude tractaet; noch-

tans dat ick op mijn wedercomptse verhoopte uwe Ho. Mo. sijne Hoocheyts versoeck te relateren. Ten lesten dat ick expressen last hadde sijne Hoocheyt te verseeckeren, dat uwe Ho. Mo. religieuselick ende punctuelick sullen achtervolgen ende gestant doen alle t'geene metten heere van Buwinchausen met last van hare Ho. Mo. inden Hage lestelicken was getracteert. Van dese materie wijckende heeft sijne Hoocgeyt op mij ernstelick begeert, ick soude uwe Ho. Mo. recommanderen d'Ausburchsche confessie, opdat die geene, die onder derselver gebiet daer van professie doen, in hun exercitie souden mogen blijven ongemolesteert, waerdoor de vrientschappe ende verbintenisse tusschen d'Unie ende uwe Ho. Mo. republicque te bundiger sal wesen, verclarende dat tot dien eynde meest alle de fursten hadden gecontribueert tottet opbouwen van eenige kercken oft bequame logien in uwe Ho. Mo. staet; vertrouwende dat uwe Ho. Mo. daerinne ten minsten bij conniventie moderatelicken sullen procederen, gelijck zij fursten dat bevoorens verscheyden mael aen sijne princelicke Ex^cie^. hebben versocht ende doen versoecken. Daerop ick anders niet en hebbe geantwoort, dan datse geen reden van clagen en hebben, ende dat ick sijne Hoocheyts recommandatie uwe Ho. Ma, sal voordragen. Scheydende ben tot buyten de deure van sijne Hoocheyt geconvoyeert, ende voorts bij den prince Magnus, die aldaer op mij wachte, weder in mijn camer geleyt, met presentatie van zijnen dienst aen uwe Ho. Mo., ende wenschende de gelegentheyt sulex te wesen, dat uwe Ho. Mo. denselven binnen oft buyten hunne republicque gelieffden t'accepteren, t'welck sijne Ex^cie^. op mij begeerde, ick uwe Ho. Mo. soude willen refereren.

Den xx^en^ omtrent thien uyren is den prince Magnus mij weder uyt mijn camer comen halen ende geleydt inde groote sale, daer sijne Hoocheyt mij wachte ter maeltijt, gecompagneert met twee hertogen van Saxen ende met drie van zijne broeders. Naede middachmael heeft sijne Hoocheyt mette vijff fursten mij in mijn camer geconvoyeert, affscheyt gegeven ende gereitireert, hij was ende wilde blijven een dienaer van uwe Ho. Mo. ende

vande heere prince van Orangien, aen dewelcke mij oock zijne credentie brieven dede leveren; mijne reyse heeft sijne Hoocheyt voorts geordonneert door zijne landen tot Tutlingen toe, vier dach reysens langh, wesende overal gelogeert ende getracteert tot costen van sijne Hoocheyt ende geassisteert met stercke ruyterie, overmits ick hadde te passeren door verscheyden plaetsen, behoorende onder t'huys van Oostenrijck, die wij overal geresolueert ende in wapenen hebben gevonden; mijn carosse is binnen de plaetse vant casteel gement, alwaer opgeclommen zijnde, ist geschut rontsom affgeschoten ter eeren van uwe Ho. Mo.

Te Schafhousen in Switzerlandt, daer de eenige steene brugge op den Rhijn leyt, aengecomen sijnde, sijn omtrent den avont vier vande magistraet mij comen verwillecomen, wenschende goede reyse, goet succes in mijne negotiatie, mitsgaders alle prosperiteyt aen uwe Ho. Mo. Oock is daerop gevolcht D. Cock, die opt nationael synode tot Dordrecht was geweest, ick heb se t'samen over de goede offitien bedanckt, ter maeltijt gebeden ende gehouden, die mij daertegens met twaelff stadtskannen hebben doen vereeren. Naer de maeltijt heb ick se versocht, zij wilden twee ofte drie uytte heeren magistraten doen committeren om s'anderendaechs op hunne gelegentheyt met mij in verbale conferentie te treden, t'welck zij hebben aengenomen. Mij is veel vrientschap bewesen, ende sonderlingh heeft D. Cock hem seer van zijne Hollantsche reyse ende goet onthael belooft ende beroempt, hooch prijsende d'ingesetenen, hun welvaren ende de wijde regieringen der landen.

Dienvolgens sijn bij mij vier wytte magistraet gecomen, die ick door eenige van d'edelluyden beneden hebbe doen ontfangen ende tot aen mijn camer geleyden, alwaer ickse hebbe gesalueert. Ende na dat wij waren geseten, hebbe hun affgevraecht, off zij van wegen hun principalen last hadden om mij te hooren ende met mij te confereren; ende t'selve verclaert hebbende, diewijle zijluyden ofte t'meeste deel de Fransche tale ignoreerde, hebbe hunlieden int Latijn geseyt, dat het uwe Ho. Mo. belieft hadde mij te belasten om op de occasie van mijne

mijne reyse ende legatie nae Venetien, die oock alleen generale insichten hadde, door hunne stadt ende republicque te passeren, ende aldaer aen de magistraet boven de voorgaende schriftelicke danckseggingе te verclaren, dat uwe Ho. Mo. seer aengenaem hadden gehadt de besendinge hij hun gedaen van eenige voortreffelicke mannen in geleertheyt ende stichtelijck leven, om in het nationael synode te Dordrecht de questieuse pointen in Godes leere (uyt dertelheyt bij sommige gemoveert ende gedreven, soeckende de ruste der kercken te perturberen ende daer door de regeeringe van den staedt te bederven ende veranderen) te helpen decideren, waeruyt uwe Ho. Mo. door Godes sonderlinge genade eenen merckelicken dienst tot bevestinge vande waerheyt ende herstellinge van alles hadden genoten, ende derhalven mij gelast hebben, hun l. tot vergeldinge wederom sulcke ende diergelijcke offitien te presenteren ende vande oprechte effecten bij alle occasien verseeckeren, daerinne deselve sullen doen blijcken, datse hunne vrienden met alle behoorlicke civiliteyt ende correspondentie weten ende willen bejegenen. Ten tweeden hebbe geseyt, dat uwe Ho. Mo. niet curieux en sijn in eens anders regeringe, nochtans bemerckende wat oogmerck de papisten hebben in hun jegenwoordich beleyt, alleen tot euersie ende ruine van allen, die weygerich souden sijn onder des paus gehoorsaemheyt te blijven oft keeren, dat uwe Ho. Mo. daeromme wel wilden verstaen den staet ende waerachtige gesteltenisse vande Grisons; hun biddende deselve, soo die nu worden geregiert, (die vande religie d'overhandt hebbende) te willen mainteneren sonder om yemants respect hun daerinne te laten verflouwen oft verleyen, opdat zijluyden zelffs niet te late door hunne eygen ruine souden gewaer worden, wat voornemen door desen middel bij de jesuiten wort gedreven; gelijk mede mij te willen openen, waer met de Grisons souden cunnen werden gemainteneert in hunne goede resolutie ende geinduceert om den pas aen de Italiaensche lichtinge te weygeren, daeraen hun eygen verseeckerheyt, mitsgaders den dienst van hunne vrienden was dependerende. Eynt-

licken zij wilden d'oogen openen inde gesteltenisse vant Duytsche rijck ende de generale conspiratie van meest alle de politicque ende geestelicke leden van Europa den paus erkennende, om die vande religie te verderven ende uitroyen, ende alsoo de vervallen authoriteyt vant huys van Oostenrijck t'ondersteunen ende te stercken, waertegens uwe Ho. Mo. in Vranckrijck, Engelant ende elders hadden gedaen bij brieven, besendingen ende andere persuasien ende middelen, wat hun mogelick ware geweest, ende noch deden; oock wilden hoopen dat in Engelandt de saecken wel sullen gaen. Hunnen thalven gaven zij boven alle hunne ongeloofflicke swaere jaerlicxe lasten, soo aen den coninck van Bohemen als andere geunieerde Evangelische fursten in Duytslant, t'onderhout van acht duysent man te voet, welck altemael te vergeeffs soude sijn, soo de andere niet geinteresseerde niet van gelijcken en begeerden te doen; want dat, mijns beduckens, noch Bohemen, noch d'Unie tegens soo grooten macht bij hun selven niet lanck en souden cunnen subsisteren. Sij wilden dan daerop letten, t'exempel van uwe Ho. Mo. nae hun gelegentheyt ende vermogen volgen, die hun van sulcke beswaerlicke assistentie hadden cunnen excuseren, hadden zij t'ooch ende insicht niet meer gehadt opden welstandt vande gemeyne saecke dan op hun eygen verlichtinge. Dat breeder deducerende, hebbe mijnen dienst ende credentie brieven gepresenteert.

Hierop ben ick andermael verwillecompt, bedanct vant verhael ende moeyte, met recommandatie vande stadt ende ingesetenen in uwe Ho. Mo. goede gratie; ende voorts geantwoort, dat d'heeren bij den anderen sullen comen, den brieff openen, t'rapport aenhooren ende daerop delibereren. Ondertusschen wilden zij mij bij anticipatie ende onder advoeu verclaren, dat de besendinge nae t'synodus met affectie ende eenparicheyt is geschiet, oock datse Godt hebben gelooft vant succes eenes soo heyligen wercks, t'welck alle de kercken van Europa was raeckende; zij wilden uwe Ho. Mo. in alle gelegentheyt dienst ende vruntschappe bewijsen nae hun vermogen. De ge-

steltenisse vande Grisons en wisten zij t'beste niet, maer die soude ick bij die van Zurich wel vernemen. Wel wisten zij dat de saecken aldaer niet seer effen noch wel en staen, daeromme zij se oock menichmael tot rust ende vrede hadden vermaent, blijvende nochtans de vier Gereformeerde Cantons geresolveert ende met goede tractaten geconfedereert, om hen niet te verlaten; maer dat de Spaensche ende eens anderen coninex ministeren, die in dit stuck met eenicheyt ende correspondentie besoigneerden, veel quaets in de saecken waren doende, die niet en dochten, noch en sochten dan om die vande religie te verderven ende de confederatie mette Venetianen te breecken, om bequamelicker de gemeenten te leyden ende vermeesteren. Den pas te sluyten was, huns bedunckens, niet wel mogelick soo lanck den hertoch van Savoyen dien door zijne landen wil accorderen; datter oock daer beneffens noch eenen anderen door den Gottart open blijft. Op de saecken van Duytslandt, presen zij daer de wijsheyt ende voorsichticheyt van uwe Ho. Mo.; ende dewijle zij in dese saecken onervaren waren, ende nochtans van mij verstaen hadden veel redenen ende consideratien, die hun met rechten behoorden wacker te maecken ende houden, soo wildense daer van des anderen daechs rapport aen hunne principalen doen, ende opde naeste diete tselve aen de andere goede Cantons in bedencken geven, verhopende dat ick van gelijcken met hun sal spreecken, op dat tegens een gemeyn quaet met goede ende gemeene resolutie tijtelicken ende behoorlicken mach versien worden. De reste is gegaen in complimenten. Sij hebben mij vergeselschapt ende nae de maeltijt een bode gesonden, mij aendienende, dat de heeren van de stadt mij ende mijn geselschap (uitgesondert de ruyters die mij convoyeerden) vrij uytte herberge waren schrijvende, met leetwesen dat ick niet beter ware getracteert geweest, biddende dat t'excuseren ende hunnen goeden wil ten besten aen te nemen; zij waren bereyt mij alle goede offitien te bewijsen, wenschende mij voorspoet op de reyse ende besoigne.

Tot Zurich daernae gecomen sijnde, is d'heer vice resident

vande republicque van Venetien int logement mij comen vinden, salueren ende alle goede offitien door last van zijne principalen aenbieden, selffs om mij te herbergen ende tracteren, daervan ick mij beleeffdelicken hebbe geexcuseert, ende sijn Ed. versocht bij mij ter maeltijt te willen blijven, om vande gelegentheyt van mijne reyse te mogen met zijne Ed. discoureren, t'welck oock is aengenomen. Ende corts daer nae sijn verscheyden officieren van wegen d'heeren van Zurich bij mij gecomen, brengende twee groote manden met truyten ende andere extraordinaris groote ende goede visschen, mij affvragende, oftet geen ongelegentheyt en soude wesen, soo d'heeren vande magistraet mij quaemen vergeselschappen. Waerover deselve bedanct ende verclaert hebbende, dat mij eer ende vrientschap soude geschieden, sijn ontrent den avont thien vande magistraet bij mij gecomen ende nae de gewoonlicke complimenten ter maeltijt gebleven, oock goets tijts gescheyden, met resolutie om op mijnen voorslach sanderendaechs smorgens met mij te communiceren, t'welck alsoo is geschiet; ende sijn veertien int getal in mijn camer gecompareert, aen dewelcke ick ten naesten bij gelijck verhael hebbe gedaen als aen d'heeren van Schaffhuysen, mette overleveringe van mijne credentie. Na onderlinge deliberatie is mij opt advoeu van alle d'anderen bij den oudsten burgermeester aengeseyt, dat d'heeren magistraet verblijt waren over mijne compste ende commissie, als die geene, die uwe Ho. Mo. altijts hebben gehouden in goede ende groote estime, soo lange jaren de ware gereformeerde religie ende de gemeene vrijheyt tegens de Spaensche ende roomsche aenslagen voorgestaen hebben, ende wenschten mij alle goet succes int sluyten vande confederatie met de republicque van Venetien, diewelcke hun oock met hare alliantie tot de gemeene beschermínge vereert hadden.

De saecken vande Grisons hadden zij altijd beherticht om de listige aenslagen vande gemeene vijanden voor te comen ende breecken; maer vonden in hun goet voornemen veel traversen, soo onder de Grisons selver als oock door t'beleyt van

eenige vreemde ministers, die voor den dienst van hunne souverainen andere consideratien ende maximen behoorden te hebben; nochtans wilden sij hoopen alle dese swaricheden te boven te comen, soo maer de republicque van Venetien conde gepersuadeert ende gedisponeert worden, wat liberalicker in hare negotiatien de ambassadeurs ende residenten t'authoriseren, alsoo sonder goet geschot van gelde niet te hoopen stondt, dat de gewenschte confederatie sal succederen, noch de Grisons in een vaste regieringe cunnen gebracht worden sonder dese confederatie. Op de swaricheden, vande welcke waren zijluyden mette heeren van Bern versocht geweest de goede hant te bieden om de goede parthye tegens de Spaensche ende andere factien te mainteneren, dat zij t'oock doen geern ende promptelicken gedaen hebben, alst bij andere niet en conde geschieden, oock soo dat de goede ingesetenen, t'velt, den staet, de religie ende de seeckerheyt hebben blijven te behouden; doch, nae dat met hunne costen ende beleyt de saecken waren behouden ende totte pointen van confederatie toegebracht, dat de republicque van Venetien swaricheyt heeft gemaect ende noch difficulteren, aen hunlieden te rembourseren sulcke thienduysent Fransche croonen als zij daerinne hadden geschoten, mij biddende, ick wilde de consequentie van dien te Venetien vertoonen, de restitutie urgeren, met sulcke verclaringe, soo hun daerinne geen contentement en werde gegeven, dat se niet alleen de saecken van de Grisons voortaen sullen houden voor indifferent, maer oock weynich staet maecken op hunne onderlinge alliantie; want zij dese costen t'haren versoeck ende dienst sonder ander insicht, ende niet sonder pericul meynden verschoten te hebben. De saecken selffs gelooffden zijluyden, dat ick in redelick doen soude vinden, ten minsten de goede parthye verre de machtichste, ende d'andere binnen de landen gehaet, sonder aenhanck ende buyten genoech in armoede veracht. d'Openinge omme den coninck van Bohemen ende de geunieerde fursten in hunnen swaren noot met gelt ende t'sluyten vande passagien t'assisteren, hadden zij wel verstaen, dancten

mij vande deductie, wenschten oock hunlieden in een soo manlick, gesont ende nodich voornemen allen heyl ende voorspoet; doch verklaerden int bijsonder daerop niet te mogen delibereren, wilden t'nae gelegentheyt op d'eerste bijeencompste d'andere goede Cantons openbaren; maer sonder mij yet achter te houden, zeyden rondelicken, dattet sluyten van den pas hun ongelegen, vol periculs, jae selffs onmogelick soude wesen, diewijle veel andere passen in Savoyen ende elders open ende bequaem waren. Ende te gaen buyten de Cantons ende in Duytslandt eenich secours te senden, dat zij een ouwe, vaste en onveranderlicke alliantie met die vant huys van Oostenrijck hadden, door dewelcke eenen eeuwigen peys onder malcanderen is gemaect, met belofte van daer niet buyten te gaen, directelicken noch ondirectelijck, oock van malcanderen vijanden in geene tijden geen hulpe noch assistentie te doen, inder voegen dat zij t'selve eeuwich tractaet niet en vermochten t'altereren oft breecken; maer wilden hopen, dat de andere goede vrunden ende religions verwanten, die soo niet en sijn verbonden, ende namentlick den coninck van Groot Britannien, den welstant ende conservatie des coninckrijcx Bohemen en de Evangelische Unie souden behertigen; sij waren oock int particulier soo seer mette Papistische Cantons doort oprocken vande jesuiten ende het jegenwoordich gouvernement in Vranckrijck verwerret, ten respecte vant geen die van Bern neffens hen hadden uitstaende met die van Freyburch ende met d'heer hertoch van Longueville, dat sij hun middelen ende macht tot hun eygen verseeckerheyt wel noodich hadden te conserveren. Sij wenschten uwe Ho. Mo. prosperiteyt, ende hadden Godt den Heer menichmael bedanct, dat Hij uwe Ho. Mo. staet ende regieringe soo wonderbaerlicken hadt bewaert ende gesegent, dat deselve tegens eenen soo machtigen potentaet hadt mogen bestaen; verhoopten derhalven, dat daerdoor de ware Christelicke religie verbreyt ende de Spaensche tirannie te niet sal gebracht worden; waren zij naerder gelegen, zij souden genucht nemen om met uwe Ho. Mo. in confederatie te comen, doch oock sonder de-

selve zouden zij altijts bereyt wesen uwe Ho. Mo. dienst te doen, ende hun beleyt met vierige gebeden aen Godt den Heere helpen seconderen. De saecken vande Grisons hebben zij mij andermael gerecommandeert, daerinne zij meer vreesden d'armoede vande gemeente als de macht ende aenslagen vande vijanden. Beclaechden hun nochtans, dat de ministers vande croon van Vranckrijck sulcken vasten correspondentie met die van Spaignen waren houdende, om te beletten oft breecken de confederatie, die mette republycque van Venetien wiert genegotieert, daerinne zij te buyten gingen alle d'oude maximen vanden wijsen ende grooten coninck Henrick den Vierden. Hebben mij daer opter handen gestelt de gedructe redenen inde Italiaensche spraecke, waeromme de Grisons niet langer onder hunlieden en conden lijden de residentie van eenige ambassadeurs oft officiers van coningen, princen oft vreemde republicquen. Op allen t'welck ick niet en hebbe begeeren te repliceren, als wesende buyten mijn commissie, ende willende ignoreren d'onderlinge doleantien, die ick niet en conde wechnemen. Nae dese communicatie zijn deselve heeren mij ter maeltijt bij-gebleven, hebbende mij nae den middach op hun zee gevoert visschen, alle de joncheyt van hunne stadt in wapenen ontrent een halff mijl buyten doen marcheren, hun exercitie van rechts ende slincx-om in mijn tegenwoordicheyt ende t'mijner eeren doen, daertoe expresselick ontboden hebbende uyt de Geunieerde Nederlanden eenige ervaren soldaten, die bij hun worden gegagieert. Opt wederkeeren ist geschut vande stadt tot driemaels toe generalicken los geschoten. s'Daechs daeraen sijn deselve heeren weder bij mij gecomen ontbijten; hebben begeert ick soude t'tractement ten besten willen nemen; hebben iterativelijck versocht, ick soude de stadt ende hunne borgeren aen uwe Ho. Mo. bij voorvallende occasien recommanderen, hebbende den weert verboden eenich gelt van mij t'ontfangen, ende ben alsoo vertrocken geaccompagneert door den resident vande seigneurie van Venetien, die mij wel twee uyren rijdens is bijgebleven, ende verclaerde last ontfangen gehadt te hebben mij

te tracteren, ten ware geweest dat d'heeren van Zurich selver dat hebben begeeren te doen; dat hij mij mocht verseeckeren geschiet te sijn met een goede affectie nae hunne gelegentheyt, ende ick hebbe oock gespeurt, dat de voors. heeren van herten t'welvaren van dese landen wenschen ende gunnen. D. Waserus, professor inde Godtheyt, metten anderen die opt nationael synode hadt geweest, sijn mij oock comen salueren, hunnen dienst aenbieden, de Grisons ende goede kercken aldaer recommanderen, ende meynden datter wel een dienstige alliantie soude cunnen gemaeckt worden tusschen uwe Ho. Mo. ende d'heeren van Zurich, begeerende, ick wilde dat gedencken ende wijlen daeraen wercken. Tot Chur hebbe ick sonderlinck met niemanden gesproocken; maer ontrent Chiavenne is mij den capiteyn vande stadt met eenich geselschap te peert met den trommel comen inhalen ende in mijn herberge convoyeren. Den podesta (dats soo veel als oppersten rechter) was absent; corts daeraen is bij mij gecomen d'heeren cavalier Hercle Salice, een seer rijck edelman, met D. Spresches, beyde opentlicken gekent te dirigeren de meeste handelingen vande republicque van Venetien onder de Grisons, ende den eersten t'hooft vande wederparthije vanden bandit Rodolph Planta. Zij hebben hun in mijn compste verblijt, hunnen dienst gepresenteert, de gesteltenisse vanden staet vande Grisons gerepresenteert, die zij swack hielden door d'oneenicheyden, die daerinne werden geplant ende gevoet bij die gene, die hun meesters dienst ende hun schuldige getrouwicheyt daer met grootelicx te cort deden; nochtans verhoopten sij dese factie ende aenhanck boven te comen, wilde maer de republicque haer esvertueren om hun beleyt te seconderen, t'welck alleen daerinne was bestaende, dat eerst de gemeente buyten desperatie mocht worden gehouden door eenige liberale subuentie, die van deselve wiert verwacht ende noodich was, soo men begeerde de saecke staende te houden, om hier naemaels gevoechelicken tot een alliantie te geraecken, diewijle dat die van Melan niet alleen alle passen gesloten, maer allen coophandel mette Grisons op lijffstraffe

hadden verboden, daeromme zij in handelinge waren; dat de republicque soude willen coopen alle de kaesen, die de Grisons jaerlicx gewoon waren inden staedt van Milan te diverteren, dat soude beloopen ontrent tzeventich duysent ducaten, ende daerenboven noch eenich loopent tractement vergunnen, t'welck vercregen zijnde, dat se meynden geen swaricheyt soo groot te wesen, die se niet en souden overwinnen, al scheen Vranckrijck oock t'uyterste te dreygen ende alle pensions ende confederatien te willen besnijden, oock hun met wapenen aentasten; versoeckende, ick wilde dese saecke ernstelicken te Venetien representeren, met vast gelooff, soo dat andersints wordt genegligeert ende in den wint geslagen, dat d'armoede soo groot ende soo scherpen sweert is, dat se de gemeynte niet langer en sullen in devotie cunnen houden. Hebben mij bedanct van uwe Ho. Mo. goede affectie ende sorge tot hunne behoudenisse, daer vande vrienden hun advis hebben gegeven. Ick hebbe aengenomen volgens mijnen last, alle goede offitien te Venetien ende elders voor hun te doen, hun biddende de religie ende hunne vrijheyt tegens t'gewelt hunner vijanden te willen helpen conserveren ende blijven mette republicque in goet verstandt, om door middel van hunne alliantie steun ende hulpe tegens de wederpartye te mogen vercrijgen ende genieten. Daer was ordre inde stadt om s'anderendaechs mij met solemniteyt uitgeleydt te doen, dan hebbe den capiteyn verrast ende ben met den dach vertrocken, geaccompaigneert alleen bij de heeren Salice ende Spreicher, ende tot Nova op den Sack scheep gegaen, omtrent een falconnet schoot onder t'fort van Fuentes; inde Valtelina gelandt ende voorts tot Morbeigne aengecomen, daer bij mij sijn verschenen de podesta ende capiteyn, beyde Grisons, die ick ter maeltijt bij mij hebbe gehouden, ende met dewelcke genoech de voorgaende discoursen sijn hervattet, geloovende Hartman Planta, een treffelick edelman, de goede saecke wel meynende, dat de conservatie vande Grisons voortaen was dependerende vande resolutie vande republicque van Venetien, van dewelcke verhoopt wierden alleen

eenige subsidien voor de arme gemeynten int generael, meest bestaende int aennemen ende vercoopen van hunne kaesen; beclagende, dat d'ambassadeurs van Vranckrijck uyt haet tegens de gereformeerde religie liever met Spaegnen hun verstonden ende beraatslagen, dan toe te staen eenige confederatie mette republicque van Venetien. Bedancten uwe Ho. Mo. van wegen hunne affectie, ende versochten mij, ick wilde op dese occasie hunne saecke helpen in betere pointen brengen; zij waren de vier vijffdepaerten wel vande religie, maer de negentiende deelen waren in de Valtelina van contrarie gesintheyt, doch ondersaten, ende die hun gouverneurs ende commissarissen vande Grisons alle twee jaren moesten ontfangen. Ick heb se tot stantvasticheyt vermaent ende alle behulpsaamheyt ende intersessie belooft.

Tusschen Morbeigne ende Piaza, weynich voorbij Casa St. Marco, opt dalen vanden berch, is d'heer resident Scaramelli met ontrent twaelff van zijne vrienden mij comen ontmoeten, wellecomen, door last vande seigneurie zijnen dienst presenteren ende heeft mij geconvoyeert, doch ontrent een halff uyre verders is bij mij gecomen d'heer graeff van Bennayo, advocaet fiscael van Bergamo, (de meeste edelluyden van de steden hun tot sulcken ende gelijck beroep moetende begeven, om datse van alle de regieringe gantschelicken worden geexcludeert, die welcke alleen bestaet bij de Venetiaensche dominerende edelen) met een treffelick gevolch van wel vijftich ende meer peerden. Corts daerna zijn oock aengecomen twee compagnien capeletten ofte lichte ruyteren, gelicht uyt Albanien ende Dalmatien, die plachten Stradiote genaempt te wesen. Nae de salue zijn de capiteynen bij mij gecomen, versoeckende mijn commandement door last vanden podesta ende capitaneo Grande van Bergamo, met verclaringe, dat hare Ex^cie^. mij waren wachtende. De voors. heer graeff, nae de gedaene complimenten, is gestadich bij mij gebleven, ende heeft mij geseyt, dat dese nieuwe confederatie, gesloten tusschen de seigneurie ende uwe Ho. Mo. republycque, groote vreuchde den geheelen staet door hadt veroorsaeckt,

dat mijne compste daeromme t'aengenamer was, ende hij in zijne jaren (wesende vierentachtich jaren oudt) te vrolicker dese commissie van mij te comen inhalen hadt aenveert, om dat hij oordeelde, dat beyde de staten bij sulcken tractact grootelicx waren versterckt ende verbetert. Den grooten slachregen, die drie dagen lanck ons heeft geaccompaigneert, heeft de complimenten doen vercoelen, ende sijn alsoo te Piaza (alwaer d'heer secretaris Scarametti van wegen de republicque resideert, om op de occurentien inden staet vande Grisons te letten, die te helpen dirigeren ende daervan bij alle gelegentheyt aen den prince advis te geven) gearriveert, daer ick mijn logement ende tractement door ordre ende tot costen vanden senaet seer magnifiquelicken hebbe geprepareert gevonden. Sanderendaechs wierden mij versche peerden bestelt, de mijne gerenvoyeert, ick van alles vrij gehouden, ende mitten heere graeff van Bennayo geconduceert naer Bergamo, d'heer Scarametti nae twee uyren rijdens nae de plaetse zijner residentie keerende. Onderwegen is de maeltijt oock gereet geweest, d'officieren vande steden int bijsonder sulex neerstelicken besorgende. Een groote mijle buyten Bergamo is den particulieren gouverneur vande stadt (dat altijts gelijck oock in andere steden, uytgesondert de forteressen ende castelen, daer Venetiaensche edelluyden toe worden geemployeert, een vreemdelinck moet wesen) met een goede troepe edelluyden mij comen salueren ende aenseggen, dat den podesta ende capitaneo grande door expressen schriftelicken last vanden prince mij inde poorte vande stadt waren verwachtende, om mij (die overal mette qualiteyt van Ex^{cie}. ende de rechterhandt ben vereert geweest) t'ontfangen, logeren, tracteren ende dienen nae mijn beliefte. Ontrent de stadt comende is seecker signael aen die vande casteelen gegeven, ende daerop is oock t'geschut rontsomme los geschoten, gelijck oock dat vande stadt, alle de soldaten hebben hun salue aende poorten ende opde wallen gedaen, de clocken sijn oock geluyt, ende ick ben bij de Venetiaensche heeren, den podesta, capitaneo ende twee camerlinghi (dat rentmeesters sijn) daerop verwelle-

compt, in hunne carossen getreden, midden door d'ordre vande soldaten tot op hun paleysen gevoert, aldaer gelogeert ende met een costelick publicq bancquet ende goede musicque van stemmen ende verscheyden instrumenten getracteert. Ende dat is mij van stadt tot stadt overal bijde heeren officieren, yder om strijdt wie 't beter ende costelicker soude beschicken, gecontinueert, sonderlingh tot Verona ende Vicenza, daer publicq bal vande gequalificeerste dames is geweest door last vande republicque ende buyten de gewoonte. De casteelen sijn mij ende de mijnen overal geopent, de magasijns ende munitien van oorloch getoont, t'woort ende de sleutelen gepresenteert, de vrijheyt van eenige Nederlandtsche gevangenen vergunt; lancx de dorpen hebben de clocken t'defaut ende t'debvoir vant geschut gesuppleert. Meerder respect en conde aen uwe Ho. Mo. in mijnen persoon niet bewesen worden; want daer heeft niet gemangelt, ende alles, soowel het tractement als oock de voicturee, is bij de republicque liberalicken gedragen, ende yder vande heeren inde steden hebben versocht, ick soude wat willen dejourneren om met meerder gelegentheyt hunnen goeden wille te mogen bemercken ende daervan aen den prince rapport doen, dewijle zij ordre hadden mij te tracteren, gelijck men behoort t'onthalen d'ambassadeurs vande meeste keysers ende coningen ende vande beste vrienden, soo dat ick genoech als in een continuele processie, veranderende alleen telcken van compaignie, tot Padue toe incluys, ben geconduceert, alwaer recht voor mijn carosse dicht onder de poorten drie vande capeletten met twee peerden door de burgerye, die in wapenen was, onder de salue doorschoten wierden ende doot bleven. Ick vertrock naede maeltijt te water naer Venetien, hebbende de republicque een overdecte barcque tot dien fine mij toegesonden, die gereet lach. Den xiij Juny snachts ten een uyre binnen Venetien gearriveert, ende gegaen in een seer groot paleys, cortelick gemeubleert voor mij ende mijn geheel familie, daer mijn avontmael gereet was gemaect bij de officieren vande republicque, die d'eerste maeltijt opt aencomen vande ambassadeurs ordinarie

becosticht. Sanderendaechs is mij leveringe van spijse ende andere behoeften liberalicken gedaen ende voor den tijt van mijne residentie gecontinueert, genomen tegens hondert ducaten, off twee hondert guldens s'daechs; niemanden en is mij verschenen, omdat ick eerst met solemniteyt moest ingehaelt worden; om t'welck niet lanck uyt te stellen, hebbe datelicken Constantin Huygens, (den welcken ick in qualiteyt als secretaris vande ambassade hebbe gebruyct, waerinne hij hem oock met goet verstant, beleyt ende respect wonderlicken wel heeft gedragen ende gequeten, meriterende dat in voorvallende occasien bij uwe Ho. Mo. opt employ van zijnen persoon gelet worde) aen den prince gesonden om advis van mijn aencomste te geven, metten aenbiedinge van mijne dienst, ende te eysschen tijt ende bestemminge om aen sijne sereniteyt van wegen uwe Ho. Mo. ende sijne princelicke Ex^cie^. de handen te mogen kussen ende mijnen last openen. Sijne sereniteyt heeft mij doen relateren blijde te sijn over mijn voorspoedich arrivement, wilde mijn wat laten rusten ende daernae ordre stellen op mijne receptie, die moest precederen, eer ick audientie conde vercrijgen, daeromme soude bedencken een vande eylanden om aldaer gesalueert, ontfangen ende ingehaelt te worden, twelck tot contentement van mijn principalen geresolveert was, te sullen moeten geschieden met gelijcke ceremonien ende eer als aende ambassadeurs vande hoochste qualiteyt. Sommige van mijne oude vrienden onder d'edelen ende den voortganck van dese confederatie datelicken gedreven hebbende, deden mij onder de handt waerschouwen, ick soude wel letten op de dispectie ende electie vande plaetse van mijn receptie, om dat daeraen veel was gelegen, ende meynden, ick behoorden deselve t'assigneren tot St. Georgio d'Aliga, een clooster, een cleyn uyre roeyens buyten de stadt, om dat den legaet ende d'extraordinaris Fransche ende Spaensche ambassadeurs daer waren ontfangen geweest. Als een vande secretarissen vande republicque mij daerop is comen sonderen, hebbe verclaert, dat ick tegens den xvj (omdat het

den xv^e^ Heylichdach was) mij naer St. Georgio d'Aliga soude begeven, soo t'sijne sereniteyt wel beviel, ende ben oock des naer middaechs vertrocken, alwaer hij de monnicken goede ordre was gegeven mij van alles t'accommoderen. Een uyre ofte wat meer daer geweest hebbende, sijn in 'tselve clooster ses ende twintich gondolen gearriveert; de heeren hebben hun inde kercke vertrocken, een secretaris aen mij gesonden om van mij te verstaen, oft ick oock aldaer gearriveert ende gereet was om hare begroetinge van wegen de republicque t'ontfangen. Is daermede terugge gekeert om rapport te doen ende de bijeencompste te bemiddelen. Corts daerop is andermael bij mij gecomen aendienende, dat d'voors. heeren nae mij toequamen, daerop ick mijne edelluyden mette Nederlantsche natie, die mij assisteerden, voor aff sonde, hebbe de leste gemarcheert ende aen seeckere groote poorte beneden den trap, omtrent halff wech van t'clooster, de heeren te gemoet gegaen ende yder int bijsonder gegroet. Sij waren sessentwintich sterck, allegaer met scharlaecken tabbaerden ende breede mouwen, teeckenen datse de hoochste bedieninge inde republicque becleeden. Den heer Foscareni dragende een goude laecken stale op de slincke schouder, als ridder, ist hooft geweest ende heeft twoort uyt den naem van d'allen gevoert ende mij verwellecompt, met presentatie van alle gode offitien, uyt dewelcke de goede vrientschap ende genegentheyt vande republicque totten dienst van uwe Ho. Mo. evidentelicken soude mogen blijcken totten tijt toe, dat sijne sereniteyt mij dat selfs breeder soude verclaren. Daer naer zijn wij opgeclommen, yder vande senateurs heur voegende aende slinckerzijde van een van mijn edelluyden ende gequalificeert gevolch. Boven een halff quartier gerust ende int generael gediscoureert hebbende, ben weder eerst uytgegaen op deselve ordre als ick was ingetreden. Mijne gondola heeft vooraen gevaren, daer naer d'andere, ende hebben expres een stuckweechs inde stadt te voet gemarcheert om de ceremonie publicquer te maecken. In mijn paleys hebbe ick gevonden de trompetten, trommelen, hautbois ende violons, die op mijn aencomen met

beurten speelden ende malcanderen verpoosden. Ben alsoo tot opde camer van mijne audientie geconduceert, met verclaringe dat 'tselve paleys voor mij was gepreparcert, met intentie ende last, dat ick daerinne soude ontfangen ende genieten vrijheyt, respect, tractement ende contentement van wegen de republicque als gesante van een republicque, die goede oorsaecke hadde gegeven om mette meeste eerbiedinge onthaelt te worden, gelijck sijne sereniteyt oock begeerde te doen. Daer nae affscheyt van mij nemende, vraechde d'heer cavaliero Foscareni, tegens wanneer ick mijne audientie soude begeeren, presenterende daerinne zijnen dienst, om mijn gelegentheyt te seconderen, ende daerop gedient hebbende, dattet mochte geschieden hoe eer hoe liever, versochte daer bij, dattet sijne ed. soude gelieven aen sijne sereniteyt te versoecken, dat mijne brieven van credentie ende publicpe audientie niet en souden werden gelesen, om dat in deselve eenige materien ende discoursen buyten de credentie waren gespecificeert, die niet in dienst souden publicq gemaect worden; dat sijn ed. aenname ende oock volbrachte. Daermet zijn de voors. heeren weder vertrocken, maer ick ende de mijne hebben haer, naer eenige complimentaire contestatie, de hooge handt gelaten als in mijn eygen huys, nae dattet mij vande republicque was opgedragen. Ick hebse tot beneden den trap ende halff wegen de binnenplaetse gereconduceert ende yder int bijsonder weder gesalueert, bedanct ende mijnen dienst gepresenteert. Noch denselven avont is mij van wegen den hertoch ende 't collegie aengeseyt, dat mijne audientie op sanderendaechs smorgens ontrent ten acht uyren was gearresteert, soo 't mij te passe quam, oft op sulcken anderen uyre alst mij soude believen. Ick hebbe sijne sereniteyt daervan bedanct ende mij aen desselfs assignatie gehouden. Dienvolgens zijn achtenvijftich senateurs vande qualiteyt ende in ordre als vooren, yder met sijn gondolen apart tot de plaetse van St. Stephano gelandt ende voorts te voet in mijn logement gecomen, die ick beneden aende trappen hebbe wesen rencontreren, ende ben met den cavalier Foscareni, hem latende de

rechterhandt, eerst boven nae de camer gegaen, d'andere volgende op gelijcke ordre met mijne edelluyden. Daernae sijn wij affgecomen ende aende poorte hebben alle de heeren hun aende slinckerzijde begeven. Sij hebben mij met ceremonie tot binnen 't collegie geconduceert, daer den hertoch onder een dosseret was sittende, hebbende seven raedtsheeren aende rechter ende seven aende slinckerzijde, noch eenige capidella giarentia, aen sijne rechterzijde een breede plaetse ledich. Beneden saten in een banck vijff jonge edelluyden, die genaemt worden Sauy de Gli Ordini, ende alsoo totte ambassaden geprepareert, noch lager was een groote banck ende taeffel voor de secretarissen. Intredende hebbe mijne eerste reverentie gedaen, de tweede doen ick moest opclimmen, ende de derde doen ick bij zijne sereniteyt was, die opstondt ende mij embrasseerde, doch sonder aen zijn ducaelmutse te geraecken, dat daer geen gebruyck en is. Ick hebbe mij opde ledige plaetse geset, gedect ende, nae dat zijne Hoocheyt mij hadde affgevraecht hoe ick mij van de reyse hadde bevonden, oft ick wel was gelogeert ende diergelijcke propoosten, gevonden om tijt te geven ende den azem te scheppen; want eer men daer compt moet men hooch ende moeyelicken climmen, oock ist gebruyckelick d'eerste audientie publicque te geven ten overstaen vanden geenen, die daer bij ende present wil sijn, soo dattet discours generael ende vague moet wesen. Nae dat ick mijne reverentie hadde gedaen om mijne propositie te doen, is een vande secretarissen recht voor mij comen staen, ende achter hem verscheyden anderen om t'observeren wat ick soude seggen. Ende ick hebbe mondelingh geseght 'tgene hier volcht, alsoo ick bij den senaet versocht wierde dat schriftelick te willen geven, gelijck oock geschiet is:

Serenissime prince, tres-illustres et tres-excellents seigneurs.

L'anciene coustume, que jay appris estre obseruee par cette tresauguste republicque de donner aux ambassadeurs des rois, princes et estatz souverains, leurs premieres audiences publiques, a huis ouuertz, vient maintenant tout a propos pour

seconder la bonne intention des tres-illustres et tres-excellents seigneurs estatz generaulx des Provinces Unies du Païs-Bas, mes seigneurs souuerains, qui tend à faire publier par cette audience, comme en face de toute la chrestienté, la commission qu'en cette ambassade ils ont trouué bon me faire l'honneur de confier à ma conduitte, laquelle a deux chefs principaux. Le premier de porter de leur part a vostre serenité asseurance d'une vraye, parfaicte et immuable amitié, et affection, qu'ils ont au bien, seruice, grandeur et prosperité de cette serenissime republicque, dequoy les preuues et effectz seront tousiours autant sinceres et solides que la declaration et paroles en sont presentement franches et liberales. L'autre est, qu'en consideration de la candeur de cette procedure, vostre serenité vueille procurer de la faire reciproquer à ce que cette amitié conseruée et cherie de part et d'autre, puisse produire des fruictz utiles à l'affermissement des deux republiques comme fondée sur des interestz communs, dequoy j'ay toute occasion d'estre persuadé que vostre serenité y a de l'inclination et de l'affection, quand je considere de quel soing elle faict administrer la justice à de nos subjects, qui vivent soubs sa protection; mais plus, quand je me represente ce tresgrand honneur, lequel depuis que j'ay mis le pied sur le domaine de la seigneurie, j'ay receu de tous les tres-illustres et tres-excellents seigneurs, recteurs et gouverneurs des villes et forteresses, qui à l'enui les uns des autres et à qui mieux m'ont demonstré le contentement, que cette serenissime republicque auoit et de ma venue et de ma charge, surtout quand elle a faict choix et election du tres-excellent seigneur Treuesano, cauallier de sy grande qualité et merite, pour aller visiter les tres-illustres et tres-excellents seigneurs estatz, mes souuerains, lequel aussi des mon abord m'a faict offre des plus courtois complimentz et offices, que pour l'acheminement de ma charge et de mon contentement particulier je pouuois desirer de son entremise. Or serenissime prince, le debvoir, duquel je me trouue charge et lequel je consigne auec fidelité entre voz

mains, vient de la part d'un estat, qui hormais merite grande consideration en la chrestienté et duquel la modestie me permettra de dire, qu'ayant depuis quelque peu plus de cinquante ans en ça, esté contraint de prendre les armes en main pour la conseruation non presques plus de la liberté, droictz et priuileges, que l'infidelité des mauuais ministres des princes, qui auoyent a le gouuerner, selon ses loix, coustumes et conuentions, auoit a peu pres ranies : mais de celles des vies et honneurs des subjectz a esté exercé de mille vicessitudes, battu et abatu de grandes aduersitez, finalement apres une guerre de quarante ans sans relasche, une effusion prodigieuse de sang, une profusion incroyable de finances, par la seule grace de Dieu, par la prudente constance des superieurs, par la tres-vigilante magnanimité des tres-illustres et tres-excellents seigneurs, princes d'Orange, pere et filz, consecutiuement, et par l'infatigable fidelité et obeissance des subjects a esté conduict en sel terme et assiette, que les plus grands rois de l'Europe l'ont estimé digne de l'honorer de leur alliance ; et qui plus est, que ceux mesmes, qui pouuoyent pretendre quelque droict de luy desputer sa liberté, la luy ont cedée et auoée par signature publique ; possidans doncques les dits tres-illustres et tres-excellents seigneurs estatz ce glorieux tiltre de la liberté, que meritoirement ilz ont acquise, ilz ont affection et zele de se la conseruer et la delaisser immunaculée a leur posterité et entretenir vraye amitié auec cette serenissime republicque, qui a une mesme intention et en ce debuoir peuuent s'entretendre la foruerable main, comme voisins par le mer, laquelle peut donner des utilités reciproques. Cest, serenissime prince, la charge, que jay de presenter par cette audience, dequoy et de ce que je diray ci apres, feront foy ces deux lettres publicques et j'adjousteray pour conclusion ma priere à Dieu pour la prosperité de cette serenissime republicque, et que je puisse estre conneu un instrument autant digne pour contribuer mon talent au bien general des deux republicques comme de debuoir et d'inclination. Je suis et

seray toute ma vie tres-humble et tres-affectionne seruiteur de vostre serenité. Faict et prononcé a Venise le xvij de Juin 1620.

In promptu heeft sijne sereniteyt mij geantwoort, dat dese heeren (spreeckende vanden senaet, die de republicque representeren) seer verblijt waren met mijne compste ende commissie, die lanck hadden verwacht, ende wilden die sulex mesnageren, dat de onderlinge vrientschappe tusschen beyde de republicquen meer ende meer toenemen ende gesterct mochten werden. Sij hadden altijts in groote estime gehadt de macht, ende cloeckmoedicheyt van de eccellentissimi seigneuri Stati, die soo vromelicken hare vrijheden hadden voorgestaen, daer door zij soo merckelicken in macht ende reputatie hebben toegenomen, dat se de geheele werelt door van groote consideratien sijn, ende wenschten deselve alle wijdere prosperiteit ende goede regieringe. Sij admireerden de couragie, wijsheyt ende imcomparabel beleyt vanden heer prince van Orangien, ende hielden hem voor den grootsten prince van Europa. De coningen van Vranckrijck ende Spaignen waren wel grooter ende machtiger; maer per brououra oft cloeckmoedicheyt dat hij den eersten capiteyt is, wiens qualiteyten niet genoech en connen worden gepresen. D'eer, die mij overal op den staedt vande republicque was bewesen, veel minder dan uwe Ho. Mo. wel hadden verdient; maer was nochtans soodanige als zij aen de grootste princen conde bewijsen, alles watter was gedaen ende noch wijders soude gedaen worden, was bij expressen last van dese heeren, wijsende de senateurs, geschiet, ende de gouverneurs schriftelicken toegesonden, op datter niet in en soude werden versuymt, om geheel Italien door te doen blijcken d'oprechticheyt vande mutuelle vrientschap tusschen beyde dese republicquen, die hunne interesten genoech in alles gemeyn hebben, ende malcanderen in den noot seeckere ende goede assistentie connen toesenden, gelijck alreets bij uwe Ho. Mo. met sulcke promtitude was gedaen, dat de republicque daer van de memorie noyt en sal verliesen, presenterende int particulier verder met mij te spreecken ende mij met alle

courtoisie te bejegenen; daer toe gelast hebbende d'heer Trevisani op mij te passen ende mij in alle voorvallende saecken publique oft particulier te dienen. Daer sijn noch eenige discoursen, maer generael gevallen. Ende daer nae hebbe ick mijn affscheyt genomen, mijne edelen aen den hertoch gepresenteert de drie reverentien op gelijcke distantie gerepeteert, ende eyntelicken nae mijn logement mette acht en vijftich senateurs gekeert, ende aldaer deselve van hunne offitien bedanct, met instantie sij wilden mij d'eer doen van bij mij ter maeltijt te blijven, maer hebben dat geexcuseert ende hebse op de voorgaende ordre uytgeleyt. Hier met sijn alle ceremonien gecesseert, ende de republycque heeft voltrocken d'eer ende complimenten, die zij aen alle extraordinaris gesanten gebruyckelick is te bewijsen. Daer sijn geen ambassadeurs geweest, noch van wegen Vranckrijck, noch van wege Engelandt; beyde wierden se verwacht, ende den successeur van den Franschen was al te Lyon gearriveert; maer hadde last eenige dagen tot Turin bij den hertoch van Savoyen te verblijven, om t'different tusschen sijne Hoocheyt ende den hertoch van Mantua, daer toe goede apparentie ende hope was, int minnelick aff te maecken. Aen den ambassadeur van Savoyen sondt ick mijnen secretaris met Isaacq Luz, sijne Ed. adviserende van mijne compste ende last, om metten selven goede correspondentie te houden; dat hebbe ick geanticipeert, om dat sijn Ed. verscheyden mael aen Luz getuycht hadde, nae mijn compste te verlangen; t'savonts nae dit gedaen offitie dede mij met zijnen wijn vereeren, ende sanderdaechs dede zijnen secretaris excuse over dese preuentie, ende presenteerden zijnen dienst; maer vermaende van zijns heere compste ofte visite niet. Luz wiert daernae bij hem ontboden, aen den welcken hij badt te mogen voor twee dagen zijne visite uytstellen, sonder offentie, om dattet sijn schrijffdagen waren, doch sondach soude mij comen de handen cussen; maer is achtergebleven, doende daer nae sijn excuse, dat hij om last aen zijne Hoocheyt hadde geschreven, denwelcken hij gelooft hadde te sullen affwachten, ende dien tar-

derende, en vermocht niet meer van sijn selven daerinne yet te beginnen; welck tardeerde tot 's daechs voor mijn vertreck, doen hij sondt om bij mij audientie te mogen hebben, dat ick hem weygerde tot drie verscheyden reysen; doch versoeckende, ick wilde hem zijne faute vergeven, met presentatie hij wilde deselve tot mijn contentement repareren, andersints dat hij d'ongenade van sijnen heer hadde te vreesen; ende naedat hij de brieven van sijne Hoocheyt aen mijnen secretaris hadt laten lesen, daerinne sijn particulier onschult claer bleeck, hebbe hem eyntelicken geadmitteert ende de visite datelicken wederomme gedaen. Hij heeft mij den voors. brieff voorgelesen, den welcken hiel, dat hij mij soude comen salueren ende alle goede offitien presenteren ende presteren, met toeseggingе van sijne Hoocheyts vrientschappe; doch daerop wel letten, dat wij in gelijcheyt soude blijven, sonder mij den voerganck toe te staen ende cederen. Onse discoursen sijn meest gevallen opt excuseren van zijne faute ende soo voorts van de generale constitutie van Duytslandt ende Italien, sonder dat ick mij eenichsints hebbe bloot gegeven, om dat hij bekent is alle sijne instructie ende directie uytte communicatie van s' Paus nuntius t'ontfangen. Ick hadde sijne Ed. te vooren door Isaacq Luz doen versoecken, hij wilde mij een passepoort vanden hertoch van Feria door middel van den ordinaris ambassadeur besorgen, om door Melan ende Piedmont met mijn gevolch ende bagagie vrij te mogen verreysen; maer heeft hem daer van geexcuseert, om dat den voors. hertoch van Feria den marquis van Gatinara niet en begeerde in qualiteyt van ambassadeur t agnosceren, als hebbende een Milaensche vrouwe getrouwt, daer door hij sustineert, dat hij selffs oock subject van zijnen coninck is geworden ende consequentelicken incapabel totte ambassade. Den xviij daeraen hebbe door d'heer Treuisano sijne sereniteyt doen versoecken, mij te willen vergunnen audientie. Den secretaris heeft mij noch denselven avont comen antwoorden, dat ick mij s'anderendaechs tusschen ses ende seven uyren voor de camer vant collegie soude laten

vinden, gelijck ick oock gedaen hebbe. Den deurwaerder heeft daervan datelicken advis aen den senaet gegeven. Ondertusschen is mij een banck gewesen, op de welck ick gerust hebbe; watter zijde uytte presse vande sollicitanten, sonder dat yemanden vanden raedt oft andersints bij mij is gecomen, omdat hunne coustume sulcx is; corts daerop is mij de poorte geopent, ende ick ben alleen ingetreden ende hebbe gedaen dese tweede propositie:

Serenissime Prince.

A l'audience, quil pleut a vostre serenité me donner deuant hier, par ce qu'elle fut publique, je me contentay de parler en termes assez generaulx, comme si la charge, de laquelle jay esté honoré, ni s'estendoit qu'a porter à vostre serenité l'offre d'une sincere amitié et à desirer le reciproque. Toutefois combien que l'intention des tres-illustres et tres-excellents seigneurs estatz, mes souverains, aye esté telle de la vous faire rafrachir avec toute candeur, ils ont neantmoins trouvé bon de se faire declarer d'auantage sur la negotiation, qui s'est traictée entre cette serenissime republicque et la leur, dequoy je n'ay voulu faire nul semblant en la dite audience, pour ne faire prejudice au bien de vostre seruice, ne sachant point si vostre serenité auroit agreable d'en publier le succez, lequel de nostre part a esté jusques ores tenu assez secret; mais maintenant que je me voy en liberté de pouuoir aboucher vostre serenité en son conseil, je me deschargeray de ma commission sans reserue pour vous dire, que des aussitost que les dits tres-illustres et tres-excellens seigneurs estatz eurent faict la trefue presente pour prendre haleine de leurs longues guerres et miseres, leur premier soing et visée fut de donner et procurer de la seureté a leur estat, laquelle apres Dieu ilz ont tousiours estimé dependre, interieurement de leur bon ordre, et exterieurement de l'appuy de leurs bon amis. Et combien que ilz se trouuassent honoréz de la confederation des deux plus puissants rois de l'Europe, qui leur auoyent tres-puissamment secouru en leur necessité et tesmoignent encore de ne se vouloir lasser en

cette affection, si est ce toutesfois qu'ilz ont jugé, que ilz ne pouuoirent auoir trop d'amis, et qu'il leur seroit utile de rechercher pendant leur calme l'amitié de ceux, qui pourroyent aussy esperer d'eux et contribuer leurs aides pour leur defence, principalement cette serenissime republicque, laquelle estant immortelle, n'est pas subjette a pareils changementz, que par la malheureuse mort d'un prince ou pour d'autres considerations on observe souuant es monarchies. Et partant ont tousiours tourné leurs pensées pour faire reussir ce dessein, auquel l'occasion leur manquoit, plustot que l'esperance et les raisons pour y paruenir jusques a ce que dernierement, voyants cette serenissime republique malheureusement entreprise par voye des armes, ilz reconnoissoient estre temps de tenter ce que a bon escient, en faueur de leurs amis, plustost que pour besoin qu'ilz en eussent euxmemes pour alors; faisants veoir à jour, que ilz ne vouloyent buter qu'au bien commun de ceux, qui ont soin de conseruer comme eux leur liberté contre l'oppression; car au lieu de temporiser et trainer ce traitté d'alliance, qui au mesme temps ne pouuait en son progrez, que leur estre grandement onereux, en ce que la guerre se contenuant ilz s'obligeoyent sciemment de fournir les premiers ce dequoy on auroit conuenu, nulle consideration toutesfois ne les peut retenir, que ilz n'en fissent en mesme temps faire la proposition d'autant plus chaleureuse, qu'ilz vous voyoient occupez, que mesmes, sans obligation precedente, ilz auoyent de l'affection pour le respect des interestz generaulx et communs, de ne point negliger vostre seureté. Et ayant d'autre part cette serenissime republicque en ce connu leur sincerité et embrassé les voyes ouuertes et offertes pour la defence commune avec pareille promtitude, de quoy leurs peuples ont demené une grande joye, j'ay eu l'honneur dauoir este opté par mes souuerains pour porter a vostre serenité le contract originel de cette sincere et irreprochable confederation, signé et scellé en forme convenable, avec charge de donner la foy publique de leur part a cette serenessime republique, que non seulement tout ce quil contient sera punctuel-

lement obserué sans cauillation ni tergiversation, ains encor tout autant plus, que la seureté et commodité de l'estat leur pourra permettre pour vostre seruice; esperant que ce sera un acheminement a une plus estroitte liaison, auquel desir ilz sont persuadéz debuoir estre reciproquement secondéz de cette serenissime republicque, quand elle connoistra la franchise de leurs procedures, qui ont accoustume de defailler à leur propre besoing, beaucoup plus tostqu'à la parole, qu'ilz ont donnée a leurs ames. Vostre serenité me fera l'honneur, s'il luy plait, de me declarer la dessus le sentiment de cette serenissime republique, et si elle a contentement du stile, des termes et de la foy de l'observation, que je donne, n'ayant point esté usée en pareilles matieres autre forme en noz provinces, quand nous auons conclu ligue auec les rois de France, de la Grande Bretaigne et de Suede, ni auec les princes de l'Union de Germanie, ni des villes Anseatiques; toutefois tout ce qui en pourroit manquer se pourra supplier sans retardement au contentement de vostre serenité. Et comme, par la grace de Dieu, cette confederation pour la defence mutuelle a esté heureusement conclue, et la quelle, comme j'espere, aura ci apres ses vtilitéz plus euidentes et certaines, au contentement commun, j'ay charge de proposer par mesme voie pour estre mis en la deliberation de ce tres-auguste senat, si pour meilleure correspondence et reputation des deux republiques il ne sera estimé a propos d'entretenir des ambassadeurs ou residents, à l'option et commodité de vostre serenité, dans la republique les uns de autres, a quoy de nostre part nous sommes desia portez, si cette serenessime republicque se declare le desirer et approuver de mesmes. C'est, serenissime prince, ceque pour cette foys j'ay deu representer à vostre serenité, auec tesmoignage que le sieur resident Suriano s'acquitte dignement et fidelement de sa charge, acquis la bienveillance et l'estime de tous ceux, auec lesquelz il a eu à negotier au nom de cette serenissime republicque. Faict et prononcé a Venise le xix de Juin 1620."

Deze is mij oock schriftelicken affgeeyscht, daerinne ick geen

swaricheyt en hebbe gemaect. T'discours geeyndicht sijnde, hebbe overgelevert d'acta ende originele brieven vande confederatie, gevraecht oft deselve aen sijne Hoocheyt oock wel bevielen, ende niet conform en waren het tractaet, te wedersijden bij gedeputeerden onderteeckent. Na distincte lecture, is mij geantwoort jae, ende mette beleefste woorden ende complimenten daer bij gevoecht, dat op mijn geproponeerde rijpelicken sal gedelibereert ende mij gegeven worden corte, goede resolutie ende contentement. Hebbe daer beneffens versocht, dattet sijne sereniteyt belieffde, d'heer Foscareni te vergunnen, somwijlen met mij te mogen converseren, om dat wij veel jaren in onse ambassade van Vranckrijck met goede correspondentie den dienst van beyde de republicquen bewaert ende gevordert hadden; sijne Hoocheyt repliceerde sonder retardement oft omvragen, dat de republicque onse goede vrientschap ende diensten wel hadt geweeten ende aengenaem gehadt, dat oock d'heer Foscareni, nae de deliberatie van dese confederatie ende mijn employ om die te comen beedigen, verscheyden mael in volle pregardi getuycht hadde, men behoorde mij met extraordinaris eer ende faveur t'onthalen, om dat ick den welstant ende t'welvaren vande republicque hadt behertícht, met meerder ijver ende affectie dan oft ick een geboren Venetiaen ware geweest, zoo dat mijne conversatie daer uyt niet dan voordeelich en conde geoordeelt worden; doch diewijle de wetten t'zelve waren verbiedende ende d'heer Trevisani was geordonneert om mij in alles te dienen, wist niet oft om de consequentie wille tselve soude cunnen geaccordeert worden, echter dat d'heeren daerop gelijck op d'ander poincten naerder sullen letten. Ick seyde, dat dese wet haer insicht hadde ten regard vande ministers, comende van wegen suspecte princen, dat in mij cesseerde; maer evenwel dat ick deselve wet niet en begeerde t'altereren. Ende nae dat op dese saecke tweemaels in pregardi is geballotteert oft gedelibereert geweest, en isser anders niet opgevolcht, ende ben oock vertrocken sonder d'heer Foscareni gesproocken te hebben. De wetten aldaer gedragende,

dat geen edelman met eenich vreempt minister vermach te spreecken, communicatie oft correspondentie te houden, op pene van aen den lijve gestraft te worden, ende daert bij casuelle rencontre geschiet, is den Venetiaenschen edelman gehouden datelicken te gaen in den senaet, om te relateren de propoosten, dier te weersijden sijn gevallen. Mij wiert daerna voorgedragen bij sijne Hoocheyt, wanneer ende met wat ceremonien ick gereet soude wesen den eedt te doen, om door dese publycque actie yeder een kennisse te geven van dese confederatie, die men geensints van meyninge was secreet te houden, maer overal te laten verluyden; opdat de vrunden hun daer met mochten verblijden ende de bedecte vijanden weten, dat oock tegens hun onbehoorlicke ambitie bij bequame ende goede middelen wert gearbeyt ende versien. Ick hebbe daerop naerder verclaert, dat ick anders geenen last en hadde dan den brieff vande confederatie over te leveren ende mondelingh te beloven, dat alle tgeen daerinne toegeseyt is oock sinceerlicken ende waerachtelicken sal werden gepresteert. Dat in al uwe Ho. Mo. handelingen mitte coningen, princen ende steden, deselve anders geen bevestinge noch seeckerheyt en hadden gegeven dan haer gezegelde ende onderteeckende brieven, daermede yeder sich hadt gecontenteert gehouden. Den eedt met ceremonien te doen hadt t'hunnen respect andere consideratien, om 't verscheyden gevoelen in de religie; doch soo bij sijne sereniteyt naerder verbintenisse ende seeckerheyt soude worden gerequireert, dattet selve tot zijn contentement soude cunnen geschieden, als den eedt niet in de kercke onder de misse ende op de heylige Evangelyen, maer politycquelicken int collegie soude affgenomen worden.

Den raedt van pregardi heeft eenige dagen opt inhouden van dese propositie gedelibereert, ende nae dat hij hun op alle poincten resolutie was genomen, ben ick versocht geworden s'morgens ontrent ten seven uren int collegie te willen comen, alwaer comparerende sonder eenige ceremonie, ende aen de rechterzijde van sijne sereniteyt nae mutuelle begroetinge ne-

dergeseten zijnde, heeft sijne Hoocheyt mij aengeseyt, dat de heeren, wijsende sijne collaterale, op mijn leste propositie gedisponeert hadden, om twelck mij aen te seggen ende te doen verstaen zij versocht hadden, ick wilde int collegie comen; daerop is voor mij comen staen den secretaris Patauino, die mij heeft voorgelesen d'antwoort, die bij den raedt op mijn propositie was ingestelt, bij dewelcke uwe Ho. Mo. proceduren int tracteren van dese confederatie wierden gepresen, de dienstcheyt vande handelinge voor beyde de republicquen breet geextendeert, d'aengenaemheyt van mijne compste ende commissie betuyght, ende opt point vande observantie vande republicque dese naevolgende woorden gestelt, die ick van woort tot woort met sijne sereniteyts permissie hebbe uytgeschreven; vertrocken wesende nae d'audientie ende naeste camer, om andermael de lecture t'ontfangen, alsoo mij geweygert wiert, deselve bij gescrift te geven, als contrareerende hun gebruyck. »Et percio puo V. S. rimaner molto ben certa et assecurarne anco y soui seig^ri. esser l'affetto loro corresposo con pare dicendeuole perfetta volonta é dispositione, e con mira particolare in contrar sempre con il gusto et sadisfattione loro, cosi comportando anco il seruitio de communi interessi, et tale essendo la stima che faciamo della loro potenza et amicitia, la quale da noi e riceuouta con sinceressimo et candidissimo animo et con ferma resolutione de esse guir punctualmente, non solo quel tanto che in essa é Stato dechiarito, ma far sempre anco quel di pui en vantagio diquei seig^ri. che la cagione ne portera, cosi le promettemo et affermamo."

Daerop de hant gevende, vraeghden aen de bijsittende heeren oft sulcx den last, meyninge ende oprechten wil vande senaet niet en was, waerop yeder een mettet buygen des hoofts zijne sereniteyts gelofte heeft geadvoceert ende geratificeert, met declaratie, dat d'heer Treuisana eerst daechs soude verreysen, om gelijcke beloften met solemniteyt in uwe Ho. Mo. vergaderinge te gaen doen, ende aen deselve goede ende deuchdelicke brieven ende ratificatie vant gehandelde in de beste forme over te

leveren ende zulcke wijdere verseeckertheyt geven als deselve sal believen. Opt senden van eenen ambassadeur oft resident wierden dese woorden bij mij geextraheert:

»Et per responder a quel capo di tener ambasciadore residente ord^rio^. stimando noi che oltre il seruitio reciprocho che sene posse cauare, sia anco per ruissire di magiore reputatione commune et di gusto et satisfactione particulare de soui seig^ri^. et per magior mente gli honorare ancora, pensamo che sara bene de tener ambasciador ord° ad elettion del quale deueneremo con quello ist essa prontessa, con la qual siamo deuenuti a l'electione del ambas. extraord°.

Op de forme van uwe Ho. Mo. gelofte ende obligatie was lanck gediscoureert, den stijl ende maniere dacht hun vreempt ende nieuw; doch dewijle uwe Ho. Mo. anders geene tot noch toe en hadden gebruyct, en wilden zij uwe Ho. Mo. tot geen veranderinge brengen; maer vertrouwende dat uwe Ho. Mo. meeninge oprecht is, gelijck die in andere saecken wel heeft gebleecken, zoo was eyntelick geresolveert dese schriftelicke verbintenisse goet te vinden ende, gelijck die leght, alleen onder reciproque hanttastinge aen te nemen. Met dit antwoort ben ick gelicentieert; dan den secretaris is corts daerop weder bij mij gecomen, begeerende van zijne sereniteyts wegen eerst verclaringe, in wat qualiteyt de republicque bij uwe Ho. Mo. wiert gehouden, om daernaer te reguleren de qualiteyt van de ordinaris ambassadeurs; ende mij gecommuniceert hebbende d'advisen ende dreygementen van Constantinople, doort beleyt van den eersten vizir, apparentelicken door suscitatien van Spagnen, versochte, ick wilde aen den heer orateur Haga serieuselicken recommanderen alle goede offitien te doen ende continueren tottet accommodement vande differenten, opdat de republicque in dese tijden de onnoodige swaricheyden ende periculen mochte ontgaen. Opt eerste hebbe geseyt, dat uwe Ho. Mo. dese seig^rie^. stelden onder de gecroonde hooffden, sonder andere distinctie dan datte alleen de preferentie cedeerde ende de gelijcheyt bleeff behouden, soodat de personen ende

hun tractement van die te Venetien sullen hebben te residerен, van gelijcke qualiteyt ende nature sullen wesen als vande geene, die in andere coninckrijcken sullen worden geemployeert; daerop ook nae eenige contestatie en pregadi dese resolutie gevolcht is, ende mij bij zijne sereniteyt aengeseyt, dat van gelijcken de republicque cloecke ende ervarene ambassadeurs, sonder onderscheyt van bij hooger oft lager gebruyct geweest te sijn, uwe Ho. Mo. sal toesenden, om de beginselen van uwe Ho. Mo. vrijen staet ende dese confederatie met meerder respect ende reputatie te seconderen, vertrouwende dat uwe Ho. Mo. oock daer toe gequalificeerde persoonen sullen verkiesen; dat ick aengenomen hebbe uwe Ho. Mo. te rapporteren. Aen den orateur Haga hebbe ick geschreven ende gebeden, hij wilde, in confirmiteyt van uwe Ho. Mo. voorgaende brieven, goede debvoeren doen, om gelijck hij wel begonnen hadt (want de republicque belooffde haer seer van zijn beleyt, credit ende goede affectie) hun uyt de swaricheden te helpen ende den Bailo in zijne negotiatien t'assisteren.

Ende nu de confederatie in alle hare leden was aengenaem ende aengenomen, met volcomen toeseggen dat deselve van gelijcken punctuelicken bij de republicque sal werden naegecomen, soo hebbe ick d'occasie waergenomen ende door expressen last van uwe Ho. Mo., mij met hare brieven vanden 8 May toegesonden, door d'heeren Trevesani ende Foscareni aent collegie doen versoecken, zij wilden mij gunnen ende accorderen de vrijheyt ende het ontslaen van diegeene van uwe Ho. Mo. ondersaten, die op de galeyen vande seig^{rie}. als slaven waren sittende, twelck bij uwe Ho. Mo. voor een teecken soude ontfangen werde vande aengenaemheyt van hunne confederatie, wesende t'eerste ende redelickste versoeck, dat in sulcke qualiteyt ende gelegentheyt wordt gedaen. Nae verscheyden deliberatien daerop in pregadi ende consiglio di dieci gehouden, is eyntlick gearresteert ende mij int collegie, daer ick ontboden was, schriftelicken voorgelesen, dat de republicque begeerde in alles te believen d'excellentissimi et illustris-

simi seig^ri. stati, hunne nieuwe ende goede geallieerde, geern ende liberalicken hadden ontslagen ende geordonneert vrij uyt de galeyen te stellen alsoo veel alsser van uwe Ho. Mo. ondersaten sullen gevonden worden op deselve gecondemneert geweest te sijn, deselve niet alleen schenckende hunne vrijheyt, maer oock quytscheldende alle hunne schulden; ende sijn daer op oock datelicken drie Hollanders ende eenen Zeelander tot Venetien verlost, om d'andere, die op de galeyen ende in t'leger waren, is van gelijcken geschreven, met expres bevel, dat die sonder retardement souden werden ontslagen, daervan ick den prince hebbe bedanct, met presentatie van insgelicx sulcke ende diergelijcke offitien, tot consentement van sijne sereniteyt, op alle goede gelegentheyt te willen presteren.

Den xxvj Junij smorgens ben weder ter audientie gecompareert ende mondelinge gededuceert de gesteltenisse vant rijck ende t'coninckrijck Bohemen, wat die van Oostenrijck daertegens machineerden, oock hoe veel de republicque ende alle andere, die hunne vrijheyt soecken te conserveren, was gelegen de goede saecke te helpen maincteneren, om alsoo den quaden wil ende macht der Spangiaerden te diverteren ende elders t'occuperen. Versocht sijnde mijne propositie schriftelick in te stellen ende over te geven, hebbe des naemiddachs die aen den senaet gesonden, gelijck die bij copie hierbij volcht:

Serenissime Prince, tres-illustres et tres-excellents seigneurs. Par les lettres de creance, qu'à ma premiere audience j'eus l'honneur de presenter a vostre serenité, elle a peu obseruer que j'auoy chargé, non seulement de porter la ratification du traitté de confederation et en premettre la punctuelle et sincere observation, dequoy je me suis plenement acquitté; mais aussi dentrer en communication auec vostre serenité sur les affaires de l'Empire et de la Boheme en particulier, pour a quoy satisfaire j'ay desiré pouuoir estre ouy.

La charge donc, que j'ay des tres-illustres et tres-excellents seign. estatz generaulx des provinces Unies du Païs-Bas, mes souverains, m'oblige de dire à vostre serenité, que combien

qu'ilz ne soyent curieux en la republique d'autruy ou de la part, qu'ilz prennent aux affaires generaulx de la chrestienté, et qu'ilz ne presument pas de vouloir donner conseil a cette ser^me^. et tres-prudente republicque, ils estiment toutefois, qu'elle prendra en bonne part, s'ilz la prient de vouloir ouurir les yeux en la presente constitution de l'estat et conduite de la chrestienté, pour apres prendre telle resolution, que le seruice de cette republicque et la seureté de ses amis et confederez pourra requerir. Ilz reconnaissent, Ser^me^. Prince, quil y a une generale coniuration de toute la maison d'Austriche pour entreprendre le royanme de Boheme et les princes uniz de l'empire, et en ce dessein se font seconder de la puissance du pape, de quelques grands princes et de touts les ecclesiastiques de l'empire, mesmement de l'appuy de quelques rois et princes, lesquels surpris du zele, qu'ilz ont à la conseruation de la religion catholicque apostolicque romaine (laquelle toutefois n'est aucunement disputée) poussent, sous ce pretexte, la grandeur et desseins particuliers de la maison d'Austriche.

Vostre serenité scait ce qui a conuenu au roy de Boheme de faire pour preserver cette couronne là de tirannique oppression, ou qu'elle ne tombast en main d'aucun autre, qui ont peu nuire au general de la chestienté, il a jure la protection à ses subjects et eux reciproquement la fidelité et obeissance à sa Majesté, qui est en possession de la couronne et a des puissantes armes en main, et l'affection de ses amis et alliez pour se la conseruer. Et toutefois nous voyons que la maison d'Austriche et ses adherens feront un effort en corps pour l'en deposseder, s'ilz peuuent et reduire ce royaume en seruitude et desolation, á quoy ilz ont desia leurs preparatifs en à stat.

De mesmes se peut vostre serenité resouuenir, que plusieurs grands et puissants princes en l'empire, las de l'oppression, que faisoyent ordinairement ceux de la maison d'Austriche de leur privileges, droits et libertés mesmes, ont passé quelques années au mouvement et par la conduitte et intervention du feu roy Henry quatriesme le Grand de France et de Nauarre, faict

une confederation ensemble, en laquelle aussi ont esté receus le roy de la Grande Bretagne, et les tres-illustres et tres-excellents seigneurs estats, auec expresse condition de faire reparer leurs griefs et ne souffrer jamais l'oppression d'aulcun des confederez.

Maintenant toutefois nous reconnoissons, que les Espagnols estiment, qu'il est temps de rompre cette Union et reduire les princes, auec perte de leur liberté, sous l'absolue obeissance des commandements de l'empereur, et consecutivement de faire maistres de toute l'Alemagne, pour apres accreu, qu'ils seroient de cette puissance entreprendre par armes ceux, qui ne leur voudroient faire joug.

Le roy de Boheme et les princes de l'Union sont arméz et bien resoluz de maintenir leur couronne et estats; mais comme ilz sont foibles (plusieurs de leurs amis n'apprehendans pas le peril tel qu'il est) il est a propos, que pour leur deffence et pour les interests generaulx, nous nous joignions à l'exemple du roy d'Espaigne, qui a embarqué tout ce qui depend aucunement de sa puissance en cette querelle; autrement il est à craindre, voire tout certain et euident, que tant le roy de Boheme que les princes uniz se trouueront et recognoistront trop foibles pour faire longuement teste à un si puissant effort, et ainsi delaisséz de leurs amis, ou trop foiblement secourus de deux choses l'une, ou ilz succomberont par les armes, ou s'engageront en un traitté honteux et onereux, qui les empeschera ci apres de respirer et d'estre en aucune facon utiles à leurs amis.

Et partant il est à nostre commune prudence d'appuyer leurs affaires et seconder leur courage, pendant qu'ilz sont sur pied, et ont volonte et moien de bien faire pour les preserver de l'extremité, qui les menace, non sans nostre notable interest commun.

Cette remonstrance, Serenissime Prince, ne part pas d'aucune consideration particuliere, qui nous y ayons. La Boheme est loing de nous, et auec l'Union nous auons des traictéz limitéz, nous n'y auons visée qu'au bien general de la chrestienté contre

les pratiques du roy d'Espaigne, lequel nous scauons estre si mal affectionné et le deuoir estre tant que nous aimerons nostre liberté, qu'estant trop foibles pour rompre seuls sa grande et redoutable puissance, il est communable que nous cherchions et embrassions les occasions ou diuertir sa mauuaise volonté et occuper sa puissance au loing, pour gaigner temps de raffermir cependant nostre gouuernement.

Le mesme respect estimons nous que doit auoir vostre serenité; puis qu'il est impossible, que vous luy fassiez changer sa mauuaise volonté, tant que luy ferez obstacle à l'ambition qu'il a d'estre roy paisible de toute l'Italie, et il n'y aura peut estre de longtemps une occurence plus auantageuse pour luy tailler si longue et facheuse besoigne que presentement, si vostre serenité, sans se laisser porter à d'autres considerations moins solides, se delibere de donner un liberal et prompt secours, ouuert ou couuert selon l'utilité de la republicque, au roy de Boheme et aux princes de l'Union, qui en seront non seulement encouragez, mais grandement fortifiez et sera donné loisir et occasion aux autres cointeressez de suiure ce prudent et genereux exemple, à quoy desia se preparent assez diligemment les rois de la grande Bretagne et de Dannemarcq, qui enuoyent de l'argent et des hommes, auec declaration de vouloir faire et mieux au besoing et au progrez.

Nous ne vous donnons point de conseil, Serenissime Prince, que nous mesmes ne l'ayons pris et mis en practicque. La longue guerre de quarante ans sans relache, la fin de nostre trefue qui nous talonne, les changes ordinaires de nostre republique jusques à entretenir ordinairement de trente a quarante mille hommes de pied, de plus de quatre mille de cheval, par dessus les fraiz de la marine, pouuoyent servir d'autant de raisons pour nous excuser de rien contribuer à ce mouuement de l'empire; mais considerants, que nostre liberté et conservation commune y pourra estre disputée, nous n'auons pas voulu reculer à ce devoir de vraye amitée, ni à la prudence politique, qui nous sommoit de penser en cette action à nous et à nostre

posterité. Ains premier que d'en estre bien serieusement recherchez et sans aucune obligation precedente, auous franchement et liberalement concedé, accordé, et reellement et de faict fourni l'entretenement de huict mille hommes de pied, une moitié pour le roy de Boheme, et l'autre pour les princes de l'Union, par dessus beaucoup d'autres prestz, auances, levées et officiers, dont nous les auons gratifiez.

Ce n'est pas, Serenissime Prince, que cela ne nous soit grandement onereux, mais l'affection, que nous auons au bien general, preuault toute autre consideration particuliere, sur cette ferme confiance, que les autres cointeressez et singulierement cette serenissime republicque voudront faire plus au moins autant et promptement, puis que la necessité parle; autrement nostre aide demeurera infructueuse, comme trop faible pour operer seule l'effect, que nous esperons de l'Union et assistence generale, et les tres-illustres et tres-excellents seigneurs estats se lasseront de perdre leurs finances et moyens inutilement, auquel cas ce seroit non seulement abandonner la Germanie et la cause commune, mais aussi attirer sur cette serenissime republicque ou sur nous cette victorieuse puissance de toute la maison d'Austriche.

Vostre serenité se mette en memoire, s'il luy plait, quel courage l'archiduc Ferdinand a demonstré depuis peu en sa foiblesse d'auoir contre cette republique, et ce qu'elle aura à craindre de luy, accru qu'il est maintenant de puissance et d'authorité, s'il peut deuenir par nostre commune nonchalance empereur absolu et paisible de ce que ce roy et princes luy rendent par leurs armes et union contentieux et inutile, le seul titre de roy, que vostre serenité a reconneu et escrit à sa Majesté de Boheme donne autant de matiere d'offence que tout ce qu'elle trouuera à propos de faire de plus.

Et partant pour finir cette remonstrance, les tres-illustres et tres-excellents seigneurs estats prient instamment vostre serenité, de vouloir mettre cette affaire, comme commune et nous touchant à tous, en meure deliberation, la peser auec sa pru-

dence ordinaire, et prende telle si bonne et prompte resolution, que la liberté et la paix generale, au moins de l'Empire, s'en puisse conseruer et affermir; sur quoy je suis charge d'apprendre la declaration de vostre serenité deuant mon depart.

J'adjousteray a ce qui dessus la consideration de l'estat, auquel sont reduits les Grisons, à ce que vostre serenité vueule prendre garde, que ces peuples, artistement diuisez pour les esloigner de vostre confederation, ne se laissent surprendre aux prattiques, menées et corruptions d'Espagne, qui ne cherche pour premier degré que de couper à cette republicque toutes ses avenues de terrer ferme, et ainsi la sequestrer d'auec tous ses amis et confederez, à quoy une prudente et liberale negotiation peut remedier; aussi ay-je rendu à ce dessein, par commendement de mes superieurs, à mon passage tous les offices, que j'ay estimé utiles au renouement de la premiere alliance, lesquelz s'offre de continuer au desir de vostre serenité et faire paroistre en tous affaires et toute occasion la sincere affection, que nous auons à procurer la grandeur et prosperité de cette serenissime republicque.

Je suis aussi commandé de recommander a vostre serenité en la meilleure forme ces quatre requestes particulieres, et veux esperer, que vostre serenité y reconnoissant de la justice, de lairra toucher d'une pieuse compassion, pour retirer au moins le Sr. Wassenhoue de sa ruine autrement ineuitable.

Je remercie vostre serenité de la grace, qu'à mon instance publicque elle a faicte à ceux de la nation, qui se trouuent condamnez aux galeres, pour demonstration de l'agreabilité de nostre confederation, auec declaration, si en pareille et meilleure occasion nous pouuons complaire et seruir à vostre serenité, que le ferons de bien bonne volonté. Faict et prononcé ce xxvj de Juin 1620."

Op dese materie is bij reiteratie lange deliberatie gevallen, 't pregadi heeft daerover niet wel cunnen eens worden, veel vande papalius namen occasie daer tegen te spreecken ende selffs te culperen, dat tegens toude gebruyck ende de constitu-

tien vande republicque een tractaet met uwe Ho. Mo. was gemaect ende aengegaen, waerdoor aen den coninck van Spaignen nieuwe oorsaecke was gegeven hem des te gevoelen, ende nu willende oock bij der handt nemen de saecken van Dnytslandt, dat den oorloch hun wel op de schouderen soude geraecken geschoven te worden, ten minsten van hunne middelen daermede onnuttelicken souden worden geconsumeert, sonder yet goets of seeckers daer tegens te mogen hopen van princen, die verre gelegen waren, oock een andere regieringe ende gevoelen inde religie hadden; verworpen de deliberatie ende wilden protesteren tegens die geene, die contrarie souden soecken te drijven. De goede patriotten aen d'ander zijde sustineerden wederom, dat dese occasie bij de republicque behoorde waergenomen te worden, om der Oostenrijcker boosen wil ende groot vermogen buyten hun perijckel te breecken, ende dattet dien respecte zij geen meerder vijanden en sullen worden als zij tot nu toe sijn geweest ende noch sijn; daerom dattet dienstich was hunlieden verscheyden occupatien te procureren, daer door de seigneurie in vrede mocht blijven; niet geraden en was te wachten tot dat zij machtiger souden sijn geworden, om alsdan hunnen boosen wil ende wraeckgiericheyt int werck te stellen, gelijck zij dat altijts tegens de republicque hebben gedaen als zij elders sonder oorloch sijn geweest. De nieuwe besloten alliantie met uwe Ho. Mo., gemaeckt tot eene gemene mutuele defentie, hielden zij voor de beste besoigne, die in veel jaren voor de republicque was gevallen; uwe Ho. Mo. besaten een vrijen staedt, machtich ter zee, hebbende eenen gemeynen erffvijandt, ende gelijcke interesten, die in des seigneuries noot niet alleen hare goede affectie, maer oock de groote macht hadden betoont, mettet prompt senden van volck ende schepen, die beyde noodichst waren ende van elders niet en conden verwacht worden; dese vrientschap ende confederatie te weerdiger zijnde, om dat die met geene jalousie vermengt en is, daer dan tegens te spreecken, dattet is tegens spreecken den dienst ende welstant vande republicque, jae oock taxeren de

reputatie van de gantsche seigneurie, die sulcx met rijpe kennisse hadde geexamineert ende geapprobeert. Dese contestatie heeft totten xxix^en^ Junij diep in den nacht geduyrt, ende eyntlicken hebben zijluyden malcanderen verstaen. Daerop ick oock den xxx^en^ versocht ben geweest ontrent den seven uyren in den raedt te willen comen om d'antwoort te hooren lesen; alwaer gecompareert sijnde, heeft den hertoch mij geseyt, dat d'heeren op mijne propositie hadden gelet ende den secretaris belast mij de resolutie voor te lesen. Vooreerst wert ick bedanct van dat ick soo confidentelicken mette republicque hadde gecommuniceert over de gesteltenisse vant rijck ende de saecken van Bohemen; de consideratien ende redenen vonden sij goet, gewichtich jae onwederspreeckelick, souden niet liever doen dan den coninck van Bohemen ende de Duytsche fursten totte conseruatie van hunne rechtvaerdige defentie assisteren, gelijck zij alreets gedaen hadden mettet weygeren van de pas te water ende te lande door den staet vande seigneurie, die bij de Spagnaerden met presentatie vande vaste ende volle verseeckerheyt vande republicque versocht was, daerbij zij als noch sullen persisteren. Dan behalven dat zij door den voorgaenden oorloch hunne middelen grootelicx hadden geconsumeert, zoo waren zij noch onseecker wat de Spangnaerden mochten in den sin hebben mette forcen, die zij in den staet van Milan bleven onderhouden; licht datse daer met oft de Grisons oft de republicque selffs souden soecken te molesteren, ten aensien dat bij deselve hunlieden een schip, te Naples thuys hoorende, was affgenomen, kostelijcken ende buyten propoost des republyc quens vloote aengeranst ende beschoten hebbende, soo dat de seigneurie moest gewapent blijven, dat sonder groote excessive costen niet en conden geschieden. Ten anderen, dat de Spangnaerden den eersten vizir, die tot Constanstinopolen alles nae sijn phantasie gouverueert, misbruyckende de joncheyt van zijnen keyser, gaende hadden gemaect, om onder een friuol ende gesocht pretext de republicque onlijdelicke conditien aff te porren, oft bij faute van satisfactie metten oorloge te dreygen,

waertegens deselve haer dienden te wapenen, hebbende tot dien eynde gelt, volck, galeyen ende een groote quantiteyt van munitien van oorloch in Candia moeten seynden, waerdoor de republicque geensints geraden vindende hare middelen elders te senden, die tot hare eygen beschermínge noodich sijn, versocht men wildese voor dese mael geexcuseert houden. Den hertoch heeft zijne Mat. van Groot Brittannien mannelicke resolutie ende uwe Ho. Mo. proceduren om deselve te helpen seconderen, seer gepresen; geoordeelt, dattet is een rechtvaerdige ende gemeene saecke, oock gewenscht dat die met voorspoet ende goed succes loffelicken mach uytgevoert worden; voegde selffs daer bij, dat de genegentheyt vande seigneurie goet ende oprecht was om dese goede saecke bij te staen, ende dat t'selve datelicken met goet effect sal blijcken, als voorgaende consideratien ende apprehensien vanden Turckschen keyser sullen comen te cesseren, als wanneer de republicque oock seer geern ende liberalicken thaer bij 't talent van uwe Ho. Mo. sal vougen, om de Duytsche ende Boheemsche saecken te helpen hanthaven totte vorderinge van den peys ende conservatie van hunne rechten, privilegien ende vrijheyt; dat ick daer van vermochte uwe Ho. Mo. de verseeckeringe te doen. De conclusie van t'geschrift, dat bij den secretaris wiert gelesen, hebbe ick van woort tot woort uytgeschreven ende houdt aldus:

» Cose tutte" (gesproocken hebbende vande Spaensche trouppen in Milan ende vande Turcksche dreygementen, die inde republicque uyttermaten seer worden gevreest) » che tirano seco dispendi periculi et travagli grandi, perilche sy comme de tutte queste consideratione puo v. s. persona prudenza connoscere la dispositione del animo esser non meno affectuosa che sincerissima berso il ben commune, cosi a l'incontro sicuramente promettersi et rendre certi y soui sig^ri. che quando l'opportunita degli accidenti et lo stato d'elle cosse del mondo correnti lo conceda, non saremo dissimili da noi istessi nel imbrasciar et incontrar l'occasione di comprobarla con altri effetti da tutto poter nostro."

Verders wiert ick versocht, aen uwe Ho. Mo. te recomman-

deren den staet ende behoudenisse vande Grisons, daer toe oock mijne particuliere goede offitien te contribueren, opdat 't quaet voornemen vande Spangiaerden mocht gebroken worden, die gelijck geschreven was, ende mij gecommuniceert wiert door scheuringe vande gemeynten, 't besetten vande passen ende frontieren, 't ophitsen ende stijven vande banditen, oock met opentlicke dreygementen hunne alliantie mette republicque sochten te beletten, om alsoo de passagien tot hun voordeel alleen t'incorporeren ende vermeesteren. Seyde mij wijders, dat den resident tot Zurich last was gegeven, omme hem bij de Grisons te laten vinden, ende de negotiatie vande alliantie te hervatten, geinstrueert met bequame middelen ende redenen, om eens daervan een eynde te maecken, sonder met langer onseeckerheyt ten principalen soo groote sommen van penningen bij provisie te consumeren ende onnuttelicken te verquisten, gelijck tot nu toe was geschiet; verhoopten derhalve, dat dese noodige handelinge eens ende namentlick dese mael soude succederen, diewijle die geene, die se hadden getraverseert, nu op hunne eygen saecken genoech hadden te letten. Ben oock daerenboven bedanct vande brieven, die ick ten versoecke van den senaet aen den heer orateur Haga tot Constantinopolen hadt geschreven, ende gebeden uwe Ho. Mo. te vermanen serieuselick daeraen de handt te willen continueren; op dat de republicque verlost sijnde, mochte naerder dencken op de generale occurentien vande christenheyt ende nae haer vermogen de goede saecke helpen seconderen. Opde particuliere requesten van 't schip de Pauw, Le Geer, Wassenhoven ende de weduwe van Kerchoven, daervoren ick ernstelick hadt gesproocken volgens mijnen last, is mij geantwoort, sulcx te sullen gelet worden, dat ick mette resolutie sal hebben reden van contentement.

Dit mij schriftelicken voorgelesen ende mondeling bij sijn sereniteyt gerepeteert ende vertoont zijnde, hebbe occasie genomen mij te beloven vande groote eer, die ick hadt ontfangen tot eene clare demonstratie van hare oprechte genegentheyt,

om de getrouwe vrientschap ende nieuwe besloten confederatie met uwe Ho. Mo. te conserveren ende vermeerderen, doch dat al 'tselve mij niet en conde voldoen, vermits ick daer beneffens verhoopt hadde, dat sijne sereniteyt beter soude hebben geapprehendeert mijne redenen, raeckende de Duytsche beroerten, om daerinne neffens andere princen ende republicquen sulcke resolutie te nemen, als hunne gewoonlicke wijsheyt met den gemeynen dienst ende noot waren vereysschende; deducerende daerop wat voordeel voor hun ende ons uyt dese diversie was comende, ende hoe seer deselve altijts bij wijse regieringe was geamplecteert geweest. Louis den XI, coninck van Vranckrijck, om den peys in sijn rijck te behouden, hadt door middel vande Switzers metten hertoch van Lottringen t'machtige huys van Bourgondien gebroocken. Henrick den vierden met zijne coninclijcke assistentie aen de Geunieerde Provintien hadt middel gevonden, om niet alleen d'ongeregeltheden vant rijck met gemak te redresseren, in macht ende authoriteyt toe te nemen, maer oock hem grootelicx tegens Spaegnen te wreecken, gelijck oock noch onlancx de republycque selfs inden oorloch vanden hertoch van Savoyen tegens de voors. croone van Spaegnen dat seer wijsselijck hadt gepractiseert, ende dat daertoe de bequame occasien altijts dienen waergenomen, die Godt de Heer nu soo voordeelich in een soo machtich rijck ons hadt vergunt; achtende alle consideratien, die bij de antwoort sijn geroert, veel swacker ende lichter dan 't perijckel, dat uyt 't versuym voor hun ende ons is te verwachten, ende vreesen so verre de Duytsche fursten eens tot subjectie bij tractaet ofte wapenen cunnen gebracht worden; daeromme ick sijne sereniteyt dienstelick versocht hebbe niet te gelooven, dattet dienstich noch proffijtelick voor de republicque can geoordeelt worden, de periculen ende oncosten van desen gemeenen oorloch op andere swacke schouderen alleen te schuyven ende laten aencomen. Doch al waren d' apprehensien van de Turcksche dreygementen buyten alle redenen van state, de meneen van Spaegnen op de frontieren

sonder fondement, als hebbende elders hunne macht te gebruycken, ende de lasten bij de republicque gedragen van cleyne consideratien, gestelt sijnde tegens de jegenwoordighe periculen ende d'occasien, die hun presenteren, om die met een eeuwige verseeckertheyt van onse gemeyne ruste ende vrijheyt te mogen oversetten, soo en wilde ick nochtans tegens hunne resolutie niet anders repliceren dan dat ick een vast vertrouwen hadt, gelijck ick oock versocht, dat sijne sereniteyt dese swaerwichtige saecke noch eens sal gelieven te doen hervatten ende aen den heer Treuisano sulcken last daerop niet geven; door dewelcke den coninck van Bohemen ende de Duytsche fursten sullen mogen worden gestijft ende d'eccellentissime ende illustre heeren staten geanimeert, om hun groot ende beswaerlick secours te blijven continueren. In de saecken vande Grisons, dat ick alreede hadde gedaen, ende noch doen soude 'tgeen tot rust van hunnen staet ende den dienst vande republicque soude mogen strecken, nae mijn vermogen; wilden oock hopen dat de particuliere ondersaten van uwe Ho. Mo., voor dewelcke ick hadde gesproocken, oock sullen becomen redelicke satisfactie.

Hebbende daermede voltrocken mijnen last, bestaande int doen approberen ende overleveren vant contract vande gemaecte confederatie, mette gelofte van 't selve punctuelicken te sullen ouderhouden, gelijck sijne sereniteyt mij oock verseeckerde te sullen geschieden van wegen de seigneurie, mitsgaders daer beneffens gededuceert hebbende de gesteltenisse vande christenheyt, om deselve totte noodige assistentie op uwe Ho. Mo. exemple te mouueren, daervan ick noch goet succes ende beter resolutie mette compste vanden heere Treuisano wilde hopen. Dat ick eyntelijck zijne sereniteyt van alle de bewesen eer moest ende wilde bedancken, die ick extraordinarie seer groot hadt bevonden, oock tot mijn leetwesen ende menichmael anders versocht hebbende, zijnde soo langen tijt tot last vande republicque gereguleert gebleven, daertegen voor alle danckbaerheyt ick anders niet en wist te doen als

nu affscheyt ende verloff nemende, om aen mijne souveraine heeren te gaen relateren ende reeckenschap te geven van mijn wedervaren ende besoigne, sijne sereniteyt te verseeckeren van de oprechte vruntschap ende genegentheyt van uwe Ho. Mo. tottet onderhoudt vant tractaet ende alle verdere prosperiteyt ende welvaert vande republicque, Godt den Heere biddende die te weersijden te willen verstercken, ende sulcx te zegenen datse mach gedijen tot dienst, welstandt ende grootmaeckinge van beyde de republicquen, presenterende daer toe als den minsten dienaer mijn cleyn talent in alle occasien; voorts recommanderende aen sijne sereniteyt te willen protegeren met goede justitie ende alle genoechelickheyt d'ondersaten van uwe Ho. Mo., woonende oft traffiquerende onder sijn gebiedt, met presentatie ende vaste toeseggen, dat vande zijde van uwe Ho. Mo. van gelijcken met alle oprechticheyt sal geschieden.

Sijne sereniteyt heeft andermael mij geseyt, dat de republicque mij op dese maniere heeft begeeren t'ontfangen, om aen vrunden ende vijanden claerlicken te doen blijcken wat staet deselve is maeckende van uwe Ho. Mo. vrientschap ende confederatie; datter niet en is gedaen, oft 'tselve is te voerens rijpelicken overwogen, geresolveert ende aen alle derecteurs van steden bij geschrifte toegesonden, op datter niet inne en soude versuympt oft vergeten worden; waert mogelick geweest meer te doen d'affectie ende genegentheyt vande seigneurie was sulcx geweest, dat ment soude hebben bewesen, mij biddende aengenaem te hebben het tractement, dat mij was gedaen; ende uwe Ho. Mo. te willen verseeckeren, dat de seigneurie oprechtelicken sal achtervolgen alle de conditien vant tractaet, ende mochte wel lijden van nu aff gecondemneert te wesen, om te moeten opbrengen ende presteren de versproocken somme, dewelcke datelicken ende willichlicken soude opgebracht ende betaelt worden, al ware die veel grooter geconditioneert geweest, daerinne oock de republicque geen swaricheyt en soude gemaect hebben, hadden 't uwe Ho. Mo. gemouveert. Inde resolutie op de saecken van Bohemen ende

Duytslandt en conde voor alsnoch ende soo lange de verhaelde swaricheden duyrden, geen veranderinge vallen; maer ick mocht vertrouwen ende uwe Ho. Mo. verseeckeren, dat de seigneurie daerinne soo veel sal doen tot dienst vande gemeene saecke ende den welstant vant rijck, als de occurentien vande werelt hun sullen toelaten. Belangende alle d'andere poincten, dat uwe Ho. Mo. oorsaecke sal gegeven worden haer te beloven vande sincere proceduren vande seigneurie, vougende daerbij dat il seig^re^. Treuisano last hadde, mij overal t'accompagneren ende laten sien den arsenacq ende 'tgeen ick meer soude begeeren te sien, mij biddende ick wilde goet rapport doen ende aen uwe Ho. Mo. verseeckerheyt geven, dat sij in geen offitien van oprechte vrientschap nimmermeer defectueux en sullen wesen. Daerop hebbe ick affscheyt genomen ende metten secretaris in de camer van pregadi vertrokken, om te resumeeren ende noch eens te lesen de schriftelicke antwoort, alwaer ick gevonden hebbe P. Paolo, metten welcken ick in generalibus terminis vanden staet der christenheyt hebbe gediscoureert, daervan hij oock datelijck sijn rapport inden raedt is wesen doen, in conformeteyt van hunne wetten. Mijn geselschap is oock geadmitteert geworden om sijne Hoocheyt de handen te kussen.

Voor dese leste audientie hadde ick ontfangen eenen brieff vanden coninck van Bohemen, op denwelcken ick oock tsedert geantwoordt hebbe, waervan de copien hiernae volgen:

» Monsieur. Le sr. de Teichenau, que j'ay enuoyé à Venise, vous fera entendre la charge, que je luy ay donnée, et le suject pourquoy je luy ay commandé d'y resider de ma part. Et par ce que je scay, que par vostre prudence et bonne addresse vous pourrez grandement favoriser ce qui est de sa commission, je vous prie de l'y vouloir assister, ce que je scay que vous ferez d'autant plus volontiers, que l'affection, que vos maistres, mes bons et chers amis et alliez, me portent et celle que vous m'auez monstrée par tant de preuues, vous y convieront. A quay y'adiouteray encores ceste mienne priere et l'asseurance,

que je vous donne de le recognoistre aux occasions, qui s'en presenteront. Priant Dieu de vous tenir en sa garde. Donnée en nostre chasteau royal de Prague, le xj^e^ de May 1620. Soubzscript: vostre bien affectionné amy. Signé: Frederich. La superscription estoit: A monsieur d'Aerssens, cheualier, conseillier des Estats des Prouinces Unies du Pays Bas et leur ambassadeur extraordinaire à Venise."

Volcht d'antwoort:

Sire!

L'affection, que j'ay tousiours portée au bien du service de vostre Ma^te^. a esté le plus forte raison, apres celle de l'obeyssance naturelle, que je doibz à mes superieurs, que m'ait persuadé d'entrependre l'ambassade vers cette republicque, esperant d'y pouuoir auancer auec fruict et consentement les affaires de vostre Mat., que mes dits seigneurs souuerains ont en singuliere recommandation. Aussy-ay-je incessament trauaillé pour faire reussir ce bon desir et dessein, m'estant preualu des considerations, qui touchoyent assez viuement le particulier de cette republicque, en la consideration que V. M. a entreprise de nostre cause et defense commune, au mouuement de l'empire et de vostre courronne. Mais ayant conduict mes labeurs et esperances à tel point qu'il me restoit que de receuoir de ce senat la declaration de leur bonne volonté, de quoy ils auoyent assez conuenu ensemble, pour me donner satisfaction, l'inopiné incident d'une despute et contention, qu'on leur a suscitez contre le Turcq, et de laquelle ilz ont grande apprehension, a faict surceoir leur derniere deliberation, n'estimans pas à propos de se desnuer de leurs propres moyens, pendant qu'ilz se trouuent menacés de guerre; car non seulement leur sont disputez les confins de la Dalmate, mais aussi leur demande-on de la terre et de l'argent beaucoup, se fondant cette querelle pour contenter le premier visir, qui leur est partye. A ces causes me fut hier declaré en plein senat, que mes raisons et demandes sont fondeés en prudence et utilité publique, qu'ils estiment les armes de V.

M. justes, les ont tousiours secondées de leurs affections, mesmes par le refus du passage des trouppes Espaignolles par mer et par terre. Et aussi tost qu'ilz auront surmonté cette difficulté du Turcq, qu'ils ne defaudront pas au besoin general de toute la chrestienté, pour contribuer auec nous leur talent, à la conservation de la paix et liberté de l'Empire et de vostre couronne, en conformité de ma remonstrance. C'est, Sire, jusques ou j'ay peu conduire m'a negotiation, m'ayant toutesfois esté laissée esperance, que cette proposition sera une autrefois mise en deliberation; car la plus part commencent estre persuadez, que la cause de V. M. plus longuement negligée produira un prejudice irreparable à la seureté de cette republique, laquelle confinant de toutes parts les terres de la maison d'Austriche, n'a à attendre de leur repos et prosperité que vaxation et misere. J'ay conferé, Sire, fort confidemment de cette matiere auec le gentilhomme de V. M., qui reside icy, et luy ay communiqué mes raisons et considerations, afin qu'il les vueille pousser pendant mon esloignement; car cette republique n'est pas pour se mouuoir facilement en ce mouuement general, qu'au respect de ses interestz particuliers et d'Hollande, je feray, tant qu'en moy sera, seconder ses deuoirs, pour par vrayes preuves demonstrer á V. M., que je recherche l'honneur de me pouuoir dire,

Sire, de vostre Majesté treshumble et tresobeyssant serviteur. Signe: Francoys d'Aerssen.

De Venise, ce premier de Juillet 1620.

Ende hebbe met sijne Majesteits agent gecommuniceert den last, die uwe Ho. Mo. goet hadden gevonden mij te geven tot vorderinge van sijne Majesteits ende der fursten dienst; wat ick daerinne hadt gevordert ende met wat antwoort ick was bejegent, zonder dat ick langer conde wachten om naerder devoir te doen. Sijn Ed. vermeende mijn besoigne nu selffs te willen bij der handt nemen ende opt voorgaende goet fondement ende toesegginge continueren, t'welck hij heeft aengenomen ende gelooft aen sijne Ma^{t}. te sullen overschrijven de

goede offitien, die ick door uwe Ho. Mo. bevel in de saecken van sijne Mat. hadde gedaen, niet twijffelende off deselve souden naer gelegentheyt des tijts goede operatien doen.

D'heer Trevisano is oock daer nae bij mij gecomen, presenterende zijnen dienst om den arsenacq St. Marq ende andere des seigneuries fraye ende admirable gelegentheyden te doen vertoonen, als daertoe bij sijne sereniteyt specialick gelast, daer over ick zijne Ed. hebbe bedanct, met toeseggínge daerinne te willen vaceren, nae dat ick mijne depesche sal hebben becomen, sijne Ed. biddende die te willen helpen bevorderen; op dat ick geen langeren tijt versuyme tot last vande republicque, die ick geerne vande sware costen sage ontslagen; maer heeft mij gerepliceert, dat ick die niet en conde becomen, voor dat ick den arsenacq soude hebben gesien, t'welck hebbe aengenomen; maer oock daer beneffens versocht in de vergaderinge van den grooten raedt (in denwelcken alle des republicqs offitien worden vergeven) te mogen gaen sien balotteren, sijn Ed. ondertusschen biddende te willen arbeyden ende bemiddelen, dat hij op de saecke van Bohemen ende vande Unie wat breedere ende betere resolutie ende declaratie mochte becomen ende gelast worden uwe Ho. Mo. over te brengen, om zijne commissie des te willecomer ende lofflijcker te maecken.

Den voors. heer Trevisano is diensvolgens met ordre ende last van den senaet des sonnendaechs s'morgens mij comen halen, ende heeft mij met mijn geselschap in den grooten raedt door eenen bijsonderen inganck (de groote poorte op de gesette uyre gesloten ende met wacht beset sijnde geweest) ingeleyt, alwaer ick een hooge bancke gevonden hebbe, die tot dien eynde was geprepareert ende ledich gehouden. Soo wij noch besich waren mettet schicken ende setten, hebbende eenige vande edelen begonnen te mercken, dat wij allegaer met ons zijdgeweer, tegens d'expresse wetten, in de raedtcamer waren ingecomen, daerover zij onder den anderen spraecken, misgenoegen thoonden ende eyntelicken bij deputatie de clachten aen sijne sereniteyt deden brengen, dewelcke met sijne naeste raden daerop

geadviseert hebbende, hunlieden voor antwoort gaff, sulcx door ordre vande seigneurie geschiet te sijn om de legatie te vereeren, diewijle dattet wapenen waren van vrienden totte defensie ende geensints totte offentie vande republicque; belastende daer beneffens, dat dese verclaringe te boeck soude gestelt worden, om dat diergelijcke in meer als vier hondert jaren niet en was geschiet; ende mij wiert daernae aengeseyt dat niemanden dan souveraine princen en vermochten met geweer, ende dat voor hunne personen alleen, in den grooten raedt te compareren; maer dattet soo besteecken was, om de confidentie vande republicque claerdert te bewijsen; andersints en souden die vande garde sulcx niet hebben toegestaen.

Mijn geselschap heeft daer beneffens gesien t'paleys van St. Marcq, de schatten ende watter frays te sien was; sijn oock door den voors. heere Trevisano geleyt geweest om de ceremonie vande generale processie des Sacramentsdach die se noemen, uyttet paleys van St. Marcq te sien passeren, daervan ick mij hadde geexcuseert, om geen schandael te geven noch t'ontfangen. Den arsenacq hebbe ick geremitteert tot nae dat ick mijne depesche soude hebben ontfangen, doch hebbe daer met niet cunnen gestaen, maer eenen seeckeren dach moeten beramen ende stellen, om met ordre, soo t'scheen, te mogen daerinne ontfangen worden; dan t'geschieden, opdat ick met mijn geselschap magnifiquelicken soude worden getracteert, gelijck oock geschiede 's daechs voor mijn vertreck, als wanneer ick met groote solemniteyt met een groot banquet wiert vereert, naedat ick vier uyren ende meer besich was geweest met den arsenacq te deurwandelen, vermits de groote besloote hitte ons te seer vermoeyde; want niet alleen de drie patroni, wesende Venetiaensche edelluyden, maer oock alle de officieren van den arsenacq, meest ouwe persoonen, die lange op zee gedient ende nu als emeriti daertoe waren beroepen, in hunne pontificalibus ende met ordre moesten marcheren.

Desen arsenacq is gelijck een cleyn stedeken, gelegen aen eenen hoeck vande stadt, heeft maer eenen inganck, is ronts-

omme met eenen hoogen muyr uyttet water beset. Daer wercken jaer uyt jaer inne over de twee duysent menschen. Den arbeytsloon beloopt aen gelde over de ses duysent gulden ter weecke, ende wordt jaerlicx aen materialen ende arbeyt t'samen geconsumeert over de achtmael hondert duysent guldens; want hier uyt worden alle de steden, forteressen, schepen, galeyen ende galeassen continuelicken van alle oorlochsbehoeften versorcht ende gesubsidieert. Daer leggen altijts hondert galeyen gereet, datter niet aen en faillieert, noch in geenigen tijt failleren en mach om in zee gebracht te worden, dan alleen 't zeevolck, t'welck t'eenich, maer wel een groot ende remarkabel gebreck is, waertegens de republicque weynich raedts weet. Den inventaris vant geschut, nae t'seggen vande outste patroonen, van den arsenacq wort begroot over de veertich duysent metale stucken, soo groote als cleyne, t'welck ongelooffelick soude duncken aen die de magasijns vande steden ende forteressen niet en hadt doorwandelt, noch geconsidereert de lange zeecusten ende menich vande zee-equipagien.

Dese republicque is uyttermaten machtich ende geltrijck, besit groote domeynen, landen, schone ende stercke steden ende forteressen, heft oock groote impositien over alle d'inwoonderen sonder iemanden te verschoonen. Den Venetiaenschen adel heeft alleen de souveraine regieringe, andere edelluyden hunne ondersaten en hebben geen jurisdictie noch gesochter werelt, uytgesondert de graven Martinengi etc. auogadri tot Biessa, die yder cleyne ciuile oft ambachtsheerlicheyden besitten, zijn meest in twee verscheyden gevoelen verdeelt, Marcolinii ende Papaleni; d'eerste die de suyvere vrijheyt soecken te conserveren; d'andere, die vrij veel aen des paus authoriteyt defereren; maer vermogen weynich, al is den hertoch aen zijde. Sij vreesen uytermaten seer den grooten Turcq, haten ende sijn in gestadige jalousie tegens den coninck van Spaignen ende t'huys van Oostenrijck, t'welck hun een groot deel vande middelen doet consumeren. T'volck om den oorloch te voeren sal hun eer mancqueren den t'gelt. Soo se d'alliantie mette Grisons niet

en sluyten, maer den pas vande Valtelina moeten verlaten, soo en cunnense te lande uyt Italien niet gaen dan over den Oostenrijcker bodem. Sij hebben een oude gepoliceerde ende ordentelicke regieringe in verscheyden veranderlicke graden verdeelt, uytgesondert den hertoch ende de negen procurateurs van St. Marcq, die alleen hun beroep voor hun leven behouden, onderhouden strickteliclker de wetten tegens malcanderen dan tegens d'ondersaten, om alsoo de vrijheyt te conserveren. De zee trouwen ende gouverneren zij selfs, maer t'beleyt van den oorloch te lande betrouwen sij aen vreemdelingen, dan besetten die selve met hunne proviseurs off raeden, die alle d'authoriteyt alleen aen hun oft aen den senaet behouden; waerdoor groote besoignen dickwils worden geretardeert ende bedorven, gelijck zij selffs bevinden ende bekennen; maer achten dattet soo blijvende min periculs heeft voor die geene, die alleen soecken te behouden t'geene zij besitten; want tsedert eenige jaren herwaerts alle de maximen vande republicque niet anders als op een defentie en buteren, ende derhalven en souden tottet aengaen van den oorloch niet lichtelicken te bewegen wesen, daeromme oock beter is met hunlieden over een gelt secours te handelen, om seecker te gaen.

Binnen Venetien sijn verscheyde malen de Nederlantsche natie gesamentlicken en corps ende daernae door gedeputeerde voor mij gecompareert, hebben hun beclaecht over Gillis Ouwercx, hem qualificerende consul vande coopluyden ende schippers toebehorende onder uwe Ho. Mo. gebiedt, gelijck daervan te voorens aen uwe Ho. Mo. selffs verscheyde doleantien waren overgesonden, ende daerop mede dispositiven, distinctien ende restrictien gevallen. Derhalve hebbe hunne remonstrantie bij geschrifte affgeeyscht, om naerder daerop te letten ende uwe Ho. Mo. behoorlicke kennisse te geven, (de stucken gaen hier beneffens); oock bij mij gelesen ende daerop pertinente informatie mette rescriptie van den consul vande schippers genomen sijnde, bemerckende datter veel particuliers ende eenige jalousie, ten regard van sijn welvaren door sijne menichvuldige goede

commissien onder liepen. Vonde goet de heele saecke op te houden, sonder decisie te slepen, ende dieselve aen het oordeel ende dispositie van uwe Ho. Mo. te onderwerpen, te meer om dat bij t'verkiesen, stellen ende onderhouden van eenen ordinaris ambassadeur, sulcke ende diergelijcke clachten van selffs sullen corrueren ende comen te cesseren.

Van gelijcken sijn voor mij gecompareert alle de schippers, doen tertijt aende ree oft inde haven van Malamocco leggende, hun schriftelick, soo door de coopluyden (die oock neffens hunlieden sustineerden, eenichsints geaggraveert ende geinterseert te wesen) als door den voors. consul dolerende over de sware ende onbehoorlicke impositien, hun door de republicque oft haer officieren te laste gestelt, die hier te lanck souden vallen te representeren, ende uwe Ho. Mo. sullen gelieven goet te vinden inde bijgaende stucken te doen examineren; dan alsoo mijne instructie preciselick verbiedt op de saecken den coophandel der vrije Nederlanden ende Golpho raeckende, geensints in handelinge te treden, hebbe oock conform uwe Ho. Mo. dienst ende intentie goetgevonden dese geheele materie sonder prejuditie tot uwe Ho. Mo. kennisse te brengen ende stellen, om bij den ordinaris ambassadeur hier namaals affgehandelt te worden, diewijle de coopluyden alreets den train vande justitie hebben geimploreert, om gesecoureert te mogen worden, daerinne apparentelicken sij ten deele sullen triumpheren, bij soo verre uwe Ho. Mo. goetvinden hunlieden met goede intercessie te seconderen; hunne remonstrantie gaet oock hier benevens.

Dit is alle t'geene mij binnen Venetien is gerencontreert dat eenige consideratie soude mogen meriteren, behalven dat 'sdaechs voor mijn vertrek, naedat ick in den arsenacq soo extraordinaris wel was onthaelt ende getracteert geweest, in mijn logement gecomen is een secretaris vande republicque, met brengende mijne depesche, bestaende in twee ducale brieven, gelijck die genaemt worden, den eenen voor uwe Ho. Mo. ende den anderen voor sijne furstelijke genade mijn heere den prince van Orangien, ende daer beneffens mij presenterende een gouden

kettingh, waerdich bevonden omtrent twee duysent guldens; noch twee andere van ses hondert guldens voor mijn soon, ende van vierhondert guldens voor Constanten Huygens, in qualiteyt als secretaris van de legatie, voor yder edelman is oock gebracht seecker medailles, representerende St. Marcq aen d'eene ende uwe Ho. Mo. wapen aen d'ander zijde, waerdich tusschen de veertich ende vijftich guldens, die ick nae eenige excusen hebbe aengenomen ende in mijn presentie laten verdeelen. De wetten aldaer verbieden grooter present te geven aen eenige ambassadeurs.

Communicatie met eenige edelluyden en hebbe ick niet gehadt behalven met eenige weynige, die daertoe permissie om particuliere consideratien ende respecten hadden vercregen. Evenwel al verbieden de wetten seer scherpelick dese vrije conferentien ende visiten, nochtans hebbe ick wel cunnen mercken, datter middel is om kennisse van hunne deliberatien te crijgen; want sij vermogen met alle vreemdelingen te spreecken ende converseren, als sij maer geen qualiteyt van publicque ministers, van princen ofte republicquen en nemen.

Den 5^{en} Julij s'morgens ben ick uyt Venetien, geaccompagneert alleen met mijn geselschap ende eenige vande natie, nae Padua vertrocken, zonder andere ceremonien, die de republicque opt scheyden niet gewoon is te gebruycken. Ick hadde wel gewenscht mijne reyse over Piedmont te mogen nemen, om den hertoch van Savoyen ende daerna die van Bern te salueren ende visiteren, dan hebbe dat moeten naelaten ende mijnen voorgaenden moeyelicken ende verdrietigen wech wederom ingaen; eerst, omdat int hertochdom van Milan wel twaelff duysent ongeregelde soldaten lagen, sonder dat men wist wat den hertoch van Teria daermede voor hadde. Ten tweeden, omdat den ambassadeur van Savoyen mij gedifficulteert hadde paspoort voor mijn passage te doen versoecken, gelijck ick oock hadde gedaen de republicque, die daerop hadde gebaloteert ende geoordeelt, dattet met hun disreputatie geweygert (omdat sij in misverstant metten anderen waren), oft met mijn pericul soude

geraecken geaccordeert te worden; maer sonderlick, om dat mij goet bescheyt getoont was, dat den hertoch van Savoyen dede handelen opt huwelick van sijn dochter metten keyser, om te mogen vercrijgen den titul van coninck van Lombardien, ende daer beneffens door den prince Philibert. Sijn soon, die verscheyden reysen daeromme in Spagnien was geweest, aen den coninck van Spagnien hadde doen presenteren om eenen beteren gront van vrientschap aldaer te leggen, een assistentie van thien duysent man te voet ende twaelff hondert peerden, om den keysers ban tegens de patrimoniale landen vanden coninck van Bohemen t'executeren, soo verre den voors. coninck van Spagnien hem wilde gunnen de qualiteyt ende authoriteyt van zijnen lieutenant generael in Duytslandt. Vuyt alle t'welcke ick claerlicken conde bemercken, dat ick niet alleen niet en soude bij sijne Hoocheyt obtineren, maer der landen dienst ende reputatie, oock mijnen persoon in pericul stellen; oock en was den hertoch van Savoyen niet wel met de republicque, nemende oorsaecke van zijne vervreemdinge uyttet secours, dat hem bij deselve geduyrende zijne swarichheden was belooft; de republicque weygerende vergoederinge te doen van t'cort, t'welck bij des republicques ambassadeur Donato door sijne Hoocheyt conniventie, gelijck zij gelooffden, was gediverteert. Ten anderen oversiende mijne instructie, en vonde ick mij niet gelast derwaerts een reyse te soecken off maecken, maer alleen, comende te passeren door sijne Hoocheyts landen, d'offitien van complimenten te doen; hebbe derhalven mijn resolutie genomen, gelijck geschiet is, denselven wech te keeren, die ick gecomen was. Ende dienvolgens mij vindende omtrent halff wegen tusschen Venetien ende Padua, hebbe aldaer gerencontreert verscheyden officieren vande republicque, die seyden last te hebben mij opt paleys vanden heere Contarini (daer bevoorens den coninck van Vranckrijck, Hendrick den derden, acht dagen hadde gelogeert geweest) te doen ververschen; versochten ick wilde uyt mijn carosse treden, t'welck gedaen ende boven gecomen sijnde, hebbe een seer costelicke maeltijt oft bancquet

geprepareert gevonden, ende ben soo voorts in dese steden ende rustplaetsen vrij ende mette meeste eere ende magnificentie onthaelt, gelogeert ende getracteert geworden tot Morbaigne in de Grisons toe, daer ick groote veranderinge hebbe gevonden ende mijn particuliere qualiteyt beginnen te gedencken, oft ick die hadt mogen vergeten.

In de stadt van Morbaigne, leggende aen den voet vanden berch in de Valtelina, zijn mij comen begroeten den podesta ende capitaneo, beyde edelluyden uyt de Grisons, die ick bij mij ter maeltijt hebbe gehouden, oock eenen collonnel ende overheyden, capiteynen, die daer omtrent met vier hondert soldaten waren gecomen, om dat se eenige apprehensie hadden, dat de banditen uyt Milan wel yet souden attenteren om een invasie te doen ende beroerte onder d'ondersaten te verwecken. Ick vontse wel geresolveert, om hunne gerechtichheden te maintineren ende mitte republicque van Venetien in naerder handelinge ende verbintenisse te treden; sij hadden oock van deselve vijff duysent musquetten ontfangen; maer meenden, dat se meest dienden met gelt geholpen te worden, om de gemeente in stilte ende goede devotie te houden.

Tot Spluge vernam ick, dat den berch mettet casteel van Mesocke bij de banditen van Milan was ingenomen, ende d'Emgedina met de Valtelina van gelijcken oock gedreycht, daerover groote alteratie was ontsteecken. Den geheelen wech lanck vonde ick, dattet volck sich versamelden ende met verscheyden troeppen, sonder ordre, in wapenen nae d'ingenomen plaetse begonst te marcheren. D'heer Hartman Planta quam mij daer vinden ende was uytte vergaderinge van Coire, daer de meeste communes bij den anderen waren, gescheyden, om ordre te stellen tegens de wijdere soubsleuatie ende beroerte, die hun dochten in swanck te wesen. Ick vonde hem in groote perplexiteyt, om dat de gemeente arm ende de regieringe sonder ordre ende authoriteyt was; meynde dat die niet en soude subsisteren, ten ware saecke de republicque hun assisteerde, soo wel met gelt als met munitien van oorloch. Tot Coire vondt

ick de leden vergadert; seven ende tsestich stemmen hebben in de republicque vande Grisons de dispositie over de regeeringe, de vier vijffde paerten waren professie doende vande religie, maer in dese commotie seer van verscheyden gevoelen; veel verstonden, dat men de banditen voor de derdemael behoorden in hunne defentie t'ontfangen ende hun proces te revideren, gelijck zij dat urgeerden; sij versochten daer bij, dat alle d'authoriteyt aen die van dat religie soude werden benomen, aen de catholicquen overgegeven om diergelijcke oppressien niet meer te hebben te vreesen. Dit leste wiert eenpaerlicken affgeslagen, gelijck mede t'ander; maer alleen bij de meeste stemmen ende wiert geresolveert, datelicken met alle macht de bandieten ofte vaendelen op de straet int velt te brengen, de banditen tegens te trecken ende de geallieerde om secours van volck, gelt ende munitie t'aensoecken. Hier hebbe ick eenen dach gerust, om occasie te crijgen van eenige goede offitien voor de republicque te mogen doen; veel vande gequalificeerste hebbe ick bij mij ter maeltijt gehouden, buyten deselve met hun particulierlicken gecommuniceert. Zij beclaechden hun meest over de Fransche gesanten, dat die ter contemplatie vande Spangiaerden hunnen staet soo bitterlicken ontroerden, alleen om die vande religie te verdrucken ende de confederatie mette Venetianen te beletten; maer datse evenwel geresolveert waren, hunne vrijheyt te bewaren ende mette alliantie voort te varen, soo de republicque van hare zijde daer oock bij wilde brengen dat noodich is om d'arme gemeente te helpen bewegen. D'heer resident Vico is door expres bevel vande seigneurie mij hier oock comen vinden, ende mijn advis affvragen op zijnen swaricheden ende twijffelachticheden; hem was ordre toegesonden om nae de Grisons te vertrecken, die int particulier te besoucken ende bij alle middelen de confederatie te bevorderen (daertoe hij van gelt rijckelicken was geprovideert) bij die communes alleen, daer tot noch toe niet en hadden in willen consenteren; om dat te mogen naecomen hadt hij aen de Grisons geschreven, dat hij eenige secreten

hunlieden hadde te communiceren, betreffende hunne eygene conservatie, die geensints en vermochten langer verswegen noch uytgestelt worden; daeromme versocht, zij wilden hem acces gunnen ende permitteren de communes te begroeten; want bij de leste wetten hebben de Grisons scherpelicken alle residentien van ambassadeurs oft ministers van coningen, princen oft republicquen in hunnen staet verboden. De incompste hem nu op dit fondament toegestaen ende hij ter plaetse sijnde, wist niet wel op wat maniere zijn besoigne te beginnen ende vorderen; sijnen last was, met liberaliteyt ende goede conditien die geene alleen totte alliantie te bewegen, die tot noch toe in deselve niet en hadden willen bewilligen. De vrunden, die t'werck bijderhandt hadden gehadt, verclaerden ront uyt, dat hij generalicken met alle de sevenentsestich communes tanquam de nouo moest handelen, die eenparichlicken contenteren, oft staet maecken sonder succes ende met disreputatie te sullen terugge gestuert worden, alsoo de vierentwintich, die te vooren d'alliantie hadden onderteeckent, zulcx hadden gedaen, onder expresse reserve, zoo zij de meeste stemmen conden obtineren, dat niet en was geschiet, ende consequentelicken dat se niet meer en waren verbonden dan d'andere, die t'hadden gedifficulteert, derhalven verstonden oft gelijcke conditien mette andere te bespreecken oft int tractaet geensints te consenteren. Op dese perplexiteyt wiert mijn advis versocht; buyten d'ordre van de republicque te gaen was ongeraden voor den resident, bij deselve te blijven was ommestooten de hope ende dienst vande republicque ende oorsaecke geven tot nieuwe ende swaerdere commotien; daeromme mij beter dacht, dat den resident de saecke slepende ende open houdende, een courrier aen den hertoch diende te senden, door denselven claer die swaricheden representeren, breeder last versoecken off verloff crijgen om re infectâ te mogen vertrecken, diewijle daer niet anders en resteerden te kiesen. De consideratie vande republicque is dese: datse alreets groote sommen heeft geconsumeert om de vierentwintich communes te verbinden, alsmen die soude ontslaen,

dat se wort gecondemneert in nieuwe ende groote contributien ende evenwel pericul loopt, datse in de alliantie niet en sullen willen consenteren, alse eens van den eedt sullen sijn ontslagen. Daertegens weer staet te considereren, dat dese alliantie met goetwillige moet gemaect worden, oft datse sonder cracht ende alleen tot last voor de republicque sal blijven, zoodat dit advis gevolcht ende ick daer voor bedanct wierde; maer ick was verwondert te sien de correptie van die regieringe; want in weynich tijts dat den resident bij mij bleeff discourerende, hebbe ick gesien, dat aen cleyne parthijen van thien, twintich, vijftich ende t'hoochste hondert ducaten over de vier duysent ducaten liberalicken heeft wech geschoncken, om de gemoederen te prepareren ende de stemmen te winnen. Sijn Ed. bekende mij selffs alreets t'zedert vijff dagen over de veertien duysent diergelijcke ducaten op deselve maniere t'soecke gemaect te hebben, blijvende echter onseecker overt succes van zijne negotiatie, diewijle hij bij sommige groote swaricheyt hadt gevonden, ende dat oock eenige begonsten aen te houden om hem te doen vertrecken, nu hij sijn propositie soo lanck was ophoudende. Ick hebbe de saecke t'best mij doenlick is geweest gerecommandeert, hunne eygene periculen naectelicken vertoont, indien zij t'meynen bij hun selven alleen te mogen bestaen, dat Spagnien ende hunne andere vijanden niet en sochten dan hun van alle vrunden ende bijstandt te besnijden. Maer ick mercte wel, dat de Grisons voor als noch seer soberen moet hadden, zoo de seigneurie haer niet promptelicken ende liberalicken en resolveerden, ende dit waren noch de couragieuste ende beste vrienden, die de saecke meest bij der handt hadden; maer den resident meynden alle swaricheden te cunnen overwinnen, omdat Vranckrijck ende Spaignen beyde hunne occupatien hadden, die se belettede om op de Grisons te dencken. Ick hebse tot eenicheyt vermaent ende op de conservatie vande vrijheyt wel te willen letten, daertoe bequamelijck soude cunnen dienen, wilden zij hun resolveren om de passagie aen de Spaensche troepen te difficulteren ende daer-

voren een eerlicke recompensie vanden coninck van Bohemen ende de geunieerde fursten bespreecken ende verwachten, maer ick hebbe daerinne swaerhooffdich gevonden, om dat sulcken deurtocht neeringe aen de ondersaten brenght, ende dat den hertoch van Savoyen denselven tot sijn proffijt soude diverteren; doch wilden daerop noch delibereren, als zij den staet in sijn vorige ruste sullen hebben gebracht.

Tot Zurich is den geheelen magistraet mij comen begroeten ende ter maeltijt geselschap houden. Ick hebbe hun l. mijn wedervaren binnen Venetien verhaelt, gelijck mede des republicqs genegentheyt om hun te geven redelick contentement over de provisie vande thien duysent cronen, die zij seyden voor de Grisons t'hunne contemplatie verschoten te hebben ende versochten gerestitueert te mogen worden; oock vermaent, zij wilden op de conservatie vande Grisons letten, hun in dese beroerte bijstaen ende gedencken in wat gevaer geheel Duytslandt is gebracht, ende dat door den ondergànck vande Duytsche fursten, die voor de gemeene vrijheyt int geestelick ende wereltlick waren strijdende, hunnen staet ende stadt buyten alle verseeckerheyt soude gebracht worden. Mij is beleeffdelicken op alles geantwoort ende hebben versocht, ick wilde uwe Ho. Mo. van hunnen dienst ende oprechte vrientschap verseeckeren ende hunne stadt ende ondersaten gerecommandeert hebben.

Tot Basel sijn ten naesten bij gelijcke discoursen gevallen, den magistraet heeft mij mette stadts kannen vereert ende drie uyt hun corps gedeputeert om mij geselschap te houden, die mij hebben gerecommandeert de pretensien ende t'versoeck van Manuel Iselio over eenige oude schulden, gecontracteert bij mijn heere den prince van Orangien hoochloffelicke memorie. Sij waren de Grisons ende geunieerde fursten toegedaen, maer cleyn van vermogen; wilden nochtans bij gevolch van andere leden doen ende contribueren, als hun vermogen soude cunnen lijden; wel weetende, dat dese twee saecken gemeyn sijn voor die geene, die professie vande ware gereformeerde religie sijn

doende. Zij verwachtede de gedeputeerde van Zurich ende Bern, om op de sommatie vanden marquis van Baden ende oock vande Stadt Straesburch te delibereren opt senden vant secours, datse bij tractaet gehouden waren te presteren.

Die van Straesburch deputeerden eenige uytte magistraet om mij te salueren, indt besichtigen vande stadt bij te wesen, ende mij te bidden, ick wilde d'heer burgemeester in de stove geselschap houden, dat ick oock hebbe aengenomen; t'schijnt dat hen gebruyck is, dat den burgemeester in een publicqe plaetse, gedurende sijn beroep, met sommige vande magistraet gehouden is sijn middachmael te houden; daer waren noch acht oft thien gemeyne tafelen, aen dewelcke yder een voor sijn gelt wort ontfangen ende getracteert. Dese maniere docht mij vreempt ende slecht; sij deden de stadt verstercken, meer volcx lichten, ende waren voor de compste ende t'voornemen van Spinola bevreest. Vertrocken sijnde, is mij een courier wel vijff uyren rijdens naegecomen, om mij te restitueren t'geen mijn hoffmeester int logement hadt betaelt, als geschiet tegens d'ordre ende t'verbot, dat aen de weert van wegen den magistraet was gedaen, die daerover oock in de ijseren was geworpen, doch ick hebbe den magistraet vande eere bedanct ende den courier mettet gelt wederomme laten keeren,

Te Spier, Franckendael, Worms wiert overal sterck aen de wallen gewrocht, de poorten waren met dobbele wachten beset ende t'landt ende luyden begonsten nae den oorloch te sien. Vuyt Spier sondt ick een expressen bode aen d'heer agent Brederode, sijn ed. van mijn wedercompste veradverterende, ende dat ick sanderdaechs verhoopte t'Opperheim te vernachten; daer zijn ed. mij soude cunnen instrueren, sooder yet occureerde, waer van ick tot vorderinge van den gemeenen dienst diende kennisse te hebben om rapport te doen; dan en hebbe niemanden, noch oock geen schrijven vernomen.

Tot Opperheim gecomen sijnde, dat een cleyn stedeken is, liggende aen den Rhijn op een hoochte aent hangen van den berch aen de zijde van Mentz, toebehoorende den churfurst

Phalts, geensints gefortificeert, hebbe daeromtrent gevonden t'geheele leger vànde Unie in goede equipagie, ordre ende resolutie; corts daerop is oock d'heer marckgraeff van Anspach aldaer gearriveert, die te Baccharacq was wesen besichtigen, om te doen besitten t'casteel van den Phaltz, gelegen midden in den Rhijn, een half mijl onder Baccharacq, meenende daermede de opvoer te water van bruggen oft andere behoeften aen den marquis Spinola te beletten, gelijck dat licht om doen is, overmits de hoochte ende steylte vande bergen oft Hontsrugge. Ick hebbe sijne Hoocheyt datelick wesen de handen kussen, mijne negotiatie te Venetien gecommuniceert ende versocht, hij wilde mij vande gelegentheyt vande fursten informeren, die mij daerop heeft verclaert, dattet Unions leger op het pampier, nae de compste vande heeren Megani ende Starkenburch, die verwacht wierden, sterck sal sijn van vier duysent peerden ende twaelff duysent voetknechten, geprovideert van geschut, vivres ende noodige munitien nae behooren; datter noch andere vier duysent soldaten in den Phaltz lagen, die men des noot sijnde soude cunnen besigen, gelijck mede twintich ofte vijffentwintich duysent anschotsen oft gewapende ende gedisciplineerde boeren om de passen te beseten. Dat hij de plaetse van Oppenheim voor de voornaemste hadt vercoren, om van veere op des marquis dessein te letten, ende tijtelicken de riviere te mogen passeren; was verlegen, om dat hij geen brugge nochte geen anckers en hadt, noch hadde connen becomen, maer voorts was met alle d'andere princen generalicken wel geresolveert, den marquis Spinola t'hooft te bieden ende nae gelegentheyt slach te leveren; vertrouwende dat uwe Ho. Mo. aen de Unie eenen goeden ruyterdienst (op den welcken sij hun verlaten) niet en sullen weygeren, indien Spinola t'hooft nae t'rijck soude geraecken te keeren, gelijck uytte geintercepteerde brieven hij scheen voorgenomen te hebben. Begeerde, ick soude daervan met sijne Ex^cie^. spreecken ende denselven verseeckeren, dat zij verlangen nae Spinolae's compste ende geresolveert waren hem den wech te vercorten, waertoe, gelijck mede vande

geheele directie vanden oorloch hem volcomen authoriteyt ende macht bij d'Unie was gedefereert, excuserende het tractaet van Ulm, als gemaect ten respecte van sijne Ex^cie., die continuelicken geinsisteert hadde, op dat t'leger vande Unie, beneden soude comen ende liever den pas aen de Beyersche openen dan langer de nederquartieren t'abandonneren, daer te veel aen was gelegen; andersints dattet licht ware geweest de handelinge te breecken; maer meynde wel genegotieert te hebben, na hun toe was gestaen den Phaltz te mogen defenderen, met verseeckerheyt dattet Beyersche leger in noch tegens t'rijck niet en sal entrepreneren. De saecken van Bohemen gelooffde hij in redelicken doen ende bestant genoech om aen de vijanden met voordeel t'hooft te mogen bieden, alsoo d'heer van Plessen aen Bethlem Gabor was gesonden mette groote somme gelts, die hij besproocken hadde om die ontfangen, hebbende in Bohemen een secours van vijffentwintich ofte dertich duysent Hongren persoonlicken te leyden, oft eenen inval in de landen van Beyeren te doen ende diversie te maecken. Met dese kennisse ben ick vertrocken ende den Rhijn aff door Bon, daer den churfurst van Ceulen mij dede defroyeren, Ceulen, daer den magistraet mij den wijn vereerden, Berck, daer den gouverneur mij courtoiselick de ververschinge dede presenteren ende alle bijstandt doen om promptelicken sonder retardement van tollen te mogen werden geexpedieert, ende soo voorts gearriveert binnen Nimmegen, daer d'heeren magistraet mij hebben getracteert ende d'heer gouverneur sanderdaechs smorgens voor den dach met een salve van drie hondert musquettiers heeft vereert, gelijck mede d'edele mogende heeren staten van Utrecht mij binnen Utrecht door gedeputeerden hebben vergeselschapt ende mij uytte herberge geschreven. Ende ben op den vij^en dach Augusty hier in den Hage gecomen, daer voore ick Godt de Heere, gelijck oock voor zijne wijdere genade schuldich ben te dancken.

Dit is, Ho. Mo. heeren, t'rapport, t'welck uwe Ho. Mo. gelieft heeft te beveelen, dat ick bij geschrifte soude stellen ende

overgeven, waerinne ick meyne niet vergeten te hebben, dat van eenige consideratie voor den staet soude wesen, daermede ick den Almogende sal bidden te willen zegenen uwe Ho. Mo. wijse regieringe met langhduyrigen voorspoet. Gedaen in s'Gravenhage den xj^{en} dach Augusti xvj^{c} ende twintich. Onderstont: uwer Ho. Mo. onderdanichsten, ootmoedichsten ende getrouwsten dienaer ende ondersaet. Ende was ondergeteyckent:

Francoys van Aerssen.

NALEZINGEN

OP DE PROEVE EENER GESCHIEDENIS VAN HET GESLACHT VAN NYENRODE.

VOORWOORD.

In de *Berigten* van het Historisch Genootschap te Utrecht, vierde deel, eerste stuk, bl. 3—123, is door mij eene proeve gegeven van eene geschiedenis van het geslacht van Nyenrode, uit oorspronkelijke stukken bewerkt.

Sedert werd door jr. J. Ortt van Schonauwen, te Utrecht, lid van het Historisch Genootschap, welwillend aan mij medegedeeld eene hoogst belangrijke verzameling van oude bescheiden en losse aanteekeningen omtrent de ridderhofstad en het geslacht van Nyenrode, vroeger bijeengebragt en met eigene oordeelkundige opmerkingen verrijkt door den ijverigen heer jr. mr. N. Warin, in leven drost van Muiden. Behalve de afschriften van al de reeds door van Mieris en andere schrijvers uitgegevene oorkonden betrekkelijk Nyenrode, behelst deze verzameling:

1°. De oorspronkelijke registers van het leenhof van Nyenrode, waarvan het eerste boek de leenen bevat, uitgegeven door Johan, heer van Nyenrode (1430—1454); terwijl zich daarin ook nog verscheidene leenbrieven van diens voorgangers, Otto, heer van Nyenrode (1396—1430), en Gijsbrecht, heer van Nyenrode (1351—1396), bevinden. Deze leenregisters loopen geregeld door tot na den dood van Willem Turck, die in 1505 met de erfdochter van Nyenrode huwde, — en zijn door ge-

lukkige omstandigheden in 1733 en 1740 weder bijeengebragt door Johan Ortt, toenmaals heer van Nyenrode.

2°. Een aantal afschriften van nog onbekende brieven, betrekkelijk het geslacht van Nyenrode, welke, naar het schijnt, gediend hebben als bewijsstukken in het regtsgeding, door Josina van Schagen, van 1531 tot 1541, tegen Willem Turck, heer van Nyenrode, gevoerd. Deze stukken werden, althans gedeeltelijk, in 1739 door den heer Ortt voornoemd aangekocht uit den boedel van Simon van Eykelenberg te Alkmaar.

Ook jr. J. W. van Sypesteyn, te 's Hage, niet aarzelende om eenige stukken omtrent Nyenrode, welke in zijn bezit zijn, aan de geschiedenis dienstig te doen zijn, heeft mij, op mijn verzoek, met de meeste bereidwilligheid ter inzage toegezonden:

1°. Een inventaris van charters omtrent Nyenrode, afkomstig uit de verzameling van Cornelis van Alkemade, wiens handteekening, benevens het jaar 1698, daar boven geschreven staat. Op deze lijst vindt men ook verscheidene meer of min belangrijke oorkonden vermeld, welke van elders niet bekend zijn.

2°. Twee brieven of liever vertoogen omtrent het geslacht van Nyenrode, door den heer Warin voornoemd geschreven aan den heer Rendorp, secretaris der stad Amsterdam, en opgesteld uit de leenregisters van Nyenrode en de overige bescheiden, in zijne boven gemelde verzameling berustende; benevens twee door mij reeds uitgegevene verklaringen omtrent den stam van Nyenrode en nog twee tafels van dat geslacht.

Het zijn voornamelijk uit deze nieuwe bouwstoffen en uit enkele nog ongebezigde gedrukte bronnen, waarop mijne aandacht vooral door de aanteekeningen van den heer Warin werd gevestigd, dat de navolgende ꝑalezingen op mijne proeve eener geschiedenis van het geslacht van Nyenrode zijn opgesteld, die bij deze aan de beminnaren der hier te lande nog steeds verwaarloosde Geslachtkunde door mij met de meeste bescheidenheid worden aangeboden.

Utrecht, 31 Maart, 1854. J. J. de Geer.

NALEZING I.

Bladz. 4. *Een jonger zoon uit den stam van Ruwiel wordt voor het hoofd der heeren van Nyenrode gehouden.*

In eene oorkonde van het jaar 1225 wordt, als getuige van den bisschop van Utrecht en den graaf van Holland, een ARNOLD LOEF [1]) vermeld, die in 1226 ook als ridder voorkomt [2]) en, naar men meent, zou voortgesproten zijn uit het aloude geslacht van VOORNE [3]), waarvan het stamhuis niet ver van het dorp de Meern, in het sticht van Utrecht, was gelegen. Deze ARNOLD nu was vermoedelijk op zijne beurt een voorzaat, zoo niet de vader, van den ridder GIJSBERT genaamd VAN RUELE, die in de jaren 1242 en 1247, te gelijk met een Gerard genaamd van Ruele, voorkomt als broeder van het Duitsche Huis te Utrecht, tot welke geestelijke orde hij nog tijdens het leven zijner echtgenoote, Goede, weduwe van Wouter van Ultravecht, Ludolfs broeder, was toegetreden. Zijn broeder Loef van Ruele wordt in 1247, 1249 en 1259 als ridder vermeld en liet twee dochters na, Hildewan en Geertruid, die beide in eene oorkonde van het jaar 1290 voorkomen, en wel de eerste, als abdisse van Oudwijk buiten Utrecht, en de andere, als bagijn of geestelijke zuster.

De voornoemde ridder GIJSBERT VAN RUELE zegelde met eene fasce of balk van keel op een veld van goud en liet drie zonen na, te weten:

---

1) Dirk Loef van Cleef, graaf van Hilkenrode, huwde met eene dochter uit het geslacht van Voorne en leefde in 1223. Arch. benef. Holl.; Johan Loef werd in 1475, met Walraven van Haeften, te hulp gezonden aan Jolente, wed. van Reinold van Brederode; Antonie Loef Dirksz. en Adriaan Loef Dirksz., priester, leefden ten tijde van Philips III. P. Bockenberg Cz., MS.

2) Bondam, *Charterboek*, 312, 334, 341, 353, 355; zie ook van Mieris, *Charterboek*, II. 132.

3) J. Kok, *Woordenboek*, op het geslacht Taets van Amerongen, I[e] Tafel, bl. 732.

I. GIJSBERT VAN RUELE, ridder, dienstman van den bisschop van Utrecht. Hij leefde in 1249, 1271, 1272, 1277 en 1287, doch was in 1290 bereids overleden. Ook hij voerde goud met de fasce van keel en verwekte:

1. GIJSBERT VAN RUELE, zijnen leenvolger, in 1290 als schildknaap en later als ridder vermeld, die huwde met Baarte Grauwert, Peters dr. [1]), en bij haar eenen zoon verwekte, ook GIJSBERT geheeten, met wien, omstreeks het midden der 14e eeuw, de hoofdtak van het geslacht van Rueel is uitgestorven [2]).

2. Hendrik de Rover van Rueel, die in oorkonden van de jaren 1319 en 1351 voorkomt.

3. Willem, kanonnik van St. Pieter te Utrecht, vermeld in 1319, 1322, overleden in December 1352.

4. Geertruid, gemalin van Wouter van Minden, wiens zoon Amelis van Minden, na het kinderloos overlijden van zijn oom GIJSBERT VAN RUEEL (sub 1), de heerlijkheid van Rueel heeft bezeten.

II. Loef van Rueel, die in 1316 als getuige van Gijsbert Uten Gooi, en in 1317 als gemaal van vere Alijsen, dochter van vere Agnese, voorkomt. Hij was vader van Arnold genaamd Loef, of Arnold Loef van Rueel, die in 1313 en 1317 als kanonnik van St. Jan, in 1324 als kanonnik van den Dom, en in 1331 en 1338 als proost van St. Jan te Utrecht bekend is en op den 1en November 1340 overleed.

III. Gerard Splinter van Rueel, die in 1277 als broeder van den ridder GIJSBERT VAN RUEEL (sub 1), en in 1290 als ridder en oom van GIJSBERT VAN RUEEL, schildknaap (sub 1), wordt vermeld. Ook hij voerde voor wapen een veld van goud met de fasce van keel, waarboven, als onderscheidsteeken van een jongeren

---

1) Zij hertrouwde na zijn dood met Otto, tweeden zoon van Gijsbrecht van IJsselstein en Berta of Bertrude van Heukelom. Verg. van Spaen, *Historie der Heeren van IJsselstein*, § 15.

2) Gijsbert ven Rueel, boven genoemd, verzocht in den jare 1351 aan den bisschop van Utrecht om zijnen oom Hendrik de Rover van Rueel, en, na dezen, zijnen neef Amelis van Minden, met het huis Rueel of Ruwiel te verleenen, welke laatste dan ook dit leen verkreeg.

zoon, een baarstel van azuur met vijf takken of voeten, benevens het omschrift: S. GERARDI SPLINTERI DE RUELE MILITIS [1]).

Deze GERARD SPLINTER VAN RUEEL nu schijnt, als jonger zoon, door zijn vader GIJSBERT VAN RUEEL te zijn uitgezet met een landgoed, gelegen tusschen de Vecht en den ouden dijk of weg, welke naar het dorp Breukelen leidde, en heeft dáár, vermoedelijk omstreeks het midden der dertiende eeuw, een kasteel gesticht, waarnaar zijne afstammelingen den naam van NYENRODE hebben gevoerd.

Op de Stichtsche wapenkaart, uitgegeven door den heer van Asch van Wijck, wordt nog een wapen gevonden, gelijk aan dat van Rueel, goud met de fasce van keel, waarbij de naam van ANXTEL vermeld staat. Het kan zijn, dat ook een jonger zoon uit het geslacht van Rueel door zijn vader werd uitgezet met eene landhoeve of zate, gelegen aan het water *de Anxster* of *Anxtel*, dat van de kerk ter Aa naar den Oudwijker molen afloopt, en dat deze alzoo de stamvader is geworden van een geslacht, hetwelk, even als het geslacht van Nyenrode, na het uitsterven van den oudsten tak van Rueel omstreeks het midden der veertiende eeuw, het onderscheidsteeken van een jongeren zoon liet varen en het stamwapen van Rueel heeft aangenomen. De leden uit het geslacht VAN DEN ANXTER schijnen zich deels te Utrecht en deels te Amsterdam te hebben nedergezet en worden in de registers dier steden als raden en schepenen vermeld.

Een Clawe van den Anxter hield 20 morgen lands, gelegen onder Abcoude, in leen van den ridder Gijsbrecht, heer van Nyenrode (1351—1396). Arend van den Anxter komt voor als leenman en getuige van den ridder Otto, heer van Nyenrode (1396—1434). Een Roemer Arendsz. hield omstreeks dien tijd, of wel vroeger, ook van den hove van Nyenrode in leen de helft van eene hoeve of zate, gelegen in den ban van Loenen [2]), en Vondel zingt:

---

1) A. Buchelius, MS. 2) Leenboeken van Nyenrode.

» Heer Roemer Arent van den Anxter zagh men treden
» Als Burgemeester, voor drie eeuwen ruim getelt,
» Om 's Burgemeesters stoel op 't oud Stathuis te kleeden;
» Hij voerd' een rooden balk met eere in 't gouden velt,
» De perkementen zelfs getuigen van dit zegel" [1]).

NALEZING II.

Bladz. 4. *Niet vóór den aanvang der veertiende eeuw wordt de naam van Nyenrode in oude bescheiden vermeld.*

In de eerste tijden, toen er nog veel bosch om te hakken viel, noemde men dat werk, volgens Kluit [2]), *roden* en de *novalia*, *primum excoli coepta*, kregen daarvan in Duitschland den naam van *Poppenrode*, *Eberrode*, *Wartmansrode*, en bij ons *Berkenrode*, *Ypenrode*, *Brederode* en dus vermoedelijk ook *Nyenrode*. Door deze laatste benaming zou dan oorspronkelijk slechts eenig nieuw ontgonnen boschland te verstaan zijn, dat aan den Vechtstroom nabij Breukelen was gelegen en waarop al vroeg, waarschijnlijk omstreeks het midden der 13de eeuw, een sterk kasteel werd aangelegd.

Graaf Willem II., de Roomsch-koning, vergunde op den 30 December 1248, te Keizersweerd, aan zijn edelen bloedverwant Willem van Brederode, tot belooning der trouwe diensten door dezen bewezen, om een landgoed (terra) *Resvelt* en twee aangrenzende stukjes land, gemeenlijk geeren genaamd, als vrij eigen goed te mogen vervreemden, onder bepaling, dat hij de tienden en het geregt dier landen aan zich zou moeten houden [3]). Deze vergunning werd door den gemelden vorst op den 27 Julij 1250, in het leger voor Bertholdesheim, nog nader bevestigd,

---

1) J. van Vondels Poëzij aan vrouwe Jacoba Bicker, vrouwe van Zuyd-Polsbroek, op den oorsprongk van het geslacht der Bickeren.

2) Van Wijn, *Huiszittend leeven*, II. 41.

3) Meerman, *Geschiedenis van graaf Willem van Holland, Roomsch-koning*, I. 326; II. 342.

waarbij het zoogenaamde landgoed bij *Reesveld* (terra apud Reesveld) werd omschreven, als grenzende ten oosten aan den weg naar *Reesveld* (via Reesveldensium), ten noorden aan den weg naar *Niwenrode* of *Nuwenrode* (via Niwenrodensium), ten westen aan het land der edele vrouwe Machteld van Forcest (dat weder paalde aan *Wilthorst*), en ten zuiden aan den zuidelijken kant van *Reesvelde*. Dit landgoed zou Brederode met het regt van vrijen eigendom mogen verkoopen, doch de eigenlijke en regte tienden daarvan zou hij en zijne nakomelingen van den graaf en zijne nazaten in leen behouden [1]).

Waar lag nu dat *Resveld* of *Reesvelde*, dat *Niwenrode* of *Nuwenrode* en dat *Wilthorst?* Moet er door *Niwenrode* het later voorkomende kasteel *Nyenrode* of *Nieuwenrode* aan den Vechtstroom nabij Breukelen verstaan worden, en zou dan welligt *Reesveld* gelezen zijn voor *Reetveld* of *Rietveld* [2]) en het stamhuis kunnen wezen van een oud geslacht van dien naam, dat, even als de geslachten van Nyenrode en den Anxter, gehouden wordt uit den stam van Rueel te zijn gesproten? Wij laten de beantwoording dier vragen aan meer bevoegden over, hier alleen nog vermeldende, dat een Jacob van Rietveld in 1385 voorkomt als schildknaap en borg van den ridder Gijsbrecht, heer van Nyenrode, en een Jan van Rietveld, omstreeks dien tijd, als leenman van Nyenrode. Willem Jansz. van Rietveld was leenman van Otto, heer van Nyenrode (1396—1434), en een Joost van Rietveld in 1438 leenman en neef van Johan, heer van Nyenrode. Zoo worden vervolgens in 1455 een Jan van Rietveld, in 1484 een Splinter van Rietveld en vervolgens nog anderen als leenmannen en neven der heeren van Nyenrode vermeld [3]).

---

1) Meerman, t. a. p., I. 393 en 394; II. 355. Het woord *warandia*, in deze oorkonde voorkomende, wordt intusschen door Meerman verkeerdelijk door *jagtgerigt* verstaan en zal hier wel niet anders, dan *waarborg* of *zekerheid*, beteekenen.

2) Zoo ook *van Zweeten*, *van Zwieten*, *van Deelen*, *van Dielen*, en anderen.

3) Leenboeken van Nyenrode.

NALEZING III.

GIJSBRECHT I., HEER VAN NYENRODE.

Bladz. 5—9.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE, de vermoedelijke zoon van den ridder GERARD SPLINTER VAN RUEEL, was alzoo de eerste uit zijn geslacht, die den voorouderlijken naam van RUEEL liet varen en dien van NYENRODE aannam naar een kasteel, dat aan den Vechtstroom nabij Breukelen gelegen en waarschijnlijk reeds door zijn vader was gesticht. In het jaar 1296 wordt hij voor het eerst vermeld, als heer van Nyenrode en tevens als bondgenoot van Holland tegen den toenmaligen kerkvoogd van Utrecht.

Willem van Mechelen, in het jaar 1296 tot bisschop van Utrecht verkoren, trachtte al dadelijk voordeel te trekken uit de verwarringen, in welke de moord, aan graaf Floris V. gepleegd, het graafschap van Holland had gedompeld. Hij viel onverwachts in die streken langs de Vecht, welke vroeger tot het gebied der heeren van Amstel hadden behoord [1]) en thans waren verbeurd verklaard, verraste Muiden en dwong ook het slot aldaar door een hevigen aanval tot overgave.

Het huis en de goederen van Nyenrode te Breukelen schijnen bij die gelegenheid ook vrij aanmerkelijk beschadigd te zijn geworden. Immers, in het jaar 1311 bekende graaf Willem III. van Holland aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE de toenmaals niet onbelangrijke som van 2000 ℔ zwarte tournooisen schuldig te zijn, wegens zekere schaden, die GIJSBRECHT voormaals, in het belang der grafelijkheid, door bisschop Willem van Mechelen had geleden. Nog gelaste de genoemde vorst in het jaar 1329 aan zijn rentmeester van Noord-Holland, om jaarlijks 130 ℔, hem toekomende uit de goederen der kinderen van Wouter van Minden, aan SPLINTER VAN NYENRODE, den

---

1) Het gebied der heeren van Amstel strekte zich voormaals over het grootste gedeelte van Amstelland uit, ook over Muiden, Weesp en de streken langs de Vecht tot aan Breukelen toe. Zie van Spaen: *Historie der Heeren van Amstel*, § 8.

zoon van GIJSBRECHT voornoemd, te betalen, totdat de nog door graaf Willem verschuldigde som van 1200 ℔ ten volle aan SPLINTER voldaan zoude zijn [1]), die zich bij die gelegenheid van zijne zijde verbond, om 400 ℔ van deze som aan het huis Nyenrode te zullen vertimmeren.

Belangrijk is het intusschen, uit het voorafgaande te ontwaren, hoe de graven van Holland zich van den beginne af aan hebben beijverd, om de vermogende heeren van Nyenrode, — die eigenlijk wegens hunne bezittingen geacht moesten worden tot het sticht van Utrecht te behooren, — aan hunne belangen te verbinden, en hoe het sterke kasteel Nyenrode door hen steeds is beschouwd en gebezigd geworden als een gewigtig bolwerk van Holland tegen de hun vaak zoo vijandige bisschoppen van Utrecht.

Deze bijzonderheid blijkt ons nog nader, wanneer wij in de maand April van het jaar 1297 den jeugdigen graaf Jan I. met den bekenden Wolfaard van Borselen op het huis Nyenrode ontmoeten. Jan I. opende, gelijk bekend is, zijn kortstondig bestuur met het bedwingen van een opstand in West-Friesland, waar men weigerde hem voor graaf te erkennen. Hij bragt eene aanzienlijke krijgsmagt bijeen en trok daarmede in de vasten naar Alkmaar. Na een bloedig gevecht op de Vronergeest, onderwierpen zich de West-Friezen, waarop graaf Jan zijn leger ontbond en geheel zijn gebied doortrok, om de binnenlandsche zaken te regelen. Wolfaard van Borselen bediende zich thans van al zijn invloed bij den graaf, die zich bij eene schriftelijke belofte met eede verbond, om in alles den raad van Wolfaard te volgen, nadat deze had gezworen, den graaf naar zijn beste weten in alle zaken met raad en daad te zullen ondersteunen [2]).

---

1) Van de volle som van 2000 ℔ waren hereids door graaf Willem 500 ℔ betaald, en Gijsbrecht had van zijnen kant reeds vroeger 300 ℔ laten vallen.

2) Arend, *Algemeene Geschiedenis des Vaderlands*, II. deel, 1. stuk, bl. 391 en 392.

Het was dan op den huize Nyenrode 1), dat deze overeenkomst op den 30 April van het jaar 1297 tusschen den jeugdigen vorst en zijn gunsteling werd bezegeld en beëedigd, eene verbindtenis, waardoor Wolfaard van Borselen zich groote voorregten en eene hooge magt verschafte, welke hij allengs meer en meer misbruikte en met zijn noodlottig uiteinde heeft geboet.

Onze GIJSBRECHT VAN NYENRODE zou vervolgens in het jaar 1298 tegenwoordig zijn geweest op een steekspel te Rijssel. Gedurende den Vlaamschen krijg verdedigde hij, door middel van het sterke huis Nyenrode, het gebied van den bisschop van Utrecht, die in Vlaanderen gevangen zat, tegen Lambert de Vries en andere edelen, die des bisschops partij uit de stad Utrecht hadden verdreven. Het is evenwel niet waarschijnlijk, dat het slot Nyenrode toenmaals eenige schade hebbe geleden: want graaf Willem III. van Holland bekende wel in het jaar 1311, — bij gelegenheid dat GIJSBRECHT VAN NYENRODE aan hem den eigendom van het slot Nyenrode opdroeg, — aan dezen edelman 2000 ℔ zwarte tournooisen schuldig te zijn, wegens zekere schaden, welke GIJSBRECHT in het jaar 1296, als bondgenoot der grafelijkheid, door bisschop Willem van Mechelen had geleden; maar deze vorst maakte toen volstrekt geene melding van schaden, ook in den Vlaamschen krijg aan de goederen van Nyenrode toegebragt. En toch, hadde het huis Nyenrode in dien tijd iets te lijden gehad, dan

---

2) Zie den brief bij A. Matthaeus, *Analecta*, V. 549, overgenomen door van Mieris, I. 584. Verg. Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, III. 109, en van Wijn, *Naleez. op de Vaderl. Hist.*, bl. 147. De heer Warin twijfelt, of deze overeenkomst op den huize Nyenrode aan de Vecht zou kunnen gegeven zijn, daar zulks, naar hij meent, strijdig is met het eenvoudig verhaal van den tijdgenoot Melis Stoke. Hij gist, dat het verdrag eerder op het kasteel Nieuwerborch, bij Alkmaar, zal bezegeld zijn, dan op het huis Nyenrode, gelegen in het gebied des bisschops van Utrecht, die, in troebel water visschende, het slot te Muiden in 1296 had bezet, dus meester was van de Vecht en niet vóór den 29 Sept. 1297 in Campveer met graaf Jan I. vrede heeft gemaakt. Het oorspronkelijke charter zou hier moeten beslissen.

zou graaf Willem daarvan in den voormelden brief van het jaar 1311 gewaagd moeten hebben, daar hij in 1304, als oudste zoon des graven van Holland, zich o. a. had verbonden, om aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE uit de goederen van het Sticht of uit die der vijanden alle schaden te vergoeden, welke deze in den dienst van den Utrechtschen bisschop, toen bondgenoot van Holland, of in den zijnen zou mogen lijden [1]). Ook is het niet te vermoeden, dat zoodanige schaden, welke GIJSBRECHT in 1304 mogt hebben geleden, vóór 1311 reeds vergoed zouden zijn, terwijl de graaf toen de schadevergoeding van 1296 aan GIJSBRECHT nog schuldig was.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE komt in het jaar 1311 ook nog als schildknaap voor. Hij zegelde toen met Johan van Alblas, die, naar men meent, met eene zuster van GIJSBRECHT gehuwd zou zijn [2]) geweest, en voerde ook voor wapen een veld van goud met de fasce van keel en een baarstel van azuur met vijf voeten, benevens het omschrift: S. GISELBERTI DE NIENRODE [3]).

NALEZING IV.

GERARD SPLINTER VAN NYENRODE.

Bladz. 8—10.

GERARD SPLINTER VAN NYENRODE, de zoon en leenvolger van GIJSBRECHT voornoemd, droeg, naar het schijnt, de voornamen zijns grootvaders GERARD SPLINTER VAN RUEEL en voerde, even als zijn vader, ook diens zegel. In 1320 komt hij als heer van Nyenrode in eene oorkonde voor, waarbij graaf Willem III., toenmaals bondgenoot van den bisschop van Utrecht tegen Reinoud II. van Gelre en de heeren van Lijnden, van Kesteren en van Ommeren, hem beval, om dit huis, als leen van Holland, voor Jan van Bergen, baljuw van Zuid-Holland, te

1) Van Mieris, II. 42.
2) Simon van Leeuwen, *Batavia illustrata*, bl. 832.
3) A. Buchelius, MS.

openen; en vóór het jaar 1333 verbond hij zich in den echt met eene dochter van den ridder NICOLAAS PERSIJN, heer van Velsen en Waterland, die in 1304 bij Duiveland was gesneuveld. Onze SPLINTER schijnt door dit huwelijk o. a. verkregen te hebben eenige goederen, gelegen in Maasland en de Lier: want in het jaar 1333 oorkonde Jan Persijn, de zoon van Nicolaas voornoemd, dat hij aan Albrecht Taernine, priester, verkocht had 16 morgen lands, gelegen in Maasland en geheeten het Burgland, dat grensde ten noorden aan eene wetering, ten zuiden aan SPLINTER VAN NYENRODE en ten westen aan den paap van Zoeterwoude; en in 1343 gaf SPLINTER VAN NYENRODE, schildknaap, zijn regt op 7 m. lands, gelegen in de Lier en voorzien met eene woning, welke aan wijlen den ridder Gerrit van Raaphorst had toebehoord, over tot behoef zijner nicht van der Horst, dochter van den voornoemden Gerrit van Raaphorst.

Buiten zijne echte nakomelingen [1]) liet GERARD SPLINTER VAN NYENRODE eenen bastaardzoon na, genaamd *Gijsbert Cruisberg*, wiens zoon, ook *Gijsbert Cruisberg* geheeten, huwde met eene *Wendelmoet.* Hare dochter *Dirk* was echtgenoote van *Berend Kreyt* en had, naar het schijnt, eenen voorzoon, *Jan Taets*, die in 1455 als zoodanig voorkomt en in 1480, als gekoren voogd en momber van *Johanna Bernts* dochter, *Willem Spikers* moeder, afstand deed van een aan haar besproken lijftogt [2]).

NALEZING V.

GIJSBRECHT II., HEER VAN NYENRODE.

Bladz. 10—27.

Niet eerst in het jaar 1355, maar reeds vier jaren vroeger, treedt deze GIJSBRECHT VAN NYENRODE, de zoon en leenvol-

---

1) Wigger van Nyenrode, wiens zonen Jan en Willem in 1355 voorkomen, zal vermoedelijk een broeder (al of niet echt) van Gerard Splinter van Nyenrode geweest zijn.

2) Leenboeken van Nyenrode.

ger van GERARD SPLINTER VAN NYENRODE en eene dochter van NICOLAAS PERSIJN VAN VELSEN EN WATERLAND, in de geschiedenis op als een strijdhaftig ridder van Holland en vermoedelijk ook reeds als heer van Nyenrode [1]).

Na het verlies van den slag op de Maas, waar heer Diederik van Brederode, als een hoofd der Hollandsche benden, ter hulpe van keizerin Margaretha had gestreden, werd, nog in dat zelfde jaar 1351, het slot te Brederode op last van hertog Willem van Beijeren, door onzen GIJSBRECHT VAN NYENRODE belegerd. Straks was Brederode genoodzaakt, om zijn kasteel aan den Hertog over te geven, en wel bij een verdrag, waardoor hij het bestuur en de zuivere inkomsten zijner goederen niet alleen, maar ook gedeeltelijk zijne vrijheid verloor. Als ridder en des Hertogen maarschalk over de krijgsmagt, welke het huis te Brederode had belegerd, bezegelde GIJSBRECHT VAN NYENRODE, met de steden Haarlem, Amsterdam en Medemblik, dit voor heer Diederik zoo nadeelig en zoo vernederend verdrag [2]).

In het jaar 1351 had dus GIJSBRECHT VAN NYENRODE bereids de ridderlijke waardigheid verworven, ofschoon hij toen nog naauwelijks den leeftijd van dertig jaren bereikt kon hebben [3]). Het beleg van het slot te Brederode leert hem verder kennen als een der voornaamste aanhangers en hoofden der partij van edelen en steden, welke zich in het jaar 1350, bij het uitbarsten der later zoogenaamde Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten, aan de zijde van hertog Willem, tegen zijne Moeder, hadden geschaard. Hij had ook waarschijnlijk reeds vroeger blijken gegeven van dien ridderlijken moed, waardoor hij zich later meermalen boven andere edelen onderscheidde, welke hij evenzeer in vermogen en in aanzienlijke bloedverwanten overtrof [4]). Zoo steeg hij al hooger in des Hertogen gunst,

---

1) Hij geeft een leen uit in 1352.

2) Van Wijn, *Huiszittend leeven*, II. 234.

3) Hij overleed tusschen den 3 Augustus en 3 November 1396.

4) Zoo was hij, door zijne moeder, aan het geslacht Persijn van

die hem op den 22 Maart 1354 of wel 1355 tot baljuw van West-Friesland, Kennemerland en het huis Nieuburg, bij Alkmaar, aanstelde; welke bediening gedurende het korte bewind van keizerin Margaretha en onder het verbeiderschap van hertog Willem, door den boven vermelden Diederik van Brederode, NYENRODES doodelijken vijand, was bekleed [1]). Tijdens den oorlog, welke op nieuw in de jaren 1355 en 1356 tusschen Holland en het Sticht met afwisselend krijgsgeluk werd gevoerd, was het NYENRODE, die door hertog Willem tot hoofdman van Amsterdam, Amstelland, Waterland, Zeeburg en het slot van Naarden werd verheven. Ook deed hij toenmaals, op last van den hertog, zijn kasteel Nyenrode met krijgsvolk bezetten, waarbij deze vorst beloofde, hem, volgens zeggen van den heer van IJsselstein en den heer van Egmond, alle schaden te zullen vergoeden, in geval dit slot door den bisschop van Utrecht gebroken, of omvergeworpen mogt worden [2]).

Wij hebben reeds elders vermeld, welk aandeel in dezen oorlog door GIJSBRECHT VAN NYENRODE is genomen, hoe hij, aan de zijde van Jan van Egmond, tegen de stedelingen van Bunschoten met voordeel streed, maar vervolgens, als hoofd der Hollandsche krijgsbenden, in een hevig gevecht met de burgers van Amersfoort zwaar gewond en voor halfdood van het strijdperk binnen zijne legerplaats te Naarden werd teruggebragt [3]).

Het was gewis tot belooning der diensten, door GIJSBRECHT VAN NYENRODE in dezen oorlog aan Holland bewezen, dat hij op den 23 November 1356 of 1357 door hertog Willem in de bediening van het baljuwschap van West-Friesland, Ken-

---

Velsen en Waterland en, door zijne eerste echtgenoote, aan dat van Arkel naauw vermaagschapt.

1) Mr. J. C. de Jonge, *Over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten*, blz. 161.

2) Van Wijn, *Huiszittend leeven*, II. 152.

3) Matthaei Vossii *annalium* lib. XI, p. 5 et 6.

nemerland en het huis Nieuburg nader werd bevestigd en daarvoor eene bepaalde bezoldiging verkreeg.

In het begin van het volgende jaar 1358 was hertog Willem van Beijeren door krankzinnigheid tot de regering onbekwaam geworden en door zijn broeder Albrecht als ruwaard in het bewind zijner graafschappen opgevolgd. Het was vooral aan de Hoeksche partij, dat hertog Albrecht zijne verheffing had te danken: en zoo werden dan ook aanvankelijk de Hoekschgezinde edelen, ten koste der Kabeljaauwsche, bijzonder door hem begunstigd.

Nadat heer Diederik van Brederode in het jaar 1351 genoodzaakt was geworden, om zijn kasteel bij verdrag over te geven, bleef hij niettemin der partij van Margaretha getrouw en geraakte daarna in des Hertogen gevangenis, totdat hij in de maand December van het jaar 1354, na het verdrag van verzoening tusschen de Moeder en den Zoon gesloten, zijne volkomene vrijheid herkreeg, benevens de heerschappij van Brederode, waarmede hij later in Februarij 1356 door hertog Willem, als wettig graaf van Holland, nog nader werd verleid [1]). Sedert treffen wij onzen Brederode, even als andere edelen van Margaretha's partij, weder in dienst van hertog Willem aan [2]); en toen nu hertog Albrecht tot beschermer des lands was verheven, moest het aanzien van heer Diederik noodwendig toenemen bij een vorst, die der partij was toegedaan, waarvoor Brederode vroeger goed en bloed en vrijheid had veil gehad. Welk eene schoone gelegenheid bood zich thans voor den fieren edelman aan, om zich op GIJSBRECHT VAN NYENRODE, zijn persoonlijken vijand, te wreken, die hem immers in het jaar 1351 door kracht van wapenen tot een knellend en vernederend verdrag met hertog Willem had genoodzaakt, en die sedert nog tot eene waardigheid was verheven, welke heer Diederik van Brederode vroeger had be-

1) Van Wijn, *Huiszittend leeven*, II. 234 en 235.
2) Ibidem, II. 236.

kleed, doch door zijne gehechtheid aan Margaretha's partij schijnt verloren te hebben [1]). En zoo wist deze dan ook eerlang door zijn invloed bij hertog Albrecht te bewerken, dat zijn oudste zoon Reinoud van Brederode, in plaats van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, tot baljuw van West-Friesland en Kennemerland werd aangesteld.

In dezen tijd werden des graven hoogste ambtenaren, die over de onderscheidene gedeelten der graafschappen geplaatst waren, nog niet voor hun leven aangesteld, en konden, zoo vaak het den graaf goeddacht, door anderen vervangen worden; maar, kwam een vorst te sterven, of werd hij op de eene of andere wijze van de regering verstoken, dan hielden alle ambtenaren regtswege op, ambtenaren te zijn, en werden door den nieuwen landsheer, of voor eenigen tijd bevestigd, of als te voren weder aangesteld, of wel, indien de vorst het verkoos, van hunne posten beroofd [2]).

Na zijne verheffing tot ruwaard des lands, had hertog Albrecht dus het regt, om Reinoud van Brederode tot baljuw van West-Friesland en Kennemerland aan te stellen; doch hij beging niettemin een staatkundigen misslag, door, nevens reeds andere aanzienlijke edelen, ook den stoutmoedigen en vermogenden NYENRODE tegen zich in het harnas te jagen. De nieuwe baljuw ging dan, om zijne bediening te aanvaarden: maar in de duinen bij Kastrikum gekomen, viel hij onverwachts in eene hinderlaag der Kabeljaauwschen en redde ter naauwernood zijn leven in de kerk van dat dorp. Het is onzeker, of NYENRODE bij dezen verradelijken aanval tegenwoordig zij geweest, ofschoon de verdere loop der omstandigheden doet vermoeden, dat hij, als laatstelijk gewezen baljuw en

1) Het kan zijn, dat Jan van Bloemestein, die door alle oudere en nieuwere geschiedschrijvers ten onregte op het jaar 1358 als baljuw van West-Friesland en Kennemerland wordt genoemd, deze bediening heeft bekleed na heer Diederik van Brederode en vóór heer Gijsbrecht van Nyenrode, d. i. dan vermoedelijk tusschen de jaren 1350 en 1355.

2) Mr. J. C. de Jonge, t. a. p., blz. 178.

als persoonlijk vijand der Brederodes, een der aanleggers van dat feit zal zijn geweest.

Door de ingezetenen van Kastrikum teruggedreven, bergden de Kabeljaauwschen zich deels op het nabij gelegen slot van heer Wouter van Heemskerk en deels binnen Delft, welke stad toen ook openlijk tegen hertog Albrecht was opgestaan en op den 11 December 1358 slechts kortstondig met hem werd verzoend, op voorwaarde o. a., dat diegenen, welke bij de hinderlaag te Kastrikum tegenwoordig waren geweest, behoudens lijf en goed, het land zouden ruimen [1]).

Het was op het huis te Heemskerk, dat Diederik van Brederode tusschen de jaren 1351 en 1355 als gevangen van hertog Willem van Beijeren had gezucht, en wel onder bewaking van Gerrit van Heemskerk, één der vurigste voorstanders der partij van dien vorst. Door nu de Kabeljaauwschen te beschermen, die Reinoud van Brederode, Diederiks zoon, in de duinen van Kastrikum hadden willen dooden, deed dus Wouter van Heemskerk, de zoon van Gerrit voornoemd, slechts de oude veete van zijn geslacht tegen dat van Brederode blijken [2]), eene veete, die hij overigens met NYENRODE deelde [3]).

Terwijl nu het slot te Heemskerk, op last van hertog Albrecht door Dirk van Polanen belegerd, en eerst bij verdrag van den 24 Maart 1359 werd gewonnen [4]), hadden GIJSBRECHT VAN NYENRODE en andere edelen zich intusschen aangesloten aan heer Jan van Arkel, een der magtigste Kabeljaauwschgezinde edelen, die zich bereids vele geweldenarijen had veroorloofd. Door dezen gedreven, vertoonden zij zich onverwachts in het begin der maand Maart van het jaar 1359 binnen Delft, stelden zich dáár aan het hoofd der weerspannige poorters en aangeworven benden, verwoestten de kasteelen van Binkhorst en

---

1) Van Mieris, III. 72.

2) Van Wijn, t. a. p., II. 185 en 186.

3) Eene dochter van Gijsbrecht van Nyenrode komt later als de echtgenoote van eenen van Heemskerk voor.

4) Van Mieris, III. 85.

Polanen, ja, dreven hunne stoutmoedigheid zelfs zoo ver, dat zij omstreeks den 22 Maart, terwijl de Ruwaard zich te Leiden bevond, een inval deden in den Haag, des Hertogen gevangenissen aldaar openbraken en eenige opgeslotenen van hunne partij verlosten, die zij met zich in zegepraal naar Delft voerden [1]).

Hertog Albrecht deed volle heervaart ter landweer door geheel Holland beschrijven, vertrok op den 4 April 1359 met een talrijk leger uit den Haag en sloeg aanvankelijk zijn hoofdkwartier op de vlakte bij Rijswijk neder, van waar hij de vijandige stad van verre begon te benaauwen, door haar den toevoer af te snijden en de wegen, die tot haar leidden, te sluiten. Daarna, op den 23 April, verliet hij zijne legerplaats te Rijswijk en rukte voort tot de Kerstange [2]) voor Delft, ten einde de stad thans naauwer in te sluiten en zijne vanen voor hare muren te planten. Na eene hardnekkige verdediging van ruim tien weken, gaven de poorters, op het einde beducht voor al de onheilen van een dreigenden storm, zich kort vóór den 14 Junij aan de genade van Machteld, gravinne van Holland, en aan die van 's lands Ruwaard over [3]). Doch NYENRODE en andere vreemde edelen hadden, naar luid der kronijken, nog vóór de overgave, de stad geruimd en gelukkig het slot te Heusden bereikt.

Bij het verdrag van den 20 Mei 1359, hetwelk door hertog Albrecht ter verzoening aan de poorters van Delft was gesteld, doch toen nog niet door deze schijnt aangenomen te zijn, werd aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE en zijne vrienden de keus gelaten, om, hetzij met de stad, hetzij met den heer van Arkel, die een voornaam deel in den Delftschen opstand genomen en GIJSBRECHT en diens vrienden derwaarts had gezonden, — in den zoen begrepen te worden [4]).

---

1) Van Wijn, t. a. p., I. 625-649.
2) Een watertje in Delfland.
3) Van Wijn, t. a. p., I. 642.
4) Van Mieris, III. 92, 93.

Jan van Arkel onderwierp op den 29 Mei 1359 zijne gebreken tegen hertog Albrecht begaan, aan eene nadere uitspraak van zeggers, welke op den 4 Julij daaraanvolgende geschiedde en den zoen ten gevolge had. Bij het voorloopig verdrag van den 29 Mei werd dan ook bepaald, dat heer GIJSBRECHT VAN NYENRODE en de overige edelen welke door den heer van Arkel binnen Delft waren gezonden, met den Ruwaard, zijne steden en landen zouden verzoend zijn, wegens al hetgeen zij om zijnent wil in dezen oorlog hadden misdaan [1]). GIJSBRECHT treedt later op den 1 Januarij 1360 te Utrecht weder openlijk op, als getuige van bisschop Jan van Arkel [2]): weshalve hij toen in het genot zijner vrijheid verkeerde en dus vermoedelijk ook reeds met hertog Albrecht was verzoend.

Teregt melden dus de kronijken, dat GIJSBRECHT VAN NYENRODE op voorspraak van den heer van Arkel door hertog Albrecht weder in genade werd aangenomen. Minder juist evenwel voegen zij daarbij, dat hij, na de stad Delft geruimd te hebben, nog een jaarlang, op last van den hertog, op het slot te Heusden zou zijn belegerd geweest. De geschiedschrijvers verhalen almede, dat hem, tot boete van den opstand tegen zijn wettigen leenheer, de verpligting wierd opgelegd, om binnen den tijd van twee jaren eene bedevaart naar Jeruzalem te doen: indien deze togt heeft plaats gehad, kan hij gevoegelijk tusschen den 1 Januarij 1360 [3]) en den 1 Februarij 1362 [4]) door hem volbragt zijn, daar hij gedurende dien tijd ons in geene oorkonde is voorgekomen.

De schildknaap Herman van den Bossche komt vervolgens in het jaar 1360 als baljuw van Kennemerland voor [5]). Hij was dezelfde persoon, die in het jaar 1351 wordt vermeld als

---

1) Van Mieris, III. 94.
2) *Utrechtsch Placaatboek*, II. 353.
3) Ibidem.
4) Van Mieris, III. 137.
5) Ibidem III. 609.

kastelein op het slot te Brederode, toen dit kasteel door GIJSBRECHT VAN NYENRODE belegerd en bij verdrag werd gewonnen. Gedurende Willems bestuur balling des lands gebleven, verkreeg deze eindelijk op den 17 September 1358 van hertog Albrecht, toen ruwaard van Holland, de vergunning om weder in het land te komen en te verblijven, totdat hij nu in plaats van Reinoud van Brederode tot de hooge bediening van baljuw werd verheven [1]).

Voorts bekende, in het jaar 1369, onze GIJSBRECHT VAN NYENRODE, met den ridder Adolf van Vernenburg aan hertog Albrecht van Beijeren schuldig te wezen de som van 1800 schilden, de schild gerekend tegen 12 plakken. Hij komt verder in 1371 voor als voogd van Hendrik Rover van Rueel [2]); terwijl hij in 1373, met Jan landgraaf van Lunenburg, Reinoud van Brederode, Arend van Egmond, Jan Aalman, bastaard van Henegouwen, en Rase van Borselen, borg bleef voor den Hertog bij de vrouwe van Heulestein. In 1384 sloot hij een verdrag van vrede met heer Wouter van Minden, die toen ook in verschil was met zijne onderzaten van Loosdrecht [3]); en in 1387 werd hij met den heer van Egmond, Willem van Cronenburg en den baljuw van Amstelland afgevaardigd, om eene schouwe te doen over het veen bij Naarden en te zien, hoe men de stede Weesp het best zou kunnen vesten.

Reeds vóór het jaar 1380 schijnt GIJSBRECHT VAN NYENRODE door den bisschop van Utrecht met het maarschalkambt van Eemland bekleed te zijn geweest, en ook al vroeger had hij van de abdisse van Elten het maarschalkambt van Gooiland in erfleen verkregen [4]). In het jaar 1383 komt hij voor als heer van den Eng [5]), bij Linschoten, en in 1392 bekende hij vrouwe Ludgaard van Wulverhorst, weduwe van Gerrit

---

1) Van Wijn, II. 178.
2) A. Buchelius, MS.
3) Van Spaen, *Hist. der Heeren van Mijnden*, § 7.
4) A. Buchelius, MS.
5) Archieven der stad Utrecht.

van Polanen, gelijftogt, en aan zijn jongsten zoon Jan van Nyenrode het geregt en de tienden van Oije, bij Montfoort, ten huwelijk gegeven te hebben [1]).

Onze ridder komt vervolgens op den 20 Junij 1393 als getuige van hertog Albrecht voor [2]) en was kort daarna ook tegenwoordig bij het beleg van het slot te Altena, hetwelk, blijkens de navolgende plaats uit eene oude kronijk van Holland, niet in het begin van het jaar 1394, maar in de maand Julij 1393 is geschied:

» Hertogh Albrecht die had een iouffer lief, ende hiet jouffer Alijt van Poelgeest, die had groot gehoor bij hertoch Aelbrecht. Ende greue Willem van Oisteruant en mocht dat niet wel lijden, dat hertoch Albrecht, sijn vaeder, alsoo verliefft was op dese iouffer Alijt. Ende int jaer M : CCCXCIJ, des sondachs snachts naer Sints Mattheus dach, doen wert dese iouffer Alijt van Poelgeest ende Willem Kuser doot geslaghen in den Haghe. En die den ondaet deden, die toghen op het huys te Althena bij Woudrichem. Ende hertoch Willem, graue van Oesteruandt, die ruymde sijns vaeders hoff ende tooch tot den Hertoch bosse. Hertoch Albrecht, dit hoorende, dit (deed?) zeer ende geboot heeruaert ende tooch te legghen voor dat huys te Althena, dat hem opgegeuen wert, behoudelijck hoers lijffs; mer die handadige waeren voeren (te voren) wech ende en dorsten hem niet verwachten. Ende dit was int iaer duysent CCC XCIIJ in Julio" [3]).

Eindelijk wordt GIJSBRECHT VAN NYENRODE ook nog in het jaar 1395 vermeld onder de mannen der proostdij van Oudmunster te Utrecht, wegens een leen van 28 morgen lands, gelegen in het geregt van de Hoeven en strekkende van Linschoten tot de Rijnwetering, waar Johan de Voocht aan het boveneinde, en vrouwe Ludgaard van Wulverhorst

---

1) A. Buchelius, MS.
2) Van Mieris, III. 598.
3) *Ex cronica Hollandiae, clausula* CCCV, bij P. Bockenberg, MS.

beneden naast geland waren [1]). Hij stierf in het volgende jaar 1396 op vrij gevorderden leeftijd.

Ook deze GIJSBRECHT VAN NYENRODE voerde aanvankelijk voor wapen een veld van goud met een balk of fasce van keel, waarboven een baarstel van azuur met vijf, of ook met drie voeten; doch in het jaar 1371, nadat de hoofdtak van Rueel bereids was uitgestorven, zegelde hij met het stamwapen van Rueel, zonder baarstel, maar gelimbd, en in 1392 zonder limbe, maar met twee supports en gekwarteleerd met Persijn van Velsen en Waterland [2]), welk wapen sedert erfelijk door zijn nageslacht is gevoerd.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE overleed, gelijk wij vroeger zagen, tusschen den 3 Augustus en den 3 November 1396 en komt bereids in 1351 als ridder voor en als de persoon, aan wien hertog Willem het beleg van het slot te Brederode toevertrouwde. Ook bezegelde hij toenmaals, als getuige van dien vorst en als edelman, alleen met de steden Haarlem, Amsterdam en Medemblik, het verdrag, waarbij het voornoemde kasteel door heer Diederik van Brederode aan den Hertog werd overgegeven. Alzoo moet GIJSBRECHT in 1351 reeds den mannelijken leeftijd van ongeveer dertig jaren bereikt gehad hebben en kan dan, indien hij op nagenoeg 76jarigen ouderdom zij gestorven, omstreeks het jaar 1320 zijn geboren. Derhalve was zijne moeder geene *dochter*, maar waarschijnlijk eene *zuster* van Johan Persijn van Velsen, de laatste mannelijke afstammeling uit dat oudadellijk geslacht, die de heerlijkheid van Waterland in leen heeft bezeten. Deze Johan nu stierf in het jaar 1353 [3]) en had in 1331 nog geen erfzoon verwekt, maar was toen vader van twee dochters, waarvan de jongste bereids het geestelijke kleed had

---

1) Dit leen werd later door den heer van Montfoort gehouden.

2) A. Buchelius, MS.

3) Zie het Necrologium Egmundense bij van Wijn, *Huiszittend leeven*, II. 138.

aangenomen, doch de oudste, genaamd Catharina Persijn van Velsen, krachtens eene vergunning van graaf Willem III. van Holland o. a. het huis te Velsen en de heerlijkheid van Waterland beërfde [1]) en omstreeks het jaar 1372 overleed, zonder geboorte na te laten uit haar echt met Willem van Wesemale, maarschalk van Brabant [2]). Als haar naaste leenvolger trad toen haar volle neef [3]) GIJSBRECHT VAN NYENRODE op, en, met dezen, ook Goede van Bergen, weduwe van den ridder Floris van Haemstede, die in 1351 in den slag op de Maas was gesneuveld. Johan van Bergen nu, in zijn leven baljuw van Zuid-Holland [4]) en zoon van een Diederik van Haarlem [5]), had deze Goede verwekt bij de dochter van een ouderen Johan Persijn [6]), die in 1268 de stad Haarlem zoo ridderlijk tegen een aanval der Kennemers beschermde en op den 26 December 1283 [7]) was overleden. Alzoo was dan de moeder van Goede van Bergen eene zuster van den ridder Nicolaas Persijn (zoon van den zoo even genoemden Johan), die in 1304 bij Duiveland sneuvelde [8]), na op zijne beurt de vader te zijn geworden van den laatsten Johan Persijn van Velsen en Waterland [9]), die in 1353 stierf, en van de moeder van GIJSBRECHT VAN NYENRODE. Onze GIJSBRECHT was dus aan Catharina van Wesemale, laatste vrouwe van Waterland, nader in den bloede vermaagschapt, dan Goede van Bergen: want Goede van Bergen kon zich wel met regt eene volle nicht van den laatsten Johan Persijn van Velsen en Waterland noemen;

---

1) Van Mieris, II. 521.

2) Ibidem, III. 220. Zij vermaakte op den 13 December 1371 aan haar echtgenoot den lijftogt aan hare goederen.

3) Catharina Persijn van Velsen en Waterland en Gijsbrecht van Nyenrode waren, naar het schijnt, kinderen van broeder en zuster.

4) Van Mieris, II. 209, 242.

5) P. Bockenberg, MS.

6) Van Mieris, II. 437.

7) Necrologium Egmundense.

8) Ibidem.

9) Van Mieris, II. 521.

maar GIJSBRECHT VAN NYENRODE was daarentegen een volle neef van Catharina van Wesemale, laatste vrouwe van Waterland en erfdochter van dien laatsten Johan Persijn, die in 1353 stierf.

Alvorens nu het regt van GIJSBRECHT VAN NYENRODE op de helft der heerlijkheid van Waterland, het huis te Velsen en andere leengoederen van wijlen Catharina van Wesemale nog nader te beschouwen, zal het, tot beter verstand dezer zaak, niet overbodig zijn, hier eenige aanteekeningen omtrent den stamboom van het oudadellijk geslacht der heeren Persijn te laten volgen, te meer daar die bijzonderheden uit oorspronkelijke bronnen zijn ontleend en hier en daar nog al belangrijk verschillen met de geslachtlijst der heeren Persijn, door Simon van Leeuwen [1]) gegeven.

Een DIEDERIK PERSIJN komt reeds in de jaren 1162 en 1168 voor [2]). Zijn zoon en leenvolger was vermoedelijk JOHAN PERSIJN, die in 1204 en 1216 wordt vermeld [3]) en op den 20 September 1224 overleed [4]), nalatende eenen zoon, genaamd NICOLAAS PERSIJN. Deze NICOLAAS, dien wij vervolgens in oude oorkonden van het jaar 1227 tot 1252 ontmoeten [5]), verwekte weder eenen zoon, JOHAN PERSIJN [6]), heer van het huis te Velsen [7]), die in 1282 zijne vrije heerlijkheid van Waterland en Zeevang aan graaf Floris V. verkocht, in ruiling met de heerlijkheden van de Lier en Souteveen en op voorwaarde, dat zijn zoon NICOLAAS PERSIJN voortaan de helft der heerlijkheid van Waterland in onversterfelijk erfleen van de grafelijkheid van Holland zou houden [8]).

---

1) Batavia Illustrata, 1047.
2) Van Mieris, I. 108 en 113.
3) Ibidem, I. 143, 144, 165.
4) Necrologium Egmundense.
5) Van Mieris, I. 203, 205, 208, 212, 216, 217, 222, 223, 267.
6) P. Bockenberg, MS.
7) *Kronijk* van het Historisch Genootschap te Utrecht, 1850, blz. 224.
8) Van Mieris, I. 424.

Deze JOHAN PERSIJN nu stierf op den 26 December 1283 [1]), nalatende drie zonen en eene dochter, te weten:

I. NICOLAAS PERSIJN VAN VELSEN, die het eerst de helft der heerlijkheid van Waterland in erfleen bezat en op den 25 Maart 1304 bij Duiveland sneuvelde [2]), na verwekt te hebben:

1. JOHAN PERSIJN VAN VELSEN, de laatste mannelijke afstammeling uit zijn geslacht, die de helft der heerlijkheid van Waterland in leen hield. Hij overleed op den 20 December 1353 [3]), uit zijn huwelijk met Jutte van Brederode [4]) twee dochters nalatende, waarvan de jongste reeds vóór het jaar 1331 het geestelijke kleed in het klooster ter Lee of Leeuwenhorst schijnt aangenomen te hebben, doch de oudste, genaamd CATHARINA PERSIJN VAN VELSEN, volgens vergunning van graaf Willem III. van Holland, de leengoederen haars vaders beërfde [5]). Zij overleed omstreeks het jaar 1372, zonder geboorte na te laten uit haar echt met den ridder WILLEM VAN WESEMALE, maarschalk van Brabant [6]), waardoor hare heerlijkheden aan de grafelijkheid van Holland vervallen, of wel komen moesten aan de naaste leenvolgers uit haar geslacht, van vaders zijde, als hoedanig toen optraden Gijsbrecht van Nyenrode en Goede van Bergen, weduwe van Floris van Haemstede. Met deze CATHARINA VAN WESEMALE, laatste vrouwe van Waterland, schijnt, omstreeks het jaar 1372, het oudadellijk geslacht Persijn van Velsen en Waterland te zijn uitgestorven.

2. Eene dochter, gehuwd met Gerard Splinter van Nyenrode [7]), wiens zoon Gijsbrecht van Nyenrode in 1373 als

---

1) Necrologium Egmundense.
2) Ibidem.
3) Ibidem.
4) Ibidem.
5) Van Mieris. II. 521. Vergl. III. 7.
6) Ibidem, III. 220.
7) Dit huwelijk steunt o. a. 1°. op de goederen, welke Gerard Splinter van Nyenrode in 1333 en 1343 in Maasland en de Lier heeft bezeten; 2°. op de kwartieren van zijn achterkleinzoon, wiens moeder was *Vianen*, grootmoeder *Arkel*, en overgrootmoeder *Waterland*; 3°. op

naaste leenvolger van zijne volle nicht CATHARINA VAN WESEMALE, vrouwe van het huis te Velsen en Waterland, is opgetreden.

3. Simon van Velsen [1]), wiens zonen Nicolaas en Dirk in het jaar 1349, te gelijk met hun oom JOHAN PERSIJN VAN VELSEN, heer van Waterland, voorkomen [2]), en die dus reeds vóór het jaar 1373 overleden zijn geweest, of liever uit bastaardij waren geboren [3]), daar zij anders ook als naaste mannelijke leenvolgers voor de heerlijke goederen hunner volle nicht CATHARINA VAN WESEMALE zouden opgetreden zijn.

II. Dirk Persijn, die, te gelijk met zijn broeder NICOLAAS PERSIJN VAN VELSEN, heer van Waterland, op den 25 Maart 1304 bij Duiveland sneuvelde [4]). Een Dirkje Klaas Dirks Persijns dochter komt later op het jaar 1331 voor [5]).

III. Johan Persijn, die, in onderscheiding van zijn neef JOHAN PERSIJN VAN VELSEN, heer van Waterland, werd bijgenaamd *de oude*, op den 25 Maart 1334 overleed [6]) en in de kerk te Haarlem bij het altaar van het Heilige Kruis werd

---

de verschillende goederen, in de leenboeken van Nyenrode onder den titel van Waterland vermeld. Vergl. ook Simon van Leeuwen, *Bat. ill.*, 1047.

1) Indien deze Simon van Velsen dezelfde persoon is, als Simon van Waterland, mounik te Egmond, die op den 8 Maart 1361 stierf, dan had hij nog eenen broeder Nicolaas van Waterland, ook monnik in de abdij te Egmond en overleden in Mei 1375. Zie het Necrologium Egmundense.

2) A. Buchelius, MS.

3) Gijsbrecht, heer van Nyenrode, verleidde in 1377 zijnen neef Jan Klaasz. (vermoedelijk uit het geslacht Persijn) met een huis en erf binnen de vrijheid van Hoorn, en met $4\frac{1}{2}$ morgen lands in den ban van Hoorn. Deze goederen werden vervolgens verleid op Jacob, zoon van Dirk (zoon van Jan Klaasz.), op Lijsbet, Dirks dochter, en in 1440 op Josina, oud tusschen 7 en 8 jaren, dochter van Jacob Dirksz. voornoemd en omstreeks 1455 gehuwd met een Jan de Bruyn; totdat eindelijk een later heer van Nyenrode in 1473 met dit huis en erf, aan den rooden steen binnen Hoorn, zijn natuurlijken zoon verleidde.

4) Necrologium Egmundense.

5) A. Buchelius, MS.

6) Necrologium Egmundense.

begraven [1]), zonder kinderen na te laten, die immers ook zouden opgekomen zijn als naaste erfgenamen van CATHARINA VAN WESEMALE, te meer daar JOHAN PERSIJN VAN VELSEN, heer van Waterland in het jaar 1331 van graaf Willem III. van Holland de vergunning had verkregen, dat zijne leengoederen, bij gemis van een zoon, op zijne oudste dochter zouden overgaan, of wel op zijn oom Johan Persijn, den ouden, indien hij kinderloos overleed [2]). Had nu Johan Persijn, de oude, wettige kinderen bezeten, zij zouden voorzeker ook in deze oorkonde als zijne erfgenamen en nakomelingen vermeld zijn geworden.

IV. Eene dochter, gehuwd met Jan, heer van Bergen in Kennemerland, wiens erfdochter Goede van Bergen in 1327 trouwde met den ridder Floris, heer van Haemstede [3]), en in het jaar 1373, te gelijk met Gijsbrecht van Nyenrode, als naaste leenvolger van wijlen CATHARINA VAN WESEMALE optrad.

Met Catharina Persijn, vrouwe van het huis te Velsen en der halve heerlijkheid van Waterland, gemalin van den ridder Willem van Wesemale, maarschalk van Brabant, stierf dus vermoedelijk in het jaar 1372 de laatste wettige afstammeling uit het oudadellijk geslacht der heeren Persijn. Als regte leenvolger van deze Catharina, verzocht dan nu haar volle neef GIJSBRECHT VAN NYENRODE aan hertog Albrecht, bij herhaling, om het leen der halve heerlijkheid van Waterland, zijne aanspraak o. a. steunende op eene oorkonde van het jaar 1282, waarbij graaf Floris V. van Holland aan heer Johan Persijn de heerlijkheden van de Lier en Souteveen in ruiling met de toenmaals vrije heerlijkheid van Waterland gegeven, en daarbij de helft van Waterland in onversterfelijk erfleen op Nicolaas Persijn, Johans zoon, had verleid [4]). Deze bijzonderheden leeren wij ook kennen uit eene nog onuitgegeven oorkonde van het

1) P. Bockenberg, MS.
2) Van Mieris, II. 521.
3) Ibidem, II. 437.
4) Ibidem, I. 424.

jaar 1394, waarin GIJSBRECHT VAN NYENRODE verklaart, het gruit- en hopgeld binnen Haarlem van hertog Albrecht in pandschap ontvangen te hebben voor de helft der heerlijke goederen van Waterland, welke hem met regt was aanbestorven van wijlen Catharina, vrouwe van Waterland, wier regte leenvolger hij was krachtens den brief, door graaf Floris V. in 1282 aan Johan Persijn gegeven. NYENRODE belooft daarbij, nimmer meer met den bedoelden brief op hertog Albrecht, noch op diens nakomelingen regt te zullen vorderen, tenzij dat de Hertog of zijne nazaten het voorzegde gruit- en hopgeld inlosten voor de som van 6000 oude schilden, vóór dat zij aan GIJSBRECHT of diens nakomelingen eenen dag gesteld en met hunne hooge mannen regt zouden hebben gedaan, gelijk men volgens leenregt schuldig was te doen en overeenkomstig den inhoud der voorzegde handvesten, door graaf Floris V. voormaals aan Johan Persijn gegeven. Bij die gelegenheid scheldt NYENRODE ook aan den Hertog alle kosten en schadevergoeding kwijt, welke deze aan GIJSBRECHT of diens voorvaders mogt schuldig wezen, met dien verstande evenwel, dat deze kwijtschelding van geene kracht zou zijn, indien later de goederen van Waterland door hertog Albrecht, bij vonnis zijner hooge leenmannen, aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE ontwijsd mogten worden.

Met dit pandschap van den accijns op het bier te Haarlem, stelde GIJSBRECHT zich dus voor het tegenwoordige te vrede, met opzigt tot zijn vermeend regt op de halve heerlijkheid van Waterland; en het is niet te vermoeden, dat hertog Albrecht hem later nog verder regt in deze zaak zal hebben gedaan. In het jaar 1410 stond Floris, heer van Haemstede en Galmaren, de zoon en leenvolger van Goede van Bergen, tot behoef van graaf Willem VI. van Holland, al zijn regt en actie af, welke hij of zijne voorzaten op Waterland zouden hebben mogen eischen, bekennende daarvoor voldaan te zijn. En zoo schijnt dan omstreeks dien tijd de aloude en eenmaal vrije heerlijkheid van Waterland en Zeevang, of dat gedeelte van Holland, hetwelk ten noorden aan West-Friesland, ten westen aan Kennemerland, ten oosten

aan de Zuiderzee en ten zuiden aan het IJ of Amstelland grensde en vooral in de zeven Waterlandsche dorpen, Zuiderwoude, Purmer, Landsmeer, Broek, Ransdorp, Sunderdorp en Schellinkwoude werd bewoond [1]), — geheel en al in Holland te zijn ingelijfd geworden. Niettemin bezaten de heeren van Nyenrode nog later in die streken verschillende leenen [2]), zooals te Hoorn, Schellinkwoude, Ransdorp, Edam, Marken, Sunderdorp, Kwadijk, Alkmaar, even als ook in Maasland, de Lier, Poppendam en elders, welke goederen deels door het huwelijk van GERARD SPLINTER VAN NYENRODE met eene dochter van heer Nicolaas Persijn van Velsen en Waterland, en deels ook door den dood van Catharina, laatste vrouwe van Waterland, van het geslacht Persijn aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE schijnen toegekomen te zijn.

In een zoenbrief, waarbij hertog Albrecht in het jaar 1380 uitspraak doet in eene veete tusschen Willem van Brederode en Simon van Zaanden [3]), blijkt, dat onze GIJSBRECHT VAN NYENRODE zich toen met andere edelen verbond, om aan Simon van Zaanden geene schuilplaats op zijne goederen te verleenen, indien deze de vrede mogt breken. Hieruit is dus te vermoeden, dat NYENRODE toen ter tijd ook een huis en goederen in of nabij Haarlem hebbe bezeten. En zoo vindt men dan ook werkelijk in de leenboeken van Nyenrode bij herhaling melding gemaakt van eene woning en eenig land, buiten de toenmalige Kruispoort van Haarlem tusschen den weg en de Spaarne gelegen, welke goederen door de leenvolgers van GIJSBRECHT VAN NYENRODE achtereenvolgens in leen zijn uitgegeven aan Mechteld, gemalin van Willem van Schoten; aan Agnese, weduwe van Klaas van Ruiven, dochter van Machteld voornoemd; aan Klaas van Ruiven, zoon van Agnese;

---

1) Van daar vermoedelijk de naam van Zeevang, d. i. *Zevenvang*. Vergl. *Kronijk* van het Hist. Genootschap te Utrecht, 1850, bl. 224.

2) Vergl. van Mieris, IV. 870.

3) Ibidem, III. 365.

aan Peter van Ruiven, zoon van Klaas voornoemd; vervolgens aan Josina, dochter van Peter van Ruiven en gemalin van Anthonis van Zuylen van Nyevelt, en zoo voort, totdat deze goederen later in 1699, bij overdragt der erfgenamen van Wolfaard van Haersolte, aan de stad Haarlem zijn gekomen [1]). Dit huis nu met zijn toebehooren was vermoedelijk ook van de heeren Persijn afkomstig en aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE, van wege zijne moeder, aangestorven.

Eindelijk, het huis te Velsen, dat in 1391 door Floris, heer van Haemstede, Bergen, Montigny en Galmaarden, zoon van Goede van Bergen, aan zijn neef GIJSBRECHT VAN NYENRODE werd verkocht, behoudens de manschap en de begeving van kerken en kapelrijen, daartoe behoorende, — werd reeds in het jaar 1277 door een Johan Persijn, heer van Waterland en Zeevang gehouden [2]). Zij dwalen dus die meenen, dat het stamhuis van Velsen door het verraad van Gerrit van Velsen, aan graaf Floris V. gepleegd, aan de grafelijkheid verbeurd, sedert aan Jan van Avennes, heer van Beaumont, gekomen en door dezen aan den huize Persijn zij vervreemd. — Het leen der heeren Persijn bepaalde zich overigens alleen tot het stamhuis van Velsen met zijn koren- en weiland, boomgaard, manschap, vicarijen en verder toebehooren, doch strekte zich geenszins uit over de ambachtsheerlijkheid van Velsen, welke reeds van ouds van dat stamhuis was afgescheiden en, even als het maarschalkambt van Noord-Holland, (ook eertijds door de heeren van Velsen [4]) in erfleen bezeten) vóór

---

1) Leenboeken van Nyenrode.

2) *Kronijk* van het Hist. Genootschap te Utrecht, 1850, blz. 224.

3) Het geslacht van Velsen is reeds van ouds bekend. Een Gericus de Velsen wordt vóór het jaar 1124, en een Diederik van Velsen in 1230 vermeld. Een Adelbert of Albrecht van Velsen ontvangt in 1266 van graaf Floris V. in leen de helft van den markttol van St. Jan te Haarlem en de visscherij van Crommesloot. Gerrit van Velsen lijftogt in 1287 zijne echtgenoote Hillegond aan het ambacht van Noordwijk en andere goederen; ook ontvangt hij in 1290 van graaf Floris V. in leen de helft der visscherij door Zaanden, en van den

het midden der 13de eeuw, door het huwelijk van eene erfdochter van Velsen met een Hugo van Naaldwijk, aan het geslacht van Naaldwijk was overgegaan [1]). In een charter van den 28. April 1255 vergunde graaf Willem II., Roomschkoning, aan Hugo van Naaldwijk, om het leen van dit ambacht van Velsen aan willem van Brederode te mogen verkoopen, mits het regt tot den nakoop gedurende den tijd van een jaar aan den genoemden vorst verbleef [2]). Hendrik van Brederode en zijne gemalin Isabelle van Fonteyn gaven vervolgens, in het jaar 1329, aan den laatsten Johan Persijn, als heer van het huis te Velsen, verlof, om al de beesten, tot zijn huis behoorende, in de duinen van Velsen te laten weiden, doch zonder daar een huis te zetten, of voeder in die duinen te brengen, ook om eenen schutter te zetten in de giest of geest te Velsen, gelijk zijn vader plagt te doen, en om hetzelfde regt, als deze, te hebben in het broek en met opzigt tot den molen te Velsen [3]). Uit deze laatste oorkonde zou men dus kunnen vermoeden, dat de verkoop der ambachtsheerlijkheid van Velsen door Hugo van Naaldwijk aan Willem van Brederode omstreeks het jaar 1255 zij doorgegaan: doch uit het voorafgaande blijkt ons genoegzaam, dat die ambachtsheerlijkheid reeds van ouds van het stamhuis van Velsen is afgescheiden geweest en evenmin door het geslacht Persijn, als door dat van Nyenrode, is bezeten.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE verbond zich in zijn eersten echt met BELIA VAN ARKEL VAN LEIJENBURG en verwekte bij haar, naar het schijnt, twee zonen, SPLINTER en OTTO,

---

abt van Egmond in 1291 zekere tienden en andere goederen, gelegen in de Wijck en te Hillegom. Eene Geertruid van Velsen stierf in 1307, en een Arnold van Velsen, priester en monnik te Egmond, in 1310. Een Godfried van Velsen, Willemsz., leefde in 1430. Aanteekeningen uit verschillende oude stukken.

1) Van Wijn, *Huiszittend leeven*, II. 121.

2) Meerman, II. 237 en 391.

3) Archieven van Nyenrode.

benevens twee dochters Elsebe, echtgenoote van Jacob van Zuylen van Nyevelt, en Dirk Philips, gemalin van een van Heemskerk en in 1397 ook vermeld als vrouwe van der Woerd. Hij ging vervolgens een tweede huwelijk aan met MARGRIETE VAN RIJN, Hendriks dochter, die hem onder andere goederen, in den ban van Minden gelegen, ook de hofstede van den Poel te Breukelen schijnt aangebragt te hebben en eenen zoon baarde, met name Johan van Nyenrode, later bekend als heer der riddermatige huizen van Velsen en den Poel [1]). Of GIJSBRECHT, naar men meent, voor een derde maal zij getrouwd geweest met eene LUDGAARD VAN WULVERHORST, weduwe van Gerrit van Polanen, is onzeker, doch zou eenigermate vermoed kunnen worden uit de omstandigheden, dat hij haar in 1392 lijftogte [2]) en in 1394 zich verbond om het huis Wulverhorst in dienst van hertog Albrecht te zullen houden en bewaren [3]). Hoe dit zij, het is toch niet waarschijnlijk, dat hij geboorte bij haar verwekt zou hebben; maar als zijn zoon (schoonzoon, of stiefzoon?) wordt ook nog in de leenboeken van Nyenrode een *Willem Zuermont van Hinderstein* gevonden, wiens zoon *Pieter Zuermont van Hinderstein* in 1437, 1455 en 1458 onder de dekens van St. Pieter te Utrecht voorkomt en in het jaar 1467 overleed [4]). Het wapen van dezen Pieter is te zien op de Stichtsche wapenkaart, doch heeft geen schijn van dat van Nyenrode, evenmin als van bastaardij.

Buiten zijne wettige nakomelingen, liet GIJSBRECHT VAN NYENRODE verscheidene natuurlijke kinderen na, waartoe Sophia van Nyenrode, huisvrouw van Beer Mombaar [5]), en vermoedelijk ook de echtgenoote van een Hendrik Oort of

---

1) A. Buchelius, MS.

2) Ibidem.

3) Van Mieris, III. 605.

4) *Utrechtsch Placaatb.*, I. 251.

5) Deze Beer Mombaar komt in 1396 voor als zwager van Otto van Nyenrode, zoon en leenvolger van den bovengenoemden Gijsbrecht, en liet verscheidene kinderen na. Leenboeken van Nyenrode.

Noort behoorde, die in 1405 en 1410 als schout te Amsterdam wordt vermeld [1]). Daarenboven verwekte hij, en wel waarschijnlijk bij eene zelfde moeder, zes bastaardzonen en twee natuurlijke dochters, te weten:

1. Gijsbrecht b. van Nyenrode, genaamd Dorlant, wiens zoon, ook Gijsbert Dorlant geheeten, eene dochter verwekte, met name Geertruid, benevens twee zonen, Dirk en Jan, die in 1474 voorkomen. Een Gijsbert, zoon van Dirk voornoemd, wordt later in 1497 genoemd [2]).

2. Nicolaas van Turnout, b. van Nyenrode, wiens zoon Philips van Turnout in 1451 leefde.

3. Splinter b. van Nyenrode, die in 1404 vermeld wordt als medepligtig aan den moord van heer Willem Bruin zoon, priester, gepleegd op het kerkhof der oude kerspelkerk te Amsterdam [3]), en die in 1417 bij Gorinchem sneuvelde.

4. Hendrik b. van Nyenrode, wiens zoon Jan in 1464, en wiens kleinzoon Gijsbert later voorkomt.

5. Jan b. van Nyenrode, bijgenaamd de oude, die in 1421 door hertog Jan van Beijeren tot schout te Amsterdam werd aangesteld [4]).

6. Jan b. van Nyenrode, de jonge, die te Breukelen St. Pieters woonde.

7. Gijskijn van Nyenrode, die, even als hare broeders Gijsbrecht Dorlant, Nicolaas van Turnout, Jan, de oude, en Jan, de jonge, vóór den 8 April 1434 overleed.

8. Trijsaan van Nyenrode, huisvrouw van Arend van Ob-

---

1) P. Bockenberg, MS. — Een Klaas Noort, Willemszoon, komt in 1464 in de leenboeken van Nyenrode voor.

2) *Pierre Dorland*, prieur de la chartreuse de Zeelhem près de Diest dans le diocèse de Liége, vivoit sur la fin du XVe siècle et au commencement du XVIe. Il est célèbre par ses vertus et ses ouvrages; il mourut en odeur de sainteté le 21 Aout 1507, agé de 58 ans dans la chartreuse de Zeelhem. Dictionnaire de Moreri.

3) Wagenaar, *Amsterdams geschiedenissen*, IIe deel, IIIe Boek, in de Bijlage.

4) v. Mieris, IV. 599 en 744.

buren, wiens zoon Gijsbert van Obburen in 1455, en wiens kleinzoon Arend van Obburen in 1479 voorkomen [1]).

Al deze zonen en dochters werden door GIJSBRECHT VAN NYENRODE als zijne natuurlijke kinderen erkend en worden als zoodanig in de leenbrieven van die dagen, als getuigen of anderzins, vermeld. Volgens de gewoonte der middeleeuwen, werden zij dan ook beschouwd als tot het geslacht te behooren, waaruit zij hunnen oorsprong hadden gekregen; en, ofschoon niet in al de regten der wettige afstammelingen deelende, werden zij door hun natuurlijken vader toch eerlijk onderhouden en zoo te Breukelen en elders, als vooral te Niemandsvriend onder Slijdrecht in den Alblasserwaard, met goederen voorzien.

Wij zagen reeds boven, dat GIJSBRECHT VAN NYENRODE bij zijne tweede echtgenoote MARGRIETE VAN RIJN een jongeren zoon verwekte, genaamd Johan van Nyenrode, die door hem in 1392 o. a. met het huis te Velsen werd uitgezet en, van wege zijne moeder, ook de hofstede van den Poel te Breukelen beërfde. Deze Johan van Nyenrode nu wordt vervolgens als ridder vermeld in eene oorkonde van het jaar 1398, waarbij Hugo van Loendersloot, als voogd en momber van Elsebe, dochter van heer Splinter van Loendersloot, bekent, eene som van 18 gouden Frankrijksche schilden van Johan van Nyenrode ontvangen te hebben voor twee jaren pacht van de hofstede Gunterstein en 7 morgen lands, daartoe behoorende. In het jaar 1411 was deze Johan bereids overleden, wanneer zijne weduwe Margaretha van Minden, vrouwe van Velsen, ten behoeve van haar zoon Gijsbrecht van Nyenrode al de goederen overdroeg, welke zij te Bunnik onder de geregten van den bisschop van Utrecht en van heer Jan van Renesse bezat. Deze Gijsbrecht treedt bij die gelegenheid in het openbaar als momber zijner moeder op en schijnt dus toenmaals reeds mondig te zijn geweest. In het jaar 1425 werd hij, nevens andere lieden van aanzien [2]),

---

1) Leenboeken van Nyenrode. 2) Burman, *Utr. Jaarboeken*, I. 318.

als vriend en begunstiger van den postulaat Rudolf van Diepholt, door den onwettig verkoren bisschop Zweder van Kuilenburg en den Raad uit de stad Utrecht gebannen: want in het volgende jaar getuigden Klaas van Oostrum en Lambert van Zuylen, dat Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen zich op St. Lambrecht 1426 buiten de Gildenpoort bij Utrecht had bevonden, om de verleiding der hofstede van den Poel aan den Heer van Utrecht te gaan verzoeken; maar dat Gijsbrecht, »van ancxt weghen sijns lijffs ende sijns goets" niet verder durvende reizen, van hen, als Stichtsche leenmannen, had begeerd, dat zij met hem zouden trekken naar de roode deur van den Dom te Utrecht, alwaar Gijsbrecht de voorzegde hofstede naar behooren had verzocht. Rudolf van Diepholt werd eerst in het begin van het jaar 1433 als bisschop van Utrecht gewijd, waarna Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen dan ook in 1434 met het huis ten Poel is verleid geworden. Hij overleed in 1476 en liet uit zijnen echt met Geertruid Utenham eene eenige dochter na, Adriana geheeten en vóór het jaar 1464 gehuwd met den ridder Albrecht, heer van Schagen, die in 1477, even als vroeger zijn natuurlijke grootvader, hertog Willem V. van Beijeren, wegens vlagen van krankzinnigheid onder verzekerde bewaring werd gesteld en in 1480 op het slot te Medemblik is gestorven [1]). Zijne eenige dochter Josina van Schagen trad in den echt met Wouter van Egmond [2]), heer van Zegwaard, Benthuizen en Zoetermeer, die in 1491 te Rotterdam overleed [3]). Josina hertrouwde daarna met Joost van Borselen [4]), die in 1493, als haar man en voogd, met het huis te

1) P. Bockenberg, MS. — Deze Albrecht van Schagen was de zoon van Willem, heer van Schagen, ridder, bastaard van hertog Willem V. van Beijeren, graaf van Holland.

2) Hij liet eene dochter Johanna na, die hem twee jaren later in den dood is gevolgd, waardoor de heerlijkheden van Zegwaard en Benthuizen op haar neef Johan Adriaansz. van Zwieten zijn overgegaan. Bockenberg, MS.

3) Bockenberg, MS.

4) Derde zoon van Adriaan van Borselen, heer van Brigdam en Duiveland. Bockenberg, MS.

Velsen en andere goederen werd beleend en, na in 1523 door Karel van Oostenrijk tot den ridderstand te zijn verheven, in 1524 in het klooster der Dominikanen te 's Hage is ter aarde besteld [1]).

NALEZING VI.

OTTO VAN NYENRODE.

Bladz. 27—37.

OTTO VAN NYENRODE, de zoon en leenvolger van den ridderlijken GIJSBRECHT II., was, naar het schijnt, geboren uit eene dochter van OTTO VAN ARKEL, heer van Leyenburg [2]). Hij werd tusschen de jaren 1398 en 1401 tot den ridderstand verheven, welligt tot belooning van diensten, door hem in het jaar 1398 gedurende den krijgstogt tegen de Friezen bewezen, waaraan hij met 25 gewapende manschappen had deel genomen [3]). Gehuwd aan eene dochter van GIJSBRECHT VAN VIANEN [4]) en BEATRIX VAN EGMOND [5]), verwekte hij drie dochters [6]), benevens vijf zonen, te weten:

I. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, die vóór zijn vader overleed.

II. JOHAN VAN NYENRODE, OTTO's leenvolger.

III. Hendrik van Nyenrode, aan wien hertog Jan van Beije-

---

1) Ibidem.

2) Volgens de kwartieren van Splinter van Nyenrode, een der zoons van Otto voornoemd. Otto van Nyenrode voerde dus zijnen voornaam naar Otto van Arkel, den vader zijner moeder, en niet, gelijk wij vroeger gisten, naar een Otto van den Poel.

3) Van Mieris, III. 673.

4) De gemalin van Otto van Nyenrode was dus eene zuster, en geene dochter, van Hendrik, heer van Vianen, 't Gooi en Ameide, die omstreeks het jaar 1392 aan zijn vader Gijsbrecht, heer van Vianen en 't Gooi, schijnt opgevolgd te zijn.

5) Volgens de kwartieren van Splinter van Nyenrode voornoemd.

6) Lutgarda, gehuwd met Boudewijn van Zwieten, Margaretha, nonne te Rijnsburg (1428—1440), en nog eene dochter, die met eenen van Zijl schijnt getrouwd te zijn geweest.

ren in het jaar 1423 de bewaring der goederen en renten van het huis van Minden toevertrouwde, welk kasteel toen ter tijd aan Amelis van Minden behoorde, die zich door zijne getrouwheid aan gravin Jacoba de verbitterheid van haar oom en tegenstander op den hals had gehaald, waardoor zijne bezittingen in beslag waren genomen [1]). De voornoemde Hendrik van Nyenrode werd vervolgens door hertog Philips van Bourgondie tot baljuw van Loosdrecht aangesteld, doch sneuvelde kort daarop, met zoo vele andere dappere ridders en krijgers, bij de bloedige overwinning, welke door dien vorst in het jaar 1426, bij Brouwershaven, op de vereenigde Hoeksche Zeeuwen en Engelschen werd behaald [2]).

IV. Gijsbrecht van Nyenrode, heer van Amerongen, gehuwd met Sophia van Sinderen, en

V. Splinter van Nyenrode, kastelein van het slot te Muiden, baljuw en rentmeester van Gooiland.

In eene oorkonde [3]) van hertog Philips van Bourgondie van het jaar 1426 zien wij, dat de voornoemde JOHAN VAN NYENRODE en zijn jongste broeder Splinter toenmaals het slot te Muiden en het baljuw- en rentmeesterschap van Gooiland in pandschap bezaten, voor eene somme gelds, welke zij daarop vroeger hadden geschoten, en wel vermoedelijk aan hertog Jan van Beijeren, die deze goederen sedert het jaar 1407 in bezit had. Zoo beval dan ook deze vorst op den 30 Mei 1420 aan JOHAN VAN NYENRODE, als zijnen baljuw en rentmeester van Muiden, Weesp, Naarden en Gooiland, om al de goederen zijner vijanden, in diens bedrijf gelegen, hetzij geestelijk of wereldlijk, ten zijnen behoeve te verkoopen en tot gereed geld te maken, zonder iemand des te verlaten, noch te verdragen. JOHAN VAN NYENRODE nu schijnt de bediening van kastelein van Muiden

---

1) Van Spaen, *Hist. der Heeren van Mynden*, blz. 182.
2) A. Buchelius, MS.
3) Van Mieris, IV. 866.

en baljuw van Gooiland, van den beginne, aan zijn broeder Splinter toevertrouwd te hebben: want reeds op den 11 November 1421 sloot deze Splinter van Nyenrode, in die betrekkingen, eene overeenkomst met zijn neef Alpher van der Horst [1]); en ook omstreeks dien tijd schreef Jan van Beijeren aan zijn baljuw van Gooiland over eene pensie, welke de genoemde hertog jaarlijks uit de landen van Naarden en Gooiland aan de abdisse van Elten schuldig was, en rigtte daarbij den brief aan »Johan van Nyenroede, oft Splinter, sijnen broeder." Maar, wat meer zegt, op den 20 Januarij 1424 verklaarde JOHAN VAN NYENRODE aan het geregt en de waarslieden van Muiden, Naarden, Weesp, en Gooiland, dat hij met zijn broeder Splinter een vergelijk omtrent het baljuwschap van Gooiland had getroffen en door dezen voldaan was: weshalve hij hun beval, om zijn voornoemden broeder als baljuw te ontvangen en te eeden. Verder komt Splinter van Nyenrode dan ook als zoodanig voor in eenige brieven zonder dagteekening, welke aan hem, waarschijnlijk tusschen de jaren 1420 en 1428, door zijne broeders, JOHAN en Gijsbrecht, en zijne schoonzuster Ide van Bijland, vrouwe van Nyenrode, werden geschreven. Zoo werd hem mede, in het jaar 1426, door hertog Philips van Bourgondie gelast, om met behulp der goede lieden van Naarden, Weesp en Muiden, het kasteel Uitermeer te slechten [2]), hetwelk toenmaals aan den ridder Herberen van IJsselstein, heer van den Bossche, behoorde, wiens verzet tegen den Hertog de verbeurdverklaring zijner goederen had ten gevolge gehad [3]). Ook in het laatst genoemde jaar 1426 werd het regt van pandschap, hetwelk JOHAN en Splinter van Nyenrode op het kasteleinschap van Muiden en het baljuw- en rentmeesterschap van Gooiland bezaten, door hertog Philips erkend, bij gelegenheid dat onze Splinter het slot te Muiden

1) A. Buchelius, MS.
2) L. Opstraet van der Moelen, MS.
3) Van Spaen, *Hist. der Heeren van IJsselstein*, blz. 160.

ten dienste van dien vorst had geopend [1]). Het was al verder omstreeks dien zelfden tijd, dat Splinter van Nyenrode aan de burgers en onderzaten van Utrecht, op bepaalde voorwaarden, een geleide voor personen en goederen te land en te water door zijn bedrijf van Gooiland verleende [2]). Ook als baljuw van Gooiland, deed hij in het jaar 1427 eene banscheiding tusschen de kerspelen van Laren en Hilversum [3]); als zoodanig ontving hij nog in 1436 eene aanschrijving van hertog Philips van Bourgondie [4]) en wordt hij in een brief van het jaar 1437, betrekkelijk het beheer van het bosch in Gooiland, genoemd [5]).

Niet lang daarna geraakte de goede verstandhouding van JOHAN en Splinter van Nyenrode met hertog Philips van Bourgondie voor eene wijle gestoord door een verschil, hetwelk tusschen de genoemde gebroeders en des Hertogen raden hier te lande was ontstaan en, welligt, met eene verlangde aflossing van het regt van pandschap van het slot te Muiden en het baljuwschap van Gooiland in verband hebbe gestaan. Want op den 14 December 1442 werd door hertog Philips een beslag opgeheven, dat van wege dezen vorst, »ouermits seecker saecken wille, hem daertoe porrende ende begrepen in zijnen anderen brieuen", op al zulke pachten en renten was gelegd, als JAN en Splinter van Nyenrode binnen Holland, Zeeland, of Friesland mogten bezitten, nadat namelijk de gebroeders van Nyenrode aan des Hertogen raden genoegen hadden gegeven. Voorts verklaarden Amelis van Minden en Ruwiel en Dirk van Zwieten in de maand Januarij van het volgende jaar 1443, dat zij het slot te Muiden met eenige daartoe behoorende goederen,

---

1) Van Mieris, IV. 866.

2) J. Dodt, *Archief*, II. 215.

3) Deze banscheiding was een gevolg der handvesten, door hertog Jan van Beijeren in 1424 aan Hilversum en Larenkerspel verleend. Zie van Mieris, IV. 713 en 714.

4) Van Mieris, IV. 1075.

5) Privilegien van Hilversum, MS.

volgens inventaris, van Splinter van Nyenrode ontvangen en vervolgens aan Lodewijk van Montfoort, tot behoef van hertog Philips van Bourgondie, overgeleverd hadden; terwijl de voornoemde Lodewijk van Montfoort, heer van Hazerswoude, te gelijker tijd aan Splinter van Nyenrode, bij het overleveren en ruimen van het slot van Muiden en dienst (baljuw- en rentmeesterschap?) van Gooiland, beloofde, 2500 schilden te zullen betalen, die Splinter nog te vorderen had op een bewijs van Boudewijn van Zwieten, rentmeester van Holland. Splinter van Nyenrode schijnt daarop metterwoon naar het sticht van Utrecht te zijn vertrokken, waar hij in 1444 de hofstede Bolestein te Maarssen van zekeren Otto Snaef aankocht. Zijn neef GIJSBRECHT, oudste zoon zijns broeders JOHAN VAN NYENRODE, komt vervolgens in het jaar 1446 als kastelein van Muiden en baljuw van Gooiland voor, die ook later die betrekkingen door zijn jongeren broeder Johan van Nyenrode liet waarnemen. Deze gebroeders GIJSBRECHT en Johan nu stierven kort na elkander in de maand December van het jaar 1476, waarna het huis te Muiden, met bewilliging van den stadhouder Lodewijk van Brugge, door Dirk, bastaardzoon van den laatst genoemden Johan van Nyenrode, met 4 of 5 manschappen werd bewaard; totdat eindelijk de stad Amsterdam, bij de tijding van den dood van hertog Karel van Bourgondie, in het jaar 1477 het huis te Muiden, ten behoeve van Maria van Bourgondie 1) en tegen eene acte van vrijwaring voor alle aanmaning, aan de voogden

1) Hertog Philips van Bourgondie droeg omstreeks het jaar 1450 of 1451 het slot te Muiden, benevens de steden en dorpen in Gooiland met al hun toebehooren, aan zijne gemalin gedurende haar leven op, »stellende vanden gouvernement vanden voors. plaitschen Willem van Montfoerdt, riddere, etc." De voormelde gemalin van hertog Philips gaf deze goederen in 1458 over ten behoeve van haar zoon Karel van Bourgondie, graaf van Charolois, die in 1461 of 1462 als geregte heer daarvan werd gehuldigd en aan wien deze goederen op den 19 Maart 1468 door zijn vader, in plaats van voor zijn leven, »eeuwich geduerende" werden gegeven, waardoor zij bij zijn dood moesten overgaan op zijne dochter Maria van Bourgondie. Oude inventaris van stukken op de leenkamer van Holland.

des minderjarigen zoons van den laatsten baljuw gegeven, — het slot te Muiden in bezit heeft genomen [1]). Sedert zijn de kasteleinen van Muiden en baljuwen van Gooiland weder van wege de grafelijkheid van Holland aangesteld geworden [2]), waarbij het onzeker blijft, of de daarop geschotene pandpenningen al of niet geheel of ten deele aan het geslacht van Nyenrode zijn terug betaald [3]).

Splinter van Nyenrode huwde, waarschijnlijk omstreeks het jaar 1421, met Johanna, natuurlijke dochter van hertog Jan van Beijeren. Op den 7 Junij van het genoemde jaar stelden Jan, heer van Egmond en IJsselstein, Willem, broeder tot Egmond, ridder, en Gerrit van Heemskerk, heer van Oosthuizen, zich borgen voor den lijftogt, welken Splinter toenmaals maakte aan zijne voornoemde gemalin. In het jaar 1427 werd onze Splinter, na den dood van zijn broeder Hendrik, aangesteld tot bewaarder der goederen en renten van het huis van Minden [4]), en op den 9 Sept. 1433 werd hij door hertog Philips van Bourgondie, bij opdragt van Gijsbert, Wouter en Gerrit van Rijn en ten overstaan van Floris van den Abele, Willem van Naaldwijk en Boudewijn van Zwieten, beleend met 6 m. l., genaamd *Paulus weide* en gelegen bij het Reigersbosch. Ook verkreeg hij op den 30 Januarij 1434, bij opdragt van

---

1) Zie Wagenaar, *Amsterdams Geschiedenissen*, I. 178.

2) Een Joost van Ameyde, heer van Abele, komt in Dec. 1484 als kastelein van Muiden en baljuw van Gooiland voor. Privilegien van Muiden, MS.

3) Met het pandschap van het slot te Muiden en baljuwschap van Gooiland, moet intusschen niet verward worden het erfmaarschalkambt, met het daartoe behoorende regt van koptiend, over Gooiland, hetwelk van ouds door de heeren der ridderhofstad Nyenrode van de abdisse van Elten in leen werd gehouden en later aan den heer Hendrik Hooft c. s. is verkocht. Over het erfmaarschalkambt en het regt van koptiend in Gooiland, waarin de heeren van Nyenrode ook nog in 1623 door eene sententie van den Hoogen Raad van Mechelen in revisie bevestigd waren geworden, zie men verder *Kronijk* van het Historisch Genootschap te Utrecht 1851, blz. 253, 259; Tegenw. Staat der Nederl., VIIIe, bl. 86 en 87.

4) Van Spaen, *Hist.* der Heeren van Mynden, blz. 182.

zekeren Jacob Oostgen, het leen van een toren, huizinge en hofstede in Gooiland, en nog omstreeks dienzelfden tijd, bij opdragt van Hendrik van Heussen, 2 perceelen lands, gelegen bij Ouder Amstel; eindelijk, werd hij op den 9 April 1439 beleend met het Oudebroek, Nyenbroek en Hoornebroek, gelegen bij het Reigersbroek, buiten het bosch, en houdende te zamen 200 morgen lands. In 1442 kreeg hij van het kapittel van den Dom te Utrecht in eeuwigen erfpacht 44 m. lands, en vervolgens werd hij in 1458 door bisschop David van Bourgondie met het huis Bolestein te Maarssen nader verleend.

De kwartieren van Splinter van Nyenrode waren:

Vianen, Ghoy,	Nyenrode, Waterlant,
Egmont, Isselsteyn,	Arkel, Beverweert.

Behalve drie dochters [1]), liet hij twee zonen na, te weten:

1. Johan van Nyenrode [2]), gehuwd met eene Gerarda van Oy, Gerrits dr., en niet, gelijk wij vroeger stelden, met eene Margaretha van Ruiven. Hij werd in 1472 en bij herhaling in 1497 beleend met de hofstede Bolestein. Zijn oudste zoon Splinter heeft op den 15 Maart 1519 den eersten steen gelegd van de kerk te Maarsen [3]); en zijn jonger zoon Frans werd op den 9 December 1547 door Elizabeth Turck, vrouwe van Nyenrode, wed. van Bernard van den Bongard, met het huis te Velsen beleend, hetwelk deze vervolgens bij testamentaire dispositie van den 22 Nov. 1560 aan zijn kleinzoon Jan van der Does van Noordwijk vermaakte.

---

1) Otte, gemalin van Arend van Zwieten, Jan, nonne in het Augustijner klooster, genaamd ter Lelij te Amsterdam, en Heilwich, nonne te Marienpoel buiten Leiden, benevens eene natuurlijke dochter Gerrit, gehuwd met een Rijcout van Derthesen, die zich later als weduwe ook metterwoon in het klooster ter Lelij te Amsterdam begaf, waar zij tusschen de jaren 1460 en 1477 wordt vermeld. A. Buchelius, MS.

2) Hij liet eenen bastaardzoon na, Jan genaamd, die in 1502 voorkomt.

3) Aanteekening van den heer Warin.

2. Gijsbrecht van Nyenrode [1]), begraven in het klooster der Wittevrouwen te Utrecht, even als zijne gemalin Geertruid Taets van Amerongen, die op den 21 Mei 1519 overleed. Zijne afbeelding was nog in 1798 voorhanden op het huis te Zuilen, waaronder men las:

» Doe men screef xv^{c} en een,
» Doe wert Ghijsbert van Nyenrod conterfeyt,
» Als hij doe scheen.
» God verleen Uudt t'deur tijt
» Ende alle gelovige zielen hemelrijck."

Benevens de kwartieren:

Nyenrode.	Beijeren.
Vianen.	Henegouwen.

NALEZING VII.

JOHAN I., HEER VAN NYENRODE.

Bladz. 37—41.

JOHAN VAN NYENRODE, de zoon en leenvolger van OTTO VAN NYENRODE en eene dochter van GIJSBRECHT VAN VIANEN, komt in het jaar 1420 als baljuw en rentmeester van Muiden, Weesp, Naarden en Gooiland voor, welke bediening hij aanvankelijk door zijn jongeren broeder Splinter van Nyenrode liet waarnemen en in 1424 openlijk aan dezen overdroeg [2]). Ofschoon hij op den 15 Augustus 1416 zich als schildknaap, met vele andere edelen, had verbonden, om Jacoba van Beijeren na den dood van haar vader als landsvrouwe te zullen huldigen [3]), zien wij hem later onder de vanen van hertog Jan van Beijeren geschaard. Gedurende den oorlog, welke in het jaar 1420 tusschen het Sticht en Holland

---

1) Hij liet eenen bastaardzoon na, genaamd Splinter.
2) Zie boven.
3) Van Mieris IV. 383.

losbrak, werd het kasteel Nyenrode dan ook door de Hoekschen belegerd en, naar het schijnt, tot overgave gedwongen, hetgeen wij zouden kunnen opmaken uit eene zinsnede van een eigenhandigen brief, door JOHAN omstreeks dien tijd aan zijn broeder Splinter van Nyenrode geschreven, waar wij dus lezen:

»Voert, broeder, callen sy yet op my in mijns heren hof, dat heeft my vremde; want jc soude ontset hebben gheuorden, ghelijch dye van Leyden worden; want mijn heer en hadde van Leyden nyet ghetoghen ende hadde Nyenrode ontset, ende jc en conde dye stat ende dat stycht alleen nyet wynnen met Nyenrode."

Ook is het opmerkelijk, dat onze JOHAN VAN NYENRODE in het jaar 1422 door hertog Jan van Beijeren met alzulke goederen werd verleid, als hij van de grafelijkheid van Holland schuldig was te houden, terwijl zijn vader OTTO VAN NYENRODE [1]) toen en nog later in leven was, die eerst in 1430 deze goederen, met behoud van zijn lijftogt, ten behoeve van zijn voornoemden zoon, aan Jacoba van Beijeren heeft opgedragen.

JOHAN VAN NYENRODE beloofde voorts in het jaar 1424, met zijn broeder Gijsbrecht, aan de gemeene landgenooten, die geërfd waren in de geregten en waterschappen van Heikop, Oudenrijn, Galekop, Papendorp, Jutphaas, Rosweide, Raven, den Lijnpade en de Elf Hoeven, onder IJsselstein, hen naar vermogen te zullen handhaven in hunne oude regten, manieren en herkomen van vrijelijk hun water te loozen in- en door het waterschap van der A [2]). Vervolgens trof hij in 1437 eene overeenkomst met de stede van Naarden en de gemeene buren van Gooiland over het beheer van het Gooijerbosch; en in 1438 werd hij beleend met het halve ambacht van de Lier en Souteveen, dat na zijn dood moest overgaan op zijn jonge-

---

1) Deze wordt niet vermeld onder de edelen, welke in 1416 beloofden, Jacoba als landsvrouwe te zullen huldigen.

2) Utr. Placaatb., II. 132.

ren zoon Johan, terwijl zijne gemalin daaraan haren lijftogt zou behouden.

Onder dezen JOHAN VAN NYENRODE, die van 1430 tot 1454 als heer van Nyenrode voorkomt, schijnen de leenboeken van het huis Nyenrode voor het eerst in goede orde te zijn gebragt. Behalve eenige erfpachten en het vergeven of beleenen der vicarij-goederen van St. Anna's altaar in de kerk te Breukelen, behoorden toenmaals tot dit kasteel ongeveer 320 grootere of kleinere leenen, welker getal sedert door aankoop en huwelijk nog is vermeerderd geworden [1]).

NALEZING VIII.

GIJSBRECHT III., HEER VAN NYENRODE.

Bladz. 41—48.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE, oudste zoon van JOHAN VAN NYENRODE en IDA VAN BIJLAND, komt op den 17 Dec. 1446 als kastelein van Muiden en baljuw van Gooiland voor [2]), welke bediening hij later door zijn broeder Johan van Nyenrode liet waarnemen, die als zoodanig in het jaar 1471 vermeld wordt [3]). Hij huwde met ALIENORA VAN BORSELEN, dochter van Floris van Borselen en Oda van Bergen-op-Zoom en weduwe van heer Jan van Buren. Deze ALIENORA beërfde in 1470, bij den dood van haar broeder Frank van Borselen, graaf van Oostervant, laatsten gemaal van Jacoba van Beijeren, de heerlijkheden van Zuilen, St. Maartensdijk, Hoogstraten, Borselen, Everwijk, Dodendaal en Voorne, welke goederen, na haar dood, aan hare dochter Elizabeth van Buren zijn gekomen, die ze door haar huwelijk met Gerard, heer van Kuilenburg,

1) Leenboeken van Nyenrode.

2) Aanschrijving van hertog Philips van Bourgondie aan denzelven, voorkomende in een geschreven register ter secretarie van Muiden.

3) Zie boven.

in het geslacht van Kuilenburg heeft overgebragt. De heerlijkheid Cortgene intusschen was door Frank van Borselen, bij uitersten wil, aan zijn bastaardzoon Floris van Borselen vermaakt.

Deze GIJSBRECHT VAN NYENRODE liet geene andere geboorte na, dan eenen bastaardzoon, genaamd Hendrik van Nyenrode, die door hem in 1467 werd beleend met twee hoeven lands in den Achtersloot, bij IJsselstein, en in 1473 met een huis te Hoorn, hetwelk vroeger door een bastaardtak van het geslacht Persijn van de heeren van Nyenrode in leen was gehouden. Deze Hendrik wordt vermeld als baljuw van Abcoude, weshalve hij het maarschalkambt van het Nedersticht van bisschop David van Bourgondie in pacht schijnt bezeten te hebben. Ook komt hij voor als waarsman aan den Zeeburg en Diemerdijk [1]) en overleed in 1518, uit zijn echt met Hillegond Ruysch nalatende eene dochter, gehuwd met eenen van Remunde, benevens eenen zoon Gijsbrecht van Nyenrode, die, blijkens het navolgende grafschrift in de kerk aan de Eembrug, gedurende 24 jaren het maarschalkambt van Amersfoort en Eemland heeft bekleed.

»A° 1552 op den vi. dag van Aug. stierf de Erentfeste, vrome Gijsbert van Nyenrode, Maarschalck van Amersfoord en Eemland 24 jaren."

BEWIJSSTUKKEN.

Buiten de bronnen, aan den voet der bladzijden vermeld, zijn de voorafgaande nalezingen uit de navolgende, nog onbekende, oorkonden opgesteld.

---

1) Volgens een bevel van hertog Philips van Bourgondie van den 23 Julij 1440, moest de zeedijk van Amsterdam tot Muiden jaarlijks tweemaal geschouwd worden door den baljuw van Amstelland, den jongsten burgemeester van Amsterdam, vijf waarsmannen uit Holland en vier waarsmannen uit het sticht van Utrecht, waaronder er een uit het geregt van Nyenrode te Breukelen. Utr. Placaatb., II. 5. De eerste oorkonde, betrekkelijk tot het hoog heemraadschap van den Zeeburg, vindt men bij van Mieris, II. 381.

1311, feria v post Petri ad vincula. Een brief, daer grave Willem van Hollant etc. inne bekent, schuldich te wesen 11m. ℔ swarte tournoyse GHIJSBRECHT VAN NYENRODE voor seecker schade, die hij voor de graefflickheyt van Hollant etc. geleden hadde. Datum xiiic xi feria v post Petri ad vincula. (Oude inventaris van stukken, berustende op de leenkamer van Holland.)

1320. Een cleyn briefken, dair bij Willem, grave van Henegouwen, beveelt SPLINTER VAN NUWEROEDEN, dat hij Jan van Bergen, bailliu van Zuyt-Hollant, overlevere thuys te Nuweroede, de anno xiiic xx. (Als voren).

1329, St. Lucas. Willem III., graaf van Holland, beveelt aan zijn rentmeester van Noord-Holland, om aan SPLINTER VAN NYENRODE op bepaalde wijze eene som van 1200 ℔ zwarte tournooisen te voldoen.

Wij Willem, grave etc., maken condt etc., Want wij voirmaels met onsen openen brieff beloift hadden GHIJSBRECHT VAN NYENRODEN sijnen schade te gelden ofte doen gelden, die hij ons gegroot hadde tot twee duysent ponden swarte torn., die hij te schade nam deur ons heeren Willem, ons oems, bisschop van Uuytrecht, ende doir onsen willen; wilken brieff hij ons weder upgelevert hevet; daer wij hem voormaels vc ℔ tornoys off betaelt hebben, ende hij hevens ons verdraghen bij sijns selves goetdencken iiic torn., dus blijven wij hem schuldich xiic pont torn. Ende ontbieden Engebrecht, onsen rentmeester van Noorthollant, dat hij SPLINTER VAN NYENRODE geve alsulck gelt, als ons nu tafter staet van Wouters kinner goede van Mynden; ende dat hij daer aff neme SPLINTERS brieven van quytantien, ende dat hij SPLINTER jaerlix geve c ende xxx ponden Hollants, diemen ons jaerlix vander kinder goede schuldich es, ter tijt toe dat wij hem sijne xiic ℔ torn. te vollen betaelt hebben; ende van elken payment neme brieff van quytantie, tyegens ons mede te reeckenen. Gegeven tot Valech. up St. Lucas dach int jaer ons Heeren xiiic. xxix. (Afschrift).

1329. Een brief, dairmede SPLINTER VAN NYENRODE beloeft te verbeteren zijn huys te Nyenrode tot iiii^{c} ponden tournoyse van alzulcke xii hondert ponden, als die grave hem schuldich was, in date m iii^{c} xxix. (Oude inv. als voren).

1333, zondag na Meidag. Jan Persijn verklaart verkocht te hebben aan Albrecht Taerninck, priester, 16 m. l., geheeten het *Burgland*, gelegen in Maasland en grenzende ten noorden aan eene wetering, ten zuiden aan SPLINTER VAN NYENRODE en ten westen aan den pastoor van Soeterwoude. (Registers van Leeuwenhorst).

1343, dond. na Pinkster. SPLINTER VAN NYENRODE, schildknaap, doet afstand van zijn regt en aanspraak op 7 m. l., gelegen in de Lier en waarop eene woning is staande, welke aan wijlen den ridder Gerrit van Raaphorst toebehoorde, — tot behoef zijner nicht van der Horst, dochter van Gerrit van Raaphorst voornoemd. (Gecollationeerd afschrift).

1349. Albert Taerninck vermaakt aan het door hem gestichte gasthuis te Noordwijk het zoogenaamde *Hofland*, hetwelk door hem in 1333 van den heer van Waterland gekocht was en gelegen is tusschen de goederen van SPLINTER VAN NYENRODE en die van Agnes, dochter van Willem Molenaar. (Uit het testament van Albert Taerninck).

1352, daags na des heiligen kruis inventio. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, verleidt eene hofstede, gelegen te Minden. Getuigen, Willem die Roden, Gerard Zybbe, Jan Ebel en anderen. (Leenboeken van Nyenrode).

1354, Maart 22. Een brief, daer bij hartoch Willem van Beijeren, grave van Hollant etc., beveelt aen GIJSBERT VAN NYENROODE, ridder, het baliuschap van Vrieslant, Kermerlant ende vant huys vand Nieuburch. (Inventaris van v. Alkemade).

1355, zat. na Meidag. Een vergifnisbrief van hartoch Willem etc. over Jan Volcmaer en Wouter, sijn broeder, Jan Wiggers soone van Nyenrode en Willem, sijn broeder, Gerrit Philips soone en Willem, Willem, Wouters soons sone, daer in

hij haer vergeeft sijn oevelen moet. Gedaen in den Hage saterdachs na Meydach xiij^{c}lv. (Als voren.)

1355, dingsd. na St. Victor. Een brief, daer bij hartoch Willem etc., beveelt aen GIJSBERT VAN NYENRODE het huys te Nyenroode te besetten, 't welck den hartoch voorschreve belooft te vergelden tot seggen van den heere van IJselsteyn ende den heere van Egmont. Inde Hage dinchsdachs na St. Victor a° xiij^{c}lv. (Als voren.)

1355, daags na de xi^{m} maagden. Een brief, daer bij hartoch Willem etc. belooft aen heer GIJSBERT VAN NYENROODE, ridder, te vergoeden de schade, die aen de huyse van Nyenroode door den bisschop mochte gedaen worden. Hage des anderen daechs na de xi^{m} maechden a° xiij^{c}lv. (Als voren.)

1356, Nov. 23. Een brief, daer bij hartoch Willem beveelt aen heer GIJSBERT VAN NYENROODE, ridder, te bewaren 't baliuschap van Kermerlant en Vrieslant ende den huyse van Nieuburch, daer voor hij sal genieten 11 (?) ℔, eenen goede schilt gerekent op xii (?) Hollants. Hage op xxiij November a° xiij^{c}lvj. (Als voren.)

1369. Een brieff, daer mede Adolff van Verrenburch ende GHIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridderen, bekennen schuldich te wesen hartoich Aelbrecht van Beijeren, grave van Hollant, eens de somme van xviij^{c} schilden, den schilt gereeckent voor xij placken. In date 1369. (Inv. der leenk. v. Holl.)

1373, feria iij post Lamberti. Eenen brieff, daer heer Jan, lantgrave van Lunenburch, heer Reynoult van Bredenrode, heere Aernt van Egmont, heer Jan Aelman, bastaert van Henegouwen, heer GHIJSBRECHT VAN NYENRODE ende heer Rase van Borsel inne geloven, als borghe des hartoghen voors., vp leistinghen, der vrouwen van Huelesteyn alle die voorwaerden, inden voors. brieff begrepen, te volbrengen. Datum xiij^{c} lxxiij feria iij post Lamberti. (Als voren.)

1377, St. Laurens avond. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, verleidt zijnen neef Jan Klaasz. (uit het geslacht Persijn) met een huis en erve binnen de vrijheid van Hoorn en

nog 4½ m. l. binnen den ban van Hoorn. (Leenb. van Nyenrode.)

1383, zond. na St. Jacobs apostel. Een brief, daer bij Floris, bisschop t'Uytrecht, deur opdracht van vrou Hadewich Uytten Enge, Jelis dochter van der A, verlijt heeft Gerrit van der A vij morgen lants, daer boven naest gelant is GIJSBERT VAN NYENROODE, ridder, ende beneden Wouter van Mynden, ridder, daer over en aen waren Steven van Zuylen, ridder, Harman van Lochorst ende Jacob van der A. Gegeven t'Uytrecht a° xiij^{c}lxxxiij, des sondachs na St. Jacobs dach apostel. (Inv. Alk.)

1384, Vrouwendag conceptio. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, verleidt 2 m. l. te Oudenkoop in het geregt van Splinter van Loendersloot. Getuigen, Willem die Rode, Jan Sluter en Hendrik den Sluter. (Leenb. v. Nyenr.)

1384. Een brief, daer bij vrede is gemaeckt tusschen heer GIJSBERT VAN NYENRODE, sijne magen, vrienden etc., aen de eene sijde, ende heer Wouter van Mynden, sijne magen, vrienden etc., aen d'andere sijde, ten overstaen van de heeren van Gomignies, de heer van Asperen ende heer Bruysten van Herwijnen. (Inv. Alk.)

1387, St. Catharina. Een brief, daer bij de heere van Egmont, heer GIJSBERT VAN NYENROODE, Willem van Cronenburch ende den bailju van Aemsterlant worden gecommitteert, om inspectie te nemen op het veen bij Naerden en hoe men de stede Weesp best vesten mach. Op St. Catrijnen dach xiij^{c}xxxvij (?). (Als voren.)

1391, St. Elisabeth. Een brief, daer bij GIJSBERT VAN NYENRODE, ridder, verleyt Gijsbert Dorlant, sijn bastaert soon, een halve hoeve lants in Langeraeck. Op St. Elysabet dach mccc xcj. (Als voren.)

1391 (1392), St. Elizabeth. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, verleidt zijn jongeren zoon Jan van Nyenrode met het huis te Velsen en toebehooren, 2 hoeven lands in Kamerik, eene hoeve lands in Portengen (Bertangen), waarop Jan van

Zuidsloot woont, eene halve hoeve aldaar, welke Dirk van der Mije in gebruik heeft, en 4 m. l. bij Maarssen op 't Slijk, alles leenroerig aan de grafelijkheid van Holland.

Deze verleiding werd bekrachtigd door hertog Albrecht op den 19 Nov. 1391 (1392) en op nieuw, na den dood van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, op den 31 Jan. 1397 (1398). (Gecollationeerde afschriften).

1393 (1394), St. Mathijs. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, belooft zijn regt op de helft der heerlijkheid van Waterland niet verder te zullen doen gelden, tenzij hertog Albrecht of zijne nakomelingen het gruit- en hopgeld binnen Haarlem, waarmede hij was verleid, zouden lossen, en scheldt aan den Hertog, onder bepaalde voorwaarde, alle schulden kwijt, welke hij op dezen mogt hebben te eisschen.

Ick GHIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, doen condt allen luyden, dat mijn lieve genadige heer, hartoighe Aelbrecht van Beijeren, grave van Henegouwen, van Hollant, van Seelant ende heer van Vrieslant, sijn genade tot mijwaert gekeert heeft ende voor halff die heerlickheede, lande ende goede van Waterlant, die mit recht aen mij bestorven es bij dode vrouwe Catherijne, vrouwe van Waterlant, des ick een recht lienvolger was nae inhouden mijne brieven ende hantvesten, — die lossinge vander gruten en hopgelt van Haerlem gegeven heeft, die verset staet aen handen van Willems van Cronenburch voor ses duysent ouder schilden, die voort van him te lien te houden ter tijt toe dat hij mij off mijnen nacomelingen een dach geleyt ende mij recht gedaen heeft mit sijnen hogen mannen, alsmen van lien recht schuldich es te doen nae inhouden mijnre brieven ende hantvesten voors. ende hier nagescreven staen.

Volgt de brief, waarbij graaf Floris V. van Holland aan Jan Persijn de heerlijkheid van de Lier en Souteveen in erfleen geeft, niet te versterven binnen achterzusterskind, en zulks in ruiling met de helft der heerlijkheid van Waterland, waarvan de wederhelft door Nicolaas Persijn, zoon van Johan voornoemd, en

diens erfgenamen van graaf Floris en diens erfgenamen in onversterfelijk erfleen zal gehouden worden. 1282, *Junij* 28 [1]).

Waerom ick gelooft hebbe ende gelove mit desen brieve, dat ick mitten voors. brieve vp mijnen lieven heer voors. ende up sijn nacomelingen nimmermeer recht spreecken noch claghen en sal, ten waer dat mijn lieve heer voors. off sijn nacomelingen die voors. gruyte- ende hopgelt lossen off doen lossenen voor die somme van ses duysent ouder schilden voors. Voort soe schelde ick quijt mijnen lieven heer voors. alle schulde, oick van coste ende van schade, die hij mij off mijnen voorvorderen schuldich aff mach wesen, hoe dat ick die bewijsen mochte mit sijnen off mit sijnen voorvorderen brieve off mit bescheyden reeckeningen; ten waere dat saecke, dat mijn lieve heer voors. vanden voors. goede van Waterlant recht dede, ende mij dat bij vonnisse van sijnen hogen mannen ontwijst worden, ende ick 't verbrue (verbeurde), soe soude dese quijtscheldinge te nyete wesen, ende ick soude blijven up mijn maninge vande schulden voors. In oirconde desen brieff besegelt mit mijnen segele. Gegeven up sinte Mathijs dach apostel a° xciij na den lope des hooffs van Hollant. (Afschrift uit een oud register van Holland.)

Zonder dagteckening. GIJSBERT VAN NYENRODE verleidt Klaas de Hollander met 2 m. l. in Teckop. Getuigen, Gijsbert Cruusberch, broeder, en Gijsbert Dorlant, zoon van den voornoemden GIJSBERT VAN NYENRODE. (Leenb. van Nyenr.)

Zonder. dagt. De heer van Nyenrode verleidt Dirk Jansz. van Duven met 10 ℔ Holl. uit den herfstscheut op Soutenveen en uit de hofhuur in de Lier, gelijk de brief inhoudt, dien men heeft van den heer van Waterland. Getuigen, Gijsbert Cruusberch, Splinter bastaard van Nyenrode en Jan bastaard van Nyenrode. (Als voren.)

Zonder dagt. GIJSBERT VAN NYENRODE, ridder, verleidt Gerrit, Splinter, Hendrik en Wouter van Eemskerk, gebroe-

1) Zie van Mieris, I. 424.

ders, met eene hoeve lands in Maasland, geheeten *die Berchhoeve*, 4 m. l. in de Lier en 5 m. l. te Naaldwijk, aan de helft van welke goederen hunne moeder Dirk Philips, dochter van den voornoemden GIJSBRECHT VAN NYENRODE, haren lijftogt zal hebben. Getuigen, Loef van Ruweel en Gijsbert Cruusberchz. (Als voren.)

1396, St. Martijns avond. OTTO VAN NYENRODE, schildknaap, zoon van den ridder GIJSBERT VAN N., verleidt Beer Mombaar, zijnen zwager, met een morgen lands in Breukelen. Getuigen, Gijsbert Kruysberghen of Kruysborch zoon, Hendrik Sluter en anderen. (Als voren.)

1398, woensdag na St. Bartholomeus. OTTO VAN NYENRODE, schildknaap, beleent Willem, Dirk Ledigen zoon, met een uiterdijk en tienden, gelegen te Loenen en genaamd *de Wiel*. Getuigen o. a. Jan van Rossum. (Als voren.)

1398, St. Ambrosius. Een brief, daer bij Hugo van Loenresloot als voocht en mombaer van Elsabeen, heeren Splinters dochter van Nyenroode (Loendersloot), bekent ontvangen te hebben van Jan van Nyenrode, ridder, achttien goede, oude, gulden, vranckrijckse schilden, voor 2 jaaren pacht vande huyse te Guntersteyn en 7 morgen lants, daer dat huys op staet. Gedaen in den jare xiiiexcviii op St. Ambrosius dach. (Inv. Alk)

1404, zond. na Bartholomeus dag. OTTO VAN NYENRODE, ridder, verleidt Wernaar van den Vliet, zoon van Dirk van der Goude, met goederen, aan dezen gekomen bij doode van Jan van Linschoten, diens broeder. Getuigen, Jan van Rossum, Gijsbert Chruusberchs zoon en Gijsbert van den Vliet. (Leenb. van Nyenrode.)

Zonder dagteekening. OTTO VAN NYENRODE, ridder, beleent Beatrix, dochter van Reinaar Roelofsz., bij opdragt van Willem Zuermont van Hinderstein, zoon van GIJSBERT VAN NYENRODE, met de helft van 10 m. l. te Breukelerwaard. Getuigen o. a. Hendrik bastaard van Nyenrode en Arend van der Anster. (Als voren.)

1409, dingsd. na Maria Lichtmis. Een brief van Wouter

van Mynden en van Ruweel, ridder, daerbij verklaert, dat hem is opgedragen door Mechele, Jans wijf van de Weteringe, Ermbrecht Pellecussens dr., 't goet tot Schelborch met sijn toebehooren, welcke hij wederom verleent aen Jan van Nyenroode GIJSBERTSZ., die GIJSBERT hadde bij MARGRIETE VAN RIJN, Hendriks dr., gedaen ten overstaan van Herberen van Pallaes ende Willem Clutinck, a° xiiij^{c}xix (?), des dinghdach na onser Vrouwen dach te Lichtmisse. (Inv. Alk.)

1410, Jan. 19. Een brief, daer OTTO VAN NYENROODE vergunt de gemene buere tot Velsen sijn capellen, die hij heeft inde kercken aldaer, te gebruycke totter kerck behoeff en oerbaer. Gedaen den 19 Jan. xiiij^{c}x. (Als voren.)

1411, Vrouwen avond visitatio. Splinter bastaard van Nyenrode geeft in huurweer aan Boudewijn van Sweeten eene hofstede met 5 m. l., gelegen op de Vecht en vroeger aan Loef van der Enge toebehoorende, welke hofstede door Splinter te leen gehouden wordt van zijn broeder OTTO VAN NYENRODE. *Hendrik*, *Johan*, *Klaas* en *Gijsbrecht* bastaarden van Nyenrode en broeders van *Splinter* voornoemd. (Afschrift.)

1411, dond. na St Victor. Margaretha van Velsen [1]), weduwe van den ridder Johan van Nyenrode, draagt over ten behoeve van haar zoon Gijsbrecht van Nyenrode al hare goederen, gelegen te Bunnik, in de geregten van den bisschop van Utrecht en Jan van Renesse, ten overstaan van schout, landgenooten en buren van Bunnik, des Bisschops geregt. (Gecoll. afschrift).

1411 (1412), Mariae assumptio. Een brief van hartoch Willem, daer bij, door overgifte van OTTO VAN NYENROODE, verlijt wort YDA VAN BIJLANT, Dircks dochter, wijf van JAN VAN NYENROODE, met goederen van de Lier en Souteveen, die bij haer aflijvich(heid) door JAN VAN NYENROODE voorschreven ofte sijne erven mogen gelost werden met drie duysent overlantsche rijnsche guldens, die haer vader Dirck van Bijlant

1) Margaretha van Minden, vrouwe van Velsen.

haer hadde mede gegeven. In den Hage op onser liever Vrouwen dach assumptio xiiijcxj. (Inv. Alk.)

1420, Mei 30. Johan, palsgraaf op den Rijn, hertog in Beijeren, zoon van Henegouwen, Holland en Zeeland enz., beveelt aan JAN VAN NYENRODE, zijnen baljuw en rentmeester van Muiden, Weesp, Naarden en Gooiland, om de goederen zijner vijanden, in diens bedrijf gelegen, te verkoopen.

Copia copiae.

Johan, bijder genaden Gods Palensgraue opten Rijn, hertoge jn Beyeren, zoon van Heneg., van Hollant ende van Zeelant etc., ontbieden ende beuelen v mit desen brieue, JAN VAN NYENROEDE, onsen baliu ende rentmeester van Muyden, van Weesp, van Naerden ende van Gooilant, dat ghij alle onse vianden goede, die onder v jn uwe bedriue leggen off zijn, het zij geestlick off weerlick, van onsen wegen vercoept ende tot gereden gelde maeckt ende daer den orbaer aen doet tot onsen behoeff, gelijck jn anderen onsen goeden, ende des nyemant en verlaet noch en verdraecht, alsoe lieff als wij v zijn. In oirkonde desen brieue ende onse signet hier op gedruct. Ghescreuen ter Goude xxx dage jn Meye jnt jaer ons Heeren dusent vierhondert ende twyntich. (Myt een root segelken op gedrukt.)

1421, Junij 5. Johan, palsgraaf op den Rijn, hertog in Beijeren, zoon van Hen., Holl., Zeel. enz., geeft aan Splinter van Nyenrode, ten huwelijk met zijne natuurlijke dochter *Jan*, 8 m. l. aan het westeinde van Bindelmeer, geheeten Jans land van der Haer, en 200 Fransche kroonen, jaarlijks te heffen uit ruim 432 Amstel-morgen lands, genaamd de Horenbroek, de Nyenbroek en de Oude broek. (Afschrift.)

1421, Junij 7. Een brief van Jan, heer van Egmont en IJsselsteyn, Willem, broeder t' Egmont, ridder, en Gerrit van Heemskerck, heer tot Oosthuysen, daer mede sij haer stellen borgen voor de duwarye, die Splinter van Nyenroode maeckt aen sijn huysvrouw Johanna van Beyeren, b. dochter van hartoch Johan. Gedaen op vij Junij a° xiiijcxxj. (Inv. Alk.)

1422, Nov. 2. Johan van Beijeren enz. verleidt JAN VAN NYENRODE met alzulke goederen als hij van de grafelijkheid van Holland schuldig is te houden. Getuigen, Hendrik van Wassenaar, Dirk van Maarssen en Jan van Commengys. (Leenb. van Nyenrode.)

1422, dond. na St. Remigius. JAN VAN NYENRODE verleidt 7 hond lands gelegen op die Loosdrecht. Getuigen, Gijsbert van den Vliet en Peter Clotinc. (Als voren.)

1424, St. Agnieten avond. JOHAN VAN NYENRODE beveelt aan het geregt en de waarslieden van Muiden, Naarden, Weesp en Gooiland, om zijnen broeder Splinter van Nyenrode als hun baljuw te ontvangen.

Copie.

JOHAN VAN NYENRODE, bailliu van Muden, Naerden, Weesp en van Goylant, laet jou weeten, gerecht ende wairsluyden van Muden, Naerden, Weesp ende van Goylant, hoe dat jck ouerdraghen bin myt Splynter van Nyenroede, mijnen broeder, vander baliouschap voors., alsoe dat jck aen jou begheer, dat ghij mijnen broeder voors. ontfaet ende eedet voor een bailliu, want hij mij op dese tijt voldaen heeft, alsoe dattet mij wel te wille is. In kennisse deser waerheyt, soe hebbe jck JOHAN VAN NYENRODE voors. mijnen zegel hier vp gedruckt jnt jaer ons Heeren duysent vier hondert xxiiij vp sincte Agnieten auont. (Myt een vpgedruckt geroen segelken, van onder weynich affgebroken). Onder stont gescreuen: Gecollationeert jegens sijn originael als voors., met een groen segelken besegelt ende accordeert bij mij ondergeteyckent: Jacobs.

Zonder dagteekening. Johan van Beijeren, zoon van Hen., Holl., Zeel. enz., beveelt aan zijnen baljuw van Gooiland, JOHAN VAN NYENRODE, of Splinter, diens broeder, om aan de abdisse van Elten jaarlijks hare renten uit Gooiland te betalen.

Hertoge Johan van Beyeren, soon van Heneg., van Hollant, van Zeelant etc.

Bailiu, onse lieue ende geminde in Gode, die abdisse van

Elten, heeft ons gescreuen ende te kennen gegeuen, hoe dat zij vuyt onse lande van Goylandt heeft aen jaerlickxe pensien, dair onsen voirvaderen ende wij dat landt van Nairden ende Goylandt tot desen dage toe mede beseten hebben, xxv ℔ trichtscher penningen, die wij meynden, dat van jaire te jare betailt geweest hadden, somen voortijts te doen plach; twelck niet geschiet en is, dat ons zeer vreemde heeft, want wij tot grooten stercken verbande dair aff staen, in zwaere peene van banne ende van verbuernisse des landts, zoe die oude brieuen dair aff inhouden, dair wij onsen getrouwen Reyner Zwan vuytscrijft aff gesent hebben, dieze v waill toenen zall; ende want wij tot sulcken laste niet staen en willen, soe ontbieden wij v ende beuelen mit ernste, dat ghij der abdissen voorn. off horen geweerden boode, die v quitancie van hoir brenge, jairlicx wtreyckt ende betaelt die renten voors., sonder meer geboite van ons te verbeyden, ende vanden achterstall myt hoer off myt horen gemechtichden vrienden also ouerdraecht ende vernoecht, dat wij in geenen voorderen laste noch versuymenisse dair bij en vallen, ende des niet en laet, alzoe lieff als wij v sijn. God zij myt v. Gescr. jnden Hage den derden dach in Februario. Supscriptie vanden selffden brieue: Onsen bailiu van Goylant JOHAN VAN NYENROODE, off Splinter, zijnen broeder.

Zonder dagteekening. Gijsbrecht van Nyenrode schrijft aan zijn broeder Splinter van Nyenrode, baljuw van Muiden, Weesp en Gooiland, over het aanhouden van goederen van Utrechtsche burgers en kooplieden te Muiden.

Lieue brueder, ick heb verstaen, dat ghij der burger ende cooplude goede getueft hebt tot Muden voor die stadt van Vtrecht ondanckelicke nempt, oeck hebbe ick gesien uwe andtwoort hem gesent, dair ghij slutende inne scriuet van dagen te houden, wair op ick vrindelijcke bidde, dat ghij, lieue brueder, die besettinge tot dese tijt, voor nutscap der lande ende omme mijnre beede wille, off laeten wilt, ende dan eenen dach ramen dair bij te comen, want v die stadt van Vtrecht node gepant te houe comen sall; ende dit duncket mij dat beste wezen, want

ick mede verstae, dat nu op zinte Lucas dach opter Putkwp een ander dach uaert tusschen mijnen gen. heer van Beyeren ende der stad wezen sal, dair ghij dan oeck comen moecht ende uwe sake openen, ende mij hier aff uwe andtwoorde scrijuen laeten bij bode des brieffs. God zij myt v. Gegeuen des sonnedages nae sinte Victoers dach tot Vtrecht onder mijnen segel. Onder gescreuen: Ghijsbrecht van Nyenroede, uwe broeder. Supscriptie vanden selffden briefue: Mijnen lieuen broeder Splynter van Nyenroede, balliu van Muden, van Wezep ende van Goylandt.

Gecollacioneert jegens zijn origenael, onderscr. als voirn ende alst scheen mit groenen wasch toegesegelt geweest te zijn, bevonden taccorderen bij mij: Jacobs.

Zonder dagteekening. JOHAN VAN NYENRODE schrijft aan zijn broeder Splinter van Nyenrode, baljuw van Gooiland, over het voldoen van 50 schilden aan den heer van Egmond en Willem van Egmond.

Weet, lieue ende geminde brueder, als vanden vijftych scylden van Rusgen, dat mijn heer van Egmont ende heer Willem van Egmont scerpe brieuen off senden; ende, leue brueder, ast dat ghijer ander geenen raet in en weet, daen icxe hen geuen moet, soe ontbiet Rusgen ende bidt hem, dat hij wacht tent sinte Victoer, ic selse hem dan geuen; ende hier sende ic v die brieue, die mijn heer van (Egmont) ende her Willem mij gesent hebben. Hier in doet, als mijn oerbaer best js. God si myt v. Ende ontbiet Rusgen bij v ende nemt den dach, als ghij lancxst muecht, want ic mijn heer van Egmont off heer Willems ongunst niet hebben en will om vijftich schilde; ende Rutger sel kurt bij v komen, daer ontbietet mij weder bij, wat tijt ic hem tgelt gheuen sell. Onder gescreuen: Jan van Nyenroede. Supscriptie vanden selffden brieue: Splynter van Nyenroede, mijnen lieuen brueder, balyv van Goylant.

Gecollacionert jegens zijn origenalen, onderscr. als bouen ende alst scheen mit groen wasche toegesegelt geweest tzijne, ende accordert daer mede bij mij: Jacobs.

Zonder dagteekening. Eigenhandige brief van JOHAN VAN NYENRODE aan zijn broeder Splinter van Nyenrode over verschillende zaken.

Lyeue broeder. V ghenoeghet te weten, als dat jc uwen bryef ontfanghen ende verstaen heb, daer ghy my in scrijft dat Hûghe Henrych soen doet js, ende dat ghy dye kysten ende bryeûen ende boecken besyen hebt, ende een del ghelts vander bede, met meer woerden in uwen bryeuen begrepen: daer jc v of weten laet, dat jc Hughen jn ghenen bryeuen ghelt schuldych en byn dan xx cronen van her Gheryt weghen van Eemskerc, ende dye en weet jc nyet waer betaelt sijn dan nyet, want ghy waerter by te Nyenrode yn dye camer, daer jc hem betaelde doe hy my ghelt vander bede gaf. Voert dat ghelt dat ghy hebt vander bede, dat houût also veer als ghy cûnt, want her Gheryt dye mactet met vorwaerden tot Gorcom, dat die bede half en half boren soûden tûssen den bysdomer ende my, daer om sprecht den heer van Egmonde ende v vryende dat ghy dye een helft vander bede houût, ghelijch my toe gheseyt ys. Voert den ghenen dye jc daer scûldych byn, dye en gheûet gheen ghelt, want daer sijn lûttel bryeûen daer en js op betaelt, mer als jc, of Got wylt, thûûs coem, so wyl jc hem wael betalen. Voert serijfdy my, dat jc wael (eennen) enen clerck behoede (behoefde) dye Hûghen dynghen ende dye mijn verclaerden; dat en weet jc nyet hoe men dat doen sal, jc en waerder by, wanter nyement of tsegghen en weet; mer hebdy eennen klerck te doen, dye (dye) neemt by v byden vryenden dye ghy meent dat daer nvt to js, ende wes ghy dan rekenen cont ende effenen cont, dat doet, daer ghy of tseghen weet; mer jc meyn dat ghy daer nyet of en weet wat betaelt js of nyet. Voert syet wes Hûghe after ghelaten heûet, dat ghy des seker sijt wens wy gherekent hebben ende onse stucken gheslecht hebben, want jc meyn dat my noch ghenoech ontbrecht aen Hûghen nader lester rekenynghe daer ghy by waert; wat jc hem doe scûldych bleef, dat hout mijn rekenyn, ende daer was dye renten van abcoûer mercht noch te boren, ende sent

en heb jc gheen ghelt gheboert van hem dan om trynt l. lychter cronen; wat hy sent gheboert heuet, daer mody ma rekenen, en ghy syet wael in den boeken hoe langhe dat onghherekent ys; ende syet dat ghy v vryende so sprect, dat v dye bede nyet an dranghen en wart; ende wes afterstal van bede of van renten, dat ghy dat in wijnt, ende dat ghelt van den heer van Egmonde, dat cryghet als ghy eerst cont, ende wes ghelt dat ghy cryghet, dat houdt samen, want jc v anders scryûe; anders dan screef Ghysebrecht, onze broeder, om l of om lx cronen, dye sent hem, dye sal hy my senden. Woert, broeder, callen sy yet op my in mijns heren hof, dat heeft my vremde: want jc soude ontset hebben gheûorden, ghelijch dye van Leyden worden, want mijn heer en hadde van Leyden nyet ghetoghen ende hadde Nyenrode ontset, ende jc en conde dye stat ende dat stycht alleen nyet wynnen met Nyenrode. Woert hadde Hûghe weel bryeuen ende qûyttansyen van ghelde dat hy van mijnre weghen betaelt hadde, sonderlynghe van her Gheryt weel quyttansyen, daer syet emmer om en hyer in doet al jc v toe ghetroûwe, ende bewaert dat v nyet ghestoellen en waert ende bij v gheen verswm en come. Got sy myt v.

(*get.*) Jan van Nyenrode.

Opschrift. Mijnen lyeuen ghemynden broeder Splynter van Nyenrode.

Zonder dagteekening. IDE VAN BIJLAND, vrouwe van Nyenrode, schrijft aan haar schoonbroeder Splinter van Nyenrode, baljuw van Weesp, Muiden, Naarden en Gooilant, over het wegvoeren van beesten aan die van Breukelerveen.

Copie.

Lieue ende zeer geminde brueder. V genoege te weeten, hoe dat die van Broekele veen bij mij geweest hebben ende hebben mij gecroent, dat hen hoer beesten genomen zijn van Ghijse Lubbert zoen myt zijnre partyen, dair mij zeer vreemde toe js, want Herman Cupers zoen bij v geweest heeft ende myt v gesproeken heeft alst van een verdinck van Broekeleveen ende van Maersenveen, daer Hermen myt v ouerdragen

js alse van eenre somme van gelde die de van Maersenveen ende van Broeckeleveen gheuen souden, daer zij myt v eens zijn van desen verdinc, alse wij van Herman verstaen hebben, alse verre alse die van Maersenveen ende van Broekeleveen vanden hertoch van Gelre een betoen brengen, dattet hem genoecht alse van desen verdinc. Lieue geminde broeder, wes ic v vrindelijcke bidde, dat ghij dat goedt dat die van Broekeleveen genomen js off dat gelt dat dair of genomen js, aen v wilt slaen tot der tijt toe dat die andtwoorde vanden hertoege van Gelre gecomen js, wanttet Jans ondersaeten zijn ende zij niet verrasschet ende duchten. Ende, lieue geminde brueder, hier wilt jn doen, alse ick volcomelicken v toe betrouwe, Godt zij myt v. Gescreuen tot Nyenroede vp onser vrouwen avent Assumptio. Onder gescreuen: Yde van Bijlant joncfr. van Nyenrode. Supscriptie vanden selffden: Splynter van Nyenroeden, balliu van Weespe, van Muden, van Naerden ende van Goylandt, mijnen lieuen ende zeer ghemynden brueder.

Gecollacionert jegens zijn origenael, onder ende opgescr. als voern, oic alst scheen mit groenen wasche besegelt, ende accordert bij mij: Jacobs.

Zonder dagteekening. Adolf, bisschop van Utrecht, schrijft aan JOHAN en Splinter van Nyenrode, gebroeders, in het belang van die van Amsterdam.

Adolff, bisschop tUtrecht. Lieue vrienden, tot versoecke der van Amstelredam doen wij scrijuen aen Frederyck Willemsz., schoute tot Broeckel, nae jnhout der copie hier jnne geleecht, ende, om vriende beede wille, daer ons vriendelicke mede bewaert is, ende om te schutten verdriet ende laste die daer aff mochte comen, bidden wij v mit vrindelicker begeerten, dat ghij mitten besten onderseggen ende onderwijsen willen Frederick voors. off Jelys, dien de sake principalicken aenroert, te geschien nae desen seluen onsen scrijuen, wantet ons alsoe redelijck dunct te wesen; ende ghij sullen ons denckelick daer aen doen. God sij met v. Gegeuen tot Bruessel des woonsdaghes vp sant Mathyas daghe apostoli. Subscriptie vanden seluen

brieue: Onsen lieuen vrunden Johan ende Splinter van Nyenrode, gebroederen, ende elcken bijsonder. Onder stont gescreuen: Gecollationeert jeghens sijn originale, alst scheen gesegelt geweest te zijn mit roden wasse, ende beuonden taccorderen bij mij ondergeteyckent: Jacobs.

1426, St. Lambrecht. Getuigenis van twee leenmannen des stichts van Utrecht, omtrent de leenverheffing der hofstede ten Poel te Breukelen door Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen.

Wij Claes van Oestrum ende Lambert van Sulen, alse mannen des gestichts van Vuytrecht, doen condt allen luyden, dat ons kenlick is, dat Ghijsbrecht van Nyenrode van Velsen vp huden daten des brieffs geweest heeft buyten de gildepoort bij Vuytrecht, om te trecken bij onsen heer van Vuytrecht ende aen hem te versoecken seuen morghen lants mitter hoffstede te Poel, alsoe alse die geleghen sijn tot Broecklede bijder kerck ende hij te leene hout vanden gestichte van Vuytrecht; ende want Ghijsbrecht voors. van ancxt weghen sijns lijffs ende sijns goets nyet vorder reysen en dorste, soe begeerde hij aen ons, dat wij met hem gaen wouden voer die Rode doer ten Doem tUtrecht, dat wij om sijnre bede wille deden. Ende aldaer soe versocht Ghijsbrecht van Nyenrode voors. rechtevoort dese seuen morghen lants mit der hoffstede ten Poel voors. ende was daar ouerbodich mit sijnre huldinge ende al te doen dat hij van rechts weghen daer off schuldich was te doen. Des hij oirconde ende tuych daer off aen ons begeerde; ende want wij hier ouer ende aen geweest hebben alse manne voors., daer dit geschiede, gelijck hier voor bescreuen staet, soe hebben wij onse segel aen desen brieff gehanghen teenen oirconde. Gegeuen jnt jaer ons Heeren MCCCC XXVJ vp sincte Lambrechts dach. (Afschrift.)

1427, Januarij 2. Splinter van Nyenrode, baljuw van Naarden, Muiden, Weesp en Gooiland, doet eene banscheiding tusschen Hilversum en Larenkerspel.

Splinter van Nyenrode, bailliu van Naarden, Muyden, Weesp ende Goyland, doen kond en te weeten allen goeden luyden,

dat ik, bij beveele mijns liefs genadighste heere hertoge Johan van Beyeren, een banscheydinge gedaen en gedragt hebbe met het kerspel en gerecht van Hilversum en van de gerechte van Larekerspel na uytwijsinge der bezegelde handvesten, die zij daer aff hebben, ingaende van die huysinge die nu in die Vuurs betimmert staan voort op Kaarbergen, gelegen tusschen Larekerk ende Hilversum, daer af voort op Aartgesbergh gelegen op Lange heulle, daer af voort op Wegelsbergh, gelegen tusschen Naarden en Hilversumer zand, daer af voort op Cruysbergen ende daer aan den Gesticht. In kennisse der waerheyd, zoo hebbe ik Splinter voors., bailliu, mijn zegel hier aan gehangen in 't jaar ons Heeren duysent vierhondert seuen en twintigh, twee dagen in Januario. (Hebbende onder uythangen een zegel in groene wassche aan een dubbele francijne staart). (Privilegiën van Hilversum MS.)

1429, Mei 22. Jan van Mynden, kanonnik van den Dom te Utrecht, kwijt zijnen neef Gijsbrecht van Nyenrode voor het aandeel in een leen, dat zij te zamen liggende hebben in het geregt van Korthoef. (Afschrift.)

1430, St. Benedictus. Melis van Mynden en Ruweel, schildknaap, kwijt zijnen neef Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen van alzulk maaggeld, als hem geboren mogt te gelden, roerende van de twee doodslagen, die Melis in de Loosdrecht gedaan heeft aan Jan Pietersz. en Klaas Simonsz., en scheldt hem daarbij kwijt al het regt en toezeggen, dat Melis mogt hebben aan het Dorsscher veen te Cortehoeve. (Afschrift.)

1430, Nov. 2. Jacoba van Beijeren enz. verleidt JAN VAN NYENRODE, bij opdragt van diens vader OTTO VAN NYENRODE, met het huis te Nyenrode en anders alzulke heerlijkheden, tienden, renten en goederen, als OTTO van de grafelijkheid van Holland tot dusver in leen gehouden heeft, behoudens den vader de lijftogt aan het voorzegde huis van Nyenrode. Getuigen, Jan van Vianen, Everard bastaard van Holland, ridders, en Floris van Kijfhoek. (Afschrift.)

1432, Maart 12. JOHAN VAN NYENRODE beleent, bij op-

dragt van zijn oom Hendrik bastaard van Nyenrode, zijnen broeder Gijsbert van Nyenrode met 20 m. l. in het ambacht van Niemandsvriend. Getuigen o. a. Splinter Uten Enge en Gerrit van Baerne. (Leenb. van Nyenrode.)

1433, Sept. 9. Een brief, beginnende: Philips etc., daer in verklaert wort, dat gecome sijn Gijsbert, Wouter en Gerrit van Rijn, die opdracht doen te behoeve van Splinter van Nyenroode van vj margen lants, geheten Paulus Weyde, gelegen bijt Reygersbosch ind ban van Byndelmeer, welcke hartoch Philips voornoemt weder verlijt op Splinter voornoemt, te verheerwaerden met een paer witte hanschoenen, ten overstaen van Floris van den Abele, Willem van Naeldwijck en Boudijn van Swieten. Gedaen ix September xiiij^{c}xxxiij. (Inv. Alk.)

1434. Philips hertog van Bourgondie enz. verleidt Splinter van Nyenrode, bij opdragt van Hendrik van Heussen [1]), met twee stukken lands, gelegen bij Ouder Amstel en welke Hendrik bastaard van Nyenrode levenslang in pacht heeft. Getuigen, de heeren van IJsselstein en Wassenaar, Willem van Naaldwijk en Jan van der Mije. (Afschrift.)

1434, Jan. 30. Philips, hertog van Bourgondie enz., verleidt Splinter van Nyenrode, bij opdragt van Jacob Oestgen, met een toren, huizinge en hofstede, gelegen in Gooiland [2]), leenroerig aan de grafelijkheid van Holland. Getuigen, Floris van den Abeele, Gerrit van Poelgeest, ridder, Boudewijn van Zwieten, Godschalk Oom, knapen. (Afschrift.)

1334, April 8. JAN VAN NYENRODE verleidt Klaas en Dorlant, gebroeders, bastaarden van Nyenrode, zijne ooms, met alzulke landen en erven, leenroerig aan de hofstede van

---

1) Deze goederen waren op den 28 April 1433 door hertog Philips aan Hendrik van Heussen verleend »om veel diensten wille die hij ons mit anderen onsen luyden van wapenen in onsen reysen dickwil gedaen heeft."

2) Met deze goederen was Jacob Oostgen vroeger door hertog Jan van Beijeren, elect van Luik, beleend bij opdragt der erfgenamen van Hendrik van Snellenburg. (Inv. Alk.)

Nyenrode en gelegen te Niemandsvriend, als hun aangestorven mogen zijn van Jan en jongen Jan, hunne broeders, en Gijskijn, hunne zuster. Getuigen, Joost van Rietvelt, Beernd van den Ouden Gheyne en Splinter van den Zijl. (Leenb. van Nyenrode.)

1434, April 8. JAN VAN NYENRODE verleidt zijnen oom Hendrik bastaard van Nyenrode, na doode van Jan en jongen Jan, diens broeders, en van Gijskijn, diens zuster, met een regt vierendeel lands gelegen te Niemandsvriend. Getuigen als voren. (Als voren.)

1434, April 8. JAN VAN NYENRODE verleidt zijne bastaardmoeije Trijsaan van Obbueren, na doode van ouden Jan en jongen Jan, hare broeders, en van Gijsgen, hare zuster, met een regt vierendeel lands gelegen te Niemandsvriend. Getuigen als voren. (Als voren).

Zonder dagt. JAN VAN NYENRODE beleent eenig land, gelegen op Bertengerveld. Getuigen o. a. Arend van Obbueren en Hendrik bastaard van Nyenrode. (Als voren.)

Zonder dagt. JAN VAN NYENRODE verleidt zijne bastaardmoeije Trijsaan van Obbueren, na doode van Hendrik, ouden Jan en jongen Jan, hare broeders, en van Gijskijn, hare zuster, met 10 m. l. te Niemandsvriend. Getuigen o. a. Joost van Rietveld en Peter Uten Hamme. (Als voren.)

Zonder dagt. JAN VAN NYENRODE verleidt zijnen neef, Gijsbert van Obbueren [1]) met 10 m. l. te Niemandsvriend. Getuigen, Joost van Rietveld en Hendrik Borre die Ridder. (Als voren.)

Zonder dagt. JAN VAN NYENRODE verleidt Gijsbert Gijsberts dr. van Snijdlaer, de kamer met de hofstede, daar Arend van Obbueren op plagt te wonen en nu ter tijd Alijd Gijsberts weduwe van Snijdlaer met hare kinderen op woont, staande voor de kerk te Breukelen. (Als voren.)

---

1) In het jaar 1479 werd weder een Arend van Obburen door den toenmaligen heer van Nyenrode met deze landen verleid.

1436. JAN VAN NYENRODE verleidt zijnen neef Gijsbert van Nyenrode van Velsen met 1° het huis te Velsen, de daartoe behoorende erven en heerlijkheden en de daar omgelegen tienden; 2° 7 kroonen jaarlijks, gelegen over in Waterland; 3° 40 m. l. te Kamerik; 4° 1½ hoeve lands in Bertengen. Getuigen, Jan Zwedersz. van Ruweel en Jacob Klaas Schroedersz. (Als voren.)

Zonder dagt. Gijsbert van Nyenrode van Velsen maakt aan zijne echtgenoote Geertruid, dr. van Frederik Uten Hamme, den lijftogt aan het huis te Velsen. (Afschrift.)

1438 (1439), Maart 26. Philips hertog van Bourgondie enz. verleidt JAN VAN NYENRODE met alzulke goederen, als hij van de grafelijkheid van Holland houdt, met voorwaarden dat de helft der ambachten van de Lier en Souteveen erven zullen op zijnen zoon Jan van Nyenrode, behoudens aan IDE VAN BIJLAND, diens moeder, de lijftogt aan deze goederen. Gegeven te 's Hage. Getuigen, IJsselstein, Naaldwijk, Zwieten, Mije. (Afschrift.)

1438 (1439), Maart 26. Dezelfde bekrachtigt den lijftogt aan de mindere helft van half de ambachten van de Lier en Souteveen, vermaakt door JAN VAN NYENRODE aan zijne echtgenoote IDE VAN BIJLAND. (Afschrift.)

1439, April 9. Philips, hertog van Bourgondie, verleidt Splinter van Nyenrode met een stuk lands gelegen bij het Reigerbroek te Bindelmeer, buiten het bosch, genaamd die Oude broek, Nyenbroek en die Hoornebroek, houdende te zamen 200 morgen lands. Gegeven te 's Hage. Getuigen, IJsselstein, Wassenaar, Gent, Vianen. (Afschrift.)

1442, dond. na den Zondag (Jhrl?). Splinter van Nyenrode ontvangt in eeuwige erfpacht van den deken en het kapittel van den Dom te Utrecht 44 m. l. gelegen in den Nesse tusschen de Vecht en de Cromzijtweynde in Dorsscherweerde en daaromtrent 1)? (Afschrift.)

---

1) Deze goederen gaan in 1460, Maart 15, over op Gijsbrecht van

1442, Dec. 14. Hertog Philips van Bourgondie ontheft de goederen van JAN en Splinter van Nyenrode, gebroeders, van het daarop gelegde beslag.

Phs. bijder gratien Goidts hartoighe van Boergongnen, van Lotryck, van Brabant ende van Limburch, graue van Vlaenderen, van Arthoys, van Bourgongnen, Palatijn van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant ende van Namen, marckgraue des Heylighen Rijcxs, heere van Vrieslandt, van Salins ende van Mechelen, doen condt allen luyden. Alsoe wij met onsen anderen brieuen hebben doen becommeren ende aentasten alle sulcke pachten ende renten, als JAN ende Splinter van Nyenrode, gebroederen, binnen onsen lande van Hollant, van Zeelandt off van Vrieslandt hebben ende him verschenen wesen moeghen, ende voort hand daar aen doen slaen van onser weghen, om die te legghen jn onsen oirbaer, ouermits seecker saecken wille, ons daer toe porrende ende begrepen jn onsen brieuen voors.: soe hebben die voors. JAN ende Splinter onsen rade, die wij geordonneert hebben ten saecken onsen lande van Hollant ende van seelant, soe veele gedaen, dat wij hoir pachten ende renten ontlast hebben tot deser tijt, omme him tot heur selffs oirbaer ende proffijt die te laten bueren. Ontbieden daerom ende beuelen allen onsen bailiuwen, schouten, rechten boden ende dienaren ouer all van onsen landt voors. binnen steden ende daer buyten ende elcken bijsonder, dat sij van deser tijt voort heur hande trecke ende houde vanden goede, pachten ende renten JANS ende Splinters voors. ende dien daer mede te laten bewerden ende ommegaen, alst hun gelieft ende sij voortijts gedaen hebben; ende off sij off eenich van hun mits onsen beuele voors. eenige gelde gebeurt hebben, van heuren renten ofte pachten voors., wij willen ende beuelen dien ende elcken bijsonder, dat sij hun die vernoegen ende

---

Nyenrode Splintersz., behoudens aan zijn vader de lijftogt daaraan, en vervolgens op den 11 Januarij 1511 (6 Mei 1518)? op Ernst van Nyenrode Gijsbrechtsz., behoudens aan zijne moeder Geertruid Taets van Amerongen, wed. Gijsbrecht van Nyenrode, de lijftogt daaraan.

daer aff voldoen, soe dat sijs te vreden sijn moeghen ende hun gheen noodt en sij meer daerom te vervolghen, ende dit nyet en laten, alsoe lieue als wij hun sijn, want ons dat alsoe genoecht gedaen te hebben. In oirconde desen brieue ende onse signet hier vp gedruct. Gegeuen vpten xiiij^{en} dach jn Decembrj jnt jaer ons Heeren duysent vier hondert twee ende veertich. Onder stont gescreuen: Bij mijnen heeren den hartoighe, ter relatie vanden heer van Hallain ende d'andere vanden raede van Hollant etc., ende was ondergeteyckent: Vrieso.

1443, Jan. 2. Een brief van Lodewijck van Montfoort, heer van Haserwoude, daer in bekent, dat, alsoo Splinter van Nyenroode, soon van OTTO VAN NYENROODE ridder, hem hadde overgelevert ende geruymt tslot van Muyden en dienst van Goylant, soo belooft hij Splinter voorschreven te betalen vijf en twintich hondert schilden, die Splinter noch gebreecken aen een bewijs van Boudijn van Swieten, tresorier van Hollant. Gedaen den anderen dach in Januario MCCCC XLIIJ. (Inv. Alk.)

1443, vrijd. in Januario. Een brief van Melis van Mijnen en van Ruweel en van Dirck van Swieten, die ontfangen dat slot tot Muyde van Splinter van Nyenroode, met eenige goederen daer bij als inventaris, twelck sij weder hebben overgelevert aen Lodewijck van Montfoort, tot behoef ons genadige heere van Bourgongien en Hollant. Gedaen in den jare ons Heere MCCCC XLIIJ, op den vrijdach in Januario. (Als voren.)

1449, vrijdag na St. Lucie. Gijsbert van Nyenrode, schildknaap, doet afstand van zijn regt aan 8 m. l. te Otterspoorbroek, tot behoef van zijn neef GIJSBERT, zoon van zijn oom JAN VAN NYENRODE. (Afschrift.)

1449, dingsd. na St. Mattheus. JOHAN VAN NYENRODE beleent zijnen neef Splinter van Zijl met 10 m. l. te Niemandsvriend, naast het land van Klaas Turout, b. van Nyenrode, en van Gijsbert Dorlant, b. van Nyenrode. (Leenb. v. Nyenr.)

1451, St. Peter ad Cathedram. JAN VAN NYENRODE beleent zijnen neef Splinter van Zijl, bij opdragt van Philips

Klaasz. van Turnout, bastaard, met 10 m. l. gelegen te Niemandsvriend. Gijsbert Dorlant, bastaard, oom van Philips Klaasz. van Turnout. (Als voren.)

1452, Febr. 10. JAN VAN NYENRODE verleidt zijnen neef Splinter van Zijl met 3½ m. l. te Niemandsvriend in den ban van Alblasserwaard en te Slijdrecht, gemengder voor met al de goederen die Gijsbert Dorlant, b. van Nyenrode, oom van JAN VAN NYENRODE, in leen plagt te houden. Getuige o. a. Willem Jansz. van Loendersloot. (Als voren.)

Zonder dagteekening. JAN VAN NYENRODE verleidt Splinter van Zijl met de hofstede te Nesse, gelegen te Corthoeve, die aan Gijsbert van Zijl plagt toe te behooren; terwijl Splinter van Zijl den lijftogt aan de helft dezer hofstede vermaakt aan zijne echtgenoote, Lijsbet genaamd. Getuigen o. a. Otto van Rossem en Gerrit van Zulen. (Als voren.)

Zonder dagt. JAN VAN NYENRODE verleidt Agnese, wed. van Klaas van Ruven, met zulke huizinge en land, als haar moeder Mechteld, echtgenoote van Willem van Schoten, van wijlen zijn vader plagt te houden, en gelegen is in het kerspel van Haarlem buiten de kruispoort, naast de erven van Huge van Ruven, Mr. Huge van Assendelft en Jacob Zeberge z., en strekkende van de Vreetsloot oostwaarts in de Spaarne. Getuige o. a. Joost van Rietveld. (Als voren.)

1454, daags na o. l. Vr. assumptio. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt 4 blokken tienden te Zweeser Enghen op zijn oom Gijsbert van Nyenrode van Amerongen, die den lijftogt daarvan vermaakt aan zijne echtgenoote Fye van Sinderen, behoudens aan zijn broeder Splinter het derde deel dezer tienden. Getuige o. a. Willem Jansz. van Loenresloot. (Als voren).

1454, St. Lucie. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt Peter Gijsbertsz. met 2 m. l. te Ouder Aa in Hermans geregt van Rijn, behoudens aan Jutte, huisvrouw van Peter Gijsbertsz. en *nicht* van GIJSBRECHT VAN NYENRODE voorn., haar lijftogt daaraan. (Als voren.)

1455, Maart 11. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijnen oom Gijsbrecht van Nyenrode van Amerongen met 20 m. l. te Niemandsvriend, gelijk Hendrik bastaard van Nyenrode, oudoom van G. v. N. v. N., heeft gehouden. Getuigen o. a. Hendrik, bastaard van Nyenrode, neef van G. v. N. v. N. (Als voren.)

1455, Mei 22. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijnen neef Splinter van Zijl met 4½ m. l. te Niemandsvriend in den ban van Slijdrecht, welke door dezen en door Johan van Nyenrode, broeder van GIJSBRECHT VAN NYENRODE voornoemd, met meer goederen, aan Gijsbert Dorlant bastaard van Nyenrode, voor den hof te Nyenrode met regt afgewonnen waren, op voorwaarde dat Splinter afstand zal doen ten behoeve van Jan v. N. van alle overige goederen, welke zij te zamen van Gijsbert Dorlant afgewonnen hadden. (Als voren.)

1455. Junij 3. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijnen neef Gijsbert van Nyenrode van Velsen met 1° het huis te Velsen, 2° 7 kroonen 's jaars gelegen over in Waterland, 3° 40 m. l. te Kamerik, en 4° 1½ hoeven in Bertengen. Getuigen, Wouter van Eemskerk, Willem Jansz. van Loendersloot en anderen. (Als voren.)

1455, Junij 7. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijnen *neef* Splinter van Zijl met 10 m. l. te Niemandsvriend uit het land, dat Philips Klaasz. (*neef* van G. v. N.) van den hof te Nyenrode te leen plagt te houden, na Splinters dood te komen op diens 4 jongste zonen, Hendrik, Gijsbert, ouden Jan en Jan Loenensz. Getuigen, Jan van Nyenrode, broeder van GIJSBRECHT voornoemd, en Klaas van der Mije. (Als voren.)

1455, Junij 11. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijne *nicht* Aleid, Jans dr. van Rossum, echtgenoote van Klaas Jansz., met de helft van 4 m. l. te Breukelen St. Pieters in die zate, daar *Jonge Jan* plagt te wonen, gemengder voor met Otte van Rossum, waarboven naast is geland Deliaan dr. van Otte van Rossum. (Als voren.)

1455, Junij 21. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zij-

nen *neef* Lambert Berntsz. met 2 m. l. in Portengen en 1½ m. l. te Breukelen. Getuigen, Splinter van Zijl en Frederik van de Velde. (Als voren.)

1455, vrijdag na St. Jan baptist. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijnen *neef* Huge van Loenresloot (Maarssen) [1]) met 15 m. l. te Loenen. Klaas en Jan, broeders van Huge voornoemd, en Lijsbet, zijne echtgenoote. (Als voren.)

1455, Julij 6. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt Jan Taets, bij opdragt van diens moeder Dirk Bernt Kreits wed., *nicht* van G. v. N., met 4 m. l. ter Ouder A. (Als voren.)

1455, Julij 7. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt Zijbrand Hovenz. met 4½ h. l. in den Cadijk tusschen den Zwet en den Zwetweg, naast den abt van Egmond en Willem van Naaldwijk, maarschalk van Noord-Holland. Getuigen, Hendrik van Nyenrode, broeder, en Hendrik de bastaard, *neef* van GIJSBRECHT VAN NYENRODE. (Als voren.)

1456, maandag na beloken Paasschen. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijne *nicht* Dirk Philips Wouters dr. van Eemskerk, echtgenoote van Frederik Utenham, met eene halve hoeve lands te Breukelen. Getuigen, Wouter van Eemskerk, Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen en anderen. (Als voren.)

1458, Sept. 19. Een brief, daer bij Splinter van Nyenroode wort beleent thuys te Bolesteyn aen de Vecht, metter hofstede, gelegen int kerspel van Maerssen, ten overstaen van Lubbert van Alendorp en Hendrik van Vliet. Gedaen te Duerstede de 19 dach in September MCCCCLVIIJ. (Inv. Alk.)

1458, Dec. 22. Een brief, daer bij GIJSBERT VAN NYENROODE lijftochtet Gerrit van Rijn en Johanna van Nyenroode, Gerrits wijf, zijne suster, in een hoeve lants, gelegen in Sweesterenge, dat soo lange als een van beyde leven sal, ten overstaen van Dirck van Zuylen van Seventer en Gerrit van Zuy-

1) Jan van Nyenrode verleidde Huge van Maarssen, bij opdragt van Dirk van Maarssen, diens vader, met de boven gemelde 15 m. l., welke Huge den lijftogt daaraan vermaakt aan zijne ouders Dirk van Maarssen en Jutte dr. van Huge van Loendersloot.

len van Blyckenburch. Gedaen 22 December MCCCCLVIIJ. (Als voren.)

1461, Julij 10. GIJSBERT VAN NYENRODE verleidt het derdedeel van 4 blokken tienden te Sweserenge op zijn oom Splinter van Nyenrode, die het opdraagt ten behoeve van zijn zoon Gijsbert. Getuigen o. a. Willem Jansz. van Loenresloot en Jan Taets. (Leenb. van Nyenrode.)

1464, Mei 9. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijnen *neef* Jan, zoon van Hendrik die bastaard, met 10 m. l. te Niemandsvriend. Albert van Egmond, neef van G. V. N., doet hulde voor Jan Hendriksz., nog onmondig. (Als voren.)

1464, Mei 16. Een brief van Albert van Schagen, daer bij belooft, bij afsterven van heer Willem de bastaert van Hollant, ridder, heer van Schagen, sijn vader, tot vermaninge van Gijsbert van Nyenroode van Velsen of Geertruyt, sijn huysvrouw, ofte den houder deser brieuen, Adryana van Nyenroode, sijn (Alberts) lieve huysvrouw, des voorschreve Gijsberts dochter, sal lijftochten hondert Engelsche nobels 's jaers. Gedaen xvj dach in Meye in den jare ons Heeren MCCCCLXIIIJ. (Inv. Alk.)

1467, dingsdag na beloken Paasschen. GIJSBERT VAN NYENRODE beleent zijnen zoon Hendrik den bastaard met 2 hoeven lands in de Achtersloot. Getuigen, Jan van Nyenrode, broeder van GIJSBERT, Ernst van Drakenburg, Jan Wouman en Willem Jansz. van Loenresloot. (Leenb. v. N.)

1468, dingsdag na St. Odulf. GIJSBERT VAN NYENRODE verleidt zijne *nicht* Geertruid, echtgenoote van Vrank en dr. van Jan Zweer, met een boomgaard te Loenen. (Als voren.)

1470, dingsdag na o. l. Vr. Lichtmisse. GIJSBERT VAN NYENRODE verleidt zijnen zoon Hendrik den bastaard, tot behoef van diens echtgenoote Hillegont, dr. van Peter Ruisch, bij opdragt van Dirk Ruisch, Petersz., met de helft van 6 m. l. te Breukelen, 4 m. l. te Nevenaar, 14 h. l. te Breukelen. Getuige o. a. Jan van Nyenrode [1]). (Als voren.)

---

1) Deze goederen werden door Jan van Nyenrode verleid aan Hil-

1470, dond. na St. Bonifaas. Gijsbert van Nyenrode van Velsen draagt, voor hem en zijne echtgenoote Geertruid, over, ten behoeve zijner dochter Adriaan, echtgenoote van Albert van Schagen, ridder, al zijn roerend goed, kleinood, huisraad enz., als hij heeft binnen Utrecht. (Afschrift.)

1470, dond. na Pinksterdag. Dezelfde draagt over als voren eene jaarlijksche rente van 10 Eng. nob. ten laste der kerk van Naarden. Albert van Schagen, zwager van G. v. N. v. N. (Afschrift.)

1471, Maart 15. Een brief, waer bij Alionora van Borselen, vrou van Zuylen, St. Maertensdijck etc., GIJSBERTS wijf VAN NYENROODE, na doot van heer Franck van Borselen, graef van Oostervant, heer van Zuylen etc., haer broeder, verleent wert met daeglijcx gerecht van Zuylen en van Westbroeck ende diversche tiende. En voor Alionora voornoemt heeft gehuldet GIJSBERT VAN NYENROODE, haer man voorschreven, ten overstaen van Johan van Bouchout, Roelof van Bevervoerde, hofmeester, en Gerrit van Zuylen van Blyckenborch. Gedaen tot Uyttrecht int jaer ons Heere MCCCCLXXJ op XV Meert. (Inv. Alk.)

1471, April 10. GIJSBERT VAN NYENRODE, heer van Zuilen en St. Maartensdijk, verleidt Jacob Thomasz. met een kamp lands, gelegen op het Kortrijkerveld. (Leenb. van N.)

1471, Nov. 15. Johan van Nyenrode, baljuw van Gooiland, Arend van Zwieten, ridder, heer van Leijenburg, en Gerrit van Rijn doen, als zeggers, eene uitspraak tusschen Johan van Nyenrode en Gijsbrecht, zijnen broeder, over de erfenis van hunne ouders Splinter van Nyenrode en Janna, dr. van hertog Johan van Beijeren. (Afschrift.)

1472, Junij 13. Een brief, daer bij Johan van Nyenroode Splintersz., na doot sijns vaders, wert beleent metten huysen

---

degont, Wijnouts Dirks zoons echtgenoote, Peter Stroems dr., en vervolgens op jonkvrouw Mechteld, echtgenoote van Peter Ruisch en dr. van Wijnout Dirksz.

geheten Bolesteyn, met de hofstede, gelegen te Maerssen, ten overstaen van Roelof van Bevervoerde en Gerrit van Reyn. Gedaen tot Uyttrecht op xiij Junij MCCCCLXXIJ. (Inv. Alk.)

1472, Oct. 26. GIJSBERT VAN NYENRODE verleidt Ernst van Drakenburg, bij opdragt van Jan van Zwieten, met eene hofstede en 5 m. l., welke aan Loef van den Enge plagt toe te behooren en gelegen is te Breukelen St. Pieters op de Vecht. (Leenb. van Nyenrode.)

1473, Febr. 18. Wouter van Amstel van Minden, schildknaap, verleidt zijnen neef Gijsbert van Nyenrode van Velsen met 10 oude Fransche schilden 's jaars, gaande uit het goed Seelburg in het geregt van Leersum, uit eene hoeve lands in Leersumrebroek en uit 2 akkers in Leersumreweide en de hofstede te Schelborgtiend, voortijds uitgegeven door Wouter van Minden, ridder. Getuigen, Willem Dirksz. van Cronenburg en Jan Taets. Ook met 23 m. l., datum en getuigen als voren. (Afschrift.)

1473, Junij 30. Een brief, daer bij GIJSBERT VAN NYENROODE zijn wijf ALIONORA VAN BORSSELEN lijftocht aende tiende van Sweeserenge, ten ouerstaen van Johan van Bouchout en Johan van Zuylen van Natewisch. Gedaen te Wijck bij Duurstede, den laesten dach in Junio MCCCCLXXIIJ. (I. A.)

1474, Aller Heiligen avond. GIJSBERT VAN NYENRODE, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, verleidt Geertruid, dr. van Gijsebrt Dorlant, met eene hofstede te Breukelen. Hulde doet Dirk, zoon van Gijsbert Dorlant, haar broeder. Geertruid, weduwe van Gijsbert Dorlant, behoudt den lijftogt aan deze hofstede. (Leenb. van Nyenrode.)

1474, Aller Heiligen avond. GIJSBERT VAN NYENRODE, heer van Zuilen en St. Maartensdijk, verleidt Jan Gijsbert Dorlantsz. met een uiterdijk ter Ouder Aa. (Als voren.)

1476, Julij 2. Een brief beginnende: Carel etc., daer bij ALIENORA VAN BORSELEN, vrou van Zuylen en St. Martensdijck, met GIJSBERT VAN NYENROODE, haer man, opdragen twee perseelen van leenen, haer aen bestorven van Vranck van

Borselen, grave van Oostervant, haer broeder, ten behoeven Jan van Nyenroode (haer mans broeder die getrout was met Johanna van Montfoort) en haer wettelijcken oir. Dit ten overstaen van Tielman Oem van Wijngaerden, Jan Oem van Wijngaerden, den ouden, Gijsbert van der Meye, Jan Baulju, Jacob Ruychrock van der Werve en Gerrit Jacobse. Gedaen op ij Julij 1476. (Inv. Alk.)

1476, Julij 2. Een brief beginnende: Carel etc., daer bij Joan van Nyenroode lijftocht ALIONORA VAN BORSELEN, vrou van Zuylen, St. Martensdijck etc., huysvrou van GIJSBERT VAN NYENROODE, de tiende van de Oude Hoorn, Ruygendijck en Oosthoeck, ten overstaen van Tielman Oom van Wijngaerden, mest. Jacob Ruysch, Floris Oom van Wijngaerde, Joan Oom van Wijngaerde, die ouder, Gijsbert van der Mije, mest. Jan Baulliu, Jacob Ruychrock vander Werve en Gerrit Jacobs. Gedaen den ijen dach van Julio a° MCCCC LXXVJ. (Als voren.)

1476. Een brief beginnende: Carel etc., daer bij Jan van Nyenroode lijftocht juffrou Joanna suster tot Montfoirde, sijn geechte wijf, de tienden van Oudenhoorn, Ruygendijck en Oosthoeck, beginnende na doot en overlijden van ALIONORA VAN BORSSELE, vrou van Zuylen etc., presentibus en datum als voren. (Als voren.)

1476, Sept. 22. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, belieft den lijftogt door zijn natuurlijken zoon Hendrik b. van Nyenrode aan diens echtgenoote Hillegont, dr. van Peter Ruisch, gemaakt aan eene huizinge, hofstede en boomgaard te Maarssen buitendijks en 4 m. l. binnendijks, en aan de helft van 12 m. l. in Hoenkoop 1), »om

1) Hendrik Vrese van der Woerd werd vroeger door Jan van Nyenrode met de helft van de 12 m. l. in Hoenkoop verleid; en Dirk Philips van Eemskerk, vrouwe Utenham, werd door haar neef Jan van Nyenrode, bij opdragt van haar vader Wouter van Eemskerk met de voormelde goederen te Maarssen verleid. Jan van Nyenrode verleidde ook in 1450 eene Lijsbet, wed. Jan die Vrese, bij opdragt van

des wille dat hij en sijn voirn. huysvrouwe noch gheen kinder tsamen en hebben." Getuige o. a. Gijsbrecht van Nyenrode Splintersz. (Leenb. van Nyenr.)

1477, Febr. 8. Een brief beginnende: Maximiliaen en Marye, daer bij sij verlyen aen ALIONORA VAN BORSSELEN en van St. Martensdijck, vrou van Nyenroode, de tiende van den Ouden Hoorn en Ruygendijck ende den Uythoeck, geheten de Oisthoeck, haer aenbestorven bij doode van Jan van Nyenroode, die sij die te hulpe tot sijn hijlicke met de dochter van Montfoorde gegeven hadde, alsoo Jan voorschreven, sonder blijckende geboorte after te laten bij de voorschreven dochter van Montfoorde, aflijvich geworden is, ten overstaen van meest. Jacob Ruysch, deken van St. Maartensdijck, meest. Adryaen van Dreysscher, meest. Hendrick vander Mije, Gijsbert van der Mije en Pieter vander Goes. Gedaen op de viij Februaryo xiiij^{c}lxxvij. (Inv. Alk.)

1477. Maria van Bourgondie bevestigt den lijftogt, door Albrecht, heer van Schagen, ridder, gemaakt ten behoeve zijner echtgenoote Adriana Gijsbrechts dr. van Nyenrode, aan den burg te Schagen, met hofstede, boomgaarden en landen daartoe behoorende, en met 50 ℔ grooten Vlaams uit de heerlijkheid van Schagen en uit de visscherij van Schagercogge en van Nyedorpercogge. Getuigen, Jan Oom van Wijngaarden, Pieter van der Goes en Frank Ruichrok van den Werve. (Afschrift.)

1478, April 17. JOHAN VAN NYENRODE verleidt 4 m. l. te Kockengen. Getuigen, Ernst van Drakenburg, Arend van Zuylen, Jan van Renesse van Wulven en Dirk van Zuylen op der Haer, leenmannen des stichts van Utrecht. (Leenb. van Nyenrode.)

1479, Junij 4. Gerrit van Rijn verleidt, als stadhouder

---

haar zoon Hendrik die Vrese van Vresenburg, de voormelde goederen te Maarssen en Hoenkoop, terwijl Lijsbet den lijftogt aan een gedeelte daarvan vermaakte aan haar neef Jan die Vrese, Frederik Zoude die Vresen zoon.

en gemagtigde van zijn zwager (neef) JOHAN VAN NYENRODE, Jan, zoon van Hendrik den bastaard, met 10 m. l. te Niemandsvriend. Getuige o. a. Jan van Mas Dirksz., kastelein tot Nyenrode. (Als voren.)

1479, Julij 16. Dezelfde verleidt zijnen zwager (neef) Dirk van Nyenrode, bastaard zoon, en Ide van Nyenrode, bastaard dochter van wijlen Jan van Nyenrode, ieder met de helft van ruim 16, 21 en 8 m. l. Getuigen o. a. Jan van Mass, Dirksz., en Evert Uten Weerde [1]). (Als voren.)

1479, maandag na Dertiendag. Gerrit van Rijn verleidt, als stadhouder en gemagtigde van zijnen zwager (neef) JOHAN VAN NYENRODE, Herman Johansz., den ouden, met eene hoeve lands te Portengen, bij opdragt van Adriana van Nyenrode van Velsen, vrouwe van Albert van Schagen, ridder. Getuigen, Jan Jansz. van Beesd en Jan van Mas Dirksz. (Als vor.)

1480, Junij 6. JOHAN VAN NYENRODE verleidt zijnen zwager Adam van der Haer, bij opdragt van zijn (Joh. van N.) oom Jan van Derthesen, als gekoren voogd van mr. Dirk van Putten, priester, met 5 m. l. te Kockengen en Portengen. Getuigen, Joost van der Mije en Jan Alphersz. van der Mije, bastaardbroeder van Joost voorn. (Als voren.)

1480, Sept. 12. JOHAN VAN NYENRODE bevestigt den lijftogt aan het derde deel van vier blokken tienden te Zwesercnge, door Gijsbert van Nyenrode Splintersz. vermaakt aan zijne echtgenoote Geertruid, dr. van Ernst van Amerongen. Getuigen, Frederik Utenham, Hendrik b. van Nyenrode, neven van J. v. N., Dirk b. van Nyenrode, broeder van J. v. N., en Ernst van Drakenburg. Dirk van Zwieten, heer van Leijenburg zegelt voor zijn neef J. v. N. (Afschrift.)

1482, woensdag na O. Vr. Visitatio. Een brief van schepenen, burgemeesteren en raden der stat Uyttrecht, daer bij bekennen ontfangen te hebben van Adryana, Gijsberts dochter

---

1) Deze beide leenen zijn na doode van Dirk en Ide voorz. weder aan de hofstede van Nyenrode verstorven.

van Nyenrode van Velsen, een som van penningen, daer voor sullen betalen tien pont 's jaerlijcx te rente ten lijve van joffer Joost, haer dochter, die sij hadt bij heer Albert van Schagen, ridder, haer echte man. Gedaen des woensdach nae onser Vrouwen dach visitationis MCCCCLXXXIJ. (Inv. Alk.)

1484, Aug. 6. Een brief van Wouter van Amstel van Mynden, knape, daer bij verlijt aen Wouter van Egmont, sijn swager, als momber en gerechte man van joffer Joost van Schagen, sijn nichte, drie en twintich morgen lants in Breuckelrekarspel, daervan twaelf morgen leggen achter de kerck te Breuckelen en elf morgen in Breuckelrewaerden, geheten *Ybel hoeve*, daer boven naest gelant is Jacob van Vyanen en beneden Louf van Pallaes, ten overstaen van Willem Dirckse van Cronenburch en Roelof Jansen. Gedaen op den sesden dach Augustij MCCCCLXXXIIIJ. (Als voren.)

1493, Mei 6. Een brief van JOAN VAN NYENRODE, die verlijt aen Joost van Borselen, sijn swager, als man en voocht van juffrou Joost, sijn nichte, als het huys te Velsen, met de tiende, daer om gelegen, en 7 kroone 's jaers, gelegen over in Waaterlant, en 40 mergen lants, gelegen in Kamerick, en 1½ hoeve lants, gelegen in Portenge, daer boven naest gelant sijn Jan vander Haer Dircksen en Gerrit vander Mije, gebroeders; ten overstaen van Dirck de bastart en Jan de bastart van Nyenroode. Gegeven den seste dach in May MCCCCXCIIJ. (Als voren.)

1493, Junij 10. JAN VAN NYENRODE bevestigt eenen lijftogt. Getuigen o. a. Dirk van Bijland, broeder van JAN VAN NYENRODE voorn. (Leenb. van Nyenrode.)

1494, Sept. 3. Een brief van Maximiliaen, Rooms-koningh etc., die verclaert, dat voor den grave van Egmont, sijn stadt houder over Hollant, Zeelant en Vrieslant, quam jonckvrou Joost van Schagen, de welcke lijftochte haer man Joost van Borsselen, ten overstaen van Joan van Zevender en anderen. Gedaen op den derden dach van September a° XCCCC° en XCIIIJ. (Inv. Alk.)

1497, Maart 27. Dirk b. van Nyenrode oorkondt, als gemagtigde der voogden van JOSINA VAN NYENRODE, dat ten behoeve van Gijsbert Dirk Dorlantsz. is opgedragen een uiterdijk, gelegen te Ouda. Getuige o. a. Jan b. van Nyenrode Hendriksz. (Leenb. van Nyenrode.)

1497, Mei 1. Een brief, daer bij Geertruyt, dochter van Ernst Taets van Ameronghen, na noode van Johanna Jans dr. van Driebergen, haer moeder, wort verlijt een goet, geheten dat Haeckeren, dat gelegen is inden Goye. Een alt versuym, tot desen daghe toe geschiet, heeft mijn genadige heer quyt geschouden; en voor Geertruyt voorschreven heeft gehuldet Gijsbert van Nyenroode, haer man, ten overstaen van Seyn Mulert en meester Johan Valck. Gedaen t'Uyttrecht primo May MCCCCXCVIJ. (Inv. Alk.)

1497, Sept. 17. Een brief van Frederik, bisschop van Baden, daer bij verlijt Joan van Nyenroode Splintersz. dat huys geheten Bolesteyn, mette hofstede etc., ten overstaen van Raephorst, Bruyninck, Pijl. Gedaen t'Uyttrecht xvij Sept. a° XIIIJ^{c}XCVIJ. (Als voren.)

1503, Oct. 31. Testament van Johan van Nyenrode, schildknaap, oud omtrent 70 jaren, blind. Heyl, oudste dochter, gehuwd met Wouter Utenham; Gijsbert; Kunera; Splinter (oudste zoon) en Frans, zijne kinderen; Gerarda, zijne echtgenoote. (Afschrift.)

1503, Nov. 11. Een brief, daer bij Johanna, Gijsberts dr. van Nyenroode, wort verlijt het goet, geheten Haenkeren, als hier boven, soo haer aengekomen is van Geertruyt Ernst Taets dochter van Amerongen; en voor Johanna voorschreven heeft gehuldet Gijsbert van Nyenrode, haer vader, ten overstaen van Joan van Zuylen van Nievelt, ridder, en Frederik van Draekenborch. Gedaen te Duerstede xj November a° XV^{c}IIJ. (Inv. Alk.)

1505, Oct. 28. WILLEM TURCK en JOSINA VAN NYENRODE, zijne echte huisvrouw, beleenen Lambert Govertsz. met eenig land te Breukelerveen. Getuigen, Dirk b. van Nyenrode en Jacob Scroeders Willemsz. (Leenb. van Nyenrode)

1512, Aug. 12. WILLEM TURCK EN JOSINA VAN NYENRODE verleiden Jacob Jansz., bij opdragt van hun neef en zwager Frederik Utenham, Gerritsz., met eenig land te Breukelerveen. Getuigen, Jan van Derthesen, hun oom en zwager, en Gijsbert van Lokhorst. (Als voren.)

1514, Aug. 16. WILLEM TURCK en JOSINA VAN NYENRODE verleiden hunnen zwager Ot van Darthesen met een uiterdijk te Breukelen. (Als voren.)

1518, zond. na de scheiding der apostelen. WILLEM TURCK en JOSINA VAN NYENRODE verleiden Gijsbert van Nyenrode, Hendriksz., met een huis, hofstede, boomgaard en 4 m. l. te Maarssen, en met 2 hoeven lands in de Achtersloot, bij IJsselstein, hem aanbestorven bij doode zijns vaders. (Als voren.)

1525, Mei 8. WILLEM TURCK, heer van Nyenrode, verleidt Ernst van Nyenrode, zijnen zwager, met het derdedeel van 4 blokken tienden te Sweeserenge, na doode van Gijsbert, diens vader, en den lijftogt daaraan ten behoeve van Margriet, dr. van Jan van Renes, echtgenoote van Ernst voorn. Getuigen, Frans van Nyenrode en Melis Uten Enge. (Als voren.)

1533. Een memorie van eenige goederen, erven en renten, toebehoorende de vrou van Schagen, wonende tot Haerlem, de welcke na haer doot moeten komen op die van Nyenrode. Die nu de naeste sijn, sijn desen tijt anno XV^{c}XXXIIJ: Frans van Nyenroode, daer naest Ernst van Nyenroode, daer naest Johanna van Nyenroode, Ernst van Nyenrodes suster, daer naest Engbert van Nyenroode, daer naest Joost van Swieten, daer naest Jan Uyttenham, soon van Frans van Nyenrodes suster, daer naest Adryaen van Rijn Dircksz., oock soon van Frans van Nyenroodes suster; ende alle dese voorschreve moeten voorgaen inde erffenisse van de voorschreve vrouwe, haer aengekomen ende bestorven van haer moeder Adriana van Nyenroode, Gijsbert van Nyenroode van Velsens eenige dochter, (vóór) Willem Turcx huysvrou eenich recht mach pretenderen, soo sij naest sijn, ende een deel die gelijck staen, soe sij manooren zijn. (Inv. Alk.)

1536, Sept. 10. Een brief van de grave van Hoogstrate, stadthouder van keyserlijcke Majt., daer van de copye onder mij berust. Gedaen x Sept. MVcXXXVJ. (Als voren.)

1537, Jan. 3. WILLEM TURCK, heer van Nyenrode, verleidt Gijsbert Hendriksz. van Nyenrode, na doode zijner moeder Hilgont, dr. van Peter Ruysch, met eenig land te Breukelen. (Leenb. van Nyenrode.)

1547, Dec. 9. ELISABETH TURCK, vrouwe van Nyenrode, wed. van Berend van den Bongard, verleidt haren neef Frans van Nyenrode, volgens vroegere opdragt van wijlen Josina van Schagen, met 1° het huis te Velsen, 2° 7 kroonen jaarlijks uit de 7 dorpen van Waterland, 3° met 40 m. l. te Kamerijk en 4° 1½ hoeve l. te Portengen. (Als voren.)

1553, Aug. 18. ELISABETH TURCK, vrouwe van Nyenrode en ter Lucht, wed. van Berend van den Bongard, verleidt haren neef Hendrik van Nyenrode, na doode van diens vader Gijsbrecht van Nyenrode, met eenig land te Breukelen [1]). Getuigen Lubbert Turck, bastaard, en Jan van den Bongard, bastaard. (Als voren.)

NASCHRIFT.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE, BALJUW VAN KENNEMERLAND EN WEST-FRIESLAND.

In de *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, uitgegeven door den Heer Is. A. Nijhoff, deel IX, bladz. 271 en volgg., heeft de Heer Mr. W. J. C. van Hasselt de aandacht wel willen vestigen op eene bijzonderheid, voorkomende in mijne *Proeve eener geschiedenis van het geslacht van Nyenrode* [2]), waar namelijk op blz. 12 is gesteld, dat Gijsbrecht

1) Op den 22 Mei 1559 is Jacob van Nyenrode met dit land verleid.

2) *Berigten* van het Historisch Genootschap te Utrecht, deel IV, Stuk 1, blz. 3—123.

van Nyenrode, en niet Jan van Bloemenstein, in het jaar 1358, als baljuw van Kennemerland en West-Friesland, op last van hertog Albrecht van Beijeren, toen ruwaard van Holland, door Reinold van Brederode werd vervangen. De Heer van Hasselt betoogt verder, dat ik ten deze ben opgetreden als bestrijder van alle bekende historieschrijvers, zonder voor mijn beweren goede gronden op te geven. Want de omstandigheid, dat na 1358, in de gebeurtenissen welke uit de aanstelling [1]) van Reinold van Brederode zijn gevolgd, heer Jan van Bloemenstein volstrekt niet meer voorkomt, terwijl Gijsbrecht van Nyenrode daarin eene hoofdrol speelt, kan slechts als een negatief bewijs worden beschouwd, daar toch in die gebeurtenissen ook heer Wouter van Heemskerk eene hoofdrol speelt.

Dat negatief bewijs is dan ook geenszins door mij als de eenige grond mijner stelling opgegeven. De ware gronden — die door den Heer van Hasselt schijnen voorbij gezien te zijn — worden op blz. 11 mijner *Proeve*, in de noot (4), en ook nog op blz. 84, onder de bewijsstukken, aangehaald. Dáár immers wordt de korte inhoud vermeld van eene oorkonde, waarbij Gijsbrecht van Nyenrode in het jaar 1357 door hertog Willem van Beijeren tot baljuw van Kennemerland en West-Friesland werd aangesteld. De brief zelf is, wel is waar, onder de archieven van Nyenrode niet meer voorhanden en wordt slechts op een ouden inventaris opgegeven als daartoe vroeger behoord te hebben; doch de echtheid daarvan zien wij nader bevestigd door een ander, ook door mij aangehaald, charter van hertog Willem van Beijeren, betrekkelijk de bedijking van Krommenie, waarin Gijsbrecht van Nyenrode, met name, als baljuw van Kennemerland en West-Friesland voorkomt. Het laatste charter nu is door van Mieris [2]) uitge-

---

1) Deze aanstelling werd door mij vroeger ten onregte willekeurig genoemd. Zie mijne *Nalezingen* op de bovengemelde *Proeve* in de *Berigten* van het Hist. Gen., deel V, Stuk I, blz. 153.

2) *Charterboek*, III. 36. Deze brief is ook te vinden in het *Groot Placaatboek van Holland*, II. 1639, met het jaartal 1367, en bij

geven naar een extract uit een oud register, toenmaals berustende in de register-kamer van Holland; dat afschrift voerde echter blijkbaar eene verkeerde dagteekening van St. Ceciliendag 1367, welke dan ook door van Mieris teregt in den 20 November 1357 is veranderd. Immers, hertog Willem van Beijeren had in 1367 reeds ongeveer tien jaren lang buiten staat van regeren verkeerd, en de bedoelde brief is blijkbaar een uitvloeisel van eene andere oorkonde, door hertog Willem van Beijeren aangaande de bedijking van Krommenie op den 22 September 1357 gegeven [1]).

Het is voorts bekend, dat hertog Willem van Beijeren in het begin van het jaar 1358 door krankzinnigheid onbekwaam tot de regering was geworden en in het beheer zijner graafschappen door zijn broeder Albrecht werd opgevolgd, die op den 23 Februarij 1358 voor het eerst als ruwaard optreedt [2]).

Is het nu waarschijnlijk, dat nog tusschen den 20 November 1357 en den 23 Februarij 1358, door hertog Willem van Beijeren, in plaats van Gijsbrecht van Nyenrode, heer Jan van Bloemenstein tot baljuw van Kennemerland en West-Friesland zou zijn aangesteld; en is het daarbij ook denkelijk, dat eene der aanzienlijkste bedieningen van Holland toen bij voorkeur aan een stichtschen leenman zou zijn opgedragen, aan Jan van Bloemenstein, die immers nog kort te voren, in het jaar 1355, genoodzaakt was geworden, om zijn kasteel aan den bisschop van Utrecht op te dragen en alzoo diens leenman te worden? [3])

De laatste bedenking intusschen zou niet wel ook op Gijsbrecht van Nyenrode van toepassing kunnen zijn. Want het geslacht van Nyenrode, alhoewel het wegens zijne bezittingen geacht kon worden tot het sticht van Utrecht te behooren,

---

Lams, *Handvesten van Kennemerland*, blz. 19 en 860, met het jaartal 1397.

1) Van Mieris, III. 30.

2) Ibidem, III. 39.

3) Zie het opstel van den Heer van Hasselt, getiteld *Bloemenstein*, in de meer genoemde *Bijdragen*, deel IX, blz. 276.

had zich van ouds aan de graven van Holland aangesloten en onder hunne getrouwste dienaren behoord. Gijsbrecht I., heer van Nyenrode, droeg zijn kasteel in 1311 aan graaf Willem III. op [1]); en Gijsbrecht II., boven bedoeld, zien wij tijdens den oorlog tusschen Holland en het Sticht, in 1355 en 1356, door hertog Willem tot hoofdman van Amsterdam, Amstelland, Waterland, Zeeburg en het slot van Naarden aangesteld en toenmaals staan aan het hoofd der Hollandsche krijgsbenden [2]). Ook was deze laatste Gijsbrecht door zijne moeder aan het geslacht Persijn van Velsen en Waterland en door zijn eerste huwelijk aan dat van Arkel naauw vermaagschapt, en kon alzoo met regt geacht worden tot de aanzienlijkste ridderschap van Holland te behooren.

Tot staving van zijn gevoelen, dat Jan van Bloemenstein, en niet Gijsbrecht van Nyenrode, in het jaar 1358 als baljuw door Reinold van Brederode werd vervangen, wil de heer van Hasselt zich niet beroepen op de getuigenis van latere schrijvers, daar deze hunne voorgangers volgden en de een den anderen naschreef. Maar, zou dit ook niet het geval kunnen zijn met de door hem aangehaalde oude kronijken? Althans, in de vermeerderde kronijk van Johannes van der Beke leest men: »Hertoge Aelbrecht sette heer Jan van Bloemesteyn uter baljuscap van Vrieslant, ende bevalse Reynout, des heeren zoon van Brederode — so leyden si (de Kabeljaauwschen) laghen op Castrichomer sant in den dunen, om den heer van Brederode ende sijn soon daer (dood?) te slaan" [3]).

Ongeveer dezelfde bewoordingen treft men aan bij Johan Veldenaer, *Chronijck van Hollandt:* »Hertoch Aelbrecht die sette heer Jan van Bloemesteyn van der baelyuschap van Vrieslant, ende bevalse Reynolt des heren sone van Brederoden —

---

1) Zie mijne meergemelde *Proeve* blz. 5—10, en mijne *Nalezingen* op die *Proeve*, blz. 145—149.

2) Van Wijn, *Huiszittend Leeven*, II. 152.

3) Matthaei *Analecta*, t. III. pag. 252.

ende si leyden lagen op Castricommersant in den dune, om den heer van Brederode ende sinen soen doot te slaen" [1]).

Waarmede weder nagenoeg overeenstemt de *Cronica de Hollant:* »Dux Albertus deposuit Johannem Bloemensteyn de praefectura Westfrisiae et commisit eam Reynoldo filio domini de Breeroed, et posuerunt ei insidias circa castrum in Alpibus, ut eum interficerent" [2]).

Kan het dus niet mogelijk wezen, dat ook die oudere historieschrijvers uit eene zelfde bron hebben geput, zoodat de misstelling welligt van eene enkele kronijk zij uitgegaan?

Onder het nazien der proeve van zijn opstel over *Bloemenstein*, ontving de heer van Hasselt mijne *Nalezingen op de proeve eener geschiedenis van het geslacht van Nyenrode* [3]), waar, in de *vijfde nalezing*, op nieuw wordt beweerd, dat Gijsbrecht van Nyenrode, en niet Jan van Bloemenstein, in 1358, als baljuw van Kennemerland en West-Friesland, door Reinold van Brederode werd vervangen.

Voor die nadere bevestiging mijner vroegere stelling vermeende ik dan ook nieuwe gronden te hebben. Want, na het afdrukken der meer gemelde *Proeve*, werd mij door Jhr. J. W. van Sypesteyn, te 's Hage, welwillend ter inzage toegezonden een inventaris van charters omtrent Nyenrode, afkomstig uit de verzameling van Cornelis van Alkemade, wiens handteekening, benevens het jaartal 1698, daar boven geschreven staat. Onder andere, min of meer belangrijke oorkonden worden op deze lijst ook de navolgende oude bescheiden vermeld:

1354, Maart 22. »Een brief, daer bij hertoch Willem van Beijeren, grave van Hollant etc., beveelt aen Gijsbert van Nyenroode, ridder, het baliuschap van Vrieslant, Kermerlant ende vant huys vand Nieuburch."

---

1) Uitgegeven door van Boxhorn, blz. 90.
2) Matthaei *Analecta*, t. V. pag. 571.
3) *Berigten* van het Hist. Gen., deel V, blz. 138 en volgg.

1356, November 23. »Een brief, daer bij hartoch Willem beveelt aen heer Gijsbert van Nyenroode, ridder, te bewaren 't baliuschap van Kermerlant en Vrieslant ende den huyse van Nieuburch, daer voor hij sal genieten 11 (onduidelijk) ℔, eenen goede schilt gerekent op xij (?) Hollants."

De echtheid nu dezer brieven, waarvan ook hier weder slechts de korte inhoud wordt opgegeven, vindt men bevestigd bij van Wijn, door wien Gijsbrecht van Nyenrode omstreeks dien tijd uitdrukkelijk als baljuw van Kennemerlan den West-Friesland vermeld wordt [1]).

Een nader onderzoek naar de geschiedenis van Gijsbrecht van Nyenrode deed hem daarenboven kennen als een der voornaamste aanhangers en hoofden dier partij van edelen en steden, welke zich in het jaar 1350, bij het uitbarsten der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten, aan de zijde van hertog Willem tegen diens Moeder schaarden. Wij zagen, hoe reeds in het jaar 1351 door Gijsbrecht van Nyenrode, op last van hertog Willem, het slot te Brederode werd belegerd, en hoe heer Diederik van Brederode, een der hoofden der partij van keizerin Margaretha, door Gijsbrecht eerlang werd genoodzaakt, om zijn kasteel bij een nadeelig en vernederend verdrag aan hertog Willem over te geven [2]). Wij zagen verder onzen Gijsbrecht van Nyenrode al hooger stijgen in des Hertogen gunst [3]), die hem o. a. op den 22 Maart 1354 tot baljuw van Kennemerland en West-Friesland aanstelde, eene bediening namelijk, welke gedurende het korte bewind van keizerin Margaretha en onder het verbeiderschap van hertog Willem door den zoo even genoemden Diederik van Brederode was bekleed [4]).

Van zijnen kant bleef heer Diederik van Brederode, na het

---

1) *Huiszittend leeven*, II. 152.

2) Ibidem, II. 234.

3) Ibidem, II. 152.

4) Mr. J. C. de Jonge, *Over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten*, blz. 161.

jaar 1351, der Hoeksche partij getrouw en geraakte daardoor in des Hertogen gevangenis; tot dat hij in de maand December 1354, na het verdrag van verzoening, tusschen de Moeder en den Zoon gesloten, zijne vrijheid en ook de heerschappij van Brederode terug ontving. Sedert treffen wij hem weder in dienst van hertog Willem aan; en toen nu hertog Albrecht in het begin van het jaar 1358 aan het bewind was gekomen, moest op nieuw het aanzien van heer Diederik meer en meer toenemen bij een vorst, die der partij was toegedaan, waarvoor Brederode vroeger alles had opgeofferd [1]). Alzoo wist heer Diederik ook dan te bewerken, dat zijn oudste zoon Reinold van Brederode, omstreeks het begin van October 1358, door hertog Albrecht tot baljuw van Kennemerland en West-Friesland werd aangesteld.

In de gebeurtenissen nu, welke uit die aanstelling van Reinold van Brederode zijn gevolgd, komt Jan van Bloemenstein volstrekt niet voor, terwijl heer Wouter van Heemskerk en vooral ook heer Gijsbrecht van Nyenrode daarin hoofdrollen spelen. Wouter van Heemskerk deed bij die gelegenheid de oude veete van zijn geslacht tegen dat van Brederode blijken, door namelijk de Kabeljaauwschen te beschermen, die Reinold van Brederode in de duinen bij Kastrikum hadden willen dooden. Het was immers op het slot te Heemskerk, dat Diederik van Brederode, Reinolds vader, tusschen de jaren 1351 en 1355 als gevangen van hertog Willem had gezucht, onder bewaking van Gerrit van Heemskerk, vader van onzen Wouter en een der vurigste aanhangers der Kabeljaauwsche partij [2]). — Maar Gijsbrecht van Nyenrode ging verder: hij stond openlijk op tegen zijn wettigen leenheer, stelde zich met zijne vrienden binnen het weerspannige Delft aan het hoofd der poorters en aangeworven krijgslieden, verwoestte de kasteelen van Binkhorst en Polanen, deed zelfs een stouten inval in

---

1) Van Wijn, t. a. pl., II. 234—236.
2) Ibidem, II. 185 en 186.

den Haag en verdedigde daarna nog de stad Delft tot het uiterste toe tegen hertog Albrecht, tot dat hij eindelijk in het jaar 1359, op voorspraak van heer Jan van Arkel, door hertog Albrecht weder in genade werd aangenomen [1]). — Reinold van Brederode wordt nu niet meer als baljuw van Kennemerland en West-Friesland genoemd, maar als zoodanig komt in het jaar 1360 een Herman van den Bossche [2]) voor, dezelfde schildknaap, die in 1351 kastelein was op het slot te Brederode, toen dit kasteel door Gijsbrecht van Nyenrode bij verdrag werd gewonnen, en die gedurende Willems bestuur balling des lands was gebleven [3]), eene keuze, waarmede Brederode welligt zich gereedelijk zal hebben kunnen vereenigen en waardoor de ergernis van Nyenrode minder moest opgewekt worden.

Op grond dus der boven aangevoerde, oude, oorspronkelijke bescheiden, waarin Gijsbrecht van Nyenrode uitdrukkelijk van den 22 Maart 1354 tot den 20 November 1357 als baljuw van Kennemerland en West-Friesland voorkomt, in verband beschouwd met de gebeurtenissen, welke de aanstelling van Reinold van Brederode zijn voorafgegaan en gevolgd, stelde ik, wel is waar tegen het gezag der kronijken, die elkander op dat punt schenen nageschreven te hebben, dat Gijsbrecht van Nyenrode, en niet Jan van Bloemenstein, in het jaar 1358, als baljuw van Kennemerland en West-Friesland, op last van hertog Albrecht, door Reinold van Brederode werd vervangen. Ook vermeende ik de oorzaak dier verheffing van Reinold van Brederode niet alleen in de toemalige hevige partijschap en woelingen der Hoeksche en Kabeljaauwsche edelen te moeten zoeken, maar meer bijzonder in de persoonlijke vijandschap tusschen twee hoofden dier partijen, in den haat van een Diederik van Brederode tegen een Gijsbrecht van Nyenrode, van welke de eerste, na tot den hoogsten top van

---

1) Zie mijne *Nalezingen* blz. 154—157 en de dáár aangehaalde bronnen.

2) Van Mieris, III. 609.

3) Van Wijn, t. a. p., II. 178.

eer en aanzien te zijn gestegen, door den laatsten, in het jaar 1351, diep in zijne ridderlijke fierheid gekrenkt en ten val was gebragt, en die alzoo, bij het herwinnen van zijn verloren gezag, gedreven zal zijn geweest door eene natuurlijke zucht, in die eeuw vooral heerschende, om zich over den vroeger geleden hoon te wreken, en op zijne beurt zijnen vijand te vernederen en, kon het zijn, te doen vallen.

Indien nu deze beschouwingen niet geheel onjuist mogten zijn, dan is hier een voorbeeld voorhanden, hoe ook de beoefening der Geslachtkunde licht kan verspreiden over nog duistere plaatsen in de geschiedenis des vaderlands, en hoe ook daardoor vroegere dwalingen en misstellingen verbeterd kunnen worden.

Overigens ding ik niets af van de aanzienlijke afkomst van het geslacht van Bloemenstein. Een Zweder van Blomensteyn kwam mij in eene oorspronkelijke oorkonde van den 13 Junij 1372 als ridder en leenman van Gijsbrecht heer van Vianen en 't Gooi voor [1]). Eindelijk, indien Jan van Bloemenstein werkelijk de bediening van Kennemerland en West-Friesland heeft bekleed, zou dit tusschen de jaren 1350 en 1354 plaats gehad kunnen hebben, en wel na Diederik van Brederode, die onder het korte bewind van keizerin Margaretha en onder het verbeiderschap van hertog Willem van Beijeren als baljuw van Kennemerland voorkomt, en vóór Gijsbrecht van Nyenrode, die voor het eerst op den 22 Maart 1354 als zoodanig wordt vermeld, eer namelijk deze Jan van Bloemenstein in het jaar 1355 was genoodzaakt geworden, om zijn kasteel aan den bisschop van Utrecht op te dragen en daardoor een stichtsch leenman te worden.

Utrecht, Sept. 1854. J. J. DE GEER.

---

1) Archieven van Nyenrode.

INHOUD.

Blz.

Memorie van den Gouverneur Generaal Johan Gideon Loten, betreffende Makasser. Medegedeeld door Mr. J. A. Grothe..... 3.

Rapport gedaen bij den Heere van Sommelsdijck aende Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, den xi Augusti 1620, van zijne legatie aende Republycque van Venetien, vertrocken den 25 Aprilis ende wedergekeert den 7 Augusti. Medegedeeld door Jhr. C. A. Rethaan Macaré..... 45.

Nalezingen op de Proeve eener geschiedenis van het geslacht van Nyenrode, door Jhr. J. J. de Geer..... 138.

VERMEERDERDE EN VERBETERDE

STAMBOOM VAN HET GESLACHT VAN NYENRODE.

GIJSBRECHT VAN RUEEL of RUWIEL, ridder, 1242, 1247. GODDE, zijne gemalin.

GERARD SPLINTER VAN RUWIEL, ridder, 1277, 1290.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE, schildknaap, heer van Nyenrode, 1296, 1311.

GERARD SPLINTER VAN NYENRODE, schildknaap, heer van Nyenrode, 1315, 1346. Trouwt eene dochter van NICOLAAS PERSIJN, heer van Velsen en Waterland. — Wigger van Nyenrode, al of niet uit echten bedde geboren.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, heer van Nyenrode, Velsen, den Poel enz., hoofdman van Amsterdam, Amstelland, Waterland, Zeeburg en het slot te Naarden, baljuw van Kennemerland en Friesland, maarschalk van Eemland, erfmaarschalk van Gooiland. Trouwt eerst met BELIA VAN ARKEL VAN LEIJENBURG, daarna met MARGARETHA VAN RIJN, en sterft tusschen den 3. Aug. en 3. Nov. 1396. — *Bastaard.* *Gijsbrecht Cruisberg.*

Jan en Willem, Wiggers zonen van Nyenrode, 1355.

Eerste huwelijk.

SPLINTER VAN NYENRODE, ridder. Sterft ongehuwd vóór zijn vader.

OTTO VAN NYENRODE, ridder, heer van Nyenrode, de Lier en Souteveen enz., erfmaarschalk van Gooiland. Trouwt eene dochter van GIJSBRECHT VAN VIANEN en sterft omstreeks 1434. — Elsebe van Nyenrode. Trouwt Jacob van Zuylen en Nyevelt.

Dirk Philips van Nyenrode, gemalin van eenen van Heemskerk en vrouwe van der Woerd.

Willem Zuermont van Hinderstein, (schoonzoon, of stiefzoon (?))

Tweede huwelijk.

Johan van Nyenrode, ridder, heer van Velsen en den Poel. Trouwt Margaretha van Minden en sterft vóór 1411.

Bastaarden.

Sophia van Nyenrode, echtgenoote van Beer Mombaar; N. van Nyenrode, echtgenoote van Hendrik Noort, schout te Amsterdam, 1405, 1410; Gijsbrecht Dortant; Nicolaas van Turnout; Splinter van Nyenrode; Hendrik van Nyenrode; Jan van Nyenrode, de oude, schout te Amsterdam; Jan van Nyenrode, de jonge; Gijskijn van Nyenrode en Trijsaan van Nyenrode, echtgenoote van Arend van Obburen.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE. Sterft ongehuwd vóór zijn vader.

JOHAN VAN NYENRODE, schildknaap, heer van Nyenrode, de Lier en Souteveen enz., baljuw en erfmaarschalk van Gooiland. Trouwt IDA VAN BIJLAND en sterft 1 Julij 1454. — Hendrik van Nyenrode, baljuw van Loosdrecht, sneuvelt in 1426. — Gijsbrecht van Nyenrode, schildknaap, heer van Amerongen, ruwaard van het sticht van Utrecht. Trouwt Sophia van Sinderen en sterft 1 Sept. 1460. — Splinter van Nyenrode, heer van Bolestein, kasteleín van Muiden, baljuw van Muiden, Weesp, Naarden en Gooiland. Trouwt Johanna, natuurlijke dochter van hertog Jan van Beijeren, en sterft 4 Julij 1471. — Lutgarda van Nyenrode, Trouwt Boudewijn van Zwieten, heer van Kalslagen en Loendersloot. — Eene dochter, gehuwd met eenen van Zijl. — Margaretha van Nyenrode, nonne te Rijnsburg, 1428—1440.

Gijsbrecht van Nyenrode, heer van Velsen en den Poel. Trouwt Geertruid Utenham en sterft omstreeks 1476.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, heer van Nyenrode, Pendrecht, ter Lucht enz., baljuw en erfmaarschalk van Gooiland, baljuw van Loosdrecht, Minden en Tekkop. Trouwt ALIENORA VAN BORSELEN, vrouwe van Zuylen, St. Maartensdijk, Borselen, Hoogstraten, Everwijk, Dodendaal en Voorne, en sterft 13 Dec. 1476. — Johan van Nyenrode, heer van de Lier en Souteveen, baljuw van Gooiland, leenvolger van Nyenrode enz. Trouwt 1° Else van Darthuizen, 2° Johanna van Montfoort, en sterft 27 Dec. 1476. — Hendrik van Nyenrode. Sterft ongehuwd den 8 Nov. 1466. — Johanna van Nyenrode. Trouwt Gerrit van Rijn. — Heila van Nyenrode, nonne van St. Cecilia te Utrecht. — Johanna van Nyenrode. Trouwt Johan van Hemert, ridder.

Johan van Nyenrode, schildknaap, heer van Bolestein. Trouwt Gerarda van Oij en sterft omstreeks 1526. — Gijsbrecht van Nyenrode, schildknaap. Trouwt Geertruid Taets van Amerongen en sterft 18 Junij 1510 of 1511. — Otte van Nyenrode. Trouwt Arend van Zwieten, heer van Binkhorst, Zoetermeer, Kalslagen, Zwijndrecht, Loendersloot, Zoelen en Leijenburg. — Janna van Nyenrode, nonne in het klooster, genaamd ter Lelij, te Amsterdam. — Heilwich van Nyenrode, nonne te Marienpoel, buiten Leiden. — *Bastaarden.* *Gijsbrecht van Nyenrode; Gerarda van Nyenrode, echtgenoote van Rijcout van Derthesen.*

Adriana van Nyenrode, vrouwe van Velsen en den Poel. Trouwt Albrecht, heer van Schagen, ridder.

Hendrik, bastaard van Nyenrode, heer van Gunterstein, baljuw van Loosdrecht, Minden en Tekkop, en ook van Abcoude, waarsman aan den Zeeburg en Diemerdijk. Trouwt Hillegond Ruysch en sterft omstreeks 1518.

Eerste huwelijk.

JOHAN VAN NYENRODE, heer van Nyenrode, de Lier, Souteveen, Pendrecht, ter Lucht enz., erfmaarschalk van Gooiland. Trouwt ELISABETH VAN ZUYLEN VAN DER HAER en sterft 15 Julij 1495. — *Bastaarden.* *Dirk van Nyenrode; Ida van Nyenrode genaamd Bijland.*

Bastaarden. *Johan van Nyenrode* of *Bijland*, waarsman aan den Zeeburg 1509; *Ida van Nyenrodegenaamd Bijland.*

Gijsbrecht van Nyenrode. Sterft ongehuwd. — Splinter van Nyenrode, heer van Bolestein. Trouwt Anna van Zuylen en sterft 1531. — Frans van Nyenrode, heer van Velsen en den Poel, schepen der stad Utrecht, raadsheer in het hof van Utrecht. Trouwt 1° Johanna van Zuylen, 2° Catharina van Schiedam, 3° Mechteld Lauwerman, en sterft omstr. 1560. — Heil van Nyenrode. Trouwt Wouter Utenham. — Cunera van Nyenrode. Trouwt Dirk van Rijn van Jutphaas — *Bastaard. Jan van Nyenrode*, 1502.

Ernst van Nyenrode, ridder, heer van Zuylestein, burgemeester der stad Utrecht. Trouwt Margaretha van Renesse van Wulven en sterft omstreeks 1557. — Johanna van Nyenrode. Trouwt 1° Simon van Teilingen, 2° Goderd de Coninck. — Beatrix van Nyenrode, abdisse van St. Servaas binnen Utrecht, 1565. — Elisabeth van Nyenrode, nonne der Wittevrouwen te Utrecht. — *Bastaard. Splinter van Nyenrode.*

JOSINA VAN NYENRODE, vrouwe van Nyenrode, de Lier, Souteveen, Pendrecht, ter Lucht, het erfmaarschalkambt van Gooiland enz. Trouwt WILLEM TURCK. — Johanna van Nyenrode. Trouwt 1° Frederik van Drakenburg, heer van Drakenburg en Drakenstein, 2° Jacob van Amstel van Minden, heer van Loendersloot, Oudekop, ter A.

Egbert van Nyenrode, heer van Bolestein. Trouwt Mabelia van Rodenburg en sterft 1560. — Johanna van Nyenrode. Sterft ongehuwd 1541. — Elisabeth van Nyenrode. Trouwt Jan van Riebeek.

Eerste huwelijk. Anna van Nyenrode. Trouwt Jan van der Does van Noordwijk.

Geertruid van Nyenrode, vrouwe van Zuylestein. Trouwt Goderd van Reede, heer van Sassveld, Nederhorst en Amerongen.

Adriana van Nyenrode, vrouwe van Bolestein. Trouwt 1° Willem van Brakel, 2° Hendrik Botter van Snellenberg, heer van Maarsenbroek.

Josina van Schagen, vrouwe van Schagen, Velsen en den Poel. Trouwt 1° Wouter van Egmond, 2° Joost van Borselen, ridder, en sterft zonder geboorte na te laten.

BERIGTEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

TE

UTRECHT.

VIJFDE DEEL, TWEEDE STUK.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON,
1856.

RAPPORT

GEDAAN TER ORDONNANTIE VAN D'ED. HEER RIJCKLOFF VAN GOENS, RAAD ORDINARIS VAN INDIA, GOUVERNEUR, ADMIRAEL ENDE VELTOVERSTE DESES EYLANTS CEYLON MET DE RESORTE VAN DIEN, DOOR MIJ ONDERGESZ. HENRICUS VAN BIJSTERVELT, DEN 21^{en} FEB. DESES JAARS (1671) OPGEREYST NA 'T HOFF VAN CANDIA, OM AAN SIJN MAJ^{T}. RAGIA SINGA RAJU DE BRIEVEN TE DIER TIJT MIJN MEDE GEGEVEN TE PRESENTEREN, VERVATTENDE IN 'T CORT DE VOORNAEMSTE VOORVALLEN, DE SAMENSPRAACKEN OP DIVERSE TIJDEN MET SIJN KEYSERL. MAJ^{T}. GEHOUDEN EN VORDERS 'T GEENE GEDUIRENDE MIJN RESIDENTIE AAN 'T VOORSZ. HOFF TEN DIENSTE DER E. COMPAGNIE VERRICHT IS [1]).

MEDEGEDEELD DOOR

JHR. C. A. RETHAAN MACARÉ.

Na dat ick ondergesz. den 21^{en} Feb. deses jaers op mijn jteratijff aanhouden en vrijwillige presentatie van U Ed^{le}. mijne despechie hadde erlangt, om ten dienste der ed. Comp. sijn k. Maj^{t}. met een brieff te begroeten, soo heb die dagh in compagnie van Haccroegammene Rale en Jasonder Rale, beyde affgesanten van sijn Maj^{t}. mij op wegh begeven, comende ontrent den avond aen de pas Nachlegam, alwaar deselve nagt logieerde, ende 'smorgens daar aan sijn vertrocken, en tot Gourbevele

1) Zie *Kronijk*, Jaarg. 1854, bl. 40, 351—353, 415.

gecomen, alwaar met groot respect jngehaalt werden en een nacht gelosjeert hebben. Daar van daan vertreckende des morgens quaemen tot Citawaecke deselve dagh, alwaar ick mede met groote eer, ter eeren van d'e. Comp. en sijn Ed^{t}. wierde verwellecomt ende ingehaalt vande hoffsgrooten, die door de k. ordre affgesonden waren, ende 'smorgens daar aan vertrocken na Ruanelle met deselve Singalese officieren, als Dessaves, Raterales, Rales en seer groote meenigte van lasc^{s}., tablelineros, trommen, trompetten ende eliphanten, dewelcke te samen ter eeren van d'e. Comp. en sijn Ed^{t}. mij geconvoyeert hebben tot Ruanelle, alwaar omtrent den avond gecomen waren, ende oock een nacht verbleven. En des morgens vertreckende quaemen den 25^{en} d°. tot Bornou, alwaar een nagt gelogieert hebben en des 'smorgens oock verlaten, ende onderwegen sijnde, ontrent ses uyren boven Ruanelle na mijn gissinge, hebbe aldaar gesien negen a thien onser gevangene, van verre seer naackt en armoedigh, maar omtrent den avond sijn gecomen den 26^{en} d°. tot Capuyttewatte alwaar vier naghten verbleven, en den laasten d°. vertrocken na Moligudde, alwaar weer vier nachten en dagen na d'ordre des Keysers mosten wagten, vertreckende van daar den 5^{en} Maart na Kohonchitte, alwaar een nagt gerust hebben, en des anderen daaghs sijnde den 6^{en} d°. reysden na Ampittie, alwaar oock een nacht rustede, ende 'smorgens sijnde den 7^{en} d°. vertrocken vorder tot Maoe, alwaar twee nagten gelogeert hebben in een van sijn k. hoven ofte casteelen, vervorderde soo onse reys tot Candia, sijnde geweest, na mijn onthoud, dat uyt Colombo vertrocken was netto den 17^{en} dagh. Daar neffens hebbe met de brieven gewaght niet meer als vier dagen, en den 5^{en} dagh hebbe d' eer genooten om voor sijn k. Maj^{t}. te compareren ende met een oock de brieven door U Ed^{t}. mijn persoon mede gegeven te presenteren, ende dat op mijn hooft dragende in goude schotelen, dewelcke schootels sijn Maj^{t}. Adigaers ende andere hoffsgrooten eerst aan mijn logiement gebragt hadden, ende uyt deselve heeft sijn Maj^{t}. met sijn k. handen de brieven van mijn hooft geligt,

ende stracks daar aan gevraagt na de gesontheit van sijn Edt. ende den geheelen Raad. Soo dra had ick niet g'antwoort en mijn reverentie gedaan, ofte genoot een ring met 19 robijntjes, waar voor sijn Majt. bedanckt hebbe, ende mijn cortosije op de manier als de Cingalesen, soo ick best conde, gedaan, waar in den K. seyde sijn welbehagen te hebben, oock niemand van de Hollantse ende Portugese ambassadeurs haar leven soo spoedigh den wegh gepasseert ende opgecomen hadde, om met een oock de brieven te presenteren als ick. En den avond nakende belaste sijn Majt. dat soude vertrecken na mijn logement, 'twelck nabij was ontrent sijn k. Majts. hoff, want den Keyser soude de brieven hem deselve nagt nogh laten voorlesen, ende als morgen most gereet sijn, om voor sijn Majt. te sullen compareren, maar die dagh wierde uytgestelt, om haar quade dagen en heydense superstitien netto drie weecken, ende wanneer ick doen verscheen voor sijn Majt., verexcuseerden sijn persoon en toonde seer goet contentement ende genoegen over den jnhoud der brieven, ende ter selver uyre ordineerde sijn Majt., om dat sijn Edt. geen k. brieff en zegel door den overleden Ambassadeur Hendrick Draack zalr. hadde becomen, dat ick met d' eerste occagie ende de grootste eere en respecten soude voor affgesonden werden, met sijn k. ordre ende met alle de gevangens die te vooren tot Arandore geseten hadden, te meer om dat sulcx was geschiet buyten sijn ordre. Den Keyser soude oock d' overloopers, die soo nu en dan waren overgeloopen in handen vande ed. Comp. overleveren, ende daar was nogh een dieff onlangs comen overloopen met twee paerden; dieselve dieff met de paarden soude oock neffens mijn gaan, ende cort daar aan het volck van Mature, om dat sij veel waren, ende den Keyser verveert was voor jnlants tumult ofte slapende honden wacker te maacken, soude haar eerst nieuwe cleden ende geweer laten geven ende dan elck oock na haar voorige landen en plaatsen ordineren. Nogh seyde sijn Majt. ter selver uyr in mijn presentie, dat sijn trouwe Hollanders trouwe dienaars waren geweest ende nogh voor trouw estimeerde, en

dat sijn Maj^t^. hoffsgrooten daar alle stonden, maar dat het waren redenloose menschen, ende sijn Maj^t^. toonde tienmael meer lieffde tot sijn getrouwe Hollanders als tot sijn eygen natie. Oock seyde den Keyser alleen te wesen ende dat al op sijn jaren was, maar dat hij God tot getuyge nam, dat niemand anders na sijn doot sijn rijck soude gouverneren ende regeren als sijn getrouwe Hollanders ende dat om reden ende oorsaeck, die den Keyser soo langh als hij haar gekent hadde op sijn keyserrijck daartoe gepermoveert hebben. Na dese woorden wiert mij een goude ketting geschoncken van sijn Maj^t^., dewelcke met danckbaerheyt en beleeftheyt hebbe g'accepteert, ende cort daar aan belaste den Keyser nogh te vertolcken, dat ick 't geluck en fortuyn selver was ende niemand op sijn keyserrijck geluckiger als ick. Ook most ick weten dat niet soude tardeeren, gel. andere, maar soude nogh alle d' Ambassadeurs die daer soo langh geresideert hadden, neffens mijn met haar eygen vrijewille affsenden, op dat sijn Ed^t^. door de selve des te sekerder en opregtiger van alles soude kennisse gedaan ende gerapporteert worden, om door geen valsche rapporten meer g'abuseert te werden. Den Keyser seyde oock seker te weten, dat niet met sijn getrouwe Hollanders tot een eeuwige vreede soude geraecken, maar dat het van dese uyr aff aan sodanige een vreede op sijn keyserrijck was, en God wilde niet anders dan soude altijt continueren. Ende wanneer de derdemaal verscheen voor sijn Maj^t^. soo waren sijn Maj^ts^. hooge en lage officieren een groot getal binnen, en sij alle bragten haar tribuyt op en betoonde sijn Maj^t^. seer groot respect en eere, ende doen ter tijt seyde sijn Maj^t^. dat d' oorsaack van mijn toeven was geweest sijn keyserl. nieuwe jaar, maar dat niet langer soude toeven ende mijn affscheyt in 't cort becomen, gelijck te vooren geordineert was, en daarenboven soude den Keyser, gelijck hij seyde, een costelijck gesteente schencken aan de Heeren Majores in 't vaderland, dewelcke soo costelijck ende van soo grooten waarde was, dat met geen coninckrijck conde betaalt worden, ende nogh eenige steentjes voor

den ed. Heer Generaal ende voor sijn ed^le^. Heer Gouverneur Admirael een braven oliphant met tanden en eenige diamanten. Nogh verclaarde sijn Maj^t^. berigt te wesen, dat den ed^le^. jongen Heer van Goens uyt 't vaderland op sijn rijck was gecomen om te gouverneren, waar over den Keyser betuygde in mijn presentie met woorden en God tot getuyge nam, dat hij binnen sijn keyserl. hert verheugt was, soo seer dat hij victorie brande, maar sulcx uytwendigh niet dorste voor sijn eygen volcq ofte natie betoonen. Oock soude den Keyser voor d' ed^le^. zoon costelijcke geschencken mede senden, ja den Keyser verclaarde sodanig gesint te wesen omtrent sijn Ed^t^. en den ed^le^. zoone, gelijck te vooren d' Heer Hulft zaliger, gewesene Admiraal gesint was geweest. Wijders seyde den Keyser gehoort te hebben, dat sijn Ed^t^. soude vertrecken na Bat^a^. ende dat voor Generaal, toewenschende sijn Ed^t^. ten dien eynde veel gelucks ende zegen. Nogh seyde den Keyser, dat het absolut respective en gequalificeerde persoonen mosten sijn, die in soo stateleycke besendingh uyt 't vaderland affgesonden wierden, 't welck een glorie en honeur voor den Keyser en sijn rijck was, waar in ten hoogsten contentement schepte. Nogh seyde den Keyser dat hij hem versekert hield, dewijl sijn Ed^t^. soo lang op sijn rijck trouw en wel geregeert hadde, niet soude vertrecken voor en aleer sijn Maj^t^. daar van soude kennisse gedaan hebben. Seyde oock wel te kennen d' jnclinatie van den edelen jongen Heer, en dat tot deser uyr brieven ofte schrijven conde toonen, die door des selfs edele zoon van Saffragam aan den Keyser geschreven en gesonden waren, waar inne genoechsaem alle actien en maniere van regeringe bevonden ende bespeurt hadden. Ten laasten ordineerde sijn Maj^t^. te vertrecken na mijn logement, 'twelck na gedane cortosye geschiede. Ende als d' vierdemaal voor sijn Maj^t^. verscheen, wiert mij stracks na mijn dispositie g'jnterrogeert, ende wat mijn manqueerde, en ofte mij nogh ietwes anders belast was van sijn Ed^t^. om den Keyser notificatie te doen, waar op g'antwoort hebbe, dat in goede dispositie was geweest ende nogh om sijn Maj^t^. en d'e. Comp. te dienen,

oock niets en hadde gemancqueert, waar over soude danckbaar sijn en blijven, ja dat sijn Maj^{t}. van alles trouwlijck en opregt gerapporteert hadde, ende dit d'eenige poinct van manquement was, te weten, dat sijn Maj^{t}. onse gevangens en Ambassadeurs te samen costeloos ende schadeloos gelieve aff te senden, gelijck sijn Ed^{t}. is versoeckende ofte eysschende, waar op den Keyser mij liet vragen, wat wegh ick wilde wederkeeren na Colombo, en ick antwoorde: Den Keyser sijn wille en ordre geschiede, ende aenstonts in mijn presentie ordineerde sijn Maj^{t}. een dienaar van sijn keyserl. hoff om oles te schrijven ende aff te senden, op dat de wegen soude gebaant en logementen gemaact werden, waar heen ick met de keyserlijcke ordre ende onse gevangens en geschencken soude wederkeeren. Eyndelijck vertrock na mijn logement. Soo dra was niet binnen gecomen ofte wiert mij door sijn Maj^{t}. met groote eer een pack toegesonden, in't welcke verscheyde linnen cleden ende andere dingen waren, als volgens d'ole sal blijcken, het welck ick selver met dancbaerheyt hebbe op mijn hooft genoomen ende na binnen gedragen, toonende hier mede hoe hoogh sijn Maj^{ts}. geschenck bij mij in estime genomen ende met wat nedrigheyt 'tselve bij mij g'accepteert wierde. Wanneer de vijffde maal voor den Keyser compareerde, seyde dat alles claar was, ende hadden binnen sijn keyserlijck hoff niet anders gedaan dan waren besigh geweest twee dagen om het rapport te schrijven, dat neffens mijn met de gevangens en Ambassadeurs soude aan sijn Ed^{t}. gaan, en ick seker soude vertrecken binnen twee a drie dagen na Colombo; oock niet anders behoeffde te dencken dan off' daar al waar met alle onse gevangens ende Ambassadeurs. En ter selver uyre wiert mij een houwer geschoncken van sijn Maj^{t}., dewelcke ick ter eeren van sijn Maj^{t}. ende ten dienste van d' e. Comp. hebbe aangeveert met eerbiedige reverentie, ende deselve haastelijck uyttreckende, riepen op 't Cingalees met groote verbaastheyt, den Keyser ende sijn Adigaars: Wij willen soo niet, wij willen soo niet, dogh een weynigh daar na seyde den Keyser, datter twee van de opperste hoffs-

grooten present waren, voor dewelcke ick niet behoeffde bevreest te sijn ende soo bevreest mogt wesen, gaff den Keyser mijn keur en wens, en seyde: Siet daar drie van u eygen natie, neempt die gij acht de trouwste te wesen int vertolcken, soo u ytwes in't secreet mogte belast wesen. Com fiat, seyde den Keyser, laat ons onvertsaagt treden na mijn keyserlijcke binnecamer, seggende genegentheyt te hebben om met mij den heelen nagt te discoureren, waarvoor sijn Maj^{t}. bedankte en mijn persoon excuseerde, dat niet meer conde bekent maecken dan gelijck te vooren sijn Maj^{t}. trouw en opregt van alles gerapporteert hadde, waarop sijn Maj^{t}. vervolgde ende bekende, dat niemand ter wereld soo opregt notificatie gedaan hadde aan sijn Maj^{t}. als door mijn persoon geschiet was, ja oock soo wel accordeerde met de jnhoude der brieven in alles, off ick sijn Maj^{t}. deselve voorlas. Na welcke gehoudene samenspraack weder vertrock na mijn logement met blijdschap, maar sijn hoffsgrooten hebbe altijt vrouwen volck en wijn gewilt dat ick soude gebruycken, ja van dagh tot dagh dese twee listige laagen soecken te leggen, dogh hebbe om mijn vrijheyt en levens halve altijt gerefuseert ende tegen gestaan. Echter deselve hoffsgrooten hebben wijn gebragt tegen mijn wil en danck, ende seer biddende en versoeckende, dat de gesontheyt soude drincken vanden Keyser en den ed^{le}. Heer Gouverneur Admirael, soo hebbe mijn lasc^{s}. belast de wijn uyt de flesse te gieten in een gorgelet en weder laten opvullen met water, maar om de stinckende reuck des wijns te behouden hadde de fles ende mijn handen met deselve wijn bestreecken ende bestortet van buyten, om dat sij niet gewaar souden worden mijn bedrogh. Eyndelijk mijn lasc^{s}. g'jnformeert hebbende, begoste de gesontheden van den Keyser en sijn Ed^{t}. te drincken ende dat niet wijnigh met het water, dat de dijcken can doorbreecken ende huysen wegh spoelen, dogh te vergeeffs de hoffsgrooten tot den dranck en vrouwen mijn aangeport hadden, alsoo ick veynsde soo droncken te wesen, dat nauwlijcx conde staan; maar mijn tongh God de Heer soo wel dirigeerde ten respecten van den Keyser en

d'e. Comp., dat eenige onder haar seyde in 't Singalees, dat ick een horra, dat is verrader was, soo heb om dat woort mijn houwer gevordert ende haar willen houwen, maar sij alle sijn gevlugt ende niemand ontrent mij gebleven. Naderhand bleven de hoffsgrooten met den wijn achter eenige dagen, maar presenteerde mijn andermael haar wijn, dewelcke ick seyde niet gewoon te wesen, maar dat sij, soo bijaldien sij Franse wijn hadden, vrij sodanige mogten brengen, soo niet bedanckte haar, en soo is de wijn agter gebleven. Oock ses a seven dagen daer na compareerde weer voor sijn Maj^{t}., doch stont gelijck een wijnig verbaast, wanneer ick hadde verstaan de jnhouden vande verscheyde oles, die aen sijn Maj^{t}. gesonden waren, waar in stont, dat de Hollanders soo verre buyten haar fortresse gecomen waren, om daar eenige quade actien uyt te voeren met de wannias, 'twelck misluckt was, alsoo het opperhooft van Jaff^{a} met nogh eenige officieren en soldaten ontrent 30 te samen gebleven waren en de rest ontvlucht. Evenwel soude ick, gelijck den Keyser seyde, voor affgesonden worden, om bekent te maacken aan sijn Ed^{t}. sijn keyserlijcke affectien en genegentheden, die den Keyser voor desen altijt hadde betoont ende nogh betoonde omtrent sijn getrouwe Hollanders in mijn presentie, ende al was het schoon dat dit nu was voorgevallen, seyde den Keyser, dat sijn getrouwe Hollanders sijn keyserl. hert hadden gestoolen, en dat daardoor niet conde geraackt ofte gemoveert worden, want het waren geen menschen die voor den Keyser waren, noch oock voor de e. Comp. Oock seyde den Keyser, dat absoluit vertrouwde 't selve soude geschiet wesen sonder ordre van sijn Ed^{t}. den getrouwen Heer Gouverneur ende God soude verhoeden, dat sijn Ed^{t}. geen magt soude affsenden om revengie daarvan te nemen, want sij selver sulcx hadden op haar hals gehaelt, door dien het beesten waren, die inde bosse en wildernisse saeten en noyt bij menschen converseerden. Den Keyser dese woorden g'eyndigt hebbende, vertrock weer na mijn logement door ordre van sijn Maj^{t}., ende weynig dagen na dat voor den Keyser hadde gecompareert, waerender

mijnwaerts gecomen 15 a 16 hoffsgrooten in 't midde van den nagt met een doode, vuyle en seer stinckenke elant, 't welck de voorsz. hoffsgrooten in maniere als volgt mijn aen presenteerden, seggende: Wij heeren hoffsgrooten sijn tot u door ordre van sijn Maj^{t}. gecomen om een eland te schencken, ende dat ter dier cause om dat den Keyser altijt seer verheugt is geweest over de brieven, en u persoon en oock alle de Hollanders sodanig g'affectioneert was, dat niet conde nalaten, ofte most ter eeren van d'ed. Comp. van dagh tot dagh meer en meer schenckagien schencken, ende dat den Keyser aan den Ambassadeur Draack zaliger oock soo een beest hadde geschoncken, waar op antwoorden en bekende, hoewel een particulier persoon waar, de grootste eere van sijn Maj^{t}. hadde genooten, waar voor verpligt waar danebaerheyt te betoonen. Doen belaste de hoffsgrooten den eland binnen te brengen, gelijck geschiede. Daerenboven soo haast hadde de brengers van het doode beest het linnen niet affgetrocken ofte liepen wegh sonder haar affscheyt te nemen, behalven twee, die bleeven staan om te aanhooren mijne woorden en te aanschouwen mijn beleeftheyt en danckbaerheyt, die ontrent den Keyser voor sodanig geschenck betoonde, waar over die twee haar ten hoogste admireerde en verheugden, soo sij selver seyden en betoonden, dat sij souden en mosten sijn Maj^{t}. door een ander ofte selver bekent maecken, waar op sij mede vertrocken. Ende ick wilde haar een weynigh tot buyten de deur convoyeere, 't welck sij refuseerden, sulex ick aanstont mijn affscheyt nam, ende trad na het stinckende beest en liet de lasc^{s}. vande wagt roepen om 't selve te villen, gelijck gedaan wiert, en na gedane villinge hebbe selver de vier voeten genoomen en inde selve nagt aan de opperste, die de wagt rondtom mijn logement hadden omgedeelt, namentlijck een Oedepalate Dessave, een Tompine Raterale, een Oedenoere Rale, een Jadenoere Rale en Haccrougammene Rale, haar dusdanig aanspreeckende: Gij lieden, dewijl de wagt soo lang rontom mijn huys gehad hebt ter eeren van d' e. Comp. en mijn persoon, soo can niet ofte moet u lieden nootsakelijck van

't keyserlijck geschenk mede deelen en dienthalven versogt ick, om dat sodanig geschenck ter eeren van sijn Majt. geaccepteert hadde, dat sij het selvige dogh souden aennemen ende ter eeren van sijn Majt. en op sijn gesontheyt eeten, 't welcke sij uyt den slaap oprijsende ontfongen en hielden den gehelen nagt raad tot dat den dagh was aangecomen, en doen lieten deselve hoffsgrooten het selve vlees cappen en parten aan haer lascs., maar ick hielt voor mij selven de tong en het hert, en seyde tegen de hoffsgrooten, dat den Keyser sijn tongh ende hert altijt waarachtig en opregt voor sijn getrouwe Hollanders was, en ick het selve ten dien fine op de gesontheyt van den Keyser soude nuttigen, 't welcq sijn Majts. bewachthebbers aanstonts den Keyser door seker hooveling, die mij dagelijcx door ordre des Keysers de cost toebragt, lieten bekent maecken. Ten dien tijde seyde ick, dat verblijd was ende met een oock haastelijck soude affgesonden worden, waar op de wagthebbers tot antwoord gaven, dat mijn vertreck seker en nabij was ende mijn van uyr tot uyr most gereet houden, alsoo niet anders manqueerde als sijn Majts. ordre, edogh hebbe altijt een vroylijck ende vrindelijck gelaet getoont. Ende na dat eenige weecken gewagt hadde, versogt weer jnstantelijck om voor den Keyser te compareren, 't welck mij door veele boodschappers ende met duysent duysenden van leugenen belooft wierde van dagh tot dagh, maar een wijl tijts na gedane bootschappen ende leugenen ben door mijn dickwils versoecken ontrent drie maanden na het geschenck van 't stinckende beest op een ander plaats in't selve hoff voor den Keyser gecompareert, welcke plaats onwinbaar scheen, en volcomen defensijff om met sijn wijnige lijffwacht de jnwoonders bijna alle van sijn geheele rijck te resisteren, maar hadde omgordet sijn keyserlijcke lenden met een groot en swaer sweert, overal gemonteert met goud sijnde, ende in sijn rechterhand hadde een cleene bardasaan end' aen deselve cant stonden twee curieuse veltstuckjes raer bearbeyt, ende aande linckerhand ende achter de rugh des Keysers was veel Cingalees geweer, als pijl ende boo-

gen, ende ter selver uyr verschuylde den Keyser hen achter sijn keyserlijcke stoel een weynigh ende liet vragen na mijn gesontheyt en seyde vorders, dat de oorsaack van mijn langh wachten was geweest, dat de Hollanders niet wachten ofte rusten na sijn keyserlijck bevel ende ordre, 't welck soo sij sulcx gedaan hadden, souden over lang 't geene d' e. Comp. is eysschende gehad hebben, toonende voorts eenig misnoegen over 't sluyten sijner havenen ende het ontrecken sijner onderdanen, dogh sijn keyserlijck hert, gelijck hij mondeling betuygde, conde nogh niet ontsteecken worden tegen sijn getrouwe Hollanders, waar op ick antwoorde, alwaar het schoon dat de Hollanders sulcx dede en gedaan hadden met ordre van sijn Ed^t^., soo geschiede het nogtans om resentiment te nemen van 't geene de schelmen en de verraders met haar valsheden en verraderijen tot Arandore en Ruanelle bedreven hebben en sijn Maj^ts^. edelen en getrouwen Heer Admirael en sochte niet anders dan op soo een wijse de verraders te straffen en sijn Maj^t^. sijn rijck en leven te versekeren, waarop den Keyser seyde, dat mijn hadde laten roepen om een brieff te schrijven aan sijn Ed^t^., dewijl wij dogh alle sterffelijck waren voor God, 't sij waer wij sijn, ende off ick mijn dienst dede tot Candia ofte tot Colombo dat het een dienst was voor d' e. Comp., waar op antwoorde, dat sijn Maj^t^. wel sprack, en ick mijn persoon geluckigh achte om dat ick van den Keyser selver daar toe versogt wiert, ja oock altijt gereet waar geweest om sijn Maj^t^. en d' e. Comp. te dienen in alles. Wel aan dan, seyde den Keyser, hij soude sulcx van mij verwagten, want ick wiste hoe den Keyser genegen was geweest, ende in alles nogh was tot sijn edelen trouwen Gouverneur ende de Hollanders, ja gelijck voor desen geseyt hadde, sijn Ed^t^. sodanig een keyserlijck hert toedroegh als de heer Hulft zaliger toegedragen hadde, de welcke den Keyser seyde gewaarschout te hebben, dat binnen 7 dagen niet buyten moste gaan, 't welck soo de heer Hulft soo gedaan hadde, en soude niet doorschooten geworden hebben, en soo dra was niet buyten gecomen ofte wiert getroffen, sodanig

dat hij de doot smaackte, dogh sijn Maj^ts^. waarschouwinge waren te vergeeffs, maar tot sijn leetwesen waar bevonden. Ondertusschen gingh den Keyser gins en weer na binnen, ende ordineerde, dat mijn door seker hoffsgroot een silver schoteltje soude gepresenteert worden, 't welck den Keyser selver recommandeerde, dat ick het soude accepteren, waarop het aangenomen hebbe, ende sijn Maj^t^. bedanckt, en mijn reverentie gelijck aldaer de costuimen waren gedaan, en daar na wiert mij door ordre des Keysers belast te vertrecken na mijn logement om aanstont een brieff te schrijven aan sijn Ed^t^. van alle het geene ick gesien ende gehoort hadde, seggende, dat als morgen weer comparen soude, ende den brieff eerst aen de Keyser moste toonen; oock dat niet vergeten most te schrijven, dat het volcq van Mature neffens mijn brieff soude voor aff gesonden worden ende soo den Keyser sagh, dat Hollanders een wijnig stil waren ofte ophielden, soude neffens mij affgesonden worden alle onse Ambassadeurs ende gevangens met de eerste gelegentheyt. Doen begaff mijn weer na mijn logement ende binnen gecomen sijnde maackte ick de brieff claar, om dat den Keyser seyde, dat het volcq van Mature soude te gelijck met de brieff gaan, maar door meenigvuldige occupatien, die den Keyser belet hadden, wiert dien dagh uytgestelt, ende mijn brieff was claar om sijn Maj^t^. te presenteren, 't welck den Keyser gerapporteert sijnde tot mijn sond een Adigaar met nogh twee Mohoterales, om deselve brieff tot den Keyser te brengen, maar ick wilde deselve niet overleveren dan aen sijn Maj^t^. persoonlijck om dat den Keyser mijn selver daar toe versogt hadde. Dienthalven versogt ick de eer selver om aanden Keyser te presenteren, 'twelck den Keyser door twee Mohoterales bekent gemaact wiert, ende ick met de Adigaers wagten na d' Keysers ordre, die deselve twee Mohoterales souden brengen, maar bragten ordre, dat den Adigaar soude bij mij blijven tot des anderendaags morgens, en dat wij dan gelijck met den brieff souden compareren, ende dat het den Keyser van herten aangenaam was, dat ick selver om die eer versogt hadde; doch die dagh wiert oock uytge-

stelt door bootschappers, die tot mij qnamen ende gesonden wierden, dat sijn Maj^{t}. belet geweest was en het geen goede dagen waren, maar die tardatie heeft geduurt drie en een halve weeck, ende de bootschappers, die binnen deselve tijt sijn Maj^{t}. van dagh tot dagh quaemen excuseren, bleven oock tot mijn huys ende mosten wagten na andere ordre. Ondertusschen wiert mij door ordre van den Keyser, soo de hoffsgrooten verclaarden, een silver inckt kokertje ende santloopertje met pennen, pennemes ende alle toebehoorten om te schrijven toegesonden, en deselve most ick aennemen, gelijck de hoffsgrooten seyden, als sijnde een secretarius van den Keyser, waar op resolveerde den jnckooker met sijn toebehoorten aan te nemen, maar ick seyde ter eeren van den Keyser en ten dienste der ed. Comp., waar op de hoffsgrooten antwoorden, dat het seer goet en wel was, ende sij souden den Keyser 't selve rapporteren. Nogh seyde dese selve hoffsgrooten, sijnde twee Adigaers, twee Dessaves, drie Mohoterales, twee Hollanders en twee Portugesen, dat sij ordre hadden om mijn een ole voor te lesen ende te laten vertolcken door Hollanders en Portugesen, 't welck geschiede, maar de Cingalesen sloegen eerst raad met den andere, en na gedane raadslaging ende luysteringen sijn gesamentlijck neder gaan sitten. Den jnhoud van den ole is geweest, als volgt: Sr. dom Joan da Costa Monamperij Rajapassa Modiace heeft deselve gesz., door ordre van sijn Ed^{t}. aan 't opperhooft tot Hijtewaecke gen^{t}. Bemmewatte Tinneconnerale; den gem. dom Joan adverteerde, dat Golahesse binnen wijnig dagen met een brieff van sijn Ed^{t}. soude opgesonden worden, om denselven te presenteren aande grootmogende Keyser, ende sijn Ed^{t}. en den Raad waren in goede dispositie, ende sijn Ed^{t}. bleeff een trouwen dienaar van den Keyser en dom Joan was en bleeff een van de alderminste dienaars des selven Keysers. Eyndelijck wiert mijn de groetenisse gedaan, ende de ole was gedateert op Maandagh den 5^{en} 7bris a° 1671 in 't keyserlijck casteel Colombo. Mijn dese jnhoud der ole bekent gemaackt hebbende, vertrocken weder om te rapporteren 't gepasseerde aen den Keyser. Niet te

min soo heeft mijn met alle de gesondene bootschappers laten roepen als boven verhaelt, drie en een halff weeck na den gesetten dagh, wanneer ick oock mijn brieff moste mede brengen om te toonen, gelijck ick gedaan hebbe. Ende als ick binnen was gecomen hebbe mijn reverentie gedaan, ende na gedane reverentie vraagde den Keyser na mijn gesontheyt, maar als vooren seyde gereet ende gesont om d' e. Comp. en sijn Maj^{t}. te dienen, gelijck alle trouwe dienaars schuldig sijn te tragten. Den Keyser hier op antwoorde, dat contentement hadde en verheugt was, ende dat God soude geven aan alle Hollanders goede gesontheyt ofte sodanige dispositie, waar op de hoffsgrooten gesamentlijck riepen in mijn presentie en versogten om te oorlogen met de Hollanders, maar den Keyser seyde sulcx niet te sullen ordineren, ofte en conde niet wesen, om dat sijn getrouwe Hollanders op sijn keyserlijck versoeck waren gecomen op sijn rijck ende dat haer trouwigheyt hem bekent was; wanneer sijn Maj^{t}. besig waer geweest in openbaren oorlogh met de Portugesen, de Hollanders alleen waren geweest ende nog protecteurs en beschermers van sijn keyserlijck persoon. Doen gaff ick tot antwoort, dat d' e. Comp. altijt sodanig was omtrent sijn Maj^{t}. g'jnclineert geweest, en oock nog om sijn Maj^{ts}. rijck en leven te versekeren, waer op vorders te gemoet voerde, dat sijn Maj^{t}. onse gevangens behoorde te verlossen uyt handen der verraders, ende dat meer was onse Ambassadeur, portedeurs, het sij wie het sij wierden oock opgehouden, 't welck de grootste schult en disrespect was van de wereld voor sodanige genereuse en wijsen Keyser; oock dat het aanhouden van ons volck niet overeenquam met keyserlijcke affexien ontrent d'ed. Comp., maer dat sulcx volcomentlijck met het affsenden derselve claarlijck soude blijcken, waar op den Keyser seyde, dat ick moste een brieff schrijven na Battecaloa, Jaffaũ, Cotjaer ende die plaatsen aande opperhooffden, dat het peys en vrede was met den Keyser ende sijn trouwe Hollanders, ende als ick commandeerde ofte belaste in den brieff, dat sij mosten afflaten en retireren na haar vorige plaatsen ende fortressen.

Hij, namentlijck den Keyser, seyde niet te twijffelen, ofte soude sulcx obedieren en gehoorsamen, waar op tot antwoord gaff, dat ick daarom off om sulcx te doen niet was gecomen, maar om sijn Maj^{t}. de papieren en brieven te presenteren gelijck geschiet is, ende dat in 't openbaar voor al de wereld; dat d' e. Comp. sijn Maj^{t}. niet wilde verlaten, maar genegen was om hem tegens sijne vijanden bij te staan ende om sijn Maj^{t}. kennisse te doen, schriftelijck en mondelingh, hoe de schelmen ende verraders onse lantsluyden met haar meynedigheden hebben misleyt ende uyt de pagger gecroont, ende om te hooren hoedanig sijn Maj^{t}. mogte geresolveert wesen, met deselve te leven; oock soo den Keyser jn gebreecken blijft, deselve weder costeloos en schadeloos aff te senden, dan d' e. Comp. genootsaact was haar revengie ofte resentiment te soecken te water en te land omtrent die schelmen, die d' ed. Comp. weet daar aan schult te hebben; oock dat d' e. Comp. sijn Maj^{ts}. rijck in dier gevalle sodanigh soude besetten, dat de verraders en schelmen niet sullen connen ontsluypen ofte vlugten, en dat alles om sijn Maj^{ts}. rijck en leven des te beter te versekeren. Verders verhaalde ick sijn Maj^{t}., dat ick omtrent negen maanden ten dienste van sijn Maj^{t}. en d' e. Comp. getardeert hadde, maar in 't eerste nader aan mijn vertreck was als jegenwoordigh soo ick bespeurde, ende seyde, alsoo sijn Maj^{ts}. hoffsgrooten wilden en versogten te oorlogen, dat sij vrij gaan mogten om te oorlogen, haar versekerende dat sij de trouwe Hollanders van sijn Maj^{t}. niet slapende soude vinden, nog met haar verraderijen deselve meer connen misleyden, alsoo sij de schelmstucken die Cingalesen gewent sijn te doen, weeten, waer naar ick versogte ter selver uyr door ordre van sijn Maj^{t}. op wat manier sijn Maj^{t}. gelieffde affgesonden te worden; soo niet versogt ick ten dienste van d' e. Comp. en ter eeren van sijn Maj^{t}. aenstonts mijn leven te enden, alleer ick mijn persoon soude buyten sijn keyserlijck hoff begeven, waar over den Keyser een uyr lang bleeff staan, gelijck beducht en teenemael verbaast, sonder een woort te spreecken, slaande sijn oogen na

den hemel, dan na d'aarde en trock sijn schouderen, maar ick volvoerde mijn discours omtrent den Keyser en sijn hoffsgrooten en seyde: Gij alle, die daer staat, en hebt geen magt nochte couragie ter werelt om mijn persoon alleen te onderdrucken; nogtans ick alleen heb de couragie om u luyden alle te vernietigen. Daar omtrent in mijn presentie waren behalven de Cingalesen, een Gale Mohotirale van 't keyserlijck hoff, sijnde een trouwen dienaar van den Keyser en voor d' e. Comp. in 't vertolcken, maar een Dionijs gens sijnde van Deenemarcken van geboorten, moet met regt van mijn genoemt worden, ja een beest der beesten ende een verrader tegen sijn eygen bloet gebooren, dewelcke om seker woorden, die den verrader in mijn presentie dorst seggen en luyden aldus: de Hollanders altijt als sij daar waren, spraacken soet, maar als sij achter de rugh des Conings waren seyden niet dan alle te gelijck smaat ende schande, over welcke ick in presentie des Keysers ende alle de hoffsgrooten hem dreygde te suffletteren; maar mijn hand oplichtende ontsagh sijn baart ende grijse hairen en belaste hem andermael niet te spreecken sonder ordre vanden Keyser. Soo seyde den verrader echter nogh, hij hadde al een en twintig jaren daar geweest, maar het verdroot hem nog niet, soo hebbe andermael tegen den Keyser gesproocken in 't Portugees en seyde soo sijn Maj^{t}. mijn van dese uyr aff aen geen verloff gelieffde te geven om aff te trecken, soo versogt van stonden aan in sijn keyserlijcke presentie mijn doot, want ick doen niet langer geresolveert was om soo als een gevangen en misdadiger te sitten. Den Keyser gaff verloff ter selver uyre ende ordineerde, dat ick conde vertrecken wanneer ick wouw ofte wilde, ende dat doen mijn affscheyt soude nemen ende vertrecken na mijn logement, maar most eerst een ole, die daar was, hooren, dewelcke mij oock vertolckt wiert, en om den jnhoud van deselve ole niet te vergeeten, wiert mijn belast deselve te copieren ende 't selve aan sijn Ed^{t}. door ordre des Keysers mondeling te rapporteren gelijck bij mij geschiet is. Doen soo dra was niet buyten gecomen, ofte wierp de brieff die mijn

belast was te schrijven aan sijn Ed^{t}. voor mijn voeten neer, ende mijn lasc^{s}. hebben deselve opgenomen ende 't huyswaerts gedragen. Oock quamender hoffsgrooten des anderen daags mijnwaerts, ende vraagden, waerom ick gisteren de brieff soo wegh gesmeeten hadde, waar op haar antwoorde, dat ick te vooren mijn altijt getroost ende vertrout hadde dat ick selver met sodanige keyserlijcke giften en schenckagien ende alle onse Ambassadeurs en gevangens soude affgesonden worden, als den Keyser met sijn mond belooft hadde, dog dat ick alles niet tegenstaande alleen licentie hadde becomen om aff te gaan, trouwelijck ende opregtelijck soude aan sijn Ed^{t}. rapporteren, soo ver ick gehoort ende gesien hadde. 's Morgens daar aan ontrent de middagh, soo verwachte ick den Keyser sijn ordre ende dewijl geen ordre die dagh quam, soo liet ick sijn Maj^{t}. door mijn wagt officieren weten, dat gereet was geweest ende nogh om aff te trecken, oock mijn persoon absoluyt daar na reguleerden, soo quaemen deselve officiers mijn omtrent den avond rapporteren ende door ordre des Keysers vraagen, hoe veel coelien van nooden hadde tot mijn bagagie; de mons^{rs}. geven soo veel als haer believen, maar sij hoffsgrooten seyde, alwaer 't dat ick der een duysent ofte anderhalff van nooden hadden, soo manequeerde haar geen, maar conde mijn mede gegeven worden, waar op tot antwoord gaff 7 ofte 8 coelien genoegh te sijn. Wel aan morgen, seyde d' hoffsgrooten, sult gij vertrecken door ordre des Keysers na Colombo, ende gelieft aldaar te rapporteren, gelijck gij gesien hebt hoe te vooren geweest is, ende tegenwoordig watter inde weeg was gecomen, waar op ick de hoffsgrooten antwoorde, dat sulcx seer wel wisten, ende oock schuldig waar de ordre van sijn Maj^{t}. trouw ende oprecht aan sijn Ed^{t}. bekent te maken. Doen vertrocken de hoffsgrooten, maar ick verlangde weer na de morgen, dewelcke was gecomen, dog het waar deselve leugens, gelijck den heelen tijt soo lang ick boven geweest waar, van haar gehoort hadden. En des anderen daaghs belaste ick weer mijn officiers vande wagt, dat sij sijn Maj^{t}. soude notificeren als dat ick nog gereet was,

't welck de hoffsgrooten hier boven genoemt hebbe aangenoomen te sullen doen, gelijck sij gedaan hebben, maar gem. hoffsgrooten rapporteerden mijn, datter nogh eenige coelien gebraacken, die gesamelt moste worden, ende morgen soude het seker sijn, datter niets soude ontbreecken. Dese bootschappers vertreckende eerst, quaemen door ordre des Keysers wederom een wijnig daer na, maar waren beschaemt en wouden niet meer liegen. Daerom bragten neffens haar Anthonius d' Orte ende Paulus van Coppenhage, dewelcke betuygden, dat soo van den Keyser gesonden wierden om mijn geselschap te houden, om dat alleen was, ende soo ick niet te vreden was off miscontentement hadde om daer te blijven, dat als morgen sekerlijck sou vertrecken, seggende dese bovengen. twee: Och off God gave, dat wij soo sekerlijck soude affgesonden worden, ende onder 't spreecken deser woorden, barstede de tranen uyt de oogen ende schreyden bitterlijck ende versogten adsistentie van gelt, 't welcq ick haar na vermogen ende volgende ordre van sijn Ed^{t}. in presentie vande hoffsgrooten ende mijn lasc^{s}. hebbe gegeven, waar voor sij twee gem. d' ed. Comp. en mijn seer beleeffdelijck bedankten. Oock voerde deselve twee persoonen met mij discours, dat den Keyser van den Bergh het hooft hadde laten affhouwen en dat hij van den Bergh in dienst van den Keyser was geweest, in qualiteyt als sijnde de opperste geweest van de geheele Keysers militie, maar sijn misdaet was, dat hij Francois van den Bergh sonder ordre eenige brieven hadde gesz. na Jaff^{a} ende Cotjaer etc., welcke wierden aangehouden tusschen de 4 en 5 gravet, maar wiert den Keyser op het spoedigste ter hand gestelt, waar op den patient bovengem. moste compareren, maer ontkende de brieff te connen lesen, nogh deselve te bekennen. Nogtans heeft hij van den Bergh, gelijck hier voor gesz. is, justitie ontfaan. Nogh seyde deselve Anthonij en Paulus, dat niet lang bevoorens listen hadden geleyt om den Keyser te vergeven door fenijn dat in sijn hoff waar geworpen door sijn eygen natie, 't welck den Keyser gewaar was geworden, en liet sijn dispensiers en cocks tot de

minste toe in 't openbaar spitten en hangen en voor den eliphant werpen, en daerom niemand van sijn eygen natie in sijn binnenhoff heeft, maar uytheemse natien, als Portugesen, Mooren, Caffers, Mallebaren ende andere swarte natien meer, als overcustse vissers en Madurese vissers, dewelcke den Keyser altijt eerst ordineert van de keyserlijcke cost te eeten en te drincken, en gegeten en gedroncken hebbende van de geprobeerde cost ende dranck moeten netto 3 uyren slapen; dan opstaande worden gevraagt na eenige pijn in 't lichaem, maer niet clagende, soo gaat den Keyser oock eeten en drincken van deselve geprobeerde cost ende dranck. Nogh hebben deselve Paulus en Anthonij geseyt, ende meer andere hoffsgrooten van den Keyser sijn eygen volcq gen^{t}. een Ranamohotale en een Jadenoere Rale etc., dat den Keyser uyt sustinue, om dat Draack zaliger soo geswollen was, soude vergeven sijn, heeft omtrent de dertig ofte veertig Cingalesen laten vermoorden ende om het leven brengen. Nog seyde deselve bovengen., dat den Keyser altemet droncken was, dan veele het ongeluck hadden gehad en haer leven verlooren, dogh het moorden waar altijt met de grooten geweest, eer ick tot Candia was gecomen, maar terwijl ick boven resideerden sijnder niet meer dan twee ofte drie ten hoogsten gedoot en om het leven gebragt, alsoo den Keyser over de geringe en arme luyden hem eenigsints erbermt. Oock seyden deselve bovengen. persoonen seker te wesen, dat den Keyser sijn swacke en wanckelbare regeringe staande hielt door een enckele vreese, die de verraders voor de wapens der e. Comp. hadden. Eindelijck versogten deselve bovengen. persoonen haar affscheyt van mijn, 't welck ick toestont, en belaste haer den Keyser opregt aan te dienen, dat ick gereet was ende soude mijn verlaten op 't keyserlijck woort, 't welck den Keyser mijn selver gegeven hadde ende belooft; soo niet, dat ick nogh ten dienste van de ed. Comp. en ter eeren van den Keyser mijn leven wilde verliesen, gelijck ick sijn Maj^{t}., doen de lestemaal voor hem verscheen, geproponeert hadde, en doen als nog mijn woord gesint was te presteren. Eyndelijck hebben haar affscheyt

genomen, ende ick convoyeerde haar tot de poort van mijn logement, ende sij addresseerden haar na het keyserlijck hoff om den Keyser sulcx aan te dienen. Soo dra was de dagh niet gecomen ofte den Keyser sijn hoffsgrooten seyden helaes! datter eenige coelien om de bagagie te dragen mancqueerden ende het oock seer geregent hadde, waar op ick aanstont seyde: Fiat, latense ontbreeken, ende ick liet alle de schenckagien van den Keyser buytens huys brengen, ende stelde deselve op een witte linnedoeck, ende liet ick door mijn lasc^{s}. een Dessave Oedepalate ende een Tompine Raterale ende Oedenoere Raterale met twee andere Rales te samen roepen, ende sij mijnwaert gecomen sijnde: Gijlieden hebt gisteren gewilt, dat ick een duysent ofte anderhalff coelien soude eysschen, ende om dat deselve wijnige, dewijl ick moet vertrecken, gebreecken, seyde ick: Gijlieden wort nog niet beschaemt over u leugentale en leugen spreecken, maer ick om dat wil den Keyser sijn woort soude waar wesen, soo soude ick die schenckagie, die bij haer gesien wierden affstaan, soo bij aldien tot deselve coelien gebraacken, ende wat aanginck den regen die gevallen was, conde mijn niet vreesachtig maken, maar soude de ordre van den Keyser uyt lieffde, al waar 't door vuur ofte vlam te loopen, obedieren en nacomen, en sulcx ten dienste van d' ed. Comp. De hoffsgrooten, die omtrent mijn huys haar wagten hadden, versogten dat de schenckagien soude laten bergen ofte weg sluyten, waar op mijn hembt ende Singalese cleeden van gramschap verscheurde en trock mijn Hollantse cleden aan om soo mijn adres tot den Keyser te nemen, 't welck ick niet hebbe gedaan om dat sij hoffsgrooten alle haar nederboogen en vernederden voor mijn. Derhalven was mijn ordre vanden Keyser selver gegeven, maer 't heeft vertoefft vier dagen om den regen ende andere beletselen meer, dewelck vier dagen ick en mijn lasc^{s}. sustineerden, dat het vergiftige melcq (die sij hoffsgrooten bragten) was, door dien de honden, nog de coelien deselve melck niet wilde eeten, dogh moet bekennen dat noyt te vooren acht maanden lang sodanige melck gesien hadde, als sij hoffsgrooten vier dagen aan den an-

deren na mijn affscheyt vanden Keyser bekomen hadde, gebrogt hebben, waar over mijn lasse. het wilden clagen, dog verbood sulex niet te doen, om dat wij op ons vertreck stonden, gelijck wij oock op den 5en dagh na dat mijn verloff van den Keyser had becomen, vertrocken, gelijck Anthony d' Orte en Poulus van Coppenhage door ordre van den Keyser quamen met nog verscheyde hoffsgrooten, en sij seyden dat den Keyser hadde g'ordineert, dat mijn bagagie soude laten binden, ende dat ick aenstont mijn na het hoff most begeven neffens haar, alsoo den Keyser buyten was en ick aldaar mijn affscheyt moste nemen, gelijck geschiede. Een wijnig van verre hebbe mijn cortoisie voor den Keyser gedaan op sijn Hollants ende Cingalees, met groote stemme onder den blauwen hemel uytroepende: God geve sijn Majt. een langdurige gesontheyt ende prosperiteyt tot vermeerderingh van sijn keyserlijke naam ende faam, ende als de tweedemael ter aarden viel, riep andermael met luyder stemme: God de Heer gelieven sijn Majts. edelen ende getrouwen Gouverneur, dewelcke resideert binnen het keyserlijck casteel Colombo te geven een eeuwige gesontheyt en welvaart, ende de derdemael ter aarde vallende hebbe geroepen: God den Heere sal den Keyser verleenen met sijn getrouwe Hollanders een eeuwige en gelucksalige vrede, waar door de landen en havenen van sijn Majt. en d' e. Comp. mogen floreren ende meer aanwassen, ende ten laasten hebbe ick sijn Majt. bedanckt met ontallicke danckbaerheden voor sijn keyserlijcke schenckagien, die ick selver van sijn Majt. ter eeren van d' e. Comp. hadde ontfangen, waar op soude vertrecken, maar eerst voor alle menschen die in 't openbaer daar stonden, volgens ordre van sijn Edt., hebbe niet connen nalaten onse Ambassadeurs ende eenige andere geringe te adsisteren uyt den gelde van d' e. Comp. mijn ten deele daar toe mede gegeven. Voor eerst hebbe geadsisteert Poulus van Coppenhage en Anthonij d' Orte, dewelcke claagde en schreyde, ende Francois Has en Toedecolle; oock aen eenige Engelse, Franse ende Hollanders, dien ick niet kende, Portugees gelt omgedeelt en belaste, dat sij hetselve

op de gesontheyt der ed. Comp. souden verteren, waarop veele geroepen hebben: Adiu, God beware d' e. Comp. altijt en den Ambassadeur. Ter selver uyr vertrock ontrent derde halff uyr van Kanckerancketenoere, sijnde op Vrijdagh des namiddaghs, ende tot mijn convoy waren namentlijck een Oedepalate Dessave dewelcke van yder een geseyt wort den Keyser sijn leven, als wanneer sijn eygen natie de wapens tegens den Keyser opgenoomen hadde, gesalveert te hebben, een Egullity Raterale, een Attanacorale en vier a vijff Arackes met haar bijhebbende lascs., dog sonder tambelijnen, verblijvende des nachts tot Pallaua, na mijn gissinge, twee en een halff uyr van Kanckerancketenoere, dog bevond dat omtrent 4 maanden seer groot gebreck van zout en linnen was geweest, gelijck verscheyde maelen alwaar resideerde ontrent den Keyser sijn hoff hadde hooren kermen en clagen, soo wel van de hoffsgrooten selver als van de slegte luyden, oock in 't affcomen hebbe veele ende verscheyde nogh daerom hooren roepen. Vertreckende des morgens van Pallaua, quamen 's avonts tot Moligudde, als wanneer Egullity Raterale onder wegh door Oedepalate wiert affgesonden, om den Keyser te rapporteren, als dat mijn Singalese kleren hadde aangetrocken, om voor sijn Edt. gelijck ick sijn Majt. belooft hadde te compareren. Oock verbleven een nacht ter selver plaatse bovengen., en des morgens begaven ons wederom op wegh en quaemen tot Kapuyttewatte, alwaar mede een nacht verbleven. Oedepalate heeft tusschen Moligudde en Kapuyttewatte sijn affschijt versogt en genoomen; hij zijn afscheyt versoeckende, soo hebbe het hem toegestaan, maar ick versogt om eerst mijn affscheyt te nemen van den Keyser, 't welck soo geschiede, ende ick gebruyckte deselve woorden, die ick uytgeroepen hadde ontrent den Keyser en sijn hoff. Denselven Oedepalate na veel zegeningen ende omhelsinge scheyde met weemoedigheyt ende betoonde omtrent den Keyser ende d' e. Comp. innerlijck en uyterlijck genegentheden, gelijck altijt de wagt bij mij gehad hebbende oock betuygt hadde. Onderwegen hebbe mede gesien ende gehoort, dat de Cingalesen boven de grooten bergh na Candia niet mensen, maer

slimmer als beesten sijn ende genegen meer tot den Keyser selver als tot de hoffsgrooten, door dien deselve haar soo stroopen en villen, dat niets connen behouden tot haer lijfftogt ofte lichamelijcke nootdruft, maar aan dese sijde ofte cant beneden den bergh wensen de Cingalesen altijt na de optogt van de Hollanders ende wensen deselve op haer hooffden te dragen, en dat om dat den Keyser geen goede regeringe heeft, maar d' ed. Comp. soude dan haer troost ende genoeg wesen tot onderhoud voor wijff en kinderen door haar goede regeringe. Niet dat sulcke clagten mij alleen op den wegh hebben inde ooren geklocken, maar ook tot Candia, als ontrent den Keyser sijn hoff resideerde. Des morgens vertreckende daer van daan na Ruanelle, hebbe onderwegen 2 a 3 onser gevangene gesien, maer als vooren gesz. naackt en bloot, bij na gelijck sijnde wilde menschen. Des avonts waren wij gecomen tot Ruanelle, alwaer 's nagts verbleven ende des morgens vertrocken na Citawaacke, alwaar oock omtrent den avond sijn gecomen, en door het opperhooft Bemmewatte Tinneconnerale mij sijn onderhebbende officieren toegesonden, waar door mij deselve liet vragen ofte ick aldaar wilde vernaghten, ofte hoe ick het verstont, het soude hem lieff en aangenaem sijn, dewijl ick selver met den Keyser sijn ordre was affgecomen, soo hadde hij volgens bekentenisse geen authoriteyt, antwoordende seyde: Soo het de mons^rs. verstaan, ick was en ben gereet ten dienste van d' ed. Comp., waar op sijn officieren gevraagt hebben door ordre van den selven Bemmewatte, ofte niet noode waar en mijn de voeten niet seer deden, maar antwoordede andermael, dat gereet was ende geen pijn en voelde. Niet te min door de stercke slagregen ende met een oock den avond naderde, soo versogt mijn den gem. S^r. Tinneconnerale om aldaer te vernagten, gelijck geschiede, ende conde morgen op mijn gemack vertrecken na Orwevel, soo bovengem. Bemmewatte recommandeerde ende versogt om dat oock de bloetsuygers minder souden wesen, waarop des morgens vertrocken met het convoy van dese navolgende officieren: een Attanacorale, twee Arackes van Oe-

depalate met haer bijhebbende lascs., dewelcke mij van boven-aff geconvoyeert hebben tot de laaste gravet van Hijtewake. Daar beneffens was nog Sr. Tinneconnerale oock met alle sijn lascs. tot convoy van d' ed. Comp. en mijn persoon tot de laaste selvige graveth, van waar de bovengen. haar afscheyt genoomen hebben, ende weder keerden na boven, ende Sr. Tinneconnerale belasten sijn officieren en lascs., dat mijn souden convoyeren tot Orwevel, waerom ick andermael versogt mijn affscheyt te nemen eerst van den Keyser, daer na van bovengen. opperhooft, gelijck geschiede, ende van daar vertreckende ben des achtermiddaghs g'arriveert tot Orwevel, alwaer eenige chergien over mijn comste geschooten wierden, ende oock door de officieren jngehaalt en verwillecomt. Aldaar rustende oock een nagt, vertrock met een Sergeant ende 6 soldaten na Colombo, ende omtrent de pas Nachlegam gecomen sijnde, wierd door seker Capt. Luyt. verwellecomt ende jngehaalt, ende omtrent 2 uyren des naarmiddaghs op Vrijdagh was gecomen in salvo, te weten alhier, ende sijn Edt. in goede dispositie vindende ende aanschouwende was soo seer verblijd, dat mijn persoon niet conde in toom houden ofte bedwingen, en daar door had oock geen capaciteyt gehadt om sijn Edt. volcomen rapport ofte satisfactie te geven van 't geene eensdeels met mijn ooren gehoort hadde, anderdeels met mijn oogen gesien. Volgens mijn sustinue toonde den Keyser oock gelijck door meenigvuldige teeckenen bevonden hebbe, dat hij soude bij aldien hij conde, banqueroet speelen, ofte achter uyt varen en tot niemand anders dan tot sijn getrouwe Hollanders ofte d' e. Comp. sijn toevlugt soecken ende nemen. Oock soo toonde seecker Gopale Modiace, sijnde een Moor ende dat in hooge estime bij den Keyser, altijt goede genegentheyt tot d' e. Comp. Eyndelijck tot sodanige een reys en ambassade can d' e. Comp. geen persoon te stout ofte te assurant in 't spreecken emplojeren; hoe stouter en assuranter hoe beter het voor d' e. Comp. ende den Keyser is, want een vrijmoedigh en assurant persoon can het herte van den Keyser winnen, ende dat door cloeckmoedigheyt ende

opregt rapporteren. Concluderende, soo verclare alles 't geene hier voor gesz., de opregte en cincere waarheyt te wesen, dogh mijn cleen verstand ende jonge jaren versoecke ick ondergesz. dat sijn Ed^{t}. gelieve te excuseren ende te considereren, bij mij sijnde onderteeckent ende besegelt, op Sondagh den 15^{en} 9bris inden jare 1671, in 't casteel Colombo, ick die was, ben en blijve de alderminste ende verobligeerden dienaar ende portadeur van d' e. Comp. en sijn Ed^{t}.

Was get. Henricus van Bijstervelt. Actum ut supra 15^{en} 9bris a^{o} 1671.

Lager met desselfs gewoonelijcke signature in roode lacke bevestigt.

RIJKLOF VAN GOENS,

GOUVERNEUR-GENERAAL VAN NEDERLANDSCH INDIE.

1678—1681.

MEDEGEDEELD DOOR

P. A. LEUPE.

Onder de mannen, die in dienst der Oost-Indische Compagnie een welverdienden naam hebben verworven, bekleedt Rijklof van Goens eene eerste plaats. Van de minste betrekking tot de hoogste waardigheid opgeklommen, zien wij hem beurtelings als landvoogd of veldoverste optreden en in beide deze waardigheden de gewigtigste diensten aan de Compagnie bewijzen.

Bij de geschiedschrijvers vinden wij van de eerste jaren van van Goens geen gewag gemaakt; van zijne komst in Indie, wanneer die heeft plaats gehad en in welke kwaliteit, spreekt niemand; noch bij Valentijn [1]), noch bij Dubois [2]) wordt hij vóór 1646 vermeld.

De volgende *Memorie*, door hem zelven ten behoeve van zijn zoon Rijklof opgesteld, loopende tot het jaar 1655, en door dezen geschreven en vervolgd tot het jaar 1680, bevat behalve eenige familie-aanteekeningen, eene korte opgave van hetgeen door beiden, vader en zoon, ten dienste der Compagnie is verrigt.

1) *Oud en Nieuw Oost-Indien*, IV. Dl., I. Stuk, bl. 307.
2) *Hist. Beschr. der Reizen*, XX. Dl., bl. 346,

MEMORIE.

Anno 1619 24 Junij, ben ik geboren tot Reis in 't Hertogdom van Cleef uyt Hillegond Jacobs en gegenereert van Volckert Boickes van Goens, mijn seer lieve en waarde ouders, zijnde mijn vader salig^r. Cornet van een compagnie curassiers in guarnisoen wegens de Generale Staten van de Vereenigde Nederlanden aldaar, en een soone van Boycke Rijkloff van Goens, soone van Rijkloff Volckerts van Goens, wiens vader geweest is Volckert Rijkloffs van Goens, alle Vriesen van geboorte; en was ik mijn vaders derde soon, genaamt in den H. doop na mijn overgrootvader; beyde mijn ouder en mijn eenige jonger broeders sijn alle na mijn moeders vader genaamt geweest, doch sijn deselve van God de Heer jong t'huys gehaalt; susters heb ik noyt gehadt, sulks ik alleen ben overgebleven soo lange het sijn H. Majesteyt gelieven sal.

A° 1628 3 October, ben ik met mijn seer lieve ouders met het schip Bueren van Amsterdam na India gevaren. De redenen die mijn vader bewogen de reyse aantenemen in sijn rijpe ouderdom, was, om dat hij een jonger broeder daar te lande hadt, genaamt Boycke Boyckes van Goens, welke aldaar sijn fortuyn wel gemaakt hebbende, sijn oudste broeder, mijn vader, nooyt ongequelt liet bij hem te komen, 't welk dan mijn vader eyndelijk dede resolveren sijn paspoort te versoeken, uyt den dienst van haar H. M., dat hem verleent sijnde, presenteerde sijn dienst aan de Heeren Bewinthebberen van de Oost-Indische Compagnie, die hem voor Commandeur over de soldaten seer gewillig aannamen.

A° 1629 10 Julij, sijn wij na een gelukkige reyse behouden voor Batavia aangekomen, vindende mijn lieve oom Boycke van Goens met sijn huysvrouw en twee kinders cloek en gesont.

A° 1629 27 Augustus, is overleden mijn waarde vader, na dat hij 't landt maar een maandt en 17 dagen betreden hadde, nalatende een arme bedroefde weduwe en weeskint. Hij wiert door last van den Gouverneur-Generaal Jan Pieters Coen C. M.

om sijn oude krijgservarentheyt met een compagnie soldaten met blancke harnassen, slepende pieken, vaandel en forketstokken en omgekeerde musquetten ter aarde gebragt, met 5 salvo musquetten en 3 canonschooten van 't casteel verheerlijkt. 't Was een man die van sijn leven veel geluk en rampen hadden beproeft, die ook door sijn affabele omgang van harte bemint was en de wapenen al sijn leven seer bemint hadde.

A° 1630 25 Julij, is overleden mijn lieve moeder Hillegond Jacobs van Franeker, blijvende ik alsoo een ouderloose weese in een vreemt landt, sonder eenige bijsondere erffenisse als de hoope van Gods goedertierentheyt.

A° 1631 9 Mey, ben ik door voorspraak van mijn oom met het schip Prins Willem van Batavia naar de custe van Coromandel gevaren, tot dienst van de Heer Arent Gardenijs, Extra Ordin. Raadt en Gouverneur aldaar, welke Heer mij een goed leermeester verstrekt heeft.

A° 1634 27 Februarij, ben ik van de cust Coromandel met de fluyt Schagen weder naar Batavia gevaren, alsoo tot mijn ongeluk mijn goede meester door de Heeren Bewinthebberen (over eenig misnoegen) na 't vaderlandt opontboden was; mijn oom was ook na Banda vertrokken, soo dat ik mij alleen in de wereld vondt; ik adresseerde mij niet te min aan de Heer Antony van Diemen, Directeur-Generaal, die mij bij den Oppercoopman Jacob de Wit ordineerde, om in de pakhuysen gebruykt te worden over de commertie. Mijn tractement wert gestelt voor *f* 300 gulden 's jaars, in qualiteyt van Assistent.

A° 1639 primo September, werden mij de negotieboeken van 't comptoir Batavia opgeleyt te houden en mijn tractement verhoogt op *f* 700 guld. 's jaars met de qualiteyt van Ondercoopman.

A° 1640 13 September, ben ik met believen van de Gouverneur-Generaal en Raden van India in den H. huwelijken staat bevestigd met d'eerbare Juffr. Jacobine Bartolomeuse, geboortig van Leyden. Ons heeft voor de gemeente Gods getrouwt den Eerwaardigen Samuel Carlier, in de kerk van de stadt Batavia.

A° 1641 22 Junij, is gebooren mijn eerste soon, ten 3 uuren na de middag, die den 30 derselver maandt, van den eerw. Nicolaas Molineus gedoopt is, en na sijn grootvader genaamt Volckard. De getuygen waren de Hr. Jacob Leenderts, Oppercoopman van 't casteel, mijn meester; Pieter Mesdagh, Secretaris vande Gouverneur-Generaal, en mijn absenten oom Boycke van Goens, mitsgaders juffr. Maria Strijen en Aaltje van de Camer.

A° 1642 11 Junij, is geboren mijn tweede soon, des middernagts, precys soo de klok even twaalf uuren geslagen had, en den 19 daar aan volgende gedoopt door den Eerw. Predicant Bootsman. Op 't instantig versoek en begeren van mijn huysvrouw is deselve genaamt Rijkloff. De getuygen waren de Hr. Cornelis van der Lijn, Gouverneur-Generaal namaals en doe Directeur, Adriaan van Liesvelt en Jan de Waart, Oppercoopl., item juffr. Adriana Mesdagh en Josina Hillenius.

A° 1642 primo September, ben ik in qualiteyt van Coopman van 't casteel bevestigd en als 2e persoon over de administratie van alle 's Compagnie's middelen gestelt, is ook boven veel andere beneficien op ruym *f* 1500 guld. 's jaars verhoogt [1]).

A° 1643 23 Julij, is overleden mijn eerstgebooren soon Volckert, 's agtermiddags ten 3 uuren, oud 2 jaren 1 maand en 1 dag.

A° 1643 4 September, is gebooren mijn 3e soon, en den 13en daar aan volgende gedoopt, sijnde het eerste kind dat op Batavia in de nieuwe steene kerk Christo ingelijft zij, genaamt na mijn huysvrouw Jacob. De getuygen waren d' Heer Simon van Alphen, Extra ordin. Raadt van India, Gerrit van Harn, Equipag. mr. en mijn absenten oom Boycke van Goens, doenmaals nog in Banda, item mijn moeye ofte moeders suster Claasje Jacobs tot Amsterdam en juffr. .....

A° 1644 17 Julij, ben ik voor Opperhooft van Palembang met de Luypaert vertrocken om met eenen de Coningen van Jamby en Johor te begroeten.

A° 1644 20 October, is gebooren mijn 4e soon, des avonts

1) Zie Aant. 2.

omtrent een quartier voor 10 uuren, gedoopt den 30en daaraanvolgende. De getuygen waren de oppercoopl. Johannes de Sterke en Gerrit Holscher; mijn oom stond in mijn absentie als vader; item de juffr. Catharina Zweers en Petronella Wonderaer. Overmits het overlijden van mijn oudste soon, werd hij na sijn grootvader genaamt Volkert, in plaats van sijn oudste broeder.

A° 1644 2 December, ben ik door Godes segen gesont met het schip Malacca van mijn reyse geretourneert.

A° 1645 primo Maart, ben ik tot Opperhooft en Oppercoopman over het soldij comptoir op Batavia aangesteld.

A° 1645 30 September, is mijn 3e soon Jacob overleden, en van God in sijn eeuwige rijke overgebragt, oudt twee jaren en ses en twintig dagen.

A° 1646 27 September, des nagts ten half een, is gebooren mijn eerste dogter en 5e kind, gedoopt den 11en October daar aan volgende, genaamt na haar grootmoeder ofte mijns huysvrouw moeder Francoyse. De getuygen waren d' Eerw. V. Candius, bedienaar des Goddelijken woords en d' E. Johan Verpoorten, item juffr. Susanna Boudaen, huysvrouw van d' E. Frederick Coyet en juffr. Horst.

A° 1646 17 December, heb ik mijn tweede soon Rijkloff, met het schip de Vogelstruys, na 't vaderlant gesonden, om aldaar in goede tugt en zeden opgetrocken te worden.

A° 1647 25 Augustus, ben ik voor Opperhooft over s'Compagnies commercie na Jamby vertrocken met het schip Nieu Enkhuysen en de fluyt Broeckoort, van waar den 8en Maart 1648 wel verrigter saken geretourneert ben.

A° 1648 26 Mey, ben ik d' eerste Ambassadeur aan den Sousouhounam Mataram gesonden, om de vreede met hem te sluyten, sijnde altoos onsen bitterste vijant geweest, die op Batavia te vresen was.

A° 1648 15 September, is overleden mijn eenige dogter Francoyse, s'nagts ten 1 uuren, oud 2 jaren min 12 dagen.

A° 1649 primo April, ben ik voor Commandeur over vier

schepen na de Straat Sunda met het schip Hulst vertrocken om twee Genueesche schepen met lief of leed op Batavia te brengen, die wij gerescontreert en opgebragt hebben. Op mijn wederkomste ben ik tot Raadsheer in den Raad van Justitie gestelt.

A° 1649 22 September, ben ik voor Gesant aan den magtigen Koning van Siam gesonden, om met eenen als Commissaris de visite te doen, en voor een tijdt als Opperhooft s'Comp. commertie waar te nemen, van waar den 19^{en} Januarij anno 1650 weder gesont geretourneert ben.

A° 1650 3 November, ben ik voor de tweedemaal als Ambassadeur aan den Sousouhounam gesonden, van waar den 10^{en} Januarij 1651 wel verrigter saken (God loff) geretourneert ben.

A° 1651 1 Maart, ben ik voor de derdemaal als Ambassadeur na den Sousouhounam Mataram gesonden om de gemaakte vreede te bevestigen en te ....., van waar 23 April weder geretourneert ben, en gestelt tot Eerste Oppercoopman van't casteel in plaatse van d'e. Jacob de With, die over 16 jaren mijn leermeester geweest was; mijn tractement is doe behalven de beneficien verhoogt op *f* 2200 guld. jaarlijks.

A° 1652 17 September, ben ik voor de vierde maal als Ambassadeur aan de Sousouhounam Mataram gesonden en de wankelende vreede wederom te herstellen, doenmaals een dangereuse en kommerlijken tijd sijnde, dat niemant sich derwaarts heeft durven avonturen, van waar (God sij loff) wel verrigter saken 3 December geretourneert ben.

A° 1653 31 Januarij, ben ik tot een Lid van den Hoogen Raad van India geassumeert.

A° 1653 20 September, ben ik voor expres Commissaris en Commandeur over de navale magt en de militie te lande na Ceylon, Wingurla en 't Rijk van Gusuratte gesonden.

A° 1654 26 April, hebben wij op de custe van India 40 Portugeese fregatten ofte galeyen vernielt, verbrand en verovert; 24 sijn ons met roeyen onder de wal ontkomen.

A° 1654 primo Mey, heeft ons God de Heere onder mijn vlagge en commando doen ontmoeten in open zee, dicht bij Goa,

5 swaare Portugeese galjoenen, die wij in 7 dagen meester zijn geworden, hebbende wij twee doen stranden en verbranden, een die hem selfs in de lugt heeft doen opspringen, een die wij met force in de clippen deden vlugten daar hij voort te gronde ging, en een die wij veroverde.

Deze heerlijke victorie koste ons maar een schip, 23 dooden en 50 gequetsten, maar de vijant wel 500 mannen dood en 2 à 300 gequetsten en verongelukten; wij sijn den 15^{en} Junij behouden op Batavia aangekomen met 7 schepen, daar voor d'Almogende eeuwig moet gedankt sijn.

A° 1654 10 Augustus, ben ik voor de vijfde maal aan den Sousouhounam Mataram gesonden, als expresse Ambassadeur, om de vreede vast bij te doen blijven, van waar den 8^{en} October weder geretourneert ben.

A° 1654 23 Augustus, ben ik door de Heeren Bewinthebberen tot Raadt Extra-ordinaris van India, bij hare brieven van 20 Januarij uyt Patria gequalificeert, en is mijn tractement behalven de beneficien verhoogt op *f* 3400 gls. jaarlijks.

A° 1654 28 October, hebbe ik mijn afscheyt versogt om na 26 jaren afwesen mijn vaderlant en mijn soon te gaan besigtigen, die ik voor heen hadde gesonden, welk versoek mij toegestaan sijnde, is mij boven het geene mij van diverse Indiaansche Coningen vereert was, nog geschonken *f* 4000 gl. voor de goede diensten in soo veele jaren aan de E. Oost-Indische Comp. gedaan.

A° 1655 28 Januarij, ben ik als Admiraal over de retourvloot, bestaande in 14 schepen, in Godes name na 't vaderlant vertrocken op't schip de Paerl, waarmede den 4^{en} September met alle de schepen behouden in 't Vlie wel gearriveert sijn; mijn lieve huysvrouw siekelijk, maar mijn soon Volckert gesond. Mijn oom Boycke van Goens, die drie jaren voor mij was vertrocken met sijn eenige soon Pieter van Goens, quamen mij daar omhelsen en verwelkomen. Den 6^{en} September ben ik tot Amsterdam gekomen, vindende mijn soon Rijkloff gesond. Van de Bewinthebberen ben ik tot mijn genoegen verwellekomt en

in de vergaderinge van 17e bedankt; daer en boven met een goude ketting van *f* 600 gl. vereert geworden, soo dat ik in 't aanmerken van Godes onuytsprekelijke goedertierentheyt beweegt wert met den Psalmist uyt te roepen: Wat sal ik den Heere vergelden voor alle sijne weldaden aan mij bewesen, ik sal den beker der verlossinge opnemen en den name des Heeren aanroepen, mijn gelofte sal ik den Heere betalen nu en in de tegenwoordigheyt van al sijn volk; maakt U knegt dan dankbaar o Heere! dat hij nooyt meer van uwe geboden afwijke, van nu tot in der eeuwigheyt. Amen, Hallelujah.

A° 1656 .. April, ben ik van diverse Heeren Bewinthebberen, eerst collegialiter tot Middelburgh in Zeelant en namaals ook tot Amsterdam, geanimeert om de E. Comp. andermaal ten dienst te komen, en eyndelijk considererende dat alles het geene mij God de Heere verleent hadde in dienst van de E. Comp. was toegevloeyt, hebbe mij tot dienst van 't vaderlandt en voorstant mijner famille daartoe verpligt geoordeelt, te meer om dat de vriendelijke en cordiale affectie van d'Heeren Bewinthebberen mij daartoe scheenen te noodigen. Dus mij andermaal in Godes naame haar Ed. ten dienste hebben verpligt in mijn vorige qualiteyt van Extra-ordinaris Raadt van India, met expresse stipulatie, dat het eerste Ordinary Raatschap comende te vaceren, ik daarin voor andere sal geprefereert worden.

A° 1656 November. Na het scheyden van de Heeren 17e in Zeelandt is verstaan, dat ik met mijn huysvrouwe en oudtste soon de jonge Rijkloff van Goens (die voor Assistent à *f* 300 gl. en 10 guldens kostgelt ter maandt aangenomen was) mij op 't schip Orangie als Admiraal van de vloot van deze jare na India vertrekkende, zoude begeven, waar heen ik mij .... ofte dato deser vertrokken ben na 't Vlie, latende deese annotatien alhier tot Amsterdam voor mijn kinderen (en specialijk voor mijn jongste soon die hier blijft om in de studie opgetrokken te worden) ten huyse van mijn confident Cornelis Weylant 1), die de vaderlijke sorge heeft believen te accepteren.

1) Zie Aant. 3 en 4.

'T voorenstaande door mijn Hr. vader gebruykt sijnde tot de reyse na India, sal nu het vervolg dienen tot geheugenisse mijner nakomelingen die God de Heere sal gelieven over te laten.

Anno 1656 den 26 September, uyt het Vlie met het schip Orangie na India geseylt wesende, sijn wij den ..... aan de Caap de Goede Hoop en

A° 1657 pr. Julio, tot Batavia Gode zij dank behouden gearriveert, en mijn Heer vader met behoorlijke eere verwellekomt; maar dewijle den oorlog met Portugael continuerende en vastgestelt was een oorlogsvloot in crijgsmagt na de Indische cust uyt te setten, soo wiert mijn Hr. vader opgelegt het bestier over deselve onder den titul van Commissaris Super-intendant, Admal. en Veltoverste te water en te lande over de custen van India, Coromandel, Suratte, Ceylon, Bengale en Malacca, onder welke honorable qualiteyten vertrok den 6 September, blijvende ik met mijn lieve moeder tot Batavia, dienst doende ter secretarie van d' E. Hr. Gouverneur-Generaal Johan Maatsuyker.

A° 1658, ontfingen tijdinge dat (Gode sy loff) onder de bestieringe van mijn Hr. vader en Godes bijstant, waaren ingenoomen de steden en fortressen van Tutucurijn, Manaer, Jaffanapatam en Negapatam, en dat de vloot onder den Hr. Commandeur Roothaes zalr. de Portugeesen tot viermaal in open bataille gedwongen hadde binnen te blijven en 't secours terug te houden, dat na Jaffanapatam voornemens waren te doen; over welke groote victorien God Almagtig tot Batavia gedankt en vreugde vuren ontsteken wierden, wesende het eiland Ceylon daar mede van de Portugeesen volkomen gesuyvert en gebragt onder de magt van d' E. Compagnie, en dewijle mijn Hr. vader door 't vervolg des oorlogs en sijn commissie nootwendig op Ceylon moest vertoeven, soo resolveerde mijn vrouw moeder op het begeren van mijn Hr. vader de reyse na Ceylon over Malacca te ondernemen, gelijk den 2 October ge-

schiede met mij in het schip de Goutsblom, waar mede over Malacca en het eiland Dingdingh den 9 December op Colombo verschenen; op Malacca d' E. Hr. Jan Thijsz. en op Ceylon Adriaan van der Meyden Gouverneur sijnde. Op Colombo verstonden dat mijn Hr. vader na de cust van India met een goede crijgs en scheepsmagt vertrocken was, om de Portugeesen verder te verdrijven, waarom met believe van mijn moeder met de Goutsblom voortging en komende op de cust van India, verstonden de veroveringen van Ceylon en het slaan der Nairos, die met groote magt het landen en innemen van Ceylon hadden soeken te beletten, wesende mijn Heer vader noordwaarts opgeseylt tot voor Cananoor, alwaar sijn Ed. God loff in volle gesontheyt ontmoeten, gereet sijnde om met die crijgsmagt te landen en Cananoor aan te tasten, doch de bevelen van haar Ed. tot Batavia belette deese resolutie, dewijle de groote sterfte en andere swarigheden in de quartieren van Amboyna vereischten een spoedig ontset van militie, waarom deswegens terug geweest en de reyse na Colombo ondernomen wierden, hebbende alvorens mijn Heer vader overgelevert een gouden keten en medalie ter waarde van 1000 gl. uyt den naam van d' E. Compagnie door de Ed. Hr. Generaal en Raden van India sijn Ed. tot erkentenis van goede dienst en dapperheyd in het veroveren van voormelte plaatsen toegesonden.

A° 1659 in Januarij, quamen behouden tot Colombo, vindende mijn lieve moeder gesont en ons weder bijeen.

In 't begin van Maart, sond mij mijn Heer vader onder toezigt van d' Eerw. Predikant Philippus Baldeus, na Jaffanap. om mijn afgebroken studie te vervolgen, blijvende daar mede bezig tot het jaar

A°. 1660 in deselve maandt Maart, wanneer mijn Hr. vader mij van Manaer terug voerde, hebbende mijn studie redelijk gevordert en getuygenisse van Akademicus ..... sijn ontvangen, volgende voorts mijn studie en besigheden om bequaam te sijn in den dienst van de E. Compagnie.

A° 1661, vertrok mijn moeder weder na Batavia, om redenen van mijn Hr. vaders swerven en voornemen selve te volgen, over Coromandel gelijk in de maandt van Junij geschiede, met volkomen besluyt en preparatie de stadt St. Thomer de Portugeesen afhandig te maken, maar tot Jaffanap. komende, verstonden dat de Portugeesen de stadt wedernomen hadde overgegeven, en konden den Hr. Gouverneur Pith niet goedvinden gewelt te gebruyken, waarom die reyse over Jaffanap. na Paliacate vervolgde, alwaar mijn Hr. vader de visite gedaan hebbende en gereet sijnde te vertrekken, komt een galiot van Ceylon met brieven van de Hr. Majores uyt het Patria, dat haar Ed. hadden goedgevonden, een aansienelijke vloot en crijgsmagt na Ceylon te zenden om de Portugeesen voor de tweede maal uyt India te verdrijven; en daar bij versoeken haar Ed., dat mijn Hr. vader de sorge geliefde te behouden, met expressie sulks aan niemant beter te vertrouwen. Deese tijdinge deede ons terug keeren na Ceylon, daar wij in October weder en tot Colombo overquamen, comende in November de Beurs en 't Raadhuys direct uyt het Patria voor Colombo, en raakten dien selven maandt nog te zeyl met een treffelijke magt na de cust van India, daar wij nog rescontreerden de schepen 't Huys te Swieten en Rijsende Son; de Wassende Maan bleef aan de Majotes verwaayt leggen. In Xber quamen met de vloot voor Ceylon, dat de Heer van der Meyden 't voor leden jaar verlaten hadden; hier stelden haar de Nairos weder in postuyr met een seer groote magt, om ons te bevegten, latende ons gerustelijk aan landt komen; maar in 't voorttrekken deden een hevige aanval met veele duysende, doch de goede order en Godes segen gaff ons in korten d' overwinning niet alleen van de werken op strant gemaakt, maar ook van de stadt, die door de Portugeesen verlaten was en nu voor de tweede reys verovert wiert; des anderen daags wiert geresolveert de Nairos in haar land en 't hoff van de Koning mee aan te tasten, om te wreken den overlast en verraderij aan de onse bewesen, trekkende mijn Hr. vader met

de flux te M... sterk ruym 2000 man, in goede ordre te landt in, latende de stadt wel bewaart, brandende en vernielende alles wat in de weg was, niettegenstaande de Nairos hun manlijk weerden, en voornamentlijk wiert dapper gevogten aan 't hoff van de Koninginne om 't selve te beschermen; doch alles te vergeefs sijnde, lieten ons het velt, doch niet sonder dooden en gequetsten aan wedersijden, wanneer het hoff en amonitie huys en pagode van de Koninginne, met koper gedekt, verbrant, met buscruyt in de lugt gejaagt en 't canon afgevoert wiert; komende voor den avond het leger met zegen en victorie weder tot Ceylon terug, en daarop volgde een goede vreede, die seer punctueelijk onderhouden en een groote estime voor de Nederlandsche wapenen overgebleven is. Deese sake verrigt sijnde, vertrokken met de magt en vloot na Cranganor, vijf mijlen benoorden Cochin, daar wij den tweeden Januarij A°. 1662 landen en de belegeringen begonden, wesende wel gesterkt met goed guarnisoen en een wakker Gouverneur.

Het beleg duurde veertien dagen of tot den 15e, wanneer op de heete middag den aanval geschiede op het quartier der Nairos, gecommandeert door eene der Cochineese Princen, die hem met 800 à 900 geresolveerde mannen bij de Portugeesen hadden laten besluyten; dese schielijk overvallen sijnde, weerden haar naar vermogen en wierden meerendeels dootgeslagen; ondertusschen raakten twee stormleeren aan een punt op de rivier, bij dewelke eenige opklommen, en 't bolwerk ingenomen sijnde, wiert de stadt in min twee uuren, door Godes segen, verovert, blijvende den Portugeesen Generaal in 't gevegt onder de Nairos swaar gequest gevangen, waar van weynig dagen daarna overleed. Portugeesen warender omtrent 150 dood en wel 300 gevangen gebleven. Deese stadt wiert met een tamelijk guarnisoen beset en d' amonitie weder gescheept om Cochin aan te tasten, wordende laat in de tijd. Het leger trok te lande tot regt over Cochin, wesende de rivier een musquetschoot tusschenbeyde, waarom het leger weder t'scheep bestelt en een goed stuk besuyden de stadt sonder verhinderinge te

lande geset wiert; doch des anderen daags 't leger na de stadt en paleys van den Koning van Cochin, door de Portugeesen gekroond, marcherende, ontstont aldaar een heet gevegt, in het welke den Koning van Cochin met twee Princen, sijnde broeders, manlijk vegtende dood bleven, en nevens haar tusschen de 600 à 700 van de hoogste edellieden, die haar tot den laatsten man doodvogten, na dat het Konings hoff ingenomen en de oude Koninginne gesalveert was. Onder dit gevegt vielen de Portugeesen mede op de onse uyt, doch wierden met verlies weder binnen gedreven, en daarop de belegeringe der stadt begonnen, die na tien dagen seer na door een assault was ingenomen, maar den Majoor dootgeschooten wordende, moesten weder afwijken, en na .. weeken beleg, door gebrek van tijdt en veele behoeften weder afwijken, het welke met soodanig ordre geschiede, dat alle 't canon, de mortieren en militie aan boord raakten, sonder dat den vijant sulks (eerder) dan na sons opgang gewaar wiert. Een gedeelte van de magt bleef op het eylant Cuypyn tegens over de stadt een musquet schoot verre liggen; de rest van 't leger vertrok na Ceylon, alwaar mijn Hr. vader goede ordre gestelt en 't gouvernement aan den Heer van der Meyden over gegeven hebbende, vertrocken met sijn Ed. den 29 April na Batavia, daar wij den 15 Junij arriveerden en mijn moeder in goede gesontheyt Gode sij dank gevonden; doch het verblijf duurde niet langer dan tot .. September, wanneer ik met mijn Hr. vader weder naar Ceylon verseylden om Cochin voor de tweede maal aantetasten, sijnde den Heer Jacob Hustaart, Extra Raad van India, met een goede krijgsmagt voorafgegaan. Den .. ....ber vervielen wij aan de oostkant van Ceylon en raakten te lande tot Colombo, alwaar mij mijn Hr. vader goed vont te laten, sijnde op Batavia geweest Ondercoopman, met 40 gls. s'maands en op Colombo verbleven als een Lid van den achtbaren Raad van Justitie. Mijn Heer vader in 't leger voor Cochin den ..... sijnde aangekomen, vondt het beleg weynig geavanceert, en daarom alles in goede ordre schikkende en de bres behoorlijk

gemaakt sijnde, wiert den storm op de hoek van Caluwety, daar de stadt op sijn smalste (swackste) was, op den heeten middag aangevoert en een langen tijd seer furieus gevogten, doch door Godes segen de punt Caluwety ingenomen, blijvende wel 300 Portugeesen en omtrent 30 van de onse op de stormplaats liggen; het gevegt duurde voorts tot des anderen daags, wanneer de vijand de vreedevaan uytstak, versoekende quartier, 't welk haar als dappere soldaten met een redelijk accoort gegeven wiert, waarop den uyttogt geschiede den

A° 1663 Januarij, in goede ordre, sijnde den vijant wel soo sterk als de belegeraars, sulks God de Heere voor soo groote overwinninge eeuwig gedankt sij; terwijl nu op alles ordre gestelt wiert, versond mijn Hr. vader den Heer Hustaart met de meeste magt na Cananor, de laatste sterkte en seer oude stadt der Portugeesen op Mallebaar, die na .. dagen beleg overging en den Portugeesen alsoo van de Indische cust t'eenemaal verdreven wiert.

De Koning van Cochin, soo hier voren gesegt is, van de Portugeesen gesneuvelt te sijn, met sijn twee broeders sijnde dood geslagen, soo wiert uyt het regte wettig geslagt van ..... een ander Koning verkozen, en door mijn Hr. vader uyt den naam van de Compagnie binnen Cochin gekroont, erkende d' Ed. Comp. voor beschermheer van hem en 't Cochinse Rijk. Alles dan op de Indische cust verrigt en weder na Ceylon vertrocken wesende, versond mij mijn Hr. vader na Batavia, den 13 Mey, komende eerst den 12 Junij aldaar, om mijn moeder over te halen of mijn vaders vertrek na Batavia te vorderen, welk laatste door veele toevallen geschiede; vertrekkende ik alleen den laatsten Augustus weder na Ceylon, daar ik arriveerde den 26 September, en quam toen daar na tot Gouverneur van Ceylon den Heer Jacob Hustaart vermelt; vertrekkende mijn Hr. vader daarop na Batavia, latende mij op Ceylon, sijnde door den Heer Hustaart gemaakt Coopman met *f* 50 gl. 's maands, en Landdrost over de provincien van Gale, Malure, een der aansienelijkste bedieningen op Ceylon, wesende doenmaals 21 jaren oudt.

A° 1664, in 't laatste van 't jaar of in de maant ..... quamen mijn Heer vader en vrouw moeder weder op Cochin om 't werk van Ceylon weder te dirigeren en den Koning van ..... op Malebaar te straffen over 't vermoorden van eenige Nederlanders, gelijk seer gelukkig geschiede, sijnde mijn Hr. vader verselt van veele Mallabaarse Koningen, onder welke de principaalste waren den Koning van Cochin, Cranganoor en Porter met eenige duysende Nairos.

A° 1665 in 't begin, quamen mijn vader en moeder weder tot Colombo, daar ik haar Ed. God loff in gesontheyt gemoete.

A° 1667 den 3 Januarij, overleedt mijn waarde vrouw moeder seer christelijk in den Heere, sijnde lang siekelijk geweest en gekomen tot 50 jaren ouderdoms; voor haar Ed. dood was ik verlooft aan Mejuffrouw Louisa Brasser, oud achtien jaren en geboren tot Dantsick, met wien ik in den huwelijken staat tot onser beyder hoogste vergenoeginge versamelde den 17e Maart, en mijn Hr. vader hertrouwde den .. Augs. daar aan met Juffr. Hester de Solemne, wede. wijlen den Heer van Adrichem, Directeur van Suratte, hebbende een dochtertje genaamt Catharina. Den 13 December verloste mijn beminde tot Malure op Ceylon van haar eerstgeborene soon, sijnde maar seven maanden ruym gedragen en in den H. doop genaamt Jacob, doch van God de Heere den 9e Mey

A° 1668, in sijn eeuwig Koningrijk opgenomen; daar en tegen wiert mijn Hr. vader den .. Junio geboren een dochter tot Colombo, die genaamt wiert in den H. doop Esther Ceylonia, van welke geboorte mijn tweede moeder in die kraam .... dagen oudt sijnde, quam te overlijden, wordende bij mijn moeder zaliger en oudsten zoon Jacob in de Colombose kerk begraven.

A° 1669 den 23 Januarij, vertrok ik met mijn beminde, die seven maanden swanger was, na 't vaderland, gaande als Commandeur over 4 kostelijke geladene schepen van Gale t' zeyl, latende mijn Hr. vader op Colombo.

A° 1669 den 22 Maart, verloste mijn huysvrouw omtrent de Caap de Goede Hoop op de cust van Africa, God loff seer

gelukkig van een dochter, komende des anderen daags in de Tafelbay en den derden dag mijn huysvronw te lande, wordende onse dochter in den H. doop genaamt Jacoba Africana.

A° 1669 den 13 April, vertrocken in Godes naam weder van de Caap en quamen seer gelukkig tot voor Texel, maar een N. W. storm ons belopen, liepen groot perijkel en dreven door felle winden en stroomen tot omtrent de Eems op een lagerwal, doch daar van gelukkig gesalveert sijnde, overleed ons dochterken den 8 Augustus soo als wij den 10 daar aan, God loff, behouden in Texel arriveerden, sijnde nabij 13 jaren uyt Holland geweest, ons domicilium namen tot Amsterdam, daar wij mijn huysvrouws eenigste ouder suster Mejuffr. Perpetua Brasser rencontreerde. Niet lange tot Amsterdam geweest sijnde wiert mij aangeboden door d' Ed. Heeren Bewinthebberen van de Oost-Indische Comp., voor Commandeur met *f* 150 gl^{s}. (s'maands) na Malabaar te gaan, doch naderhand een ander in India aldaar gestelt wesende, difereerde haar Ed. mijn de honorabele qualiteyt van Extra-ordin. Raad van India en Gouverneur van Ceylon, om mijn H^{r}. vader te vervangen, 't welk accepterende soo wiert.

A° 1670 den 22 Julij, ons huwelijk van God weder gesegent met een dochter, geboren tot Amsterdam en gedoopt in de Westerkerk, genaamt Justina; mijn bem. even uyt de kraam sijnde, vertrocken wij den 10 October van Amsterdam en den 13 derselver maand uyt Texel, in Godes naam weder naar India, met het schip Brederode, sijnde nog 5 andere onder onse vlagge bescheyden. Mijn huysvrouws suster resolveerde om met ons over te varen, om niet weder van een te scheyden. Seer gelukkig het Canaal afgeloopen en de Canarise eylanden gepasseert sijnde, overleed den 9 8ber ons dogterken Justina, welke in een looden kist besloten wesende tot Colombo begraven is. Onze reyse gelukkig vervolgende, quamen den .. November aan 't eyland St. Vincent aan.

A° 1671 den 10 Januarij, aan de Caap de Goede Hoop, van waar den .. Februarij vertrekkende, quamen binnen Madagas-

car en de cust van Africa door den ... aan 't land Movalyen den 12 Mey op Tuttucuryn Gode sij dank gelukkig te arriveren, van waar den ... na Colombo oversteekende traden den ... daaraan, Gode sij eeuwig lof, gesont en met alle bedenkelijke eer onder 't lossen van 't canon en musquetten te lande, vindende mijn Hr. vader volkomen gesont en wederom hertrouwt met Mejuffr. Johanna van Ommeren. Onderwegen tusschen de Maldivise eylanden kreeg mijn bem. .....

A° 1672 den 13 Augustus, verloste mijn beminde van een dochter, die den 18 daaraan volgende in den H. doop genaamt wert Johanna Louisa, doch overleet tot onse droefheyd A° 1673 den 3 Julij, s'avonds ten half achten, en is bij de anderen in de Colombose kerk begraven. Dit verlies versagte God de Heere wederom met de geboorte van een jonge soon, op den 26 Augustus van 't selve jaar, die in den H. doop genaamt is Rijckloff Perpetuus. Sijn getuygen sijn geweest sijn Hr. grootvader Rijkloff van Goens en sijn oom d' Heer Volkert van Goens, mitsgaders sijn moey Juffr. Perpetua Brasser.

A° 1674 den 4 November, s'morgens ten half sessen, gaf ons God de Heere onsen tweeden soon, die in den H. doop genaamt is Louis Justus. Desselfs getuygen sijn geweest neef Adriaan van der Chijs en neef Arent van der Graaff, Reekenmeester van Holland, mitsgaders mijn susters Johanna Christina Ras en juffr. Catharina van Adrichem.

A° 1676 den 26 Augustus, verloste mijn bem. wederom van een dochter, die in den H. doop genaamt is Johanna Jacoba, doch overleed den 8 September daar aan s'middags ten twaalff uuren en is almede in de Colombose kerk ter aarde gebragt. Den 16 October overleed mede tot onse hartelijke droefheyd mijn huysvrouws eenigste suster mejuffr. Perpetua Brasser, sijnde oudt .. jaren en ongehuwt, en des anderen daags of den 17 October almede in 't selve graff van mijn vrouw moeder en kinderen begraven.

A° 1677 den 26 September, s'morgens ten half vier uuren, verloste mijn beminde seer gelukkig van een soon en dochter,

die in den H. doop genaamt sijn Volkert en Perpetua. De getuygen over deselve sijn geweest: over den soon den Heer Commandeur Salomon Lesagie, mijn neef d' Heer Willem van Dam, Mejuffr. Graswinkel, Mejuffr. Adriana Brasser, huysvrouw van den Heer Jan van Vlooswijck; over de dochter Mejuffr. Johanna van Ommeren, als grootmoeder, Mejuffr. van der Chijs, als oudt moey, d' Ed. Heer Cornelis Speelman, Ordin. Raadt van India, d' Heer Martinus van Heuvel.

A° 1679 den 8 Augustus, des middags ten een uure, is mijn beminde Gode sij dank wederom verlost van een jonge dochter, dewelke den 13 daaraan des sondags door d' Eerw. Simon Keet in de Colombose kerk gedoopt en genaamt is Constantia Louisa. De getuygen sijn d' Ed. Heer Raad van India Sibrant Abbema en Johannes Strijen, mitsgaders Mevrouw Sara Hertsink en Mejuffr. Catharina van Dam.

A° 1679 primo Augustus, arriveerde het schip Middelburgh direct uyt het vaderlant op Colombo, waarmede de Heeren Bewinthebberen mij consenteerden, om het importabele Ceylonse Gouvernement aan den Heer Pijl te transporteren, doch daartegen hadden haar Ed. mij verkoren tot Commissaris Generaal van geheel India, een qualiteyt en eere die noch nooyt op iemant in India gedefereert was.

In voldoeninge van deese ordre ontfing den Heer Pijl den 3 Xber het Ceylonse Gouvernement, en vertrok ik en mijn beminde met vier kinderen met N. Middelburgh den 4 Xber over Gale na Batavia, hebbende net 21 jaren de Ed. Comp. op Ceylon gedient, en in het 9e jaar Gouverneur geweest van het gemelte Gouvernement, God dankende voor sijn kragtige hulpe en bijstant.

A° 1680 11 Januarij, arriveerde Gode sij dank met onse famillie in goede gesontheyt tot Batavia, vindende mijn Heer vader, die doe twee jaren Gouverneur-Generaal van India geweest was, in een swakke dispositie; en de Regeringe van Batavia gants niet genegen mijne commissie te laten vervolgen, maar versogten mij tot Super-intendent, Admiraal en Veltover-

ste over de provincien van Ambon, Banda, Maccasser en Ternaten, om bijsonderlijk op de laatste plaats den opgeresen oorlog ter neder te leggen, dat om veel insigten declineerde, en speciaal om dat mijn broeder niet mogt verblijven, maar vertrecken moest, gelijk ook den 15 Maart de reyse na 't vaderlandt met sijn vrouw en drie kinderen aannam, latende een soon en twee dochters bij haar grootvader alhier.

Den 21 Julij, 's morgens ten tien uuren behaagde het Godt Almagtig mijn seer lieve en niet genoeg gepresen huysvrouw, seer godvrugtig tot den Heere in het Koningrijke der Hemelen optenemen, versoekende mij op het laatste met mijne kinderen te willen repatrieren, gelijk ook beloofde te doen, stervende met een ongemeene standvastigheyd, na dat haar Ed. als een exemplaar van een deugdelijke schoone vrouw 31½ jaren min drie dagen geleeft en 13 jaren en 4 maanden met mij getrouwt geweest hadde, wiens liefde en hertelijke genegentheyt boven mate mij gebleken is. God de Heere verleene haar en ons een zalige opstandinge in d' eeuwige vreugde. Het lijk is begraven in de groote kerk in een kelder van de Ed. Heer Gouverneur-Generaal, en door groote en kleyne met tranen verselt, onder welk geselschap mede waren twee Ambassadeurs van den grooten Keyser van Tartarien en China en andere inlandse Princen en Grooten.

Den 20 September heb ik in voldoeninge van mijn belofte en met volle toestemminge van mijn Heer vader mijne demissie na 't vaderlant aan de Hooge Regeering van India versogt en ook verkregen, om in November als Admiraal over de retourvloot te vertrekken. Den Almagtigen sij gebeden deese mijne resolutie tot mijne en mijns kinderen beste te laten gedijen.

AANTEEKENINGEN.

1.) Met een enkel woord voegen wij hier bij, dat de Gouverneur-Generaal Rijkloff van Goens op den 25 Nov. 1681 aan boord van het schip Schouwen, naar het vaderland terugkeerde en den 14 Nov. 1682 te Amsterdam overleed. Zijn lijk werd

naar 's Gravenhage overgebragt en in de Klooster-kerk aldaar begraven.

De regtsgeleerde Bartholomeus Abba vervaardigde op hem het volgende grafschrift:

Grafschrift van den Heere Rijklof van Goens, Generael van Oostindien.

Gloria post obitum major.

's Lants Hooftbevelheer Goens, het Oost ten dienst, die fier
't Grootmachtig Indien, ruim vierwerf dartien jaeren,
Met raet en daet bestierde, in vrede en krijgsgevaeren;
Beweent van schrandre zoons, den nyt ten trots, rust hier,
Van deugd en dapperheyt in 't heldengraf gedragen,
Terwijl twee werelden van Rijklof's trouw gewagen.

Vervoert van Amsterdam na 's Gravenhaege, 20 Novemb. 1682. *Bartholomeus Abba, Rechtsgeleerde.*

2.) Rijckloff Volckertsz. van Goens, hier te lande gekomen den 10 Julij A° 1629, met het schip Buyren, sonder gagie, tegenwoordig Ondercoopman, nevens veertig guldens ter maent, in desen rade zijn jongste tijtsexpiratie en daerbij genegentheyt tot langer verblijf vertoonende, wert vermits desselfs bequaemheyt op nieuw voor drie jaren aengenomen in qualité van Coopman, onder een belooning van tsestig guldens ter maent en Oppercoopmans rantsoen, verbant en gagie primo September passado (als wanneer sijn jongste verpligting geexpireert is geweest) aenvang nemende.

Extract uit de resolutien van Gouverneur-Generaal en Raden van India dd. 14 October A° 1642.

3.) Anno 1656. Reeckening van mijn oncosten tot de voyagie nae India.

Voor 't snijden van 1 groote schilderye . .	*f* 200.
Voor 't snijden van 6 cleynere	- 150.
Voor 't hout en bereyden	- 48.
Voor 't vergulden	- 117.

Voor 4 conterfeytsels aen Flinck, ick,
mijn huysvrouw, mijn vader en oom . *f* 800.
Voor 2 conterfeytsels van mijn kinderen
aen Lutkenhuysen . . . . . - 200.
——— *f* 1465. (sic)
Op afcorting van de stucken van van der Velde - 630.
Aen Lutkenhuysen voor 4 conterfeytsels . . . - 200.
Aen van der Hulst voor lijsten . . . . . - 350.
Aen van der Velde 600 en 630 van mij ontf.
voor 3 stucken . . . . . - 1770.
Aen van der Helst voor 5 conterfeytsels . . . - 1400.
Aen van der Velde's zoon voor 2 schilderyen . - 320.
Een schilderye van van der Velden . *f* 800
Een d° van zijn zoon . . . - 160 } - 1560.
Twee conterfeytsels van Flinck . . - 400
Twee d° van Lutkenhuysen - 200
De lijsten tot voorschr. conterfeytsels . . . . - 300.

4.) Laus Deo, Anno 1656 tot Amsterdam.
Mijne gemachtigden tot Amsterdam debeth
Ady 7 9ber. Volgens haer Ed. quitancie en mijne reeckeningen aen haer E. E. behandicht *f* 51,800.
Ten huyse van d' Heer Demmer hangen de effigie [1]) van mijn, mijn huysvrouw, kinders & in één groot stuck, cost *f* 2000
Ten huyse van mijn oom,
dat van mijn vader en oom - 600 } per memorie.
en tot mijn Heer Weylants diverse andere goederen volgens inventaris .....
noch 2 stucken bij van der Velde met de pen gemaeckt, costen mij *f* 1600.

Uit de eigenhandig geschreven aanteekeningen van Rijklof van Goens, d. o.

1) Dit stuk berust thans nog, naar ik verneem, in eene verzameling van schilderijen te Rotterdam.

MEMORIEN

BETREKKELIJK HET EILAND CEYLON, DOOR DEN HEER RIJKLOF VAN GOENS, DEN JONGE, GOUVERNEUR VAN DAT EILAND, BIJ HET VERLATEN VAN HET GOUVERNEMENT OVERGEGEVEN AAN ZIJN OPVOLGER, DEN HEER LAURENS PIJL. 3 DECEMBER 1679 [1]).

MEDEGEDEELD DOOR

JHR. C. A. RETHAAN MACARÉ.

Memorie voor den E. heer Laurens Pijl, eerste Commandeur en provisioneel gebieder van Ceylon, Madure, Nagapatnam en Inchrado, mitsgaders den Raat, om tot nader ordre van d' Ed. heer Gouverneur-Generaal en d' E.E. heren Raden van India, in agtinge genomen en na de voorvallende zaken en intressen van d' E. Comp. zoo veel mogelijk gevolgt te worden.

De ordre van den Ed. here Gouverneur-Generaal en d' Ed. heren Raden van India mij expresselijk verbindende, U E. bij memorie na te laten de voornaamste poincten, de bestellinge van dit wijd uytgestrekte gouvernement van Ceylon rakende, zo heb ik gemeent geen beter methode nog ordre te konnen uytvinden, dan na te volgen de memorie, mij en den raad den 12[en] April a° 1675, op het vertrek van d' ed. here Superintendent en Admiraal Rijklof van Goens, nu Gouverneur-Generaal van India, ter hand gestelt, en door de Hoog Ed. heren majores uyt het vaderland voor zeer goed aangezien en ge-

1) Zie *Kronijk* 1854, bl. 353.

last, ten merendele te agtervolgen; zijnde bovendien nu 2 jaren herwaerts specialijk inde brieven van 16e Septb. 1678 en 21en Septb. 1679 door de hoge regeringe van India, over alle de voornaamste zaken van dit gouvernement, zeer ampele, wijze en zodanige vaste bevelen geexpedieert, dat wij ons daar aan geheelijk wel zullen mogen en ook moeten gedragen, te meer dewijle in onze brieven tsedert die tijd na 't vaderland en Batavia afgegaan, klaarlijk consteert, dat na haar Ed. Ho. Agtbare begeren zo nauw en strikt 't werk gedirigeert is, dat geen bijzonder verschil in enig concept van belang overgebleven, maar Gode zij dank, een grote betuyging van confirmatie en vernoegen over onzer aller debvoiren, inden laasten brief van 21 Septemb. ter neder gestelt is; blijvende dan maar overig een gedurigen arbeyd en zorge, om de beste mesnagie tot verligtinge der lasten en alle middelen tot vermeerderinge der voordelen getrouwelijk te behertigen. Hoe verre wij daarinne g'advanceert zijn, is U E. ten overvloede bekent, en reeds omstandig onder dato ulte Octob. verleden, met het schip juffr. Cornelia, na 't vaderland geschreven, en dewijle God almagtig door Zijn grote goetheyt den staat van ons vaderland en d' E. Comp. heeft gelieven te zegenen met een heylzame en eerlijke vrede, die daarvoor eeuwig gelooft zij, zo zal het U E. vrij wat facielder vallen, de lasten en voordelen te doen ballanceren en de goede concepten tot groter perfectie te brengen, dan ons, die staande den tijd van 8 jaren niet dan de swaarste oorlogen van buyten en binnen moeten beleven, en tot geen kleyn perijcul de cantoiren van Ceylon staande houden. Waarom wij, na den draat van gemelte memorie, wat omstandiger zullen spreken en de veranderingen aanhalen.

Tot het doen bestaan van Ceylon en d' E. Comp. dit heerlijk conquest vrugtbaar en aangenaam te maken, werden genaamt de insameling van alle de arreeq op Ceylon, het opvangen van de eliphanten na den sleet daar in zijnde, het bevorderen van den landbouw, het bezorgen dat 's Comp. tholen, inkomsten en 's lands-geregtigheden getrouwelijk inkomen;

het verkopen van 't zout door d' E. Comp. alleen; item, ook alle lijwaten, voorts het genot vande chiancos, peerlvisserije, en boven al den canneel; waarom van ouds dit eyland schijnt gezogt, g'occupeert en met bloed en goed verkregen te zijn; waarbij dan gevoegt werd den sleet van allerhande koopmanschappen op de cantoiren onder Ceylon bescheyden.

Dat nu deze poincten de voornaamste middelen zijn, om dit grote lichaam levendig en in die gestalte te houden, dat vele andere leden van 's Comp. staat daar van wel mogen varen, is onwedersprekelijk; en daar van werd in 't brede, in dezelve memorie van lit tot lit gesproken, 't welk precise zal dienen gevolgt, te weten, den arreek moet van niemant dan van d' E. Comp. ingekoft, nog verkoft, en op 't sluyken met chialoupen sterk gelet werden, executerende de placcaten daar tegens g'emaneert; dit poinct van den arreek heeft lange geduert en veel tegenspraak subject geweest, dog de stantvastigheyt en tijd hebben alles verwonnen; want den ontfang van die noten tot een considerable quantiteit is niet alleen, maar ook den vertier tot over de 40 ℔ ammonams uyt de eyschen, dezen jare gebleken, die wij hier tot U E. opmerkinge zullen specificeren.

Bengale heeft g'eyscht ..... amm^{s}.	5200
Cormandel	20000
Nagapatnam	12000
Madure	4000
Mallebaar voor Canare en Wingurta	500
Suratta	3000
Persia	300
makende te zamen uyt ammon^{s}.	45000

yder tot 24 ℔ st. gerekent, de welke na calculatie d' E. Comp. op Ceylon uyt den ruygen zullen komen te kosten *f* 200000, en voor het minste met $\frac{3}{4}$ in koopmansr. en $\frac{1}{4}$ in kontant konnen voldaan werden; mogende dan de winst op de koopmansr. wel ruym gerekent werden op 50 pr.Cento avance, en den verkoop der arreeq na de presente civile prijzen op alle plaatsen door malkanderen op $5\frac{1}{2}$ pCt. de amm. van 24 ℔, wan-

neer de bovengemelten arreek de inkoop van *f* 200000 daar van getrokken, zal toebrengen een winst van *f* 550000, 't welk meer dan genoeg is, om het gehele guarnisoen van Ceylon op 3400 mannen genomen, kontant te betalen; waar uyt dan consteert, hoe veel aan deze vrugt gelegen, en 't welke daarom hier ter neder gestelt is, om U E. tot alle bedenkelijke debvoiren op te wekken, deze grote menigte van arreek in te zamelen, 't welke tot nog door de menigvuldige beroerten, oorlogen en vele andere redenen, die mij excuseren, niet heeft konnen geschieden, hoe wel het een zeer vaste en onwedersprekelijke waarheyt is, dat Ceylon veel meer dan 45 ja 60 ℔ ammonams arreek kan uytleveren, 't welk wij verhopen, door Godes zegen, bij U E. in 't vervolg van tijd en vrede dezes eylands zal konnen beweren, en dit lopende jaer omtrent 30 ℔ amm^{s}. arreek ontfangen werden; zijnde nu den vertier tegens de vorige opinien gebleken.

Uyt den inkoop van den arreek moet dan ook volgen den sleet der lijwaten, met de voordelen op de zelve, want de betalinge werd van 't landvolk niet anders dan met arreek gedaan, en geen geld van haar ligtelijk uytgegeven, maar wel getrokken voor d' eetwaren die zij ter markt brengen; het gelt dat dan van de lijwaten ontfangen word, procedeert eenlijk van de gemeente, die om, in, en omtrent de steden en casteelen wonen en 't lijwaat tot haar gebruyk verbezigen. Op den aanbreng van buyten moet dierhalven scherp gelet en 't placcaat zonder conniventie g'executeert werden. Tot Colombo zijn eenige van de voornaamste burgers tot dezen handel geprivilegeert, 't welke haar Ed. Ho. Agtb. tot Batavia hebben gelieven te approberen, en daarom zal dienen gemaintineert, mitsgaders ook wel g'observeert het chiappen van alle lijwaten die uyt 's Comp^{s}. pakhuyzen gaan, waar toe den secretaris van 't gouvernement speciaal g'authoriseert is en 't zegel bewaart. Zullende de doeken op Colombo door d' E. H^{r}. Van Vorsten, den koopman Sterrevelt, als administrateur, en zijn medehelper Carel Bolnex, die tsamen voor d' administratie verantwoorden,

geprijseert, verkogt ende U E. bij geschrifte moeten vertoont worden, om uyt de grootste advancen de eyschen te beter op te stellen. De getrouwden op Colombo werden 's maandelijx hare gagien contant betaalt door de burgers, uyt den verkoop der lijwaten, waar door de kleden te beter bij haar waarde en veel morscherijen geweert blijven: om het zelve op alle andere plaatsen van dit gouvernement te doen, zal haar Ed. Ho. Agtb. ordre van Batavia gevolgt, en 't werk na de gelegentheyt der plaatsen en inwoonderen dienen geschikt te werden. De beste, gewilste, civielste en meeste winstgevende lijwaten zijn die van Madure en enige van Nagapatnam, en dan ook de negroskleden van Bimilipatam; buyten die plaatsen gelieven U E. dan niet dan door gebrek te gaan, maar alles aan te leggen, om van daar de beste sorteringe te erlangen, en dies doende den inkoop en verkoop aan u zelven te behouden, 't welk niet alleen geschieden kan, maar daar en boven een goed capitaal voor Batavia en 't vaderlant, in allerhande lijwaten op Madure en Nagapatnam besteet werden, gelijk op die plaatsen breder zal werden bevestigt. Zijnde dit gouvernement nu zeer en nabij in 't geheel ontlastigt van zo groten getal Tegenepatnamsche en andere Cormandelse lijwaten, die ons zo lange beswaart hebben en met klein advancen verkogt zijn, waar door de winsten op de lijwaten na dezen veel meer zullen gevoelt werden.

Van d' Eliphanten is het zeker dat alles dat daar van komt, niet dan voordeel is; de vangsten van die dieren konnen op alle plaatsen van Ceylon, gene uytgezondert, geschieden, zo dat het niet aan Eliphanten maar wel aan kopers gebreekt. D' oorlogen op de kusten van India en de roverijen der francen, hebben dien handel enige jaren zeer doen declineren, maar 't schijnt dat den aftrek zal willen beteren. Op Jaffenepatnam, gelijk U E. bekent is, geschiet den considerabelsten verkoop en daar aan ter Gale. De beesten van Batticalo en Trincoenemale werden daarom op Jaffenepatnam, en die van Colombo als er een jagt geschiet, na Gale bestelt. Om de kooplieden aan te lok-

ken is den prijs vrij gemindert, en dat hebben haar Hoog Agtb. Ed. tot Batavia geapprobeert. Geschiedende den verkoop publyq in den raad; en om d' E. Comp. de Eliphanten te ontvoeren, zoude te groten en openbare dieverije zijn. Tot Nagapatnam zijn in 3 jaren reets 41 Eliphanten verkoft, dog 't ware te wenschen dat dien handel aldaar wilde wakkeren, of veel liever de kooplieden tot Jaffenepatnam overkomen, waar toe g'arbeyt diende. In vorige tijden heeft men tot Jaffenepatnam en Gale 't geluk gehad, datter 150 à 200 ℔ guld^{s}. voordeel van d' Eliphanten in een jaar gemaakt zijn, dat een groot groot gat in de lasten stoppen kan, en in toekomende U E. toewenschen. Op Jaffanepatnam werden die dieren met wissels of kontant gelt betaalt, maar op Gale door de Bengaalse moren niet dan met rijs; en dewijl Ceylon, God loff, nu zelver dat graan uytlevert, zo moet gedagt werden om ten naasten den rijs niet hoger dan 14 à 16 R^{ds}. 't last aan te nemen, want duurder dan tot den Bengaalschen, uyterlijk Nagapatnamsen prijs, mag den rijs na Batavia niet verzonden werden, en zo U E. dat graan hoger aannemende zelve consumeert, zo zal de winst op de Eliphanten wel groter, maar de rekening van oncosten weder te meer beswaart vallen, waar op U E. gelieve te letten, en d' ordre van haar Ed. Ho. Agtb. van Batavia laast ontfangen in goede opmerkinge te nemen.

Dat de nutligheyt en nootsakelijkheyt van den landbouw met de hoogste en kragtigste redenen gerecommandeert werd, zal bij een yder moeten toegestaan werden die het wel wezen van dit gouvernement betragten wil, want daar door zijn niet alleen zeer sware zorgen en bekommeringen, waar men den rijs van daan halen zoude, weg genomen, maar ook considerabele sommen van kontante penningen, die men buyten 's lands besteden most, uytgewonnen. De ernstige debvoiren van ons alle, die daar toe gearbeyt hebben, blijken klaar, dat zo verre van God almagtig gezegent zijn, dat men niet alleen van de vrugten der landbouw onder dit gouvernement bestaan, maar ook een ander voor een redelijken prijs, van Madure en Na-

gapatnam helpen kan. Jaffenepatnam, Manaar en Calpentijn, zijn door U E. goede ijver en toezigt meer dan ten overvloede van granen verzorgt, en als God de Here maar een redelijken wasdom geeft, ligtelijk zo veel d' E. Comp. benodigt, zo uyt lands inkomsten, als civilen inkoop te provideren. 't Gaals commandement is door den hr. commandeur Van der Molen, mede in staat gebragt, datter voor den rijs niet verder dan 't gene de stat Gale alleen benodigt, behoeft gezorgt, en dat suppleren de Bengaalsche moren alle jaren zo rijkelijk, datter wel 2 à 300 lasten rijs komen over te schieten. Tot Batticalo, Trincoenemale en Coetjar is den landbouw zo ver g'advanceert, dat niet alleen de guarnisoenen aldaar genoeg, maar bij redelijke gewassen en vreedsame tijden wel 1000. lasten nely en meer, des jaars zullen overig hebben, kostende pas 1½ st. de parra, welken prijs om geen consideratien dan 't hoogste gebrek, gelieve te verhogen. Uyt dien voorraat van Batticalo en Trincoenemale kan de Colombose consumptie bij na gestopt werden, dewijle door de grote reductie van d' Europianen en slaven, mitsgaders het accommoderen van alle de Cingelese hoofden en lascoryns en 't afschaffen der inlandse rijs rantsoenen, de consumptien zeer verkleent zijn, en uyt de provintien onder de Colombose slaven behorende, werd zo veel nelij tot geregtigheyt en enigsins voor gelt ontfangen, dat de buyten posten na bij daar uyt konnen geallimenteert worden; dog tot Negombo valt de consumptie wat te groot, door de Chialia's die rijs genieten moeten, wanneer den canneel geoegst werd, voor 4 à 5 maanden van den groten, en 2 maanden van den kleinen oegst, waarom die contreije alleen 's jaars met 50 à 60 lasten rijs dient verzien. Wij calculeren dan ten uytersten, dat als Colombo (buyten zijn eygen inkomende nely) van 600 lasten rijs 's jaars geprovideert werd, dat het daarmede rijkelijk zal omkomen, en dit gebrek zal onder Godes zegen van 't Batticalose commandement konnen erlangt en ten uitersten genomen, met 200 lasten rijs van Madure, Nagapatnam of Gale vervult werden, waarmede U E. dan de nut-

tigheyt van den landbouw door d' E. Comp. klaar aangewezen, en dit voornaam poinct, zo wel als dat van den arreek, door Godes zegen bevestigt is; den Almagtigen wil U E. vorderen arbeyd met overvloet zegenen.

De tollen, verpagtingen en 's lands inkomsten vereyschen een grote toezigt, en onder dit wonderlijk humeur van menschen geen minder voorzigtig overleg. Hoe verre door U E. loffelijken arbeyt daar in tot Jaffenepatnam en Manaar g'advanceert is, kan bij 't slot der negotieboeken blijken; hebbende de inkomsten van die commanderije generalijk bedragen *f* 174468-12-6, waar uyt en den verkoop der Eliphanten, mitsgaders de negotie des arreeks op Calpentijn, de guarnisoenen niet alleen konnen betaalt, maar goede overwinsten tot supplement van de Colombose sware lasten uytgelevert worden, 't welke bij U E. als een eygen ondervonden zake wezende, niet behoeft g'extendeert, maar verzogt, dat U E. die tot Jaffenepatnam 't commando heeft, gelieft te obligeren, om de vrugten van uwen arbeyt niet te laten vervallen, maar in alle trouwe en vigilantie d' E. Comp. de smakelijke voordelen te doen gauderen. Op Batticalo, Trincoenemale en Cotjaar werden nog geen andere geregtigheden van belang betaalt, dan van 't gezaay, en 't vangen der Eliphanten; voor de hooftgelden en andere lasten, leveren zij jaarlijx voor een geringen prijs zoo veel balken en ligte houtwerken, als haar werden opgelegt, mitsgaders enig wasch en honing voor een gering geld; om deze 's lands inwoonderen voor eerst nog veel te belasten, is niet geraden om haren wispelturigen aart, en de kleine magt van militie die in dat commandement gehouden werd; de inkomsten hebben 't verleden jaar aldaar bedragen *f* 1513. In het Gaalse commandement zijn de thollen, verpagtingen en lantrenten wel gereguleert en voor lange ingevoert, hebbende d' inkomsten 't verleden jaar bedragen *f* 50573-15; om die veel te vergroten zalder kleine apparentie zijn, moetende dierhalven maar gelet worden, dat d' E. Comp. 't hare niet ontvreemt werd, waar toe den heer commandeur Van der Molen alle ijver en

trouwe, onfeylijk besteet heeft en voortgaan zal. In het district van Colombo hebben d' inwoonderen van 's lands geregtigheden tot dit jaar toe vrij geweest, exepto, dat zij betaalt hebben de geregtigheden van hun gezay en alle diensten waargenomen; dezen jare zijn alle de provintien, exepto de drie Corles, opgelegt hunne oude costumen te betalen, gelijk zij gedaan hebben, maar 't heeft, om dat het d' eerste maal was, zeer weynig bedragen, te weten, niet meer dan *f* 1822-10 in gelt, buyten de nelij; 't naaste jaar of na de maand van April zal den dessave daar toe enige Nederlanders die bequaamst zijn, met de Singalese hoofden moeten gebruyken en wat nauwer, dog niet te hart mogen gezien worden, om dat het veel stouter en bellicieuser volk is, dan die van Jaffenepatnam, en dat d' E. Comp. door de lascarijns van 't Colombos en Gaals commandement, de landen ten principalen tegen de bovenlanders beschermen moet, waar voor zij alle met hare hoofden meer dan 5000 wakkere mannen te zamen uytmakende, de grootste en beste dorpen, mitsgaders meest alle vrijheyt van hare landen en thuynen, tot onderhout bezitten; waar tegens d' E. Comp. bevrijt is, haar eenig gelt of tractement te geven; dan als zij buyten haar Corles ten oorlog gevoert werden, 't welke geen klene besparinge en gemak voor d' E. Comp. toebrengt, want zo men dat volk met geld en rijs vernoegen zoude, met het grote getal van vrouwen en kinderen, zo zoude zulx met geen 50 ℔ amm^{s}. 's jaars te stoppen wezen: U E. gelieve dan maar te bezorgen dat de verstrekkinge van rijs aan de lascorijns, zo mesnagieus als die nu zijn, g'observeert, en de landen veel liever in rust blijven, dan 't contrarie met het trekken van 2 à 3000 ℔ voor de Comp. te veroorzaken: zullende nogtans 't geen zij van ouds schuldig zijn zonder veel tegen zeggen betalen. Het regt van de Maralees, zijnde $\frac{1}{3}$ van alle afstervende goederen, is wel het voornaamste en het swaarste poinct om in te voeren; de Christenen zijn van de Portugesen daar van bevrijt geworden, maar daarentegen hebben zij aan de papen en kerken veel andere klenigheden moeten betalen;

dit jaar is de marale enemale van alle te gelijk in 't Colombos gebied gevordert, om te tonen dat de quijtscheldinge van 's lands inkomsten aen de Christenen van 's Comps. believen hangt, en niet aan de Portugese wet, en om te zien of men door d' aengifte niet zoude konnen bedingen, om de schootmeesters buyten laste van d' Comp. betaalt te krijgen, 't welke al niet lukken willende, zal 't afschaffen der marales echter voor de Christen moeten vergunt werden, want op Gale en Madure is het in gebruyk en billijk, dat d' onderdanen gelijkelijk belast en ontheft worden. De generale inkomsten van Colombo hebben 't verledene jaar belopen *f* 43945-5-7, dog het aanstaande jaar zullen de verpagtingen zeer declinereu, om dat de gemeente zeer verarmt en geen geld onder dezelve is, zijnde daar bij alles zo abundant goedkoop en grote reductie in de guarnisoenen, als mesnagie in de uytgifte gedaan, dat het een het ander nootsakelijk moet na zig slepen.

Het sout, dat in alle landen een voornaam dominium van de Heer is, mag niemant op Ceylon van buyten aanbrengen nog verkopen dan d' E. Comp. alleen, waar van expresse interdictie tot Colombo, Gale en Madure gedaan is, maar tot Calpentijn, Manaar, Jaffenepatnam, Trincoenemale en Batticalo heeft het niet doorgewilt, omdat het zout overal te abundant voor het oprapen te krijgen is; dit poinct zal dan generalijk niet eerder in te voeren zijn, dan na Ragias dood, en volle possessie der lage landen; rondsom ondertusschen, zullen die van Madure en Gale niet mogen toegestaan worden, het zout van Mahagamme te water nog te lande te halen, zelve niet de Chialias, om geen nieuwe inbreuke te geven; en zal U E. dan bevinden dat het zout tot Colombo en Gale nog al een redelijk voordeel zal toebrengen, 't welke van Madure en selve te Manaar ten overvloede te krijgen is.

De chiancos zijn wel de zekerste of vaste inkomsten van Madure, buyten den kleder handel, waarop in U E. praesentie zo goeden ordre gestelt is, dat men jaarlijx ten alderminsten 60 à 70 ꝓ gulden voordeel voor d' E. Comp. daar van zal

konnen trekken. Dog eer het duyken vergunt werd, moet men exacte visite der peerlbanken doen, waar van U E. zo wel ervaren is, dat de nootsakelijkheyt niet behoeft g'extendeert; dit jaar is de visite gedaan op Madure en bevonden, dat ten minsten nog 2 jaren moet gewagt werden om peerlvisserije te houden, en daarom zullen wij van die bekende zake nu niet behoeven te spreken, anders dan dat men de chialoupen niet zal moeten verpanden, om de bogt van Mannapr. tot Rammancoil toe te bekruypen. Latende het uytvinden van groter voordeel uyt de peerlvisserije te trekken, de tijd en het nader bevel van haar Ed. Ho. A. van Batavia bevolen.

Den canneel word gezegt te zijn de bruyt, daar men op Ceylon om danst, en den last dragen moet; nogtans is de begeerte onzer hooge overheden, dat men die zuiver en onbelast leverde, en de sware onkosten der guarnisoenen uyt de voorgen. middelen vinden moet; hoe verre daarin gevordert is, staat in 't brede in den brief van ult°. Octob. dezes jaars na 't Patria geschreven, aangehaalt, en onder de zegen des Heren zal het slot der lopende boeken, over drie maanden konnen aanwijzen, dat het een mogelijke zaak is. U E. gelieve dan daartoe verder te arbeyden, en te bezorgen dat het naaste jaar wederom 8400 pakken canneel geschilt werden, te weten, tegens Januarij 2400 en in de maanden van Junio tot Octob. 6000 pakken, voldoende promptelijk de inlandse eischen, die reets tot 800 à 1000 pakken zijn aangegroeyt; de petitien van Soeratta en Persia te zamen, ten bedrage van 550 pakken, zijn met China en Coeverden reeds verzonden, zo dat voor Cormandel nog maar dient gezorgt, dat in May of Junij tijds genoeg is; of Bengale van deze specerije iets vorderen zal, moet den tijd leren. Na Batavia is reeds zo veel canneel gezonden, dat haar Ed. Ho. Agtb. begeerte van 4000 pakken voldaan is; gelijke quantiteyt zullen de schepen Tertholen en Sumatra van Gale moeten vervoeren, die reets in goeny gepakt, vaardig is; maar of Mallabaar in tijds nog zo veel lere vellen zal konnen bestellen, als tot het embaleren vereyst, staat

U E. te vernemen, en te letten, dat den canneel, in goeny en leer te gelijk benayt, verzonden werd; dog de huyden gebrekende, zal den canneel door noot in den goeny alleen moeten overgaan, en zonder faut de petitie bezorgt worden. Den canneel is nu enige jaren na de anderen in zeer grote quantiteit geschilt, en zulx meest in 't gebied van Colombo en Negombo, en nu twee jaren na den anderen, voornamenlijk in de corles tusschen Marabile en Cajamel, waaromtrent de koningse geen de minste verhinderinge toegebragt, nog de Chialias gemoeyt hebben. Den naasten groten oegst, zal al weder aan die kant, in Junio moeten voortgaan, en wel gelet worden dat de koningse geen overlast werd aangedaan; den opsiender van den canneel, Rombout van der Panna, zijnde ook Lt. dessave van Calitore, is in dit werk zeer wel geverseert; dewelke maar last ontfangende, hoe veel canneel datter wezen moet, zo zal die wel zorgen voor de beschrijvinge en den oegst, zijnde ook van bequame dessaves geholpen. Hoe veel nu aan 't wel regeren der Chialias, dat stoute gasten zijn, gelegen is, kan U. E. niet onbekent wezen, dan is zulx in de brieven en vorige memorien in 't brede te vinden. Zo haast de 2400 pakken canneel tegens April of Mey gereet zijn, gelieve U E. te denken, dezelve met de schepen van Suratta en Persia komende, of anders met een kat of twee, na Batavia te zenden, na d' ordre van haar Ed. Ho. Agtb. jongst ontfangen.

't Gene van de negotie, 't esgualiseren der prijzen, mitsgaders 't verstrekken der goederen op rekening werd aangehaalt, behoeft niet breder gerepeteert.

'T kopergelt daar van d' E. Comp. grote winsten in den swaren oorlogs tijd en schaarsheyt der contanten, getrokken heeft, zullen nu velen considereren; waar van U E. in 't brede de verhandelingen, in de brieven van en na Batavia vinden zal; haar Ed. H. A. zouden garen weten, hoe veel de somma wel bedragen zoude van 't kopergelt op Ceylon wezende, 't welk een losse rekening zal geven, en niet mede te doen zijn; het stempelen op nieuw is mede van groten

andagt, het afzetten kan zonder importable schade niet geschieden, nog ook het verminderen; zijnde die munt inde coers van rekening na bij eens zo hoog dan de waarde van 't koper kan uytbrengen; van dit poinct zal ik haar Ed. H. A. tot Batavia ampelder berigt geven; om U. E. dan nader te konnen bedienen, mogender geen meer geslagen worden. Het kopergeldt in 's Comp. kassa op Ceylon, bij transport van ult. Aug. beloopt de somma van R^ds. 66110 of *f* 200300 en andere munt word er bij na niet gezien, nog uyt gegeven, 't welk de zilvere en goude specien hoog boven de waarde doet steygen, waarom U. E. nauw gelieft te observeren, dat aan de kassiers geen ropyen, abacijs, pagoden, coebangs, ducaten, realen, nog andere diergelijke munt verstrekt werd, maar wel het paijement; moetende de andere kostelijks spetien, enkel tot den handel gehouden; hetgene U. E. overig heeft na Cormandel en Bengale verzenden, en bij noot datter geen ander gelt in de kassa tot de uytgift was, de harde spetien dan verwisselt werden om d' E. Comp. 't voordeel te doen genieten; want 't kontant in zilver en goud, gelieve U. E. niet anders, dan voor koopmansr. aan te zien, exepto op de kust Cormandel, Madure en Nagapatnam, daarmede 25, 30 en meer pCt°. op de ropien, abacys, pagoden, winnen kan; onder deze materie van 't kontant zal ik aanhalen de hoge recommandatie die altoos gedaan is, om van buyten geen gelt dan enkel tot de negotie te wekken; dat dit zeer ernstig betragt, ja verkregen is, bewijst de zake zelfs, want buyten de retouren van lijwaten, arreek, chiancas en canneel, die van Ceylon na de quartieren van India verzonden zijn, en bij verkoop een goed capitaal uytmaken, is uyt dit gouvernement staande dit jaar, in kontant na Cormandel meer verzonden, dan ons van buyten toegekomen is *f* 50000; van Nagapatnam mogen U E. nog missen 200000, om 't welke te verzenden reeds ordre gegeven is, en met de fluyten die uyt Bengale staan te komen en weder met arreek en sjancos te rug moeten, zullen U E. in ropien en abacijs nog wel mogen missen *f* 50000, waar uyt

blijkt dat dan Ceylon in plaats van te trekken, in een jaar verzonden heeft in kontant *f* 300000.

Jaffenepatnam kan niet alleen zig zelven bedropen, maar ook Batticalo, Trincoenemale en voor een groot gedeelte Colombo met het nodige geld tot de uytgifte gerieven. Gale heeft weynig van noden, en als de Bengaalse moren en de Gaalse inwoonderen, gelijk jaarlijx meest geschiet, een redelijke quantiteyt arreek kopen, zo kan dat commandement met den verkoop der lijwaten, verpagtinge en inkomsten zig zelven redden. Het gebrek van Colombo dat geen 100 ℔ guldens jaars wezen zal, kan ligtelijk van Negapatnam uyt den arreek alleen bekomen werden, als de negotie aldaar op den presenten voet mag voortgaan. Op Madure is het concept om de lijwaten voor de helft contant, en de helft in koopmansr. te negotieren, en uyt den verkoop des arreex een goede somma te trekken; na den toevloey der lijwaten en grote der eysschen voor Batavia en 't vaderland, moet het capitaal gerekent werden, waar op geen staat te maken is; maar wel dat het behoef van Ceylon uyt de vrugten van dit gouvernement kan bestelt werden; hoe veel nu aan dit emportabele point gelegen zij, is uyt de nature der zaken te oordelen. U E. gelieve dan hier toe meer en meer te arbeyden en geen gelt vrugteloos te houden, latende alle de ropyen die uyt Suratta staan te komen, zo spoedig als mogelijk na Bengale voortgaan, volgens d' ordre van haar Ed. H. A. van Batavia; dog de ducaten uyt Mocha aangebragt, zullen bij eerste gelegentheyt na Chormandel dienen gezonden, monterende een somma van *f* 161245-16; bij het transport van dit gouvernement blijkt dan ook, dat in effecte boven de even genoemde ducaten in wezen geweest zijn *f* 675000 in allerhande spetien, waar van de 250 ℔ gulden voor Cormandel en Bengale hier voren gestelt, moeten afgaan; dat nu uyt deze korte stellinge van 't gelt zeer klaar kan gezien werden datter geensints verzuymt is.

De mesnagie wel te behertigen, menen wij dat haar Ed. H. A. van Batavia tot genoegen betuygt hebben. U E. gelieve

daar in verder te vigileren en wel te agtervolgen de reglementen door haar Ed. H. A. g'approbeert; op de eyschen moet nauw geleth werden, dat die van gene plaatsen zonder U E. genomen examinatie, dog voor al niet nodeloos geschieden van waren, die bedervelijk zijn. De verstrekking op rekening dienen na d' ordre van d' E. Comp. gereguleert, tot dat de H. Ed. Heren majores consenteren alle de maandgelden op Ceylon tot haar Ed. groot voordeel te doen betalen, waar over haar Ed. H. A. van Batavia verzoek gedaan hebben. De fortificatien zijn zo verre in postuur, dat het geld tot de voltoijing en onderhouding jaarlijx weynig kosten zal; van de 1000 slaven geresolveert na Batavia te zenden, zijnder reeds de beste, ten getale van 275 afgegaan, en omtrent 125 oude vrouwen en mans in vrijdom gestelt, door betalinge van haar lighaam, nog 50 kloeke mannen en 200 aankomende jongens en meysjens, zullen U. E. van Colombo konnen missen, en bij gelegenheit van schepen, gelieven te verzenden; wanneer de rest, een deel oude en sobere menschen, tot den arbeyt van Colombo zal uitmaken, die niet zullen mogen verzonden werden, volgens de ordre laast van Batavia ontfangen. De huishuur zal U E. in de naast komende boeken van 't jaar 1680 kennen en gelieven te roijeren. Het accommoderen der inlanders en 't afschaffen der rantsoenen aan dezelve, is mede bezorgt. De reductie van de militie en 't reguleren van haar commandement, heeft mede zijn bescheyt, en is U E. bij de rollen prefect over gegeven, waar in het getal bestaat, en tot welke diensten gebruikt werden, daar aan mij gedrage; zo mede aan de specificatie van de hoekers, katten, chialoupen en andere vaartuygen onder dit gouvernement bescheyden; haar emploijeren meer ten nutte en voordeel van d' E. Comp. blijft U E. goed overleg gerecommandeert, en ook, dat de hare gestelde bemanninge niet vergroot werden. Tot allerhande ambagten zijn Comps. slaven te werke gestelt, en de Nederlanders weder afgedankt, dat een grote besparinge bijbrengt, en hierin diend zeker voortgevaren te werden, mits-

gaders in het reguleren der onkosten, rantsoenen, equipagie, en alle uytgiften; want daar door zal Ceylon een grote verligtinge genieten, en U Ed. te bequamer wezen, om winsten te geven, de lasten te doen ballanceren; de boeken op ult. Oct. dezes jaars gesloten, hebben vertoond, dat Ceylons lasten generalijk zijn geweest *f* 1165460-12-9, de voordelen daar tegen, *f* 814331-11-4, zodatter te kort gekomen is *f* 291129-1-5; als nu de lasten dezes jaars, gelijk wel te verhopen is, nog maar 100 gulden vermindert, en de winsten 200 gulden vergroot zijn, dat na mijn calculatie niet veel verschillen kan, zo zal U E. op ult° Oct. (onder Gods zegen en dankzegginge) konnen bewijzen, dat Ceylon vereffent is, en niet min dan 680 ponden canneel ongetapeert (boven zo veel andere goederen) daar van verzonden zijn. God de Here wil U E. verder bequaam en gelukkig maken, d' E. Comp. een groten dienst en voordeel tot U E. bijzondere reputatie en hoger advancement toe te brengen.

Van de burgerije, militie, kerken, scholen, weeshuyzen, opvoedinge der kinderen, 't huwelijk, christendom, zeevaart, en diergelijke considerabele zaken te schrijven, zoude mij een groot werk geven, en tijd benemen, en daar van is in de memorie mij nagelaten, zo ampel, wijselijk en breed gesproken, dat ik daar van niet dan een simpele herhaling zoude konnen doen; U E. derhalven daar aan renvoijerende, en ook aan de brieven nu twe jaren na den anderen van Batavia gekomen, waar in U E. alles dat tot het wel wezen van Ceylon nodig is, zullen kunnen vinden. Het trouwen met swarte vrouwen is reeds op Ceylon verboden, om datter geen misticen van Europese vaders gebreken; dit poinct gelieve U E. te maintineren, en ook de jongens die bequaam zijn tot soldaten met 9 à 10 gulden in dienst te nemen, mitsgaders tot allerhande ambagten te gewennen, gelijk reeds ingevoert en van Batavia voor zeer goed geapprobeert is. De zeevaart is aan de burgerije verboden; nogtans werd hier onder niet verstaan, dat de burgers de vrugten van haar land, als jagerhouten,

latten, suyker, beestiaal, potten, tresellen, cocus, arrak en diergelijke dingen, niet zo wel zoude mogen verzenden, en van d' een op d' andere plaatse met klene vaartuigen varen, dan d' inlanderen van d' overkust, Gale, Nagapatnam, Jaffenepatnam en andere; mits dat de bemanninge met inlanders geschiet; maar tot eenige andere vervoeringe van goederen nog koopmansz. van d' E. Comp., hoe die ook genaamt zijn, met schepen of andere vaartuygen, na plaatsen buyten of binnen dit gouvernement, zullen U E. geen licentie verlenen, en wel op het uytgeven der passen doen letten, na de ordre die haar Ed. H. A. van Batavia zo expres gegeven hebben, en zal ik op Batavia haar Ed. H. A. van dit poinct exactelijk informeren en U E. ondertusschen tot enig soulaas van de arme burgers deze klene vrijheyt toelaten, op dat de aangeplante thuynen en den landbouw door gebrek van haar vrugten te vertieren, niet t' enemaal weder komen te vervallen; bij speciaal biljet meer dan 12 jaren verleden, is tot nu enige maanden herwaarts de nelij van alle bouwlieden in het district van Colombo en Gale, tot 14 à 15 stuyvers de parra, bij d' E. Comp. belooft aan te nemen, dat geen klene hulpmiddel geweest is tot voortzettinge der culture van den rijs; maar dewijl daar inne nu zo verre g'advanceert zij, zo hebbe ik de parrafijn nelij gestelt op 10 stuyvers; voor minder prijs konnen de planters door vele schade, die zij in haar beestiaal en gewassen door hoge watervloeden lijden, niet bestaan; U E. zal dan tot nader bevel van haar Ed. H. A. bij die prijs wel mogen continueren, en de gemeente tot den landbouw, na uyterste vermogen animeren en ook de behulpsame hand bieden.

De landregeringe heeft U E. ten overvloede tot Jaffenepatnam ondervonden, dat die is het swaarste, bekommerlijkste, ja dangereuste werk van de gansche directie op Ceylon; want na mijn gissinge heeft den Ceylonsen Gouverneur met vier commandeurs en zo veel dessaves op dit eyland jegenwoordig wel 500000 zielen onderdanen van d' Ed. Comp. te regeren en regt en justitie toe te brengen; buyten deze gequalificeerde personen, mag U

E. niemant enig gebiet te lande toestaan, en moeten de dessaves van niemant dan de commandeurs in haar district, en die van Colombo alleen van den Gouverneur gecommandeert werden. Zijnde het eygentlijk officium van den commandeur tot Colombo in den raad van justitie te presideren, de hooftadministratie van Ceylon te bezorgen, en bij absentie van den Gouverneur 't gebied te voeren, gelijk d' andere commandeurs, maar niet langer dan tot de wederkomste van den Gouverneur, die specialijk de policie, militie en landregering aan zig zelven houden en na genomen resolutie van den raad d' ordres geven en executeren moet; 't welk U E. ernstig gelieve te maintineren en het ontsag onder zo veel duyzent menschen behoorlijk te conserveren; de dessaves gebieden alle officieren en militie in 't velt leggende, en onder haar den 1t. dessave. Dog de capiteyns, de militie in de steden, en doen aan niemant dan tot Colombo aan den Gouverneur en op andere plaatsen aan den commandeur rapport; de veldwagten zijn nu zo wel in de Jaffepatnamse provintien, de Wannij, Trincoenemale, Batticalo Coetjaar, Gale, als Colombo, in zeer goede en vaste schansen, zo van aard als steen versekert; de hoogste post van Colombo is nu 't fort en treffelijke stenen rouduyt op Sitewake 10 uren gaans van Colombo; desselfs 2 lascorijnsbuytenwagten zijn Ruanelle en Currewitte; vier uren benedenwaarts aan de rivier, legt de schans Hangwelle, en nog 2 uren lager aan de overkant der rivier in de Hina Corla, Malvane; deze drie considerable posten zijn bezet met 2 volle compen., yder van 130 mannen, waarvan Sitewake verzien is met een comp. en d' andere 2 t' samen met een comp.; bovendien leggen op Sitewake 20 koppen, die voorgangers genaamt worden; haar officium is, de fronturen met de lascorijns te doorlopen en alle wegen veylig te houden, en als de legers te veld komen, om enigen vijant aan te doen, dienen zij voor gidsen, zijnde van de stoutste wakkere mannen, die daarom ook grooter tractement genieten; dit volk gelieve U E. dan altijt compleet te houden; de passen van Colombo zijn 3 à 4 in 't getal en worden van

40 soldaten bewaart, waar van den dessave elders heengaande, de helft aftrekt, verstaande zover niets van belang en maar d' ordinaire visite te doen is. De fortresse Negombo heeft mede een comp. van 150 koppen, waar van den luyt^{t}. dessave, Adam Slegt, onder den E. dessave Wanderpoel hooft is; een wagtplaats 4 uren van Negombo op Dunaga, hebben zij te bewaren, en principaal de chialias te veyligen in den canneeloegst. Calture werd mede van den l^{t}. dessave, die ook opsiender van den canneel en hooft van een comp. van 130 man is, onder den dessave bestiert, hebbende een wagt van 24 Nederlanders uyt die comp. op Anguretotte, vier uren opwaarts van Calture, aan de grote rivier van Saffragam komende, gelegen in de Wijgamcorle; in de landen van Colombo werden dan g'emploijeert vier volle comp^{en}. soldaten, makende met de vier voorgangeren rijkelijk 600 militairen; in 't casteel en stat van Colombo blijven dan nog 4 comp^{en}., waar van des gouverneurs lijfcomp. 150 mannen sterk is, zo dat die vier, met sommige die verscheyde functiën hebben, mede op 600 mannen mogen gerekent worden; door de 2 comp^{en}. van de stat, werden de twee van Sitawake, Goerbevile en Malvane om de 4 maanden verlost, en die in 't casteel leggen moeten gereed staan tot alle voorvallen en optogten, zijnde de militie in goede orde en van mannelijke officieren verzien, gelijk U E. ogen getuygen konnen. De provintien, dewelke jegenwoordig onder den Colombosen dessave in possessie blijven, zijn de Happitigam, Alicoer, Hina, Hewagam, Salpitte, Reygampasdum, Walalewitte, Cucule, Currewitte, Panavaal, Attulegam en de Hegampele Corle; de Naudum en Belligal Corle, met d' Agras, zijn aan de koninkse gelaten om vredens halven. Onder den Maturesen dessave, behoren de Attacalan, Colona, Morrua, Dollasdas, Billigam Gale en de helft van de Walewitte Corle, mitsgaders de landen der Girrewijs en Roeme, tot aan de revier van Coebecanoye, en legt nu de hoogste veldschans in de landen van Mature op Catoene, 't welke van tayp zeer net en wel gebout is; d' Attacalan en Colona Corla,

mitsgaders de landen van Roene, zijn den onder dessave Ponsje Apohamy, anders genaamt Mende Corle dessave, toevertrouwt, van welken man d' E. Comp. aan die kant en aan deze zijde van den schranderen Tinnecon dessave, groten dienst zal konnen trekken, als Ragia Singa komt te sterven; dog zo lange dien vorst leeft, gelieve U E. om geen groter uytbreydinge te denken, maar wijselijk te conserveren en beschermen 't gene nu vreedsaam bezeten werd; dog als Ragia Singa komt te overlijden, zal U E. het werk van alle kanten zeer verwart over den hals komen, en dan ten principalen de militie dienen in 't veld gebragt, om de vlugtende benedenlanders de weg te veyligen en op 's Comp^{s}. meesten interest te passen, waar van U E. haar Ed. Ho. Agtb. speculatien en bevelen, in den brief van 16 September 78, zullen vinden uytgedrukt, en terstont van dat voorval als dan moeten kennisse geven. Zonder nader last van haar Ed. Ho. A. zoude ik nogtans raden, met onze militie en beste lascorijns, in twe lichamen niet verder of hooger op te trekken dan tot Arandore in de Billigal en tot Alauw in de Cattugampele Corle, leggende maar vier uren gaans distantie van den anderen, 't eene in de vier en 't ander in de zeven corles, en bequaam genoeg om de lage landen tot stut en steun te dienen, welker hoofden en lascorijns haar van de bovenlanders met Ragias dood zullen afsonderen en malkanderen als bittere vijanden vervolgen; dog zo dit in 't noorder sayzoen voor viel, zoude Chilauw met een hoeker en twe chialoupen, gemant met 50 à 60 soldaten dienen bezet, de militie om te lande te treden en de chialoupen om de zelve te veyligen, dewelke met 2 à 3 ligte stukjens yder verzien, binnen de revier konnen lopen en wel verzekert zijn. Den E. dessave Wanderpoel, de præsente capit^{s}., luyten^{ts}. dessaves en de meeste militaire officieren zullen U E. dan van alles dat nodig is, door ervarentheyt konnen dienen en de beste wegen beter dan de swarten zelver aanwijzen. Zo lange als Ragia Singa egter leeft, zal U E. dikmaal een compliment ole konnen opzenden, en voornamentlijk zijn Ko. May^{t}. bestellen de val-

ken, paarden en andere rariteyten, die van Suratte, Persia en andere plaatsen ontboden zijn, waar mede hij meer dan met het inruymen van tien provintien te vernoegen is; gebleken zijnde dat alle præsentatien, zonder Colombo en Negombo in zijn handen te geven, van geender waarden zijn; en dit voor een onmogelijke zake door de hoge regeringe van India verklaart zijnde, zo kan ik niet zien datter enig accoord van vrede te verhopen, dewelke al verkregen zijnde, niet het alderminste te vertrouwen is, gelijk de Hoog Ed. Heren majores onlangs zelve betuygt hebben.

Over 't commandement van Jaffenepatnam zijn in U E. tewoordigheyt bij den raad op verscheyde poincten rakende de provintien en d' importabelste zaken der Wannias, alle bedenkelijke redressen geschiet, en zodanige poincten door U E. bij een schriftelijke memorie aan d' E. De Heyde nagelaten, dat ik oordele verre best te zijn, mij aan dezelve en de resolutie daar op alhier eenparig getrokken, te gedragen, met verklaringe dat U E. gelaten instructie zeer wel ter materie gestelt is, en daarom tot nader ordre en beraat van haar Ed. Hoog Agtb. tot Batavia, zal dienen gevolgt; zijnde het een zeer nodige zake dat U E. ten eersten van Colombo na Jaffenepatnam 100 à 120 slaven en slavinnen bestelt, om de lijfeygenen van de gemeente van den last der fortificatie te verligten, alzo het zelve een zeer groot en algemene vernoeginge aan 't landvolk zal toebrengen, en middel wezen om de vergrotene inkomsten te facielder in te krijgen, niet twijfelende haar Ed. H. A. tot Batavia zullen 't zelve gaarne approberen en geen onderscheyt maken, of die weynige slaven op Colombo of Jaffenepatnam de kost verdienen, 't welk op de laaste plaats veel civielder geschieden kan, en na mijn rekening 't onderhout in een jaar niet veel boven de 400 R^{ds}. bedragen zal.

Memorie voor den Opperkoopman d' E. Ruthgaart de Heyde, ende de verdere leden van den Raad, om haar E. daar naar provisioneelijk en tot nader ordre te reguleren.

Volgens de ordre van de Hoog Ed. Heren majores hebben

haar Ed. H. A. van Batavia gelievende te bevelen, dat ik bij provisie transport van 't eyland Ceylon ende den gehelen ommeslag van d' Ed. Hr. Rijklof van Goens de jonge, Raad extraordinaris van India, Gouverneur en g'eligeert Commissaris zoude overnemen, en agtervolgens zijn Ed. ordre zoude het dan nodig zijn, ik mij ten eersten derwaarts quame te transporteren, gelijk dan ook staat te geschieden, en vermits haar Ed. H. A. met enen hebben gelieven te bevelen, bij mijn vertrek van hier den E. De Heyde provisioneel de zorg en bestiering van dit commandement zoude werden aanbevolen, en onzen Ed. Hr. Gouverneur gelast zijn E. ende den raad van een korte memorie te verzien, het welke nu veel beter als anders kan geschieden, om dat zijn E. van alles grondige kennisse heeft, de nature dezer menschen kend, de methode om haar te regeren en watse betalen en doen moeten ten vollen is bewust, het welke dan ook voor d' E. Comp. het proffitabelste zal zijn; dog niet te min zijn E. van alles als gezegt, de vereyste kennis heeft, zo zal ik egter om d' ordre te voldoen in 't kort, alle het nodige hier vervolgens aanhalen, en waar naar U E. haar tot nader bevel dan zullen reguleren.

Het is U E. alle niet onbewust met wat voor een grote moeite, arbeyd en perijkel van eer en leven de nieuwe beschrijving der hooftgelden en landrenten is ingevoert ende ten eynde gebragt, het welke de principaalste en vermogenste dezer provintien zogten te vernietigen, en alle het werk om ver te stoten; gevolgelijk d' E. Comp. van haar geregtigheyt en inkomsten te frustreren en waar toe zij niet weynig hebben g'arbeyd gehad, ja alle de majoraals ende de meeste inwoonderen van de provintien Timmoraatche, Waddemoraatche en Patchelapallij doen de vlugt nemen naar de Wannij, om door voorschrijving van den zelven aan den Candisen vorst hulp en bijstant te krijgen, om te zien of se daar door hun van 's Comps. magt en regeringe konden ontslaan, alle het welke largo bij de brieven kan naargezien werden; dog alle deze vuyle en ongehoorsame voorwendselen zijn door de goedertierene genade van

God den Heer te niet geraakt, ende alle deze provintien met hunne inwoonders door mij weder in rust gebragt, de betaling der hooftgelden en landrenten nu eenige jaren voor d' E. Comp. ontfangen, waar voor den Almogenden moet gelooft en geprezen zijn, en wien gebeden blijft, 's Comps. regtvaardigen handel nog verder te willen zegenen.

Dit nu zodanig verkregen zijnde, ende d' E. Comp. daar van de smakelijke winsten eenigen tijd genoten hebbende, zo zal het nu van U E. gezamentlijke pligt wezen, zorg te dragen, dat alles zodanig werd onderhouden ende het gelt ingevordert. Het gaat op sommige plaatsen wel wat schoorvoetende voort, voornamentlijck in Partchelapallij, maar daar in weten U E. dat wij ordre ende een nieuwen ontfanger hebben gestelt, die met dat landschap ende de gewezene verlopene majoraals praesent bezig is, om alles te redresseren en zo veel doenlijk de inkomsten van dit jaar in te vorderen, dat wel enige vermindering zal geven, maar van weynig belang, en met het uytgevondene van de gecommitteerdens, de hooftsomme gelove niet zal verklenen, gelijk wij laast aan d' Ed. heer Gouverneur hebben geschreven; wat listen datter door de principale gebruykt zijn, om weder als voor henen, Eliphanten in plaats van geld te leveren, is den E. De Heyde bekent, zo dat de meeste wreveligheyt ons niet van de gemene, maar van de rijkste en aanzienlijkste van daan komt, gelijk wij in alles hebben ondervonden; niet te min zijnder dorpen daar enige vermindering zal moeten geschieden, zo wel in den tienden als in de vrugt dragende bomen; maar daarentegen zullen de beste landen weder konnen verswaart, gelijk ik d' Ed. heer Gouverneur met mijn komste zal voordragen, en het welke ook noodzakelijk zal dienen geschieden, om de arme te ontheffen ende de rijke te belasten, niet om datse arm of rijk zijn, maar om dat het in billijkheyt bestaat, ende de rijken in 't gemeen de beste landen bezitten; want U E. zullen bevinden, dat 't land in slegte dorpen d' eerste soort pas zo goet is, als de twede en derde soort in goede dorpen, en dat

noodsakelijk in de inkomsten veel moet schelen, waarom dan al de renten van 't land in zijn geheel moet blijven, en haar den thienden verandert werden, te weten, de slegte landen vermindert, ende de beste weder zo veel vermeerdert, want zo men van een land dat tien vout geven, zo veel wilde nemen, als dat 50 geven, zoude onredelijk zijn, en daarom moet ook den tienden na de deugd van de landen werden gerekent; hier zullen, die van vermogen zijn, met kragt tegen wezen, en voornamentlijk die luyden, die ik den E. De Heyde hebbe particulierlijk genoemt, en staan dezelve nog bij de nader memorie apart uytgedrukt te werden, en waarop voornamentlijk te letten is; nu zijnder ook nog enige dorpen, daar niet anders in is als zant, en welke bomen daar door weynig vrugt geven, daar al mede met discretie in zal dienen gedaan te werden.

De gecommitteerdens zeggen in Waddemoraatchie met de naarmeting en tellen der bomen gedaan gekregen te hebben, het welke nu tegens de tombes van de majoraals zal moeten nagezien werden, om alles te accorderen; ook of de majoraals daar tegens iets in te brengen hadden, waar in zij, zo veel de billikheyt aangaat, zullen dienen gehoort te werden, en zo zal ook moeten geschieden met die van Patchelapallij, wanneer daar mede gedaan werk hebben gekregen. De landbeschrijving staat nog op olens, om dat alles eerst heeft moeten nagezien en gemeten werden, om dan naar de confrontatie, gelijk de tombo der hooftgelden, in boeken zal dienen geschreven te werden, welke boeken men thombe noemt, ende die in de kas, staande in de raadsaal, onder den onderkoopman Sr. Mierop berusten, leggende in de gemene kas ook de beschreven landrenten op olens, jder in de lade van zijn kerk verdeelt; in de gemelte kas leggen mede alle de mallebaares boeken ofte prothocollen, van jder jaar tot jaar inhoudende alles, datter onder ider kerk beschreven werd; het jaar g' eyndigt zijnde, zal U Ed. mede dienen te bezorgen, dat ider meester van de kerk zijn jaarlijxe verrigtinge brengt en

bij d' andere in de kas onder ider zijn kerk werden gelegt; dit is gedaan om datter met de gepasseerde olens zo veel valsheyt werd gepleegt, ende de meestens hare pattolens onder haar behoudende, gemeenlijk alse valsheyt willen bedrijven, die dan met enen veranderen, het welke nu ten delen is voorgekomen, zo de verandering naar het jaar geschiet, ende dan met die hier leggen, werden naargezien, en discorderende bevonden, is den meester strafbaar om in de ketting van 't land gezonden te werden.

Buyten deze genoemde in boeken en op olens beschreven tombos, werd U E. hier nog overgelevert een korte tombe van 't bedragen der landrenten, thienden, officien en hooftgelden, waar bij U E. kan zien wat ider dorp van renten, thienden, hooftgelden, etc. moet betalen, waar bij U E. dan ook zal komen te blijken, wien, wat en hoeveel van ider geslagt, alle dagen tot den herendienst moeten komen, welke luyden om datter door de cannekappels niet te wel mede gehandelt wierd, een ooltje nu werd gegeven, alse hun dienst gedaan hebben, dat bij den E. De Heyde of die gene die zijn E. dat werk zal toevertrouwen, moet werden getekent. Waar datse nu dienst doen, is zijn gemelte E. gezegt en aangewezen.

Bij de voornoemde korte tombe zullen U E. mede konnen zien, wat oude, kreupelen en andere gebrekkige luyden, datter van den heren dienst ontslagen en ook van hooftgelden bevrijt zijn, als mede enige andere, die geens heren dienst doen, ook hoe veel en wat in yder dorp van geslagten zijn, en welke korte thombe U E. verder zal aanwijzen alles wat nodig is om te weten.

Hier boven hebben wij gezegt van den heren dienst; die bestaat daarin, dat ider man, die volgens de korte tombo daar van niet bevrijt is, alle maanden een dag moet komen dienen, tzij hier aan het casteel, of daar het zoude mogen wezen, uytgenomen Patchelapally, dat om de verheyt aan de passen dienst doet, 't zij met bosch te kappen, water voor 't volk te halen, als andere nodige diensten, en wien dat verzuymt

zijn maandelijken dienst te doen, werd aangetekent, om daar voor 3 dagen voor 1 dag versuymens, dienst te doen, of wel een fanum voor ider dag verzuymens te betalen, naar dat ider wil, dat zodanig op de gestelde tijd werd g'ordonneert, en die binnen die tijd niet en komt moet het geld betalen, met welk in te vorderen, daarvan al in 's Comp. cassa met 't gene daar van aan 't weeshuys is gegeven, is betaalt een somma van *f* 28501-10 en de manquerende van het verleden jaar beloopt R^ds^. 1806 $^{5}/_{12}$ of *f* 5119-5, dat nu nog in moet gevordert worden, en daar en boven nog reekening gemaakt, van die dit loopende jaar hebben verzuymt te werk te komen; van het volk dat dagelijx te werk moet komen, heb ik gezegt, dat bij de korte tombe kan nagezien werden, en dat in 't geheel een getal van 726 $^{23}/_{26}$ mannen beloopt, als uyt de provintie van Welligamme m: 346 $^{8}/_{26}$; dito Timmeraatchie 139 $^{6}/_{26}$; dito Waddemoraatchie 99 $^{5}/_{26}$; dito d' Elanden 82 $^{12}/_{26}$; dito Patchelapally 59 $^{8}/_{26}$. Te zamen koppen 726 $^{23}/_{26}$. Dog zomen 200 à 250 goede slaven hadde, ik meen datse veel meer dienst zouden doen, dan deze zeer luye menschen, doch het is niet vreemt vermits zij niets daar voor krijgen; zij klagen altijd over den dagelijxen arbeyd van hun slaven, dat die daar en boven mede 's heren dienst moeten doen, daarse al wat gelijk in hebben, omdat het van ouds geen gebruik is, om datse tot alle andere diensten verpligt zijn voor d' E. Comp. voor niet te arbeyden, en het welke al geen klenen dienst is, want zij zijn gehouden voor alle 's Comp. Eliphanten de kost te halen, en kappen, alle predikanten en gequalificeerdens haar en haar goed te dragen, alle het jagerhout en latten te embarqueren, de olij en 't gelt aan 't fort te brengen ende voorts alles te doen, watter voor d' E. Comp. zoude mogen te doen vallen; maar om dat de fortificatie moet vernieuwt en vermaakt werden, daarom zijn zij mede in den heren dienst getrokken, dog ik meen alser nog drie jaren aan deze fortificatie werd g' arbeyt, datse dan wel zullen mogen gelargeert werden, en in die tijd deze fortificatie al meest weder

zal omsloten en buyten perijkel zijn, en dan het gene daar nog aan manqueert, met de ordinaire koelijs wel zal konnen voltrokken werden, en waarmede ik haar altijd, als het parresseering was, hebbe gepayt, en zij haar daar mede te vreden gehouden; 't welke nodig hebbe g'agt, hier pro memorie bij te stellen.

Hoe verre de fortificatie g'advanceert is, zal niet nodig zijn dat hier werd aangehaalt, maar ik zal 't zelve d' Ed. Heer Gouverneur bij een caart verthonen. Niet twijfelende of U E. zal dat werk zo spoedig doenlijk voortzetten, en waar toe de steen, met het afbreken van d' eene guardijn ende voorste rijg huyzen U E. veel zal te baat komen, dog tot het laatste daar van zal ik zijn gemelte Ed. eerst spreken en tgoet gevondene als dan U E. bekent maken.

Het jagerhout en latten dat meest gelevert werd, doenen meest d' inwoonders van Timmoraatchie en Patchelappilly, om dat daar de meeste en outste bomen zijn; ider man moet 't hout van 4 uyt een boom, alle maanden aan de strant brengen, daar voor hem dan de betaling werd gegeven, dat voor dezen de ontfangers en andere plagten op te steken, dog omdat voor sommige ouden de houten wat te swaar vallen, zoo brengen die 2 latten; de verdeling hier van heeft den l^t. dessave, S^r. Hanekop. De eyschen van 't houtenlatten zijn meest voldaan, uytgenomen de kust, waarnaar toe U E. met het eyndigen van 't noorder mousson zo veel hout met 's Comp^s. bodems zal dienen te bestellen, als den eysch inhout.

Tot het kappen van parthij hout van drie uyt een boom voor Colombo is aan S^r. Hanecop ordre gegeven; latten zijnder genoeg in voorraat die U E. dan met alle gelegentheyt na Manaar zal dienen te bestellen, om van daar naar Colombo gebragt te werden.

Het zal nodig wezen dat alle eliphants stallen in alle de provintien behoorlijk voor deze regen tijd verdekt en vermaakt, en goede zorg voor d' op stal staande beesten gedragen werden, om datse in de regentijd het sterven meest schijnen onderworpen te zijn.

Tot het vermaken van de eliphants coralen tusschen Ponnerijn en Polvrencatte en Ilepecarra, is ordre aan den dessave gegeven, en wanneer het tijd is, en beesten daaromtrent werden gezien, zo zal U E. dat werk door den Wannissen dessave dienen te laten behertigen, tot welke dienst uyt deze provintie in 't gemeen 100 mannen over werden gezonden, te weten 50 man uit de geslagten Cannecare, en 35 man uit de geslagten Agambaddijs, nevens 20 Comp^{s}. slaven, van de tomble Cove, die met een de nieuw gevangen beesten te eeten geven, waar mede den dessave dat werk moet afklaren; en die hij meerder van doen heeft, moet hij van Pormerijn en d' andere dorpen ligten. Het eliphant vangen is den leutenant dessave van de Wanny voornamentlijk aanbevolen, alzo daar de beste kennisse van heeft, dog alles onder 't gezag van den dessave. Alle het volk dat uit deze provintie derwaarts werd gestiert, moeten alle 15 dagen door nieuwe of andere afgelost en getrocqueert werden.

Op hoedanigen wijze d'Eliphanten ontfangen en verkoft werden, is U E. bekent; want wanneer een Eliphant op stal word gebragt moet hij 12 dagen tot laste van den leveraar staan; zo binnen die 12 dagen het beest komt te sterven is het voor reekening van die hem levert; maar de 12 dagen verschenen en het beest gezont zijnde, zoo moet d'E. Comp. het aannemen, en dan werdense aan het kasteel gebragt, en naar datse gemeten zijn, wat hoogte datse hebben, werdense met 's Comp^{s}. merk op de bil gebrant, en verkogt zijnde nog eens gebrantmerkt; buyten deze twe merken mag er geen op Cays werden ingescheept, daar voornamentlijk op gelet word; ook geschiet er geen afscheping als met ordre van hier dat de beesten voldaan zijn of daar voor suffiçante borge gestelt hebben. Den verkoop geschiet in praesentie van de alhier praesente raadspersonen, het verkoop boekje kan uytwijzen, voor wat prijzen, datze verkogt zijn en waar naar U E. haar vooreerst zullen dienen te reguleren, tot'er tijd datter meerder en groter getal Eliphants kopers op doen, wanneer dan zonder twijfel de Eliphanten in prijs zullen komen te steygeren.

D'eliphants kopers van hier zijn principalijk d'Oramines, Sourie, Pirmal en Tinmersja neijks, dewelke dit jaar bij de 10 ꝛꝛ Rds. aan dat grove animal hebben besteet, en van hier vervoert; het was te wenschen, datter meerder koopluyden om die beesten te kopen, haar quamen aanbieden, en waar toe U E. haar debvoir gelieven aantewenden, want onze eygen inwoonders die voordelen genietende, kan niet als tot voordeel van d' E. Comp. gedijen; blijvende die capitalen dan hier in't land, en daarom heb ik deze koopluyden altijt, gelijk U E. weet, enig faveur in't kopen bewezen, te weten, wanneer 8 à 10 beesten gelijk kogten, de hand wel wat geligt, met 50, 80 ja 100 Rds. minder op de gehele parthije te geven, dat ieder beest pas 6 Rds. komt minder te belopen, en waarmede zij schijnen wonder wel vernoegt te zijn; dog het is wel gebeurt dat zulx niet is geschiet, wanneer het altemaal beesten zonder gebrek waren; alle hetwelke U E. gezamentlijk moet werden toevertrouwt, om datter somtijds reden zijn zulx te doen, en voornamentlijk, wanneer zij manaars of eerstgevangen en nog niet geleverde beesten komen te kopen, daar U E. haar gemoet in moeten quyten, en niet wel vaste ordre op te stellen zijn. U E. niet onbekent zijnde dat de manaarse beesten voor de slegtste werden gehouden, en daarom ook minder in prijs zijn; dog daar is mede al onderscheyt in, en daarom als gezegt U E. getrouwigheid bevolen moet werden gelaten.

De schilders en verwers beginnen nu weder wat bij te komen; d'eerste leggen jaarlijks al een moije somma van haar schult af, en hetwelke zij bij naar niet en voelen, omdat voor dezen particuliere met dat gelt plagten door te gaan, te weten, wanneer hier een goede quantiteyt rijs werd aangebragt, die dan goet koop voor haar op te kopen, en weder voor 6 fanums ofte ½ Rds. de par aan te rekenen, voor welke winst haar rekening dan werd gecrediteert, en waar bij U E. gelieft te continueren, om dat volk eenmaal uyt haar schult te doen komen, en dat d' Ed. Comp. aan 't hare mag geraken; want anders zie ik geen kans om haar op een effen bodem te brengen.

De verwers hebben mede lustig in particuliere schult gezeten ende daardoor alle haar landen en goederen verpant gehad, daar in ik met U Ed. al mede ordre hebbe gestelt, en zij nu moy weder beginnen op de been te raken, waar in U E goede gedragen zorg al veel geholpen heeft, en waarbij ik niet en twijfel, of U E. zal blijven continueren, dat niet alleen tot voordeel van haar, maar ook voor onze betaalsheren zal strekken, omdat wij dan de lonen wel een weynig zullen verminderen. Tot opsienders onder U E. nauwer toezigt over dit volk zijn gestelt den onderkoopman Sr. Mierop en den bramine Mirsja, wie mijn dunkt dat daar bij, voor als nog, wel mogen blijven continueren. 't Zal nodig zijn dat U E. de rouwe lijwaten van de kust gekomen, aan de verwers om te verwen geeft, alzo die nog aan den eysch komen te manqueren.

De saye wortelen tot dat werk moeten nu meest van Manaar komen, gevende dezelve een zeer goede en hoge coleur; die wortel van de eylanden kan mede wel gaan, maar die van Cannedive is de beste van alle, en die verre boven d' andere uytmunt; daarom dunkt mij best, zo lange wij van Manaar zo rijkelijk konnen verzien werden, het niet nodig zij dat U E. de saye die binnen deze provintie groeyt daar onder mengen, want die maakt het goet maar slegter, en daarom, zo lang U E. Manaarse, Calpentijnse, Wannijse en deze uytlandse saye hebt, mag de provintie saye wel werden verkogt, alzo dat veel beter is, dan datter bij de pakhuysen zouden leggen bederven. Ik zal U E. mede een notitie ter hand stellen, waar bij U E. zal konnen zien welke saye, en van wat dorpen met den anderen meest in deugd over een komen, welke soorten dan ook bij den anderen konnen gelegt werden.

Wat wevers dat hier zijn blijkt bij de tombe, die in een groot getal bestaan, maar om dat alle de parrias ook meest konnen weven, zo zijnze het verleden jaar daarom, en om datse 't gehele land doorlopen, om van 's heren dient bevrijt, om op twe plaatsen in deze provintie geplaast te worden, en wij daar door

altijt konnen weten wat kleden datter gemaakt werden; ook om bij gelegentheyt dat volk voor d' E. Comp. te doen werken, gelijk voor dezen daar over aan d' Ed. heer Gouverneur hebben geschreven, en daar op van zijn Ed. bescheyt bekomen, om met dat werk maar voort te varen, het welke U E. dan zal gelieven te verzorgen; de bramine Timmersa is van dit werk bewust, ende de intentie volkomen bekent. De twe plaatsen die ik meen dat voor deze wevers en ook ons het beste gelegen zal leggen, dunkt mij dat behoorden te zijn de dorpen Nalloer en Sunagam; dog U E. zal dienen verdagt te zijn, datter van dat volk onder yder kerk 2 à 3 man blijve om de tamblinhos voor de kerk te slaan, dog zo daar enige lage geslagten toe konnen werden gebruykt, 't zal goed zijn om dan alle bij een te trekken.

De kerken en scholen moeten wel op haar tijd werden bezogt en gevisiteert; ook zo zoude gaarne van dit jaar een correcte rolle hebben van alle christen zielen, zo ouden als jongen, zo wel mannen, vrouwen als kinderen, daar toe dog U E. debvoir niet gelieve te laten gebreken, en zo d°. Fennij 't zelve zal moeten doen, zo zal het nodig zijn dat domine De Mey de dienst aan 't kasteel zo lang waarneemt, om dat domine Agotha nu mede met zijn proces naar Colombo gaat.

Wat nieuwe kerken datter gemaakt en oude vermaakt zijn is U E. bekent; nu zullen de andere kerken, die al mede beginnen te vervallen, d' een voor en d' andere naar, dienen verholpen te werden, daar aan U E. dog de goede hand belieft te houden. Wij hebben daaromtrent en ook omtrent de fortificatie en andere werken, veel aan den E. capiteyn Clebout verloren, die alles wel bezorgde en die op alles een zeer nauwe toezigt nam.

Wegens 't invorderen der boeten zal voornamentlijk dienen gelet, want daar moet alles uyt betaalt werden, en schoon d°. De Mey daar toe niet schijnt te bewegen te zijn, zo hebben d' andere broederen aangenomen, dat werk, zo veel in haar magt is, te bezorgen, dat de naarlatige behoorlijk werden aan-

getekent en de scholarchen overgelevert, wat ordre datter op 't schaffen is gestelt, kan U E. al mede bij de memorie ofte aanteykening daar van zijnde, zien, en bij den brief van den 5^{en} Aug^{o}. pass^{o}. aan d' Ed. H^{r}: Gouverneur geschreven; wat ordre datter op 't dragen der broederen predikanten is gestelt, ook wat zijn Ed. tot antwoord daar op heeft gelieven te ordonneren, hetwelke U E. zal gelieven naar te komen en niet van af te wijken; haar Eerwaardige huyzen zijn al lang gedaan, en ook op weynig naar dat van den l^{t}. dessave, zo datter nu niet meer te klagen valt om in 't land te wonen, daarse nu schijnen niet veel zin in te hebben. Alle die enige visiten doen en aan de kerken verblijven en eten, daar voor moetense een ooltjen passeren watse verteert hebben, en dat de majoraals overgeven, die dan, wanneer haar gelt op is, dat te voren door den onderkoopman Mierop haar op hand uyt de boetens is gegeven, weder daar mede bij hem komen, die dat na rekent en weder ander gelt op nieuw uyt de boetens verstrekt, hebbende yder kerk bij hem een reek.; dit heb ik ingevoert, om dat de majoraals altijd zo onredelijk te werk gingen, en wanneer daar iemant quam daarse de kost voor mosten geven, 't zelve van de armste luyden namen, die daar over altijt quamen klagen, 't welk nu ten merendele voor is gekomen, gelijk mede veel andere dingen, die U E. zijn bewust en ook bij de brieven konnen naargezien werden.

Den ontfang en uytgift van dat gelt dat onder S^{r}. Mierop berust, daar van zal hij reek. doen, en het welke bij mij voor mijn vertrek is naargezien, wat gelt ik aan diverse buyten mijn bijzondere aantekening en uytgift hebbe daar toe gegeven, zal ik in 't kort hier eens gaan stellen.

212 R^{ds}. tot kerkendienst aan d' E. Clebout van mijn ontfangen boetegeld betaald.

300 R^{ds}. tot kerkelijke onkosten gegeven en bij S^{r}. Mierop aangetekent.

1300 R^{ds}. uyt de boeten gegeven om bij 1000 R^{ds}. onder S^{r}. Mierop berustende, op intrest te geven, zodat nu on-

der de ontfangers 2300 Rds. staan, hetwelk ons magtig in de onkosten stijft.

1812 Rds.

1787 7½ Rds. uyt de boetens ten behoeve aan het weeshuis gegeven, buiten de 2000 Rds. die aan dat huys van de zieke gelden zijn betaalt.

666 aan eenige nodige dingen door mijn aan diverse gegeven.

4265 Rds. Dit is dan 't gene ik heb uytgegeven, zijnde weynig of niet bij kassa, dat Sr. Mierop ook zal overhandigt werden.

Dit heb ik zoo ter loops nodig g'agt hierbij te voegen, opdat U E. zoude konnen weten, bij wien dat het berust, en dat zo veel de kerken aanraakt, bij Sr. Mierop largo kan werden nagezien.

Buyten de Eliphanten is de negotie alhier van weynig belang, ende daaarom daarvan hier in niet bijzonders zal aanhalen, konnende U E. de ouden voet daarin volgen.

Op het sluyken van lijwaten, peper en arreek en andere verbodene waren, zal U E. nauw dienen te laten letten, en waar aan den dienst van onze betaals-heren veel gelegen is.

En op dat wij zulx zo veel mogten voorkomen als doenl. zij, zo hebben wij al lang verboden gehad, datter niets mag over of buyten de passen gaan, dan daarse een ole van vertonen, ja zelfs niet een mensch, en die zelfde order isser mede gestelt aan de overvaarden van Colomboture en Catchaijturre; wanneer nu de maand g' eyndigt is, zo moeten die gene, die aan die passagien leggen, alle die olens, daar op het volk met haar goed zijn uytgegaan, herwaarts met een rol opzenden en daar bij specificeren, wat volk en goed datter van buyten naar binnen zijn gekomen, zo dat men alles kan weten wat er over de genoemde passagien gaat; op beyde plaatsen Colomboturre en Catcheyturre legt een corporaal, die op Catchay legt, heeft mede het opzigt over de geleverde jagerhouten en latten, en aan de passen legt den vendrig Jan Willemsz. van Hoften, als hooft over de stene reduyten en 't

volkjen; zijnde hij ook met eenen adigaar, van Patchelapally, een man die nugteren is en al veel diensten gedaan heeft; hij heeft ook een bijzondere goede maniere, om met dit volk om te gaan. Om de passen van de Wanny af te snijden zijnder jager corles geplant, digt bij den anderen, om alzo een levendige muur te maken, en wanneer die 5 a 6 voeten hoog zullen gegroeit en dan daar tusschen zeker slag van doornen, die men clitjes noemt, gezayt zijn, zal het onmogelijk zijn datter een hond door zal konnen komen, veel min een mensch, en wanneer wij dan eerst zullen konnen zeggen, dat wij het volk van deze provintien in onze magt hebben, die nu nog al dikwils bij nagt uyt deze provintien na de Wanny haar vlugt nemen, daar moet wel gelet werden op deze nieuw geplante bomen, want wanneer se maar een jaar out zijn, is het een lange wortel die de varkens uytgraven en tot haar onderhout eten, 't welke niet vreemt is, om dat ook dit landsvolk, dezelve begravende, naar een jaar tarderens weder uyt halen en tot meel stampen, daar mede de arme menschen meest in dit land en met de vrugten van de bomen haar onderhouden; zijnde vele die in een geheel jaar geen rijs en proeven. Het verleden jaar hebben de varkens veel schade aan de plantagie gedaan, maar daar is præsent rondsom een hegte paggen gemaakt, zo dat se nu weynig schade konnen doen, en daarom zal het nodig zijn, dat dezelve alle jaren werd onderhouden, om dat den Eliphant somtijts op eenige plaatsen daar door komt te breken.

Ik heb hier voren gezegt van de ooltjens daarop de luyden passeren, dit noemt men cajoppes, dat zijn enkelde kleyne olens, die anders nergens, en om enig volk te roepen, dienen, waar op gelieve te letten; want zoder zodanige olens mogte werden verthoont van enig belang, zo gelieve U E. hem daar naar niet te reguleren, alzo die valschelijk dan is geschreven, want alle sententien ofte dingen van belang zijn geschreven op dubbelde olens, met zijn ikel daar nog aan, dat ik dan nodig hebbe geagt zich bij te voegen, also men dagelijx veel cajoppes

moet tekenen, daar mede ons de cannecappels zoude konnen bedriegen, dog ik moet hier mede betuygen, dat ik tot nog zulx niet hebbe ondervonden.

Alle jaren als het tegen de zaytijd gaat, zo werter een rol gemaakt van de zaijers, die het land dat dom Philip Nellemapame in tribuit heeft, die men gemenelijk de dorpen van Carreiche noemt, bezaijen; deze ole rol werd van die gene, die het gezag heeft, getekent, en door haar aan de passen overgegeven, waar op zij, zo lang den oegsttijt duurt, zonder goet als tot den landbouw nodig is, uyt en in gaan; deze tijd gedaan zijnde, is de rol dan ook te niet. Deze luyden schoon dat se buyten zaijen en aan dom Philip daar van de tienden geven, zo moeten se niet te min hier hare hooftgelden en maandelijkse heren dienst doen, zo dat se met dom Philip niet anders te doen hebben als den tienden van haar gezay te geven, en hij daar voor weder jaarlijx aan d' E. Comp. twe ongetande Eliphanten. Alle menschen die van buyten binnen komen, die moeten yder hooft voor hooft een krans lont geven van 4 vadem lang, en ook voor yder beest dat binnen komt zo veel lont, 't zij buffel of koe beest, 4 vadem yder.

Alle deze overvaarten en passagien werden jaarlijx nevens andere domeynen verpagt, en dat op den laatsten Decemb., gelijk U E. de conditien daar van, in het pagtboek staande, largo zullen aanwijzen, waar aan mij gedrage, om dat U E. bij de verpagtinge zelfs præsent hebt geweest en daarom daar van hier geen meer zal aanhalen. De oude en kreupele die van den heren dienst bevrijt zijn, moeten yder naar hij sterk is, nog iets daar voor geven, als in de provintien Welligamme, Waddemoraatchie en d' eylanden.

Ider man alle jaren een tanto aan taggrewerezaad en die van de provintien Timmoraatchie en Patchelapallij geven matten en manden. De rolle hier van berust onder den l^{t}. dessave en adigaas; buyten deze luyden zijnder nog 236 man bevrijt van den dagelijxen dienst, te weten:

In Welligamme	man	123.
Waddemoraatchie	„	32.
D' eylanden	„	22.
Timmeraatche	„	59.
	„	236.

Deze moeten alle maanden yder 5 korven houtskolen voor de smits winkel branden, yder mand moet houden een opgehoopte parra, zo datter alle maanden 1180 opgehoopte parren houtskolen moeten gelevert worden.

Buyten het taggrewirrezaat dat oude gelargeerde luyden jaarlijx moeten leveren, zo zijnder ook nog eenige kerken die mede zeker getal moeten geven, het welke de schooljongens moeten opzoeken en de meesters en merinhos daar voor zorg dragen; welke rolle al mede onder de landofficieren berust.

Tot de houtkapperije dat nu den dessave zal moeten bezorgen, werd uyt deze provintien het volk bestelt, te weten 293 's Comps. slaven, als:

145 van de Chivelewandan Cove, die met haar 20, 25 tot 30 man gaan om het hout te kappen, en daar voor maandelijx een parra rijs en wat carwaat genieten, ook wel wat toebak dat men uyt de boeten betaalt, en waar voor nu den dessave zal dienen te zorgen.

148 slaven die, wanneer het hout gekapt is 't zelve met de naarvolgende carrias moeten af halen en slepen, als:

73 van Mayvalecove.
38 van Attenkittencove.
37 Nallewas en Pallas die voor dezen de Portugezen hebben gehoord, en nu voor d' E. Comp. zijn aangeslagen, in alle provintien verdeelt; deze genieten geen rijs maar moeten zelfs haar kost mede brengen.
148

738 Carrias gaan alle jaren voor 15 dagen naar de houtkapperij met haar eygen kost, om het hout afteslepen en dragen, en naar welke tijd het getal van 't volk moet verdeelt worden; zij moeten komen:

173 van Carria Nagricoyl.
349 van Waddemoraatchie buyten 't oude Manaar en Walewitturre, die aan 't casteel dienst doen.
276 uyt Patchelepallij.
738 Carrias die het hout moeten afhalen.

Met dit volk moet het den dessave afsien, alzo wij noyt meerder daartoe hebben gebruykt; het hout moet in den drogen tijd, met een donkere maan moeten werden gekapt en in de regen tijd afgehaalt, alle geslagten yder bij 't zijne blijven en moeten niet van ambagten veranderen, want zulx kan niet dan tot schade strekken, en daarom zal daar wel moeten op gelet werden.

Om de paarden teelt voort te zetten zijnder nog wel 3 à 4 hengsten van noden, daar van op Tutucurijn 2 van gekogt zijn, die wanneer se komen, op 't eyland Delft moeten gezet werden, gelijk U E. daar mede moet naar toe laten brengen alle de paarden die op Manaar lopen; en wanneer eenig van de nieuwe aangeteelde mogten verzonden werden, zo mag yder paart wel voor 20 à 25 R^{ds}. in reekening werden gebragt, om de rekening der paarden weder te vereffen, die, om dat ons alle de paarden van Colombo, Manaar en Tutucurijn werden in reekening gebragt, al een moije somma debet staat; op de eylanden de Twee Gebroeders, daar zijn nu weder eenige goede merren en hengsten op gezet, het welke zonder twijfel heele goede beesten zal toebrengen; den soldaat daar op zijnde moet somtijts van de passerende vaartuygen bezogt werden, om te vernemen offer ook iets manqueert.

De thombo der landbeschrijving hebbe hier voren gezegt, dat van Waddemoraatchie gedaan is, maar ik meen als men het ter degen zal naar zien datter nog al vrij wat aan te rekenen en verrekenen zal vallen. Dat van de toebax thuynen zal dienen verandert en voor warrego-land dienen aangetekent te werden, om dat de luyden daar zeer over klagen; dog wanneerse daar op komen toebak te planten, zullense daar voor de gestelde prijs betalen, daar over alle jaren de visite moet ge-

daan werden, en die geen briefje van licentie heeft, de gestelde boeten betalen, en voornamentlijk zal U E. d' ontfangers wat dienen aan te presten om de hooftgelden en landrenten van dit jaar met het sluyten der boeken in te krijgen; dom Jan Chiandere Chegremane Moddeljaar cannekappel, maakt dat zijn broeder de eerste is die geld en 't meeste brengt, waarbij hij bij d' andere gehaat werd, want het zijn valsche menschen, en daarom zallet nodig zijn dat U E. zodanige luyden, die zo lange jaren zo getrouw gediend hebben, tegens de quaadwillige maintineert, en zo lang zo getrouw blijft, inden dienst continueert.

In zaken van justitie moet met de grootste voorzigtigheit onder deze valsche menschen gegaan werden, als 't mogelijk is, want zij zijn zeer listig en bedriegelijk, ja maken weynig werk van een eet te doen, alse daarbij haar voordeel maar zien, voornamentlijk konnen de grote vermogende zo veel gemene daartoe krijgen alsse oordeelen tot haar zaken nodig te moeten hebben, dat waarlijk een beklagelijke zaak is, en daar door dikwils veel onregt komt te geschieden.

Twemaal 's jaars moeten alle de hoofden van 't land en van alle geslagten, voor die hier 't gezag heeft verschijnen, om 't gene nodig is in 't generaal voor te stellen; de majoraals komen met hoenders, en yder geslagt brengt iets van 't gene zijn ambagt en nering is; de Wannijs moeten mede op die wijze komen, maar bij haar contract is haar toegestaan, in persoon eens 's jaars te comen, niet te min moetense twemaal 's jaars hare pingos of geschenken van wat hoenders en boter zenden, gelijk mede de dorpen van Ponnerijn, Polyrencatta en Ilipecarwe, van welke costume, hoe wel het van geen bijzonder belang is, U E. niet dient te largeren, omdat het een teken van onderdanigheyt is, dat al bij tijden der heydense koningen is ingevoert, en ook bij de Portugezen is onderhouden, en tot nu ook bij d' E. Comp. is g'observeert.

Voor dezen isser g'ordonneert dat het werk der slaven die meer dan een meester hebben, zoude afgedaan werden, waar

toe tot nog geen tijd is geweest, al hoe wel zeer nodig vereyscht en een seer grote plaag voor dat arme volk is, die verscheyde meesters hebben, en yder tot zijn dienst moet staan, daar de rijke en vermogende in 't gemeen mede door gaan; daarom zal U E. aan 't zelve gelieven te denken, en zo dra mogelijk 't zelve bevorderen.

Verscheyde slaven met het beschrijven der nieuwe tombo zijnder door de majoraals en meesters opgegeven, dat Portugese slaven zouden zijn geweest, en nu door d' E. Comp. zijn aangeslagen; dog de bezitters menen daar vrij veel tegens te hebben, en te bewijzen het de hare zijn, waar naar onderzogt en hoe 't daar mede is dient vernomen te werden, dezelve onregtmatig bezeten hebbende, zullen daar over moeten werden gestraft, en haar geregtig toekomende, weder moeten werden gegeven; datter nog veel landen en slaven van de Portugesen verduystert zijn is zeker, maar om daar agter te komen kan niet dan met de grootste moeyten geschieden, om dat dit volk zeer aan den anderen hangen en niet ligt daar agter te komen is.

Alle 3 jaren moet den thombo der hooftgelden werden vernieuwt, wanneer dan alle doden, oude en kreupele werden afgeschreven, de twe laasten van den oelij-dienst en zose geheel oud zijn, ook van hooftgeld bevrijt; waar tegens dan weer werden ingeschreven alle jonge manschap die in die tijd uyt de scholen zijn gelargeert, het welke dan 't een tegen 't ander werd afgetrokken, waar bij dan kan gezien werden, wat yder dorp vermindert of vermeerdert, dat dan bij de korte tombe mede moet verandert werden, als mede bij de negotieole; dog van de koelijs die den dagelijksen 's heren dienst moeten doen, werd een aparte rolle en thombo gehouden, en de manquerende als voren gezegt aangetekent.

Alle die binnen de 3 jaren komen te sterven dat loopt voor rekening van de majoraals, waartegens zij weder trekken de hooftgelden en dagelijksen dienst van die gene, die zes maanden uyt de scholen zijn gelargeert geweest; wanneer deze thombe werd verschreven, zo moeter wel gelet worden, datse

geen doden meer opgeven dander gestorven zijn, nog ook niet te weynig jongelingen die gelargeert zijn, op te brengen, en dat beyde bij de kerken rolle kan werden naargezien, waar van zij geen kennisse moeten hebben, of de meesters zullen haar rollen na 't opgeven van de majoraals veranderen; daar moet ook gelet werden, datter geen oude en kreupele gelargeert werden, die alreets voor dezen zijn af getrokken, en aan alle dewelke als gezegt, een ole is verleent; dit werk zoude den l^t^. dessave met nog een getrouw man konnen aanbevolen werden.

De Carrias doen præsent nog 1½ in een maand dienst, waar op zal dienen gedagt te werden, dat die luyden mede op een dag werden gestelt, wanneer zij precijs op haar tijd komen, zo kan men bij naar de vaartuygen bezetten, en schoon d' E. Comp. al meerder vaartuygen heeft, zo is het evenwel billik dat zij als andere op een dag gestelt werden, en hetwelke ik haar ook hebbe toegezegt, om met het eyndigen van dit jaar, haar, als andere, op een dag ole te stellen.

Hier voren hebben wij aangehaalt wegens enige slaven die d' E. Comp. toekomen; maar buyten dezelve zijnder nog al een parthije die onder de naam van Cottewasel lopen, en daar vander dagelijx 22 in de kruytmolen moeten arbeyden en 22 die gras voor de paardestal halen, voor welke dienst zij niet genieten. In de kruytmolen werken nog 8 chivias en 2 chiaudes wellepeer, die alle weken met de slaven malkanderen trocqueren, en verse in de plaats komen, dog de grashaalders vervangen den anderen alle 4 dagen; de chiaudes wellepeer, dragen in 't gemeen 't goet van den commandeur wanneer in 't land gaat, en voor geen andere, als die 't gezag hier heeft.

Nu zijnder nog 348 's Comp^s^. slaven saygravers, die mede 4 fanums hooftgelt betalen en daarenboven nog eenig officie gelt, als bij de korte tombe blijkt wat vrouwen en kinderen datter zijn, en wat regt d' E. Comp. op het eerste kint, te weten een zoon en geen meysje, heeft, die bij de andere slavinnen geprocureert werden, zal in 't largo bij een nader memorie werden aangehaalt, ende U E. in 't korte de rolle van

't getal werden ter hant gestelt; dog om dat het wel nodig sal zijn U E. 't regt weet dat bestaat, zo wanneer een 's Comps. slaaf bij een andere slavinne kinderen krijgt, zo mag d' E. Comp. daar d' eerste van na haar nemen, en dan hebbenze geen meerder pretensie op d' andere, schoon den aangenomene al komt te sterven, dog denzelven bij de moeder of den eygenaar van de slavinne latende ende d' eerstgeborene zoon sterft, zo mag d' E. Comp. een der andere zonen nemen, maar geen meysjes, ja zelfs geen meysjes schoonder geen zouden zijn. Van deze kinderen werden der veel verduystert, en daar zo nauwen toesigt op dient genomen als mogelijk zij; den araatchie dom Francisco heeft den naam daar van, maar of hij de behoorlijke zorg al draagt, datse niet vervreemt worden, zoude ik al zeer aan twijfelen, en bij U E. eens nauwer kan onderzogt werden. Alle de voorgenoemde lijfeygenen genieten geen onderhout van d' E. Comp., maar wonen als d' andere op haar zelfs, dog moeten altijt ter dienst staan; en zoo het langer duurt datse den anderen niet konnen trocqueren, zo geeft d' E. Comp. haar dan rijs tot onderhout.

Waar lascorijns dienst doen, als mede de toepassen, en hoe veel datter zijn, kan U E. bij de maandelijkse rollen naarzien, en of die van de pagger Ilipecarwe niet wel mogen afgedankt werden, daar van zal ik d' E. heer Gouverneur spreken, en U E. dan bekent maken; en zodra de gecommitteerdens in de provintie Patchelepally zullen gedaan hebben, zo mogen de toepassen die bij haar zijn, al mede wel gelargeert worden, om d' E. Comp. van die onkosten te bevrijden.

De 2 araatchies met de 40 lascorijns die bij mijn zijn geweest, zal U E. wel mogen bij hem houden, om datse tot den dienst nodig vereyscht en tot geen staat werden gebruykt, vermits wel zal gebeuren dat U E. uytgaande, pas 6 stux bij hem zal hebben, om datse tot ophaling van de luyden en alle andere diensten werden gebruykt.

De g' ordonneerde 12000 Rds. kopergelt zullen U E. met d' eerste occagie mede dienen naar Colombo te zenden. Geen

sjogijs of landlopers zullen U E. hier in deze provintie gedogen, alzo ze niet anders als quaad doen onder het tere christendom. Ook zullen haar geen ole mogen werden gegeven, om aan de passen naar de Wannij te passeren, en ook wel geleth werden datter niemant onder een anderen schijn komen te passeren, maar moeten voort weder naar d' over kust werden verzonden; dit poinct zal U E. mede strict naar Manaar dienen te ordonneren, alwaar voor dezen dat volk met hele troepen van de pagoot Rammenacoyl plagten over te komen, waar van ik den E. Pollio ook hebbe gesproken, die belooft heeft daar nauwer toezigt op te zullen nemen.

De afgoden dienaars die tot nog ongehoort hebben gezeten, door dien den fiscaal voorgaf geen tijd daartoe gehad te hebben, om dat zijn handen vol heeft gehad met domine Agotha en andere hun processen, het welke U E. met den eersten nu dog gelieft bij der hand te laten nemen.

Voor al gelieven U E. zuynig huys te houden en zo mesnagieus in alles te wezen als 't mogelijk zal zijn; voornamentlijk gelieve U E. te tragten, om 's Comps. voordelen te vermeerderen, die ten principalen in 't verkopen der Eliphanten bestaan, waar toe de koopluyden moeten g'animeert werden; het twede is de hooft en lantrenten, daar van d' E. Comp. alle jaren een somma van Rds. 40479-10-5 of *f* 121439-12 trekt, zijnde ontrent *f* 80000 gulden meerder als voor dezen heeft opgebragt, en welke winste ik door Godes hulp, d' E. Comp. heb doen gauderen; ik wil hopen datse die nog vele jaren zullen mogen behouden en genieten.

De Wannias zijn nu weder in vrede en rust gebragt, zo dat verhopen U E. met die bosch-menschen, daar inne nog lange zal continueren; bij de laaste bekomen brief van d' E. heer Gouverneur blijkt, dat den dessave voornamentlijk het bestier van dat landschap en menschen werd aanbevolen, en overmits zo veel daar van geschreven is, en het principaalste van hun verzoeken, tot mijn overkomste van zijn gemelte Ed. is uytgestelt, zal daarom niet veel daar van aanhalen; niet twijfe-

lende of den E. Schuylenburch zal alles aanwenden om dat volk in rust te houden, en daar mede konnen bethonen zijn capaciteyt om die menschen in alle billijkheyt en vrede te regeren; haar pligt het gene zij jaarlijx moeten doen, zal ik hier in 't korte aanhalen; 42½ alias, (zijnde Eliphanten zonder tanden) moetense aan d' E. Comp. tot tribuit geven, als:

Nellemapame en Cousieynaar voor de provintien van Pannergamo	stux	11½.
Dito voor Pakanblancoelan	„	4¼.
Dito Nellemapame voor Parrendanwelly	„	2.
Cottepille voor Meelpattoe en Moeliawale	„	8⅓.
Chiaudeynaar voor Carricattemoele	„	7.
Tircaila voor Carnavilpattoe en Poedoecoereripo	„	7.
Chiammatte voor Tinnemarewodde	„	2.
	stux beesten	42½.

Wegens haar oude schult staanse wel ruym 300 beesten nog te quaad; wanneerse een beest met tanden komen te leveren, die werd gerekent voor 2 alias; wat dat de brengers genieten, wanneer de beesten op stal werden gebragt, kan alles bij het cassaboek naargezien werden. Den E. dessave zal de Wannias gestadig dienen aan te manen om hare jaarlijxe tribuit af te leggen.

De Wannias hebben voor enige jaren voor d' E. Comp. in de bossen gekapt 100 stux balken van de dikste slag, van 18 tot 25 cobidos lang, waar bij wij zullen dienen te continueren, heb ik Nellemapane en Couseynaar nog daar toe gebragt, datse naar de kant van Ilepecarwe alle jaren nog 25 balken zullen kappen zijn

	stux	25.
Chiaudeynaar voor de provintie van Carricattemoele	„	40.
Cottepulle voor Meelpattoe	„	30.
Dito voor Moelyawale	„	15.
Dom Philip Nellemapane voor Parrendanwelly	„	15.
	stux balken	125.

Tircaila voor Poedoecoeriripo moet leveren grote dikke balken tot pieken, waarvan ordinaris 150 pieken van konnen gezaagt werden „ 20.

Dito Tircayla voor Carnavilpattoe moet kappen houten tot musquets laden, zoo groot dat er 2 van een stuk konnen gezaagt werden en 200 laden zijn en houten ..... „ 100.

Wij hebben de Wannias opgelegt en de verdere dorpen zeker getal hartevellen te leveren, om voor de stal als wapenkamer te dienen, te weten:

De Wannias van Panengamo en voor de provintie van Palianblacoelan ..... stux 40.
Voor Carricattemoele ..... „ 20.
Voor Meelpattoe en Moelewaloe ..... „ 20.
Carnavilpattoe en Poedecoeroeripe ..... „ 20.
Ilipecarwoe ..... „ 10.
Pollevrencattoe ..... „ 10.
Ponnerijn ..... „ 18.
In Wellegamme ..... „ 15.
Timmeraatche ..... „ 10.
Waddemoraatche ..... „ 10.
Patchelapally ..... „ 10.
De eylanden te zamen ..... „ 20.
Vellen stux 203.

Voor al moet den dessave zorg dragen buyten de ernstige aanmaninge der Wannias datse kloek in 't Eliphant vangen zijn, datter nu voort preparat e werde gemaakt, om die grove beesten in coraalen te vangen, alzo de tijd daar toe genaakt. Den lt. dessave Domingo Rodrigo, is, als hier voren nog hebben gezegt, in dat werk zeer ijverig en ook de bequaamste daar toe, zullende den dessave hem het behoorlijk aanzien en respect van dat ampt moeten geven, of anders zoude ligt 's Comps. dienst daar bij wel enige veragtering komen te lijden, daar vooral moet zorg voor gedragen werden.

Geen particuliere diensten zullen de Wannias buiten gewoonte mogen opgelegt worden, veel min haar enig particulier hout, 't zij ebben als ander hout doen kappen, vermits daartegens aanzien, en ook zo is het onbillik dat men voor particuliere

iets doet, zekerlijk d' E. Comp. heeft zelfs genoeg van noden, en waar op U E. goede agt gelieft te laten slaan.

Ordinarie gaander tot de hout kapperij buyten de voornoemde slaven en carrias den corporaal Harman, met een soldaat en 2 toepassen, nevens Joan de Croes araatchie met 8, 10, 15 à 20 lascorijns, naar datse veel werk en volk hebben te bezorgen, dog U E. weet dat de minste onkosten d' E. Comp. het best diend; het welk U E. den dessave gelieft te bevelen. Alle die tot de houtkapperij gaan, genieten geen rijs dan de genoemde 30 slaven die 't hout in 't gemeen kappen en zagen, en die rijs genieten in 't jagen en bezetten der Eliphanten zijn alleen de ordinaire jagers of maddegares, ende slaven die voor de nieuw gevangen beesten eten kappen en geven, gelijk den dessave zulx ook bekent is.

Naardemaal de dorpen van Polvrencatte en Ilipecarwe kleen en zeer arm zijn, zo is al ook lang haar toegestaan, dat wanneer iemant van Manaar naar herwaarts, of van hier derwaarts mogten komen te gaan, en zo het gequalificeerde zijn, daar d' inwoonders voor moeten opschaffen, dat dan d' E. Comp. de nodige rijs zal geven; maar vermits ik heb bevonden en gezien, datter bij naar voor yder werd opgeschaft, daar die arme menschen ook al verscheyde malen over hebben geklaagt, en buyten dat d' E. Comp. de onkosten van den rijs doet, dat buyten reden is, waarom dan nodig hebben gedagt, U E. hierinne te recommanderen, den E. dessave te gelasten, dat voortaan aan niemant dan aan politique raadspersonen en predikanten door de inwoonders het eten zal werden geschaft en van 's Comps. wegen den rijs gegeven, dat is te verstaan, wanneer se in 's Comps. dienst gaan; maar haar E. ofte haar E. huysvrouwen om plaisier gaande, zullen niet alleen zelfs de kost voor haar en haar volk moeten bezorgen, maar daar en boven 't volk dat haar dragen moeten, betalen; dog iemant anders in den dienst van d' E. Comp. uytgezonden, en het billik g' oordeelt werdende, hem op de weg te eten en volk behoorden verschaft te werden, zal daar van hier den E. De Heyde,

een ole daar toe mede brengen, en buiten die ordre aan niemant iets tot laste van den armen landman of d' E. Comp. gegeven werden, gelijk d' ordre van den E. heer Gouverneur voor weynig tijd bekomen, mede brengt.

Manaar daar heeft den E. Pollio volgens mijn ordre, en verleden jaar door enige daartoe, wanneer ik daar was, g'ordonneert een nieuwe tombo der hooft en landgelden beschreven, met welk werk nu ten principalen gedaan heeft gekregen, waarom dan zo veel doenlijk d' invordering zal dienen te geschieden, op dat d' E. Comp. die voordeelen al mede mag genieten; daar is alhier, God zij gedankt, nu al enige dagen een goede en gewenste regen gevallen, waar van ik hoop Manaar mede zijn deel gehad zal hebben tot soulagiement van dat droge en dorre eyland en dieder op zijn; met deze bevogtiging zal de saye weder lustig beginnen uit te spruyten, waar voor wel moet gezorgt worden, die goede en profitabele verw wortel op zijn tijd gegraven werden, alzoo wij dezelve ten hoogsten van noden hebben, niet twijfelende of Manaar zal daar van niet minder dan het bijnaar verlopen jaar leveren, het welke de winsten ook merkelijk zal vermeerderen.

De Eliphants jagt moet op Mantolie, Nanatan en Moeselij, dat alle onder Manaar sorteert, wel werden behertigt, om daar van bij aankomste der kooplieden een goed getal aan de man te helpen, om daardoor met de saye d' onkosten niet alleen te doen liquideren, maar dat boven dezelve nog een smakelijke overwinst mogen erlangen; dit zijn de principaalste inkomsten van dat eyland, en daarom zal tot bevordering van dezelve alle vlijt moeten werden aangewent, gelijk ook niet anders van den E. Pollio verwagten.

Om iets van de peerlvisserije aan te halen, denkt mij niet nodig, om dat daar toe weynig hoop is; niet te min zal het nodig zijn, dat alle jaren de behoorlijke visite werden gedaan, en daar toe ordinaire ...thonys werden gebruykt als ...thonys van hier en .... van Manaar. Zijnde den E. Pollio 't zelve bekent, op wat wijze dat het geschiedt, en ook den Lt. Blommert, die

dat werk verscheyde malen heeft bijgewoond, en waar van U E. mede zeer goede kennisse hebt, alzo zulx verscheyde malen dat werk zelfs hebt gedaan, en daarom niet noodig daar iets meer van aan te halen; God geve maar dat dit jaar de banke vrugtbaarder dan het verleden mogen bevonden werden, en d' E. Comp. een goede visserij mag bekomen. Gemelte lt. Blommert zal tot nader ordre met den eersten op Manaar als hooft der militie dienen geplaatst, om dat den cap. Schlosser in korte van daar na Coetsim staat te gaan.

Bij alle brieven blijkt ons dat op Calpentijn de negotie in den arreex-handel zeer toeneemt, en een goeden aftrek in de kleden is, waarbij die vrunden moeten gerecommandeert werden met allen ijver te continueren, en voornamentlijk te letten, datter geen bedorven of gesteken arreek en werden ontfangen, waar over nu na den anderen zo veel en verscheyde klagten zijn gekomen; ik twijfel niet of den E. Schaats zal daar toe alles contribueren dat in zijn magt is, zijnde een man die d' E. Comp. al zeer goede diensten doet.

De fortificatie is daar geheel gedaan, ende de woningen en pakhuyzen van binnen geabsolveert, zo datter niet anders aan manqueert, als de gragt met een muur te beschoeijen, dat metter tijd al langsaam, als het volk met het lossen en laden geen werk hebben, zal konnen gedaan werden.

Het gene dat nog aan haar eyschen en die van Manaar komt te gebreken, gelieve U E. (hoe wel 't weynig is) met den eersten te laten voldoen.

Hier voren hebben vergeten aan te halen wegens de fortificatie van Manaar, daarse præsent bezig zijn met het leggen van 't fundament van de oostelijkste hele punt, dat wel langsaam voortschiet, maar naar 't getal der arbeyders kan het geheel wel gaan, en waarbij den E. Pollio gelieft te continueren.

En nademaal ik, als hier voren gezegt, nu van hier vertrek, en U E. het provisioneel gezag en commando, ook dit commandement van haar E. H. A. van Batavia is opgedragen, zo

kan ik niet naarlaten U E. daar mede veel heyl en zegen toe te wenschen, en dat door deze provisionele verheffing U E. in korte de absolute mag erlangen, dat den Almogenden U E. wil geven; en vermits U E. werx genoeg zal vinden aan de gehele bestiering, zo zal het nodig zijn datter een ander negotieboekhouder als administrateur werde gestelt, en met eenen een præsident van den landraad, daartoe al een bequaam man zal dienen te wezen, en die deze landswetten, manieren en zeden dezer menschen wel kent, en waaraan bezonder veel gelegen is, al het welke ik met mijn komste op Colombo d' E. heer Gouverneur zal voordragen.

Waarmede ik dezen dan kortelijk zal aflaten en U E. gezamentlijk Godes genade en zegen bevele, en na mijne cordiale groetenisse blijve. Onder stont: U E. goeden vrund. Was getekent: Laurens Pijl. In margine: Jaffenepatnam den 7^{en} November a° 1679. Lager, voor de collatie en getekent H. Leendertsz., eerste clerq.

Tot hier toe dan kortelijk 't voornaamste Ceylon rakende, eenige poincten tot U E. narigt en memorie opgestelt hebbende, zullen wij ter loops ook van Madure spreken.

Het zijn dan bij naar 22 jaren dat door den Ed. heer superintendent Van Goens, nu Gouverneur-Generaal van India, de Madurese kust met de wapenen onder des E. Comp^{s}. magt is gebragt; gevolgelijk dezelve de zeven zee havenen genaamt Bempaar, Baypaar, Tutucurijn, Ponnicail, Wierewannampatnam, Manapaar en Taele, mitsgaders de peerlen chiancosvisserije, met zodanigen regt bezit als eertijds de Portugesen hebben gedaan, gelijk ampel bij vele documenten ter secretarie berustende, zoude konnen werden gedoceert; mitsgaders de costumen, wetten en previlegien, bij de Lusitanen zo van de heren Neyken geobtineert, als bij haar van tijd tot tijd ingevoerd en tot een gewoonte gebragt; als ook de opkomste, maximes, wetten en politie der Parruas en hare jegenwoordige

conditie: dog dewijle U E. alle die dingen zo wel bekent zijn, en ook nog 't verleden jaar in de memorie van de heer commissaris en commandeur Marten Huysman tot Tutucurijn gelaten, zeer wijdlopig is ter neder gestelt, zo zal ik mij daar aan gedragen en nu maar kortelijk 't nodige alhier aanhalen, beginnende met de peerl-banken, die van des Teuvers kust tot Manapaar strekken, en bestaan in 't getal van 33, en zijn genoemt; Kilitsjampaar (dat een nieuwe bank en in April ontdekt is), Pleimale, Commelenbaar, Partan Mankey, Fernando Lemos, Tivecallecoulikoe, Tilsipaar, Coeritsiampaar, Nagarampaar en Oerernipaar Cleytiwelinge, Tourayrompaar, Aeleweyombadde, Aereweypaar, Clalipaar en Gialiambaar, Gagetoeombadda, Barragombe, Nillecallepaar, Basipaar, Pitsiepaar, Courammouly, Canaweypaar, Canejempaar, Carwelpoentotmale, Coereliapaar, Poelijpundo, Pachiadeensepaar, Cannapoude, Melagombadda Pandanetoop, Weleneyepaar, Coytpoulitte Patoere, Basere 't hupepaar ende Sattecouria Paddinonne; deze reven en banken zijn nu onlangs bij den opperkoopman Thomas van Rhee, twe residenten en de ervarenste mandarijs, duykers en parruas gevisiteert en zodanig bevonden als bij dezelver rapporten consteert; en alhoewel bij dezelve geen hope werd gegeven, dat eerder dan binnen 2½ jaar visserij zal konnen gehouden werden, zo zal het egter ten hoogsten van noden zijn, dat dezelve eensjaars werden bezogt, om dat de oesters veel en verscheyden ongemakken, van 't begroeyen van wier, kleyne mosseltjens, sourang en calicar onderworpen zijn; ook zoude dat zeegewas wel eerder tot een volle wasdom kunnen geraken als de duykers en andere wel gissen; dependerende zulx veel aan een overvloedige of schaarse regen; de bank van Calitsiempaar omtrent Moecoer gelegen, zal nootsakelijk in 't laast van December of begin van Januarij meerder dienen onderzogt te worden, alzo zulx laast door het donker en deysig weer en harde wind niet naar behoren heeft konnen geschieden, en zo dezelve van grote hope en apparentie bevonden werd, zal het nodig zijn, dat aldaar een chialoup om te

kruysen in 't vaarwater gehouden werd, om nauwe toezigt te nemen, dat die bank niet werd berooft; en zoude dat vaartuyg met eenen konnen beletten dat den Teuver heer zonder licentie geen chiancos quam te duyken, gelijk hij nu enige jaren herwaarts heeft gedaan, directelijk strijdende tegens het contract in den jare 1675 met gemelte Ed. heer Gouverneur-Generaal gemaakt, alwaar wel uytdrukkelijk staat, dat den Teuver niet zal vermogen langs zijn kust chiancos te laten duyken, zonder dat daar toe bevorens van d' E. Comp. permissie zal hebben g' obtineert en dat hij dan gehouden zal zijn, dezelve tot een rezonnable prijs aan d' E. Comp. te verkopen, 'twelk tot nog niet is geschiet, maar wel heeft hij dezelve naar Portonove novo laten vervoeren, en is zijn E. voornemen geweest wederom een goede parthije na Bengale te verzenden, zo hem zulx door de chialoup Tutucurijn niet was beleth geworden: bovendien zijn ons nog meer andere redenen gegeven om het gemelte contract te maintineren; namentlijk de nonvoldoening van de geleende 6000 R^ds^., die hij volgens de schuldbrief gehouden was binnen 6 maanden te remboursen, maar is daarop tot nog niet gevolgt, niet tegenstaande 't eyland Rammanacoil voor de gemelte somma is gehipotiqueert; ook heeft zijn volk aan d' onze die met de chialoup Ceylon de engte van Rammanacoil wilden passeren, veel ongemak en disrespect aangedaan, zonder dat daar op enige satisfactie is gevolgt, alhoewel daar over door den commandant Vorwer en opperkoopman van Rhee aan hem is geschreven en door de overbrengers der olens mondeling gedoleert, dog zijn dezelve zonder antwoort zuyd- en noordwaarts vertrokken, zo dat ons regtmatige redenen zijn gegeven om ons over 't een en 't ander te resenteren, of ten minsten zo hij bij zijn onredelijkheyt persisteert, dat hem dan ook de chiancos vangst werd belet. De 2 Nederlanders en 6 inlanders zullen zo lange op het Vers-waters eyland continueren, alser een chialoup om daaromtrent te kruysen bij der hand wezen zal, wanneer het aldaar genoegsaam met een Nederlander en 2 swarten zal konnen en moeten werden gestelt; op

Benpaar is praesent een araatchie, reformade of lascorijn, die om de kleyne onkosten aldaar wel mag continueren, en op Baypaar zal het met een soldaat en 2 lascorijns mede genoeg te verrigten zijn, alzo die plaats ten merendelen ontvolkt is, zijnde aldaar maar een klein getal arme vissers, die bij naar geen netten en maar 3 cattemaraus rijk zijn: hebbende met haar allen zo veel vermogen niet, datse een à twe thonijs kunnen laten maken; zo dat de parrias van Tutucurijn dat zeegewas van daar laten halen, waar uyt dan ten vollen blijkt, dat de onkosten van een resident wel konnen werden gespaart; daar aan zullen voortaan geen onnodige reparatien mogen werden gedaan, alzo haar Ed. Hoog Agtb. tot Batavia per missive van 21 September passato hebben gelieven te ordonneren, den gehelen omslag van daar tot Ponnicail te transporteren, waarom den opperkoopman Van Rhee en raad haar uyterste debvoir zullen moeten besteden, om daar toe van den landregent permissie te verkrygen, al zoude daarom 2 à drie hondert R^{ds}. moeten werden besteet; want zonder gelt is van dien goudsugtigen aart van menschen niets te obtineren; zo nu haar Ed. H. A. en onze intentie en oogwit wierd bereykt, zo zoude het tot Tutucurijn voormelt, met een bequaam adsistent, een soldaat en 4 lascorijns kunnen werden verrigt, want die plaats dan altijd met arreek en enige andere weynige koopmansz. zoude moeten blijven verzien om de noorder plaatsen met accommoditeit buyten verlegentheyt te houden en d' onkosten van 't afhalen van Ponnicail te eviteren; ook vereyschen die noten aldaar vrij meer als elders, om datse meest om de noord tot Periepatnam en Kilkare werden vervoert, gelijk breder in 't rapport van den opperkoopman Van Rhee onder dato 19 October laastleden kan werden gezien, en daarom in dezen geen wijdlopig verhaal zal doen; maar wederkeren naar Ponnecail, alwaar dan naar de geobtineerde permissie ten eersten volgens het project het werk zal moeten begonnen en zo veel als 't doenlijk is, de woningen van 't opperhooft en secunde vervaardigt worden, wanneer de andere twe zijden met geringe

moeyten zullen konnen gesloten werden, en om dit werk te faciliteren en veel onkosten te vermijden, zullen de gebakken stenen en nodige houtwerken, mitsgader 6 metselaars en enige slaven van hier konnen werden bestelt, en bovendien aldaar nog zo veel ambagtsluyden aangenomen werden als tot het spoedig absolveren zullen verijschen; de twe voormelte woningen dan vervaardigt zijnde, zal het opperhooft en den tweden, nevens de andere nodige dienaren haar aanstonts derwaarts moeten vervoegen, zonder te wagten tot dat gehele werk zal vervaardigt zijn.

Het canon van Tutucurijn zoude bevorens van lanksamerhant kunnen werden g' embarqueert en naar herwaarts gezonden, latende maar eenlijk 6 van de ligste stukjes op Ponnecail met de nodige artillerye overbrengen; dit nu zo verre g' effectueert zijnde, zal men haast ervaren wat onderscheyt datter tusschen deze beyde plaatsen wezen en wat gemak en voordeel het d' E. Comp. en hare koopluyden toebrengen zal ten aanzien van de nabijheyt, en dat alle de lijwaten bij d' opperhoofden zullen konnen werden bezigtigt en in haar bijzijn g' imbaleert. De caatsjes, sillegaatsie en andere weynige lijwaten die tot Tutucorijn nu werden afgepakt, zullen door de kooplieden metter tijd almede op Ponnecail moeten werden gebragt, dog dewijle dat ten eersten niet wel zal willen lucken, zo zal om de maand den secunde derwaarts wel een keertje kunnen doen, om dan met eenen met de koopluyden, die niet gezint mogten zijn te verhuyzen, ook de negotie te abouchieren. En wanneer de chiancos gedoken, gesorteert en aan d' E. Comp. gelevert wierden, zo zoude den adsistent aldaar nog wel een bequaam persoon boven den soldaat bijgevoegt kunnen werden; en den ontfanck van de kinkhorens die zuydelijker gevist of gedoken werden, tot Ponnecail laten geschieden. Het is op onze ordre nu zoo verre gebragt, dat voortaan niet meer als de drie eerste soorten zullen mogen aan d' E. Comp. gelevert, en daar voor zal dan voor yder cour 1 fanum meer betaalt en de vierde soort in 't geheel g' excuseert worden, maar zullen

dezelve in zee blijven zonder aan land te mogen brengen, waar op een der chialoupen nauw reguart zal moeten nemen om alle morsery van de parruas te beletten; zijnde het nu de regte tijd om dat werk bij der hand te nemen, en daarom zijn onze ordres tot dien eynde naar Tutucorijn al afgevaardigt; verhopen dezen jare een goede vangst zal zijn en dat d' E. Comp. een emportabel advans behalen zal, waar door de winsten zeer zullen vergroten, want den vertier van alderhande koopmanschap en arreek insgelyx zeer verbetert, gelijk in 't gemelte rapport al mede gesien kan werden, mitsgaders hoedanig den toevloey van lijwaten accresseert, zijnde onlangs alhier aangebragt ruim 200 pakken diverse kleden, en niet veel minder hebben wij binnen een maand te verwagten; zo dat wij niet alleen onze competentie voor Ceylon kunnen bekomen, maar bovendien zullen nog een aanzienlijken nomber pakken voor Batavia, 't Vaderlant en andere plaatsen kunnen werden g' imbaleert, daar, om de deugt die de Madurese lijwaten boven andere hebben, een treffelijke winst op te behalen zal zijn, werdende de caatchies tot een cent, de Mannapaarse ruwe salemparis en andere ruwe lijwaten van 70 tot 85 per cento tot Calpentijn verkogt; en zo nu door den gevallen regen op Madure den catoen en nely tot wat minder prijs komt te dalen, zo zullen de lijwaten ook civielder te bekomen zijn en gevolglijk de voordelen nog meer vergroten. Alwatiernegerij is wel de principaalste stapel van lijwaten, alwaar na calculatie van de Madurese opperhoofden, bij continuatie van vredige regeringe en onbekommerde negotie, wel bijnaar 1500 pakken lijwaten jaarlijx te bekomen zullen zijn, en waaronder ontrent 700 pakken guinees gerekent mogen werden. Manapaar daar begint het dagelijx ook al zeer wel te verbeteren, dog daar zullen in 't eerste jaar niet wel boven de 500 pakken te procureren zijn; het meeste dat ons aldaar obsteert, is, dat de handelplaatsen zo verre van den anderen gelegen zijn en dat de ruwe lijwaten met zeer grote moeyten werden gebleykt, en daarom hebben op enige andere middelen moeten denken, en

goet gevonden alhier en tot Gale een bleykerij op te regten, alwaar wij staat maken dat wel 300 pakken in een jaar zullen gebleykt konnen worden, dat wel ruym zo veel zal bedragen als Manapaar boven de nodige ruwe lijwaten uytleveren zal, daar mede veel onkosten en grote moeyten uytgewonnen zullen zijn, want als de witte en wel gevouwen doeken zoo verren weg van Cottate tot Mannepaar over land met boeys moeten werden gebragt, zo konnen ligt beseffen dat dezelve daar door geheel buyten postuur en aanzien geraken, dat dan met de voorzeyde middelen kan voorgekomen werden; ook zal het een groot gemak in 't vervoeren der lijwaten toebrengen, wanneer zulx van de caap Commorijn over zee geschiet, 't welk niet anders bij de vrunden van Mallabaar als voor een accommoditeyt en om alle spoorloosheden van de Madurese moupenaars of tollenaars te ontgaan, kan werden aangezien, alzo het haar niet kan differeren of praejudiceren, of wij de lijwaten die tot Cottate werden geprocureert ½ mijltjen bewesten de Caap imbarqueren en over zee naar Manapaar voeren en wederom de koopmanschappen bij Comps. contractanten genegotieert mede zodanig derwaarts brengen, dan of zulx met grote moeyten en kosten van d' E. Comp. over land geschiet, want zo die kleyne distantie enige aanstoot of ergernisse zoude geven, zo zoude de hoog gerecommandeerde harmonie (die nu onverwenschelijk is) van haar Ed. H. A. tot Batavia tusschen Ceylon en Mallabaar niet veel in agtinge genomen worden; en dewijle ons is vergunt den insaam van lijwaten en vertier der koopmanschappen tot Cottate te bezorgen en wederom aldaar en onder 't gebiet van Madure geen amphioen zal werden verkogt, maar dien handel alleen voor Mallabaar gelaten werden: dat ook geen nadeel bij de gezeyde accommoditeyt zal hebben, vermits het koper wel 12 Rds. op yder bhaar duurder op Madure als op Mallabaar wert verkogt, en daarom derwaarts tot zo groten verlies niet zal werden vervoert, welk verschil nootsakelijk zal dienen geremedieert en de prijsen g'egualiseert te werden.

Op de procure van roggevellen zal al mede wel moeten werden gelet en door alle bedenkelijke middelen den toevloey vermeerdert, zijnde voor dezen van weynig consideratie geweest, dat wij meynen ten principalen is ontstaan, om dat daar voor zo weynig is betaalt, want de vissers of leveranciers hebben voor het pak of 300 stux niet meer dan 7 Rds. genoten, daar d' E. Comp. dezelve tot Tegenepatnam 32 en tot Nagapatnam 24 gelijke Rds. voor dat getal betaalt, dat een groot verschil is, en waar uyt ook sekerlijk den sobren toevloey resulteert; zo nu met het verhogen van 6, 8, à 10 Rds. de quantiteyt merkelijk kan werden vergroot, zal zulx wel mogen geschieden, op welk poinct de opperhoofden voormelt, al mede goet reguard zullen moeten nemen en tragten alle die bezuyden Rammelecoil gevangen werden, al mede onder haar magt te krijgen, al zoude daar voor dan nog al een weynig meer moeten werden betaalt, want anders zullense die naar de noord vervoeren, alwaarse veel hoger prijs bedingen, gelijk hier voren is aangehaalt.

Het goud en zilver is op de Madurese kust al mede gelijk op Cormandel een koopmanschap, waar op dezen jare een smakelijke advans is behaalt, dog op de zilvere spetie wel de meeste, alzo de moorse landen die thans zeer trekken en verre boven 't goud estimeren, zo dat $17\frac{1}{4}$ ropie zo veel konnen werden verwisselt als een coubang, en $3\frac{3}{8}$ is zo veel waardig als een paliakats pagood, dog dewijle de wisselaars die quade practijquen hebben, datse somtijds de fanums weten in te houden en dan alle spetien eenigsins te doen dalen, zo moet dat wel in agtinge genomen en de loosheyt van dat volk tegengegaan werden, dat niet veel beter kan geschieden dan dat daar ter kuste het courantste mineraal gezonden en de kassa van fanums wel verzien gehouden werd; ook hebben de koopluyden nu een geruymen tijd de goude en zilveren spetien markt-gang voor haar geleverde lijwaten aangenomen, daar bij ook wel zal mogen werden gecontinueert, en niet meer verwisselt als tot dagelijxe quastos van noden wezen zal, wanneer men de wisse-

laars haar monopolie en loze streken gansch niet zal behoeven in te volgen, want alse zien dat we om haar fanums niet zeer verlegen vallen, zullense d' onze van zelve wel komen te soeken.

Het zout is de helft in prijs gesteygert, zijnde voor het last eenige jaren herwaarts niet meer als 9 en naderhant 18 fanums betaalt, 't welk ontstaan is, om dat Carpachitti nu alle de zout pannen van de gehele Madurese kust onder zijn magt en pagt bekomen heeft, waar voor hij ook ruym 2000 R^ds. meer dan in vorige jaren zal moeten betalen, zo dat het Madurese zout als wij ons gerief op Manaar voor een R^dr. het last kunnen krijgen, wel g'excuseert zal mogen blijven, dog indien het anders mogt komen uyt te vallen en dat men om het Madurese zout mogt wederom verlegen raken, zo zal daar van eenigen tijd bevorens eysch moeten werden gedaan, om dat van langsamerhand te onderzoeken, of het niet tot minder prijs te bedingen zoude zijn.

De kalk heeft men maar ½ fanum verhoogt, zo dat voor het last nu 9½ f^a. werd betaalt, en waar op het wel zal konnen gehouden werden.

Wat getal Europiaanse en inlandse dienaren jegenwoordig op Tutucorijn, Alwatier negerij, Manapaar en andere buytenplaatsen bescheyden zijn, is al mede in 't meer gemelte rapport specifice ter neder gestelt, en daar het ook mede te stellen zal zijn, bijzonder als de logieop Ponnecail zal wezen geabsolveert, wanneer de onkosten nog wel zo veel zullen konnen werden besnoeyt, als het varentvolk van nog een chialoup hun gagie en onderhout zal komen te bedragen, die dan ook om te kruysen van hier zal moeten werden bestelt.

Met de landregenten, palleagares, manigaars en moupenaars zal zo veel doenlijk vrundschap gehouden en de vrede geconserveert werden, te meer zij daar toe van haar zijde bethonen mede g'inclineert te zijn, en werd den handel zonder enige bekommeringe gedreven, en op die voet zal het zo veel mogelijk moeten gehouden werden, zonder in enige verwijdering te raken, want dat zoude d' E. Comp. gansch niet wel gelegen

komen, en daarom zal het best zijn, dat men om kleine beuzelingen geen harnas aantrekt, egter altijd de zaken zodanig accommoderen dat de reputatie van d' E. Comp. ongekrenkt blijft.

De 2000 Rds. aan Sidambrenadepulle met kennisse van den landregent Commerasuami op leverantie van rijs en nely verstrekt, zullen door den boekhouder Caperman, den aanstaanden groten oegst, moeten getragt werden te innen, want van de armene hebben wij gansch geen restitutie en nog veel min van gemelte Commerasuami en Chinna Warmeliappa Pulle te verwagten, al hoe wel de laastgenoemde personen die schulden met reden wel mogten betalen, om dat zij de 2000 Rds. Sidanbrenadepilly met gewelt hebben afgenomen, die daar op ook lange heeft g'excipieert en getragt van zijn hals te schuyven maar weynig tijd geleden belooft in April aanstaande d' E. Comp. te zullen voldoen, dog dewijle door onvermogen van Sidanbrenadepilly op zijn belofte geen grote staat te maken is en de gezeyde penningen in handen van de ragiedoors of cassa der armene gekomen en die daarom ook dikmaals om de betalinge verzogt en aangesproken zijn, zo zal daar bij ook gecontinueert en 't zelve somtijds eens gerenoveert mogen werden, om alzo onze regtmatige praetentie zo wel aan d' een als d' andere kant levendig te houden.

Het zoude nu ook wel nodig zijn in dezen verhaal te doen van de voornaamste zaken rakende de stat en het gebiet van Nagapatnan met de dorpen en contoiren daar onder gehorende, maar naar dien de tijd alte verre doorgelopen en op mijn expresse last door den E. commandant Vorwer een zeer ampele memorie van dien staat tsamen gestelt en herwaarts overgezonden is, zo is dezelve bevonden zeer accuraat en in 't brede te behelsen alles wat men van daar gebiet en de emportabele negotie daar te verkrijgen wezende, zoude konnen aanhalen, waarom U E. die memorie gelieven aan te zien als een werk van ons selven samengestelt; dog rakende de limietscheydinge gelieve U E. prompt te volgen de expresse ordre van haar Ed.

Ho. A. tot Batavia zo strikte gegeven, dat is, U E. geensints met Porto novo te bemoeyen, veel min enige lijwaten ter zee van daar te doen afhalen, nog over die weg enige koopmanschap derwaarts te vervoeren, maar accommoderende alle kooplieden in ons eygen gebiet en de lijwaten aldaar ook ontfangende; en zulx ten aldernauwsten tegen den Portonovesen prijs, waar van en hoedanig het verwarde werk met Egosie Ragie zal geschikt werden, reeds volkomen ordre met U E. communicatie aan den E. commandant Vorwer en den raad gegeven is, die tot verblijf gedisponneert wezende, zeer wel zal weten te doen en laten 't gene U E. zijn E. mogt komen te bevelen en ten dienste van d' E. Comp. na den tijd vereyschen mogt. Den eysch voor het naaste jaar is reeds ontfangen, waar op tegens 't laaste dezer maand de voldoeninge zoude konnen bezorgd en daar toe de kat Opmeer, mitsgaders de Pijl, ja zelver ook de fleuit De Graaf konnen g'emploijeert werden, zo U E. maar arreek genoeg aan de hand konnen krijgen, want Nagapatnam moet 12 ℔ en Cormandel 16 ℔ ammonams op haren eysch zo ras mogelijk toegezonden werden, zijnde de kat Opmeer reets in ladinge en de fleuit De Grave mitsgaders Ypensteyn na Calpentijn vertrokken, dog den laasten moet hier gelost en niet eerder verzonden werden, voor dat van zijn lekkagie verholpen is, de Pijl gereet leggende om den heer commandeur Le Sagie na Manaar te brengen. Alle de voormelte bodems konnen dan in 't wederkeren tegens Februarij of Maart met balken en nelij van Batticalo terug komen, excepto De Grave, die vroeg na Batavia moet om te kielen en niet af te varen. Uyt Bengale staan twe fleuiten met salpeter en andere waren eerstdaags herwaarts te komen, die zonder vertoef met arreek, chiancos en d' overige ropien dienen te rug gezonden, om weder vroeg in Bengale te zijn; de kat Nederhorst leyt hier in vertimmeringe en de hoekers zullen genoegsaam haar dagelijx werk naar Tutucorijn, Gale en Mallabaar vinden. De memorie dan rakende Nagapatnam voor den commandant te zamen gestelt, is de volgende.

Memorie voor den Opperkoopman Pieter Vorwer, Commandant over de stat en jurisdictie van Nagapatnam, mitsgaders Comps. dorpen en de comptoiren Carcal, Trimelevaas en Adrangepatnam, strekkende van de revier Colderon in 't noorden tot het eylant Rammanacoil in 't zuyden, om zig met den Raat daar na tot nader ordre van den Ed. Hr. Gouvernr.-Generaal en d'E.E. Heren Raden van India te reguleren.

De instructie door den Ed. heer præsent Gouverneur-Generaal Rijkloff van Goens, van dato den eersten Octob. 1674, op zijn Ed. H. A. vertrek van hier gelaten, zal U E. aanwijzen dat de eygentlijke concepten daar heen strekken, om deze grote stat door een florisante negotie in 't zuyder Cormandel, door zig zelfs te doen bestaan en de lasten over te komen, die dezelve jaarlijx door de onvermijdelijke bezetting van 't guarnisoen, veel meer als de noordelijke contoiren zo Tegenepatnam als Sadrangapatnam onderworpen is, met bijvoeging van meer andere consideratien van geen kleen belang, alle tot voordeel van d' E. Comp. en zo wel tot narigt geschikt, dat het onnodig zoude wezen, dezelve instructie te ampliëren, indien de nieuwe conquesteurs Egosie Ragia van 't landschap Lansjouer ende Suagie Ragie wat noordelijker van de landen van Sincier &a. en de goede successen, als handligting in den handel van den arreek en 't een en 't ander meer daar in geen verandering hadden gebragt; staande op zijn Hoog Ed. vertrek deze landen nog onder den Neyk van Madure, met wien zijn Ed. Hoog A. de buytenstat, de zeeplaatsen Carcal en Trimele Ragiepatnam voor d' E. Comp. gecontracteert en zo geheel onder de gehoorzaamheyt en souvereyne magt van d' E. Comp. gebragt heeft, welk contract naderhand a° 1676 met den præsenten landheer Egosie Ragia gerenoveert geworden is; dog de twe voors. zeeplaatsen Carcal en Crimelepatnam zijn (behoudens des E. Comps. regtvaardige axtie en prætentie) den zelven weder in possessie tot nader

beding en contractatie overgegeven, zulx d' E. Comp. præsent de buyten stat met een onwedersprekelijk regt bezit en dezelve omtrokken heeft met een uytgegraven gragt van 24 voeten wijt, een aarde bolwerk rontom en daar bij 8 puntjens met soden opgehaalt, zijnde defensief genoeg voor de inlanders en de præsente bezetting zodanig als in 't vervolg U E. nader zal werden vertoont; buyten welke stat d' E. Comp. nog in vollen eygendom bezit en behcerst tien dorpen en daar en boven de clappus thuyn poeyoen, gelegen aan de zuydzijde even over de revier en zekeren thuyn leggende benoorden de stat, gehegt aan de grote pagood, genaamt de pagood China, dat beyde des E. Comp^{s}. eygen gronden zijn; zullende U E. bij 't contract ter secretarie berustende blijken, dat d' E. Comp. tot een recognitie zo van de buytenstat als de tien voormelte dorpen aan den landheer voldoet:

3000 pardous of 1250 pagoden en een getanden Eliphant voor de stat,

1200 d^{os}. of 500 p^{a}. voor de tien dorpen,

4200 pard^{s}. of 1750 pagoden, die met den getanden Eliphant volgens voorzeyde contract op ult^{o} Junij successive aan den landheer, of die gene die hij daar toe qualificeert, voldaan werden. Wat geregtigheden en inkomsten d' E. Comp. daar tegen weder uyt de gemelte tien dorpen ontfangt, zal U E. bij de maandelijxe rekening konnen zien, zijnde daar op geen zekeren staat te maken, alzo dezelve bestaan meest in dagelijxe bazaar of markt-gelden, in verscheyde dorpen ingevoert en alle eetwaren en landvrugten als ook de rijs en nelij vertholt werden, zijnde in yder dorp enige bottikeros of kleine winkeltjens van toebak, betel, arreek &a., die daar voor maandelijx hun geregtigteyt voldoen, en behalven 't zelve alle de inwooners gestelt op sodanige hooftgelden als U E. bij de rolle onder den adigaar Cornelis Durijn berustende, zal blijken; en op dat de listige inlanders daar in geen verandering zullen konnen doen, is yder huysgesin een appart briefjen getekent van 't opperhooft ter hand gestelt, met zodanige nommers als bij de

rolle van yder naam genoteert staat, naar welk briefjen elk dan zijn hooftgelden moet opbrengen, het welk conform de rolle jaarlijx in drie termijnen door den adigaar werd ingevordert en in faveur van de recognitie in 's Comps. cassa getelt; hebbende verleden jaar volgens voorzeyde rolle bedragen 839 pards., dog daar onder zijn mede begrepen de geregtigheden van diverse zoutpannen, sorterende onder de dorpen Petour, Anthony Pette en Nareangerij, alle in dezelve rolle bekent, en 't geen daar vorder aan dependeert. Boven alle 't welk d' E. Comp. uyt alle dezelve dorpen nog jaarlijx trekt de helft van alle de nely die in den klenen als groten oegst valt; hebbende des E. Comps. portie voorgange jaar bestaan in ruym 18000 parren, dat ongelijk meer bedraagt als daar oyt voor dezen bij verpagtinge van getrokken is, en volgens de pagt conditie noyt meer dan 10000 parren bedragen heeft, zijnde deze verandering wel meest ontstaan om dat de pagters door haar baatsugtigen aart, haar d' onkosten ontsagen om de tanken en voornamentlijk de canalen te zuyveren, die wij naderhant door groot verval op des E. Comps. kosten gerepareert hebben, dog die door 't vermeerderen der quantiteyt nely jaarlijx ruym uytgewonnen zijn. Een nodige zaak zijnde, dat op de zelve canalen, successive goede agt geslagen werd, also alle het water tot de klenen oegst daar door uyt de bovenlanden ontfangen werd, of bij verstoppinge van gem. canalen zig tot geen klene schade van 't gezay over de vlakten verspreyt, en welk water ook te pas komt om het zaat van den groten oegst te doen uytschieten, 't geen in laagtens rondom den zoom van de tanken gezayt, maar tegen den regentijd, in de maand October, uytgeschoten zijnde weder op de velden alle met handen verplant werd; de nelij die den klenen oegst geeft, werd genaamt care en meest in de maand October g'oegst, zijnde een ligt en onduursaam graan en waarom wij dat aan de inlanders in 't geheel laten, mits datse in den groten oegst daar voor gelijke quantiteyt duursaam graan, genaamt nelij petsjane, moeten restituëren, alle hetwelke wel het voornaamste zij, dat van de gemelde tien dor-

pen te zeggen valt, zijnde daar van nog enige klenigheden, zo van steenbakkers als andere ambagtsluyden en vissers dependerende, maar staan alle op de rolle voors. bekent, en onder de inwoonders zijn onder de voornaamste te rekenen de boeren benevens de wevers; de laaste plegen des E. Comps. inlandse koopluyden te werk te stellen, die wij haar, volgens voorsz. instructie van den E. heer generaal, alhier gelaten, hebben ontrokken, om dat ondervonden zij, dat dezelve alsdoen meer voor particuliere inlanders dan voor d' E. Comp. arbeydende waren, maar zijn praesent alle gestelt onder den adigaar en met een schriftelijke acte verbonden, voor niemant anders dan voor d' E. Comp. te weven, en waarom haar ook t'elkens op leverantie van zodanige lijwaten als haar aanbesteet werden, enige penningen werden voor uyt verstrekt, dog aan die van 't dorp Poerewecherij wel het meeste, om dat die wel de vermogenste zijn en aan de andere elk na rato en zijn vermogen, staande de hoedanigheyt derzelve tien oude dorpen vorder uytgedrukt in de instructie den adigaar Durijn ter hand gestelt, die bij d' E. heer Rijklof van Goens de Jonge g' approbeert is en U E. alles omstandiger zal konnen aanwijzen, zijnde over meergemelte dorpen, behalven den adigaar Durijn nog een ander inlands adigaar en 6 pions, die uyt de dagelijxe inkomsten der bazaargelden, behalven meer andere inlandse dienaren in de voorsz. dorpen, conform de rolle bescheyden, maandelijx betaalt werden, dat tot nog toe zo veel heeft konnen opbrengen en waardoor de nelij ende hooftgelden jaarlijx als vrijgelt in afkortinge van de recognitie penningen in 's Comps. kassa getelt werdende, jaarlijx nog een goede somma komt over te schieten, bedragende de nelij ook ruym zo veel als tot onderhout van 't gehele guarnisoen en vordere consumptie van noden is. Over dezelve 10 oude dorpen zijn 2 visiadores, dependerende beyde zo wel van den landheer en zo veel de dorpen aangaan ook van d' E. Comp., zijnde verpligt beyde en elk hare dorpen voor dieverij te bevrijden en des nagts dezelve met hun eygen pions te laten bewaken, waar voor dan van de inwoon-

ders t'elkens uyt den oegst trekken een gedeelte nelij, nevens weynige andere benefitien meer, van ouds daar op gestelt en gebruykelijk, waar voor dan gehouden blijven alle 't gestolene elx na de waarde weder te restituëren, een zaak die altijt in nauwkeurige agt dient genomen te werden, als zijnde zij anders daartoe onwillig en tragten 'tselve met deze en gene pretexten somtijds te ontleggen, dat geensints geconniveert, maar hun pligt als een onveranderlijke wet tot maintenu van de inwoonders geobserveert dient te werden.

De buytenstat Chormandelan begrijpt zig in een grote circul, zijnde praesent zo overkropt van inwoonders, datter vele huyzen met 2, 3 à 4 familien bezet zijn, en dienvolgens van inwoonders zodanig voorzien, dat alle ledige plaatsjens beslagen worden, bezittende en bewonende yder caste zijn wijk of quartier, 'tgeen bij deze luyden zo nauwkeurig wert onderhouden, dat niemant daar af te leyden is, en na haar genegentheyt liever bekrompen willen wonen dan haar begeven in een ander castas quartier, zulx om haar in hun ongewoonte niet te diverteren, 't selve naar hun eygen appetyt toegelaten is; en om al deze inwoonders in goede ordre te houden, zijn over yder casta gestelt twe hoofden, die van de afgaande en aankomende notitie houden en alle weken den adigaar op brengen, en van haar pligt is den zelven van alle klene en dagelijxe questien en voorvallen rapport te doen, welke questien ten overstaan derzelver hoofden der castas, yder over de zijne, dan door den adigaar werd afgedaan, dog alles met communicatie van 't opperhooft, werdende alle zaken egter van enig belang voor den fiscus gebragt, te weten die in klene boetens van 1, 2 tot 4 pard^{s}. bestaan, dog alle andere civile zaken, zo van schulden, gronden, huyzen als anders, voor de stadsraad tot het bedragen van 100 pard^{s}., en van meerder importantie voor den raad van justitie; dezelve stadsraad bestaat in de helft van de gequalificeerde Nederlanders en d' andere helft van de voornaamste inwoonders, in 't welk den adigaar, 't hooft der moren en den hooft Pattangatijn Nellepitsje altijt cessie hebben en

behouden, werdende de andere helft, bestaande meest uyt de voornaamste Comps. koopluyden, alle twe jaren verwisselt, dog blijft de precidie aan een van de gequalificeerste des politiquen raads, zijnde praesent den koopman Sr. Buytendijk, welke door zijn goede ervarentheyt en maximen nu jongst bij verkiesing gecontinueert en bij den E. heer onzen Gouverneur geconfirmeert is. Wat moeyten wij gehad hebben in den beginne om alle questien en civile verschillen voor dezen raad te doen compareren, is een yder bekent, te meer de baatsoekende adigaars van den landheer voor dezen noyt anders gedaan nog in 't werk gestelt hebben dan aan de meest vermogende, om vuyl gewin het regt te verkopen, aan de gene die haar ook 't meest de hand vulden, welk quaad zo verre is ingewortelt geweest, dat niemant qualijk voor gemelten raad dorst compareren, de vermogenste, omdat haar daar door die quade practique benomen wierden en d' andere uyt vreze dat haar corrumperende penningen geen de minste voordeel zoude konnen uytwerken, vermits dezen raad nu in veel personen bestaande en voor dezen den adigaar alleen hetzelve in zijn vermogen hebbende, tot hun oude gewoonte geen kans zagen; zijnde praesent alle oude en quade gewoonten te boven gekomen en alles zo verre gebragt, dat een yder zig nu met volle genoegen aan de voorzeyde stadsraad addresseert, die tot narigt en reglement zodanige instructie van d' E. heer gouverneur Rijkloff van Goens de Jonge is bestelt, als U E. bij d' originele ter secretarye berustende, zal gelieven te b' ogen, alle het welke dan zeer nauwkeurig zal dienen g' observeert en agtervolgt te werden, ten eynde de inwoonders in haar goet regt gemaintineert en zij allenskens van haar quade practiquen afgeleyt en tot goede manieren gebragt mogen worden, 'tgeen in deze grote stat noodsakelijk vereyst, te meer zij dog gewent zijn buyten alle burgerlijke wetten, elk naar zijn gelt de meester te spelen en waar uyt anders niet dan een ongebonden leven te verwagten zoude wezen, als zijnde van natnren tot het laaste meest genegen: houdende de goede en burgerlijke wetten, niet anders

dan een slavernie, en dienvolgens hun geld voor de hoogste wet, daarmede zij alle hun quade actien, ja zelfs moorderijen in vorige tijden hebben konnen vrij kopen en waarom het gelt na hun afgodise religie voor het grootste geluk ter werelt houden, en dat bezittende geen andere menschen dan hun zelven agten, 't geen haar door hun eygen priesters, zijnde meest povre brahminees, al mede tot hun particulier gewin genoegsaam wert ingeprent; hebbende voor elk quaad bijzondere afgoden, en die door de priesters met duymkruyt verzoent zijnde, blijven dan even quaadaardig in hunne boze practiquen voort te gaan, en om egter dit boze volk tegens des E. Comps. goede maximen ten eersten niet afkerig te maken, maar dezelve te animeren, hebben wij in 't eerst al vele quade gewoontens moeten dissimuleren, door welke practijq zij allenskens van de vorige quade zeden afgetrokken en tot 't goede gebragt werden, dog hier inne residereert nog zo veel gebrek dat wij vast stellen, indien door harde middelen gepersuadeert worden, dat zij meer tot den landheer dan tot ons zullen inclineren en veel liever subject blijven het schatten en scheren te lande dan vrij en liber (dog gelimiteert onder burgerlijke wetten en billijke previlegien) in de stat te blijven, en dewijle deze grote stat egter gequireert gepopuleert te werden en uyt de ingezetenen van tijd tot tijd meest zal moeten bestaan, zo d' E. Comp. gelijk het concept klaar leyd, uyt dezelve de jaarlijxe recognitie voor den landheer zal trekken en dan zuyver gauderen alle de inkomsten en thollen, die zo uyt de geregtigheden der bazaar en andere verpagtingen gecollecteert werden, zo hebben om 't zelve te verkrijgen tot nog toe geen klene moeiten aangewent en zoude 't zelve ligt al verkregen hebben, indien wij voorgangen jaar niet alle de agt baricados genootsaakt waren geweest in zoden puntjens te doen veranderen, alzo aan 't eerste sucescivelijk te veel reparatie en 't zelve te onderhouden te kostelijk viel, dat dan tot kosten van de inwoonders volkomen tot perfectie is gebragt, en gemelte puntjens zo suffisant met zoden vernieuwt geworden, dat daar aan weynig in 2 à 3 jaren te repareren zal

vallen en 't gene wel ruym 4000 pard^{s}. aan de inwoonders gekost heeft; zijnde bij ons daar tegens dit lopende jaar de hooftgelden ingevoert, waar van wij gaarne een perfecte rolle hadden gemaakt als op de manier gelijk in de tien dorpen gepractiseert werd, dog dewijle daarop vele inwoonders uyt de stat in 't land zijn gevlugt, uyt vreze van hoge taxatie, zo hebben wij het maken der rollen gedeclineert en bij de roes de huyzen naar yders vermogen door de hoofden van yder casta doen taxeren en præsent daar uyt getrokken ruym 1500 pardaus, welke civiliteyt niet twijfelen of zal zo veel te weeg brengen, dat aanstaande jaar de afkerigheit van yder om op de rolle gestelt te worden, zo groot niet als dit jaar geschiet is, zal wezen, als hebbende nu gezien dat de taxatie niet boven haar vermogen gaat, zijnde wel een practijq die geensins met de manieren van 't land over een komt, al waar de inwoonders met sware torturen en andere onlijdelijke middelen tot 't opbrengen van hare schattingen getormenteert werden, maar dat strekt t'enemaal tegens Comp^{s}. goede maximen. En zo wij de situatie van deze stat considereren, zoude zulx ook qualijk konnen geschieden, hebbende niet vorder jurisdictie dan zijn eygen cirkel, waar door de inwoonders maar even buyten de poort in 't territoir van den landheer komen om kleen gelt door de baatsoekende manigaars beschermt worden, die dan om haar particulier gewin dezelve huysvesting verlenen en zo veel doenlijk zij, ons zoeken te onttrekken; zijnde behalven dat zeer ongenegen tot nieuwigheyt en dierhalven beter geconditioneert om door hun hoofden zelfs opgerokkent te werden, die door simple taxatie de arme menschen zodanig weten te besnoeyen dat zij en hare vrunden gemeenlijk haar quota uyt andere penningen weten te trekken en zo doende van hun eygen schattingen exempt blijven, 't geen bij 't maken van een perfecte rolle niet zoude konnen geschieden, des daarinne om redenen voorschreven nog wel enigen tijd zal moeten gedissimuleert werden, zullende ongetwijfelt alle jaren verbeteren en zodanig toenemen dat alles nog tot perfectie zal komen en d' E. Comp. daar uyt trekken

de gehele recognitie van 3000 pards. jaarlijx als een vaste inkomste en met welke deze stad in 2 à 3 jaren alle onkosten daar aan (in 't defenderen en afweren van driemaal belegering) gedaan, en daar en boven d' E. Comp. geen kleen profijt toebrengen zal; zijnde over 4 jaren omtrent 40 ℔ gulden ten agteren geweest en die schult jaarlijx zo van uyt de inkomsten afgeleyt datse praesent niet meer dan *f* 24424-16-14 bij de negotieboeken debet loopt, daar onder de jongst betaalde recognitie penningen mede begrepen zijn, en naar de maandelijxe rekening tot ult° Sept. daar en boven buyten de gevallen onkosten in die tijd nog *f* 7063-16-4 over gewonnen is: zijnde de inlandse dienaren alle zodanig besnoeyt als U E. bij de rolle ter secretarye berustende zal konnen beogen, blijvende volgens voorschreven rolle bezet met

48 toepassen die 't samen ter maand winnen, pards. $123\frac{1}{3}$
100 pions met hare hoofden 't samen ..... $174\frac{2}{3}$
pards. 298

dewelke uyt d' inkomsten maandelijx betaalt en in de negotie boeken opgebragt werden; de resterende dienaars, bestaande in den adigaar als cannecappels, mitsgaders enige andere pions tot 't collecteren der inkomsten, werden almede uyt dezelve inkomsten conform een apparte rolle betaalt, die mettertijd nog wel wat meer zullen werden besnoeyt, zijnde zodanig op haar posten en aan de poorten verdeelt als U E. bij de rol zal blijken, hebben yder hun bescheyden plaats, en waar over den adigaar het gebiet heeft, die alle morgen aan 't opperhooft rapport doet, niet alleen van alle voorvallen, maar ook van de prijzen van 't graan, zodanig het op de bazaar verkogt word, zijnde van alle de geregtigheden der uyt en inkomende goederen een perfecte lijste zo in 't Nederduyts, Portugees, Mallebaars als in 't Beddigas gemaakt, die bij d' Ed. Hr. Gouverneur Rijklof van Goens de Jonge zodanig is g'approbeert en waar naar alle de inkomende en uytgaande goederen betaalt werden, en voorts op alles door zijn Ed. de vereyste ordre tot welstant van deze stat gestelt, zulx daar inne weynig ver-

andering valt dan somtijds enige klenigheden, die dan na den staat en conditie geschikt, dog noyt zonder U E. communicatie moet afgedaan werden.

Behalven 't bovenstaande is de stat nog belast met 17 heydense pagoden zo groot als kleen, welke bij tijden der gentyven elk van zijn eygen hooftpriester bedient werden, dat altijd zo veel onkosten gelijk in den beginne bij ons mede veroorzaakt heeft, alzo yder pagoot appart een zeker tanto tot onderhout uyt de stads inkomsten dagelijx trok en 74 fa. 's daags bedraagt; gem. pagoten zijn bij contract bij haar vorige previlegien gecontinueert en dien volgens d' E. Comp. gehouden haar onderhout te bestellen; zijnde over alle dezelve pagoten een jaar naar 't occuperen van de stat, door ons gestelt een opperpriester, die met enen het bewint over alle de brammees en d' administratie der penningen is opgedragen, waar door de dagelijxe verstrekking en onderhout over twe jaren tot op 9 fa. 's daags is gebragt, 't welk nu dagelijx aan gemelte priester werd ter hand gestelt, die de verdeling yder na zijn benodigtheyt bezorgt; behalven 't welke de meergem. pagoten nog deel hebben aan meest alle de goederen en koopmanschappen, die dagelijx verkogt en in en uyt de stat aan de moeterecoede (zijnde stats tolhuys) opgegeven werden, het welk al mede bij de hooftpriester onder 't hoger gezag van den adigaar werd ontfangen en aan de pagoten gedistribueert; werdende bij haar genoemt machame, een inkomste van ouds hercomen en die bij de gentijfse manigaars, gelijk boven gezegt, tot op 74 fa. 's daags zo hoog is ingestelt, niet om dat het zelve tot de pagoten vereyste, maar gelijk naderhant is uytgevonden om haar onverzadelijke beurs te vullen en het overige met toelating van de priesters tot haar te trekken, zulx de meergem. pagoten praesent zo veel genieten als oyt te voren gedaan hebben en waar mede ook genoegsaam konnen bestaan, wanneer maar in nauwkeurige agt genomen werd datse in haar portie door deze en gene practijquen van vermogende inlanders niet werden verkort, 't welk gebeurende blijft de priester noyt in gebreke

daar over klagtig te vallen, en waarom die man en desselfs successeurs altijt naar behoren moeten gemainctineert werden, alzo anders het onderhout voor zo veel heydense tempels en braminees, die daar aan dependeren te sober zoude vallen; zijnde wel bij d' Ed. hr. Gouverneur gestelt op 15 fa. 's daags, gelijk in de maandelijxe rekening der buytenstat werd opgebragt, maar werden de andere 6 fa. tot onderhout van den Roomsen priester in de buytenstat, die daar van maandelijx 2 pa. trekt en 't restant aan 't weeshuys tot onderhout van de ouderlose wezen aan de diaconye verstrekt.

Hoe stip de gentyven yder op zijn afkomst, geslagt en casta staat, heeft ons de ervarentheit genoeg geleert, gebruykende in het trouwen veele pompeusheit, elk naar zijn vermogen, met verspilling van groot gelt, daarop zij in zodanige gelegentheit (schoon gierig van aard zijn) noyt zien, maar ten uytersten naar de Mallabaarse toy moeten uytmunten, houdende 't zelve voor de grootste eer, met zodanigen ernst, dat daaruyt somtijds sware questien ontstaan en de castas somtijds tegen malkanderen straat tegen straat in feytelijkheyt uytbarsten, gelijk voor dezen ten tijden der gentyven dikwils gebleken en ten principalen ontstaan is uyt den baatzoekenden aart der schrapende manigaars, die voor gelt de mindere castas dan extraordinaire ommegangen lieten doen en zulx met kragt protegeerden, welke practijq al dikwils omtrent ons insgelijks hebben onderstaan, dog zijn daarinne verhindert en wel expresselijk g' ordonneert, dat yder casta zoude blijven bij 't gene hem competeerde, alle 'twelk noodsakelijk vereyst geobserveert te werden, om alle inwoonderen oneenigheit voor te komen, maar een yder te maintineren bij 't zijne, dat in zo groten stat en onder zo menigte inwoonders grote gerustheyt toebrengen zal, en om alle ongebondenheden te beter te beletten, is de visiadoor nu over drie jaren weder in zijn vorige functie herstelt en de inkomsten daartoe van ouds gebruykelijk hem toegevoegt, zijnde omtrent zo veel dat hij daarop 14 à 16 pions in gestadige dienst kan houden, alle 'twelke appart van de

inwoonders, yder na rato, getrokken werd, hebbende mede een kleen genot van de thollen der goederen die over zee werden gevoert, dog buyten præjuditie van d' E. Comp., gelijk U E. bij de rolle, onder den adigaar berustende, gelieve te beogen; waar voor subject blijft door dezelve pions des nagts de straten alomme te laten bewaken, en iemant iets ontstolen werdende, 'tselve tot een duyt toe na de regte waarde te vergoeden; de nootsakelijkheit van dat officie in zo groten stat zig van selfs tot grote nuttigheit der inwoonderen aanwijzende en waaromme ook ten hoogsten vereyst, dat die man in zijn bedieninge, na alle billijkheyt wert gemaintineert en bezorgt, dat hij in zijn inkomsten door deze en gene quade practijquen niet verkort werd, hebbende wij wel veel moeyten gehad, dezelve bediening weder in zijn vigeur te brengen, maar hetzelve egter allenxkens tot genoegen der inwoonders zelfs ingevoert.

Tot het meten van alle de nely en rijs, die in de buytenstat ter markt uyt de boven landen werd gebragt, is gestelt een expresse meter, die dezelve alleen met een g' eykte maat de kopers toemeet en daar voor tot zijn onderhout geniet van yder boy of ossendragt even zo veel als hij zelfs in zijn handen kan ophopen, 'tgene de boyeers moeten voldoen, en niet meer. Tot hetzelfde officie hebben dikmaals haar andere gentyven gepresenteert met belofte zij voor dat genot nog jaarlijx als een pagt ten voordele van d' E. Comp. en buytenstat 40 pard^{s}. off 16$\frac{2}{3}$ p^{a}. zouden opbrengen, een presentatie die wel naar profijt lijkt, maar egter van de boyeers en andere rijskramers zoude moeten werden getrokken, welke door dat middel ligt zoude werden afgekeert en bewogen haar graan op Carcal of andere plaatsen, onder den landheer staande, te brengen en deze grote stat daarvan te ontbloten, dat vooral voorgekomen dient, te meer de pagters der landen niet anders tragten, dog d' een den ander van selfs in toom hout, want zo de granen van Triwaloer alhier ter bazaar komen, geniet de pagter van de landen bezuyden de revier Naoer leggende,

daarvan de geregtigheden, dog benoorden dezelve revier de pagter van Carcal en Trimelepatnam, die om zijn eygen voordeel de meeste granen naar de zeehaven van Carcal trekt, alwaar de geregtigheden ook meer bedragen en hij door het vervoeren ter zee, dubbelen thol geniet, zulx den toevoer derzelver granen, meest uyt de landen, regt west van deze stat gelegen, herwaarts komt, dat de pagter van de zuyder landen, om daarvan tot deze stat toe de thollen te trekken, ook na zijn vermogen, des te meer bezorgt, om daarvan zelfs de voordelen te genieten; in voegen U E. ligt zult konnen afmeten, dat tegen haar practiquen door ons weder moet in 't werk gestelt en ogenschijnelijk toegelaten werden een middel dat de granen niet te veel beswaart, maar de boyeers herwaarts lokt, aan welk laatste de meeste toevoer gelegen leyd, en door de gepresenteerde pagtpenningen op 't meetloon ligt de boyeros zouden afkerig gemaakt en de granen alzo na andere plaatsen getrokken werden, want zijnde zeker, dat dewijle alle geringe inkomsten bij de landpagters aan andere werden verpagt en de kramers daardoor te meer thol afgeparst werdende, zij ook des te meer genegen zullen blijven haar granen eerder binnen deze stat dan andere plaatsen te markt te brengen, gelijk aan de grote toevloey jaarlijx gebleken is, en voornamentlijk over 2 jaren, wanneer d' E. Comp. niet alleen van rijs, maar ook van nely inkoop doende, zodanigen toevloey verwekte, dat wij in 3 maanden tijds wel 1000 nely en 1200 lasten rijs vergaderden, hetwelk alle jaren gepractiseert en agtervolgt werdende, zoude d' E. Comp. daarvan niet alleen het voordeel der thollen trekken, maar boven het gerief een grote quantiteit granen op Nagapatnam konnen op leggen, en de nely gevolgelijk van haar eygen inwoonders successive tot rijs laten stampen, op zodanige maniere als bij haar Ed. Ho. A. tot Batavia in haar Ed. Ho A. missive den 2 Mey pass° aan d' Ed. heer Gouverneur Rijklof van Goens de Jonge geschreven, is voorgedragen, over welke materie wij den 12 Julij jongstleden ook aan hoog gemelte Ed. hebben ge-

schreven en waarop dan nader ordre zal dienen afgewagt werden, zijnde het jongst gepasseerde saizoen het graan door manquement van inkoop, door ons wel meest naar Carcal vervoert, daarvan d' Ed. heer onzen Gouverneur ook eerbiedige notificatie is gedaan.

Des E. Comps. koopluyden zijn jongst op ons voorschrijven door d' Ed. heer Rijklof van Goens de Jonge van de hooftgelden gelibereert, dat haar niet weynig tot de negotie en in 't voortzetten derzelve heeft g' animeert, waarop ook kort gevolgt is, dat dezelve bij schriftelijk contract met de koopluyden van Trimelevaas verenigt, en alzo tot geen klene gerustheyt en verzekering van d' E. Comp. overeengebragt zijn, van welke materie in 't vervolg wat breder zal werden gesproken; dog dewijle het repareren der borstweringen en opruymen der gragten om deze stat te geschieden gequireert, zullen zij tot het dragen van die onkosten zeer ligt te krijgen zijn, gelijk wij voornemens waren dit jaar nog sodanig in 't werk te leggen, dat nu door de moren, die tot 't betalen der pattecotte of hooftgelden onwillig waren, afgeleyt is.

Buyten de gentyven is deze stat nog bevolkt met vele Christenen, zo topassen, parruas, patnams als parrias, bewonende elk haar appart quartier, behalven de parruas en patnams, die het bij malkander houden. Dezelve werden bedient van een Franciscaner monnik, die daartoe door d' Ed. heer Generaal g'admitteert en tot alimentatie 2 pa. ter maand gegeven is, gelijk U E. breder bij de instructie, van zijn Ho. Ed. hier gelaten, zal blijken; de parruas en patnams zijn meest alle vissers en werden bij de inwoonders op inlandse vaartuygen gebruykt, waar van wel 50 stux, zo paren als chiampans in deze stat t' huys horen, die met granen heen en weder naar Ceylon, Cormandel en Madure &a. onder des E. Comps. paspoorten varen, dog geen de minste kleden mogen vervoeren, waarop ook zoo nauwen toezigt werd gebruykt, dat zulx zo lange de buytenstat aan d' E. Comp. is geweest, nog noyt heeft konnen geschieden, dog hiervan zal in 't vervolg mede breder gesproken

werden. Dezelve Christenen hebben 't gebruyk van een vrije kerk, staande in hun eygen quartier, eenlijk van aarde zonder steen opgehaalt en met olen gedekt, zijnde haar door zijn Ho. Ed. vermelt, op hun gedaan verzoek wel toegestaan, dezelve te mogen verbeteren, maar blijven daartoe door enkele armoede onvermogens, dat den priester niet na zijn zin is, en egter tot nog zodanig heensloert; de toepassen zijn dit jaar in getal merkelijk toegenomen, wes het nootsakelijk zal vereyschen, dat dezelve met hare familien ter rolle gebragt en daarover een als hooft gestelt werd, om alle nieuwelingen op te brengen en dat volkjen in goede ordre te houden, dog dewijl niet een van enig vermogen daar onder te vinden is, zoude dat hooft al mede van d' E. Comp. moeten werden gealimenteert; konnende daar toe uytgekozen werden een van de bequaamste en zedigste, die met eenen als translateur omtrent het opperhooft zijn dienst presteere, dog dewijl dit wat nieuws en die man tot kosten van d' E. Comp. zoude komen, zal eerst de approbatie en confirmatie van d' Ed. heer Gouverneur moeten werden afgewagt, dog dit egter een regt middel wezen, om dat rapailje in goede ordre en opsigt te houden. Onder de parruas en patnams zijn door d' Ed. heer Generaal 4 hoofden gestelt, alle voorzien met een rotting boven met zilver beslagen en met des E. Comps. merk getekent, waaronder den voornaamsten is genaamd Nallepitsje, een man die dat volk wel weet te leyden en ook tot haar pligt te houden, hebbende nog onder zig een loots van de revier, die daar voor 36 fanums ter maant geniet, en voor 't subject blijft al 's Comps. werk, zo tot lossen en laden der schepen, als anders te moeten bezorgen, zijnde genoemde parruas van langsamerhand zo verre subject geraakt, datse bij gelegentheyt des E. Comps. stenen en houtwerken van boven de revier tot de stat moeten afbrengen, zonder daar voor iets te genieten, gelijk meer ander kleen werk, de hoofden bekent; werdende deze menschen door 't lossen en laden van des E. Comps. schepen niet weynig tot hun onderhout ondersteunt, daartoe zij boven andere eygen diensten,

zo van vissen, varen op de vaartuygen, als anders werden gehouden; maar de parrias zijn van slegte en vile castens, die egter tot de stat zeer nodig zijn en tot alle vuyle diensten gebruykt werden, wonende alle appart, dog meest in klene hutjens, even buyten de stat, welke natien alle om 't groot gerief van zo groten stat herwaarts gelokt zijn, en in getal, sedert dat d' E. Comp. de buytenstat bezeten heeft, veel toegenomen zijnde, de Christenen wel vrij van hooftgelden en andere lasten ten tijden van de gentyfse regeringe, maar de gentyfse patnams gehouden geweest tsamen jaarlijx op te brengen omtrent de 15 pard^{s}. tot een erkentenis aan den heer, die hetzelve van ouds aan de statspagoten heeft vereert, benevens enige andere diensten, bestaande meest om haar afgoden heen en weer in zee en langs de stranden, na appetijt der bramines priesters, te dragen, alle 'twelk nu gecesseert is, omdat voorseyde heydensche patnams tot alle diensten, gelijk de Christenen onder d' E. Comp. getrokken zijn, met die intentie om andere te lokken en metter tijt een vispagt in te voeren, dat met practijq zal moeten bij gevolg in 't werk gestelt worden. De Christenen zijn gehouden van alle de netten die omtrent af en aan deze stat op strant in zee getrokken werden, een visch van yder net aan 't opperhooft te brengen, dat zo wat oogluykende is doorgegaan, om zo 't mogelijk is de vispagt metter tijt wat beter in te voeren en van al de visch, die de vissers aanbrengen, een vijfde part te genieten, dat met voorzigtigheyt bij gevolg van tijd zal dienen bezorgt te werden.

Alle de castas in gentiven bestaande, zijn van ouds schuldig geweest vijfmaal in 't jaar elk een zekere somma gelts, bedragende in 't geheel omtrent 85 pard^{s}., aan den heer van 't land tot een schattinge op te brengen, werdende in 't Baddigas genaamt pandigas, dienende tot soulaas en vergoeding van 5 heydense feesten, die den heer jaarlijx in 't openbaar tot verering van hun afgoden vierde, 'twelk al mede afgeschaft en daar tegens de pattecotten of hooftgelden ingevoert zijn, dat na rato vrij meer bedraagt, en dewijle het bovenstaande een

out heydens gebruyk zij, laten de hoofden noyt naar, wanneer de hooftgelden werden ingevoert, daar op hare pretentien te maken, dog dit is telkens met zagtzinnigheyt gedeclineert, en nu zo verre gebragt, dat zulx buyten gedagten zal blijven, of ten ware de verandering van opperhoofden haar daartoe aanleydinge gaf, maar zijnde dit volk altijd bij zodanige occagie gewent, haar oude previlegien te veroveren en daardoor haar voordeel te betragten.

Aan de buytenstat dependeren mede de navolgende geregtigheden, die naar de conditien daar van beschreven en ter secretarye berustende aan de meest biedende verpagt werden, en dit lopende jaar verpagt zijn als volgt:

'T veer over de revier en 't overbrengen van de visch, verpagt tegen ..... Rds. 191⅔.
d' Inkomsten van de mont van de revier ..... „ 275.
d' Inkomsten van de bazaar en tamberijn ..... „ 516⅔.
Somma Rds. 983⅓.

Alle andere geregtigheden werden alle volgens out gebruyk bij den adigaar ingevordert, zo van den arreek, inkomende kleden, toebak, betel enz., dog wegens den arreek hebben wij tot verligting van de aankomende koopluyden met 's Comps. koopl. geaccordeert, dat zij van de 5 fa. van yder ammon. niet meer dan de helft van de bovenstaande koopluyden zoude mogen afvorderen, zijnde anders gehouden geweest naar ouder gewoonte, de gehele thol te betalen, 't welk met die intentie is in 't werk gestelt om de inlandse koopln. meest herwaarts tot deze stat te lokken, 't geen zeer wel geslaagt is en stip onderhouden dient te werden. Onder de gemelte inkomsten zijn voornamentlijk de betel en toebak, welke geregtigheden tot nog bij den adigaar des E. Comps. tolk en 't hooft der moren Oudemmaniede werden ingevordert, waar voor maandelijx onder de vordere inkomsten van de stat 120 Rds. opbrengen, zijnde de voornaamste inkomsten van allen en daar bij naar 't gehele wel of qualijk varen der inwoonders aanhangt, als zijnde beyde specien, die bij haar zo kragtig in gewoonte

zijn datse somtijts liever rijs of dagelijxe montkost dan die bladen willen missen en daarom de vermogende gentiven daar tegen alle listige practiquen in 't werk stellen om die pagt onder haar magt te krijgen, hebbende sommige daar voor maandelijx wel 15 p^{a}. meer gepresenteert, en zoude ligt bij openbare opveylinge meer gelden, dog de ervarentheyt heeft ons geleert dat het zelve wel een jaar of twe ten besten zoude volgen, maar egter tot een middel dienen om de schrapende manigaars in de naast aan deze stat gelegene dorpen daar van wel te doen varen en metter tijd de meeste inkomsten aan haar over te geven, het welk zij in 't geheym met de pagters zeer ligt in 't werk zoude konnen stellen en door practijq te weeg brengen, dat die bladeren op zo hogen prijs in de stat raakten dat de gemene menschen om dezelve beter koop in voldoeninge van hun appetijt te nuttigen, gepersuadeert zoude worden buyten de stat en aldaar ter markt te gaan, want zijnde zeker hoe hoger somma voor de pagt betaalt werd, hoe veel te meer de zelve vrugten in prijs zouden opslaan, en dewijle vele vermogende inlanders successive en met groten ernst naar die pagt hebben gedongen, is 't dat wij daar inne ook met grote omsigtigheyt gegaan en niet gezien hebben op enig voordeel voor den tijd van een à twe jaren, maar op de zekere en ware inkomsten, die altijd bestendig blijven en d' E. Comp. konnen werden toegebragt, strekkende in der daad tot welvaren der inwoonders in 't generaal en om dezelve altijt te doen bestaan en af te trekken van de land-regenten, die benevens de meest vermogende inwoonders van de buytenstat het gemene gepeupel door hulp van de listige braminees niet anders zoeken te gebruyken dan om met haar kleen aas de grootste vissen te vangen en dewelke nu nog teer onder des E. Comp^{s}. gehoorsaamheyt gebragt zijnde, ook met de grootste voorzigtigheit tot hun eygen nootdruft dient bezorgt te werden; om welke redenen dan ook vereyst, dat die pagt noyt onder een opziender, maar ten minsten onder 3 à 4 personen verdeelt blijft, in welken geval door naauwkeurige toezigt alle

monopolie, die daar anders in resideert kan voorgekomen en U E. van goed berigt gedient werden; niet twijfelende of deze omstandigheden zullen d' Ed. hr. Gouverneur disponeren, om 't selve zodanig nog te laten en de zaak door verloop van tijden veranderende, dan daar naar ten besten konnen geschikt werden; alle 't welk ik wat ampel in 't reguart van de buytenstat bij dezen hebben aangehaalt, als dependerende meest alle aan de hooftzorge van de voorn. stat, daar onder nog vele zaken van kleender gewigt begrepen zijn, die U E. dagelijx zullen voorkomen en te lange zouden vallen om op 't papier te brengen, maar door den tijd U E. tot ervarentheyt zullen brengen, vereyschende voor al in alles omzigtig te gaan, alzo deze stat nog nieuw onder des E. Comps. gehoorsaamheyt gebragt en van duyzenden listige en quaadaardige menschen bewoond zijnde, in den beginne U E. ligt veel nieuwigheden zullen voorgedragen werden, alle onder schijn van profijt, gemerkt zij door het gentijfse gebruyk van alle jaren of wel minder, de hooftregering te veranderen, daar door ook van nature de gewoonte en genegentheyt hebben om door haar toedoen de zaken tot verandering te brengen en alle afgedane questien ook te renoveren, dog den adigaar een wakker man en vigilant dienaar zijnde, zal U E. ook best in alles konnen dienen, zijnde een bramine tot Jaffepatnam onder d' E. Comp. opgevoet en dierhalven des E. Comp. maximen zeer wel bekent.

Geen klene moeyten hebben wij gehat om in de buytenstat agtervolgens de meergem. instructie, een getal schilders te trekken, het welk praesent zo verre g'effectueert is, dat het getal bestaat in 80 personen, die tot nog in haar eygen huyzen en een gedeelte in de grote pagood haar werk doen, staande onder 3 à 4 hoofden, waar aan de bestedinge van de soorten gedaan en enig gelt op hant uytgeschoten werd, zijnde tot nog vrij gebleven van hooftgelden, om door dat middel het getal te doen vermeerderen en andere aan te lokken, dat wel het voornaamste oogmerk is om zo veel doenlijk zo groten getal van dat volk binnen de stat te trekken als immers mo-

gelijk wezen zal en waarom dezelve ook in 't geheel onder ons eygen opzigt gehouden en aan 't werk dienen gestelt te werden, zijnde dezelve zeer g'inclineert, om onder toesigt en voor rekening van de koopluyden te arbeyden, apparent om datse daarin meer profijt en te meer occagie tot particulier werk mogen hebben en voorzien konnen, dat altijd is tegengegaan en noyt haar ingewilligt dient te werden, alzo dezelve meest met haar familien in de buytenstat gehuyst en dienvolgens zonder vrees van banquerotten of quade schulden, op de hand enig uytschot van des E. Comps. penningen mag werden vertrouwt, voor welkers uytschot de hoofden haar telkens verbinden, dog die egter noyt meer op de hand gegeven werd, dan het bedragen van 10 à 12 pakken, dewelke aan d' E. Comp. gelevert en wel bevonden zijnde, tot vereffening van haar vorige schult dienen en dan weder op nieuw verstrekking ontfangen, en op dat zij tot het schilderen te beter saye zouden gebruyken, werd haar door d' E. Comp. Manaarse saye bestelt, die ons van Jaffenepatnam tegens 30 Rds. en haar weder tegens 60, 62 à 64 Rds. wert aangerekent, gelijk mede die van Battecaloa, dewelke nog ruym zo deugdelijk als de Manaarse bevonden is; zijnde dan nootsakelijk dat dit volk altijt werk verschaft en daar inne voor andere geprefereert werden om hun door dat middel sustens en onderhout te bestellen, dat wij menen nu noyt manqueren zal, door dien haar Ed. Hoog Agtb. tot Batavia deze stat tot voldoeninge van den eysch dezen jare naar Cormandel geschikt en hier eerst in Maart jongstleden ontfangen, mede hebben deel gegeven, het welk alle jaren continuerende zullen de schilders ongetwijfelt toenemen en de leverantie der kleden tot groot voordeel van d' E. Comp. alhier insgelijx vermeerderen, en behalven dat onder des E. Comps. eygen toesigt en zekerheyt verblijven en zo volgende meriteren, dat voor dezelve een loots elders op een bequame plaats bij een der voornaamste tanken der stat werde opgeslagen, daar in dan dat werk met te nauwer toesigt en te meerder verzekering voortgezet en op het schilderen te beter agt zal konnen geslagen werden. Onder

dezelve zijn nog weynig fijnschilders, die tot een preuve van enige fijne chitsen dit jaar voor 't patria gestelt zijn, van de welke in de maand Maart dezes jaars, een geheel pak van 200 stux naar Colombo is gezonden, alwaar door d' Ed. hr. Gouverneur Rijklof van Goens de Jonge naargezien, wel en zuyver van schilderij, maar wat hoog van prijs bevonden zijn; zijnde geschildert op een zekere soort van lijwaat, genaamt ramboutijn, lang 36, breet 2 cobido, kostende inkoops 40 fa. en ingelevert door de wevers van 's Comps. dorp Panewecherij, waar op de schilderijen niet qualijk bevallen, dog dit nog een nieuw zijnde, is 't geen wonder dat dezelve wat hoger van prijs lopen; gemelte fijn schilders zijn praesent nog aan gelijke werk bezig, dog door de ongemene duurte van 't kattoen, hebben tot zo lange zulx continueert, de insamelingen van zulke soort van lijwaten moeten staken en over zulx maar een gedeelte van dezelve schilders in den arbeyt konnen houden, dat bij gevolg en wanneer het cattoen beter koop werd, niet alleen te beteren maar ook te vertrouwen staat, dat het loon der schilderijen metter tijd abondanter ingevoert zijnde, ook te verminderen zal wezen, dat ook in vele dependeert, van 't goed koop der levens middelen, naar 't welk in deze landen ook gemeenlijk de lonen gereguleert werden, als konnende de duurte van 't kattoen omtrent de schilders, wanneer haar de doeken van d' E. Comp. zelfs worden bestelt, niet in consideratie komen, maar wel in 't prijzeren van andere slegte doeken, zo van slegte tapijs als diergelijke soort, daar toe zij het lijwaat zelfs beschikken, dat egter, alvoren zij daar op schilderen, bij de opsiender moet naargezien en goetgekeurt en dan gevolgelijk naar de deugt van de schilderijen gewaardeert werden, hebbende wij nu ook ingevoert, datse alle soorten van lijwaten en schilderijen moeten maken naar de monsters die haar bevorens op papier werden ter hand gestelt, die van 't opperhooft met zijn naam en 't jaar getekent zijn, welke methode praesent insgelijx g' observeert werd omtrent de koopluyden, die enelijk toegestaan zijn haar aanbestede geschil-

derde doeken uyt het dorp Trimelepatnam, Naoer &a. te mogen trekken, die daarop op haar eygen risico aan de schilders aldaar uytschot van penningen doen, en dewijle hier van de schilders werd gesproken ende het een en dezelfde materie geeft, wat van derzelve te zeggen valt in 't grote dorp Crilepatnam, zo zullen de materie vande buytenstat, zo verre overslaan, en nopende 'tzelve ten reguarde van de wevers en andere nodige handwerkers, ons refereren aan de ampele en zeer bondige instructie door d' Ed. heer Generaal voormelt, alhier gelijk boven gezegt, tot narigt gelaten, zijnde de hoedanigheden derzelve, daarinne beknopt begrepen, en het oogmerk om deze grote stat naar zijn waarde te doen bestaan, zo wel afgebeelt dat de extensie niet anders zoude wezen als een onnodige repetitie; dog vermits doenmaal 'tzelve dorp nog beneffens Carcal onder de gehoorsaamheit van d' E. Comp. staande en naderhant dezelve plaatsen behoudens des E. Comps. regtvaardige actie, aan den landheer in possessie overgegeven zijn, zijn de zaken zodanig verandert, dat die wat nader gespecialiseert dienen, want zo lange de meergemelte plaatsen onder des E. Comps. gebiet stonden, bleven de wevers en schilders ook verbonden om voor niemant anders dan voor d' E. Comp. te mogen arbeyden, invoegen alsdoen door middel van verkregen authoriteyt en praesent door middel van practijq, dezen handel aldaar diend beleyt te werden, als staande nu voor alle vremde handelaars open, waardoor de koopluyden van Trangebaar in 't voorsz. dorp almede nevens d' onze ingedrongen zijn, en 'tzelve ons geen klene moeiten en omzigtigheit veroorzaakt heeft, doordien zij zo wel als d' onze om de kleden woelen en doorgaans de schilders en wevers tot hun arbeyt animeren, zijnde dat dorp van zo groot getal schilders en wevers verzien, dat daaruyt jaarlijx wel 350 à 400 pakken alleen geschilderde doeken konnen getrokken werden, en om daaraan het meeste deel te hebben, komt het zeer wel dat haar Ed. Ho. A., gelijk boven gezegt, ons aan de voldoeninge van den Chormandelsen eysch, dit jaar hebben gelieven deel te verlenen, door

'twelk nu zo veel teweeg is gebragt, dat de meeste schilders praesent aan des E. Comps. koopluyden verobligeert geworden zijn, hebbende aangenomen voor den 10 October aanstaande 40 pakken diverse soorten geschilderde kleden naar de opgegeven monsters te leveren en de hoofden beloften gedaan, dat indien d' E. Comp. haar successive te werk stelt, zij haar daartoe bij schriftelijk contract zullen verbinden, om ten minsten jaarlijx 250 à 300 pakken aan d' Ed. Comp. of hare koopluyden te leveren, zijnde een werk dat uyt vreze van banquerotten, dezelve koopluyden wel best past, maar d' E. Comp. dan subject blijft, dat de gemelte koopluyden voor die risico ten minsten 5 à 6 pa. op yder pak cortagie trekken, 't geen de kleden merkelijk verduurt en egter te praefereren is voor die risico die d' E. Comp. door eygen uytschot anders onderworpen zoude blijven, want zo wij staat maken op d' oude rekening, dat de schilders nog door voorgaande uytschot, aan de koopluyden ten agteren staan, zal dat wel bij de 4000 pards. bedragen; alle 'twelke meest desperade schulden zijn en voor de koopluyden beswaarlijk zal vallen te innen, wes wij haar wel expres hebben geinterdiceert, geen uytschot van penningen aan de hoofden aldaar te doen buyten onze kennisse, om de schilders bij een bondig contract ten overstaan van 't opperhooft en de seconde beter te verbinden, en diergelijke ordre in 't reguart van de wevers mede te observeren, zijnde de laaste door gem. koopluyden voor Batavia aanbesteet 30 pakken diverse sorteringe drie draats gingam en 4 pakken vier draats, die wij hopen alle voor medio Octob. nog zullen vaardig maken, dog zo wij de wevers en schilders aan d' E. Comp. zullen verobligeren, zal haar dan ook gedurig werk moeten bestelt werden, werdende anders en bij gebrek van 'tzelve, door andere koopluyden daar toe verpligt, wanneer weder geen klene moeiten valt dezelve daar van weder af te trekken, alzo dog gewent zijn gelt op de hant te ontfangen en dat haar zo lang verbint tot de schult in 't geheel verevent is, en om dat naar vermogen voor te komen, zoude door de koopluyden dezelve wevers

en schilders naar 't voldoen van hun quota weder aan zodanige soort aan 't werk konnen gehouden werden, also ongetwijfelt in 't jaar aanstaande weder op nieuw eysch van Batavia van Chormandel gedaan en Nagapatnam daar onder begrepen zal werden, als wanneer de quantiteit tot voldoening ook merkelijk meer als van dezen jare zal konnen werden vergroot en dat schone dorp zo nabij de stat gelegen zijnde, daar door in 't reguart van de wevers en schilders, als bij contract aan d' E. Comp. verpligt gehouden werden, zijnde zo naar bij gelegen dat den landheer daar in naar zijn appetijt en de gierige manigaars naar hun schrapende gewoonte, de thollen niet konnen verhogen, gelijk somtijts boven in 't land voorvalt, en in dit dorp al hebben tragten in te voeren, in welken geval wij de gerede kleden gelijk wel meermalen geschiet is, naar voldoening van de ordinaire thol, met onze eygen pions hebben herwaarts laten brengen; welk verschil somtijds door de pandigers ook vrij hoog aan den landheer Egosie Ragie is over gedragen, dog die considerende dat het beletten door het successive aanhouden van vele pions zoude moeten geschieden, welke onkosten veel meer dan de verhooginge van de ordinaire thol zoude bedragen, heeft daar op over zulx weynig agt geslagen, maar dat zodanig op zijn beloop gelaten. Boven de gespecificeerde soorten werden aldaar nog vele andere kleden (op Ceylon getrokken) toegestelt, en dewijle gelijk voren gezeyt, dat dorp præsent voor alle andere koopluyden mede open staat, moeten de koopluyden gestadig werden aangemaant, dat werk gestadig met goede voorzigtigheyt te b'ijveren, om alle andere te verkloeken, 'tgeen ook veroorzaakt dat de kleden naar koopmansstijl op en afslaan; en wanneer de wevers en schilders altijt matelijk in agterstal aan de koopluyden gehouden werden, blijven ander koopluyden uyt kragt van die verbintenis en volgens het verleent caul van den lantheer uytgesloten, en de schuldenaars van 's Comps. koopluyden zo wel als de koopluyden zelfs aan d' E. Comp. verpligt, dog dit werd gezeyt ten reguarde van de wevers en schilders; waar

uyt genoegsaam te remarqueren zij, dat de possessie van dat dorp d' E. Comp. geen kleen voordeel toebrengen zoude en bevrijden van alle de intrigues van vremde koopluyden, dat wij tot nog onderhavig blijven, en dat poinct aan 't goetvinden van d' Ed. heer Gouverneur gedefereert laten; van wat belang het voorm. dorp vorder en met hoe veel schone tanken hetzelve verzien zij, staat in de instructie meermalen genoemt, ampel uytgedrukt, en is het bovenstaande verhaal alleen geappliceert aan de presente gelegentheyt en veranderingen aldaar tsedert voorgevallen, en om welke redenen ook gepersuadeert worden van de zeeplaats.

Carcal, dat nu mede van den landheer (gereserveert des E. Comps. regtvaardige actie) bezeten werd, zullende U E. bij de successive brieven van hier aan d' Ed. hr. Gouverneur na Colombo en aan haar Ed. H. A. naar Batavia geschr. bevinden van wat belang die plaats gehouden werd, als leggende niet alleen rondomme in verscheyde weversdorpen, maar zeer bequaam om den Ceylonsen arreek te vertieren, strekkende van de zeeplaats bij naar regt oost en west een hoge weg naar Conbigame of de grote markt, Daragiepette, bequaam om zelfs in de regentijd, wanneer het lage land en de wegen meest onder water leggen, den arreek met draagbeesten naar de boven landen op te voeren, 't geen gedurende dien tijd van Nagapatnam qualijk geschieden kan, zulx wij jaarlijx altijd hebben verzorgt dat die plaats in die tijd ten minsten door de koopluyden met 15 à 1600 ammonam arreek geprovideert wierd, behalven de consumptie in 't goede sayzoen, over zulx die plaats wel bij ons met een resident en 4 pions beslagen, maar van zo groot belang g'oordeelt is, om de vervallen logie op de oude fundamenten, dog zonder zoldering weder op te halen, gelijk met gedragen consent van d' Ed. hr. onzen Gouverneur geschiet, en ook in de meergem. instructie van d' E. hr. Generaal expres bevolen is; werdende deze grote zeeplaats meest bewoont en bevaren van chiolias of moren, die door het conquesteren der noorder landen van Sincier door den Suagie over 3 jaren

sedert niet weynig aldaar zijn toegenomen, door de listige padigens derwaarts met haar vaartuygen gelokt, zijnde vele vergunt nieuwe bangsaals met stenen muren op te slaan en dewelke sedert anderhalf jaar met de helft in getal vergroot en de vervallene weder verbetert zijn; zodanig dat zij en de Gaalse moren, die allenskens zijn derwaarts gesakt, dat gehele dorp schijnen onder haar gebiet te hebben, wetende door giften en gaven de baatsoekende manigaars geheel tot haar wil te krijgen en na haar zin te corrumperen, zijnde al twe à 3 zo stout geweest datse met hun vaartuygen zonder weten van den resident en zonder paspoorten naar Portonovo zijn vertrokken, alle 'twelk ons dan te meer heeft aangeport om de begonnen logie te voltrekken, om haar daar door niet alleen wat beter in toom te houden, maar 's Comps. handel en inzameling van kleden te zekerder te vesten, zijnde nu onlangs ook aangemerkt dat de Trangabaarse moren met die van Carcal in een scheepjen bij zeker Portugees van Trangabaar, alhier van den moorsen koopman Oeffenamarka gekoft, in twe maanden wel 80 pakken kleden daar omtrent verzamelt en den 12 Aug°. naar Madiaspatnam verzonden hebben, alwaar behalven den voormelten Portugees nog 2 andere voorname Portugezen daar aan zullen participeren; welke kleden onze koopluyden als onder de hant en door 't geven van meerder prijs zijn ontrukt, dog een zake die yder koopman in deze landen vrij staat en 'twelk niet dan met verwijdering, of ten minsten misnoegen van den landheer, bij ons zoude konnen belet geworden zijn, en om dat dit wel het bekommerlijkste zij en d' E. Comp. zulx altijd onderworpen zal blijven, is 't dat 'tzelve niet beter zal konnen werden voorgekomen dan op voorschr. zeeplaats een klene fitorie op te regten en aldaar 2 inlandse koopluyden te plaatsen, die dan nader bij de werken, door maintenu van 's Comps. resident, de inzameling van kleden wat beter zullen kunnen b'ijveren en behartigen, mitsgaders de schelmse moren in teugel houden, die anders noit zullen naarlaten d' E. Comp. de meeste kleden daar omtrent vallende, te ontfutselen en met haar vaartuygen

te vervoeren en bij toelating apparent meer schade in de insamelinge van doeken konnen veroorzaken; alle het welke van voornemen zijnde, zoude bij ons nog konnen werden beleth, alzo de Deense vrunden zelfs bij zodanig vervoeren geen voordeel genietende, ons te beter daar mede in de bogt zouden laten springen, dog anders uytvallende, egter even na zijn, en dan door middel en practijq van negotie elk zijn eygen voordeel konnen betragten, in welken geval wij hope hebben, dat door 's Comps. vermogen de swakste nog eyndelijk zullen moeten wijken, te meer alzo de moren dog onder des E. Comps. paspoorten moetende varen bij quaat comportement, daar mede bij 't weygeren zullen konnen werden ingebonden, alle 't welke zij naar 't opbouwen en voltrekken van dezelve logie, al schijnen afgespeculeert te hebben, alzo even naar 't opbouwen van 'tzelve woonhuys, den 14 Aug°. pass°. in de nagt zeer onverwagt, omtrent de 30 pions en enige koelijs met gereetschappen in 't voorsz. dorp gekomen en door last van Egosie Ragie, naar 't zeggen van de hooftpion, tegens de ernstige protestatie van des E. Comps. resident, een gedeelte van de muren op de plaats, als mede een gedeelte van 't woonhuys onder de voet gerukt hebben, een bedrijf dat wij anders niet konnen bedenken of is door inductie van de schelmse moren in 't werk gestelt, als strijdende tegen het eygen consent, door den landheer d' E. Comp. bij zijn zilveren caul alhier ter secretarie berustende, vrijwillig verleent, behalven dat d' E. Comp. nog zo regtvaardige praetentie op dezelve plaats heeft en behout, uyt kragt van zeker contract bij d' Ed. hr. praesent Gouverneur-Generaal van India Rijklof van Goens staande zijn Hoog Ed. aanwezen alhier met den conquesteur Cawattenayk, zijnde doenmaals veld-overste en groot gouverneur over de landen van Tansjouwer wegens den nayk van Madure, in den jare 1674 gemaakt en hier al mede origineel ter secretarie berustende, over welk groot affront wij wel regtvaardig regt hadden, om ons met gelijk gewelt en afbreken of verbranden, zo van alle de moorse bangsaals met de daar in opgelegde nelij,

als vaartuygen te resenteren, gelijk wij ook voorgenomen hadden, maar om de grote somme gelts, die des E. Comps. koopluyden te lande hadden uytstaan, hebben moeten naarlaten; dog hebben wij aan Egosie Ragia daar over geklaagt en vergoedinge van alle schade verzogt en gepraetendeert en ondertusschen de vaart op Carcal en het uytvoeren van enige barquen verboden, 'tgeen wij hopen zo veel te weeg zal brengen dat Egosie d' E. Comp. volkomen satisfactie geven zal, zijnde onderwijlen de koopluyden gelast zoo veel doenlijk alle de schulden met insamelen van kleden in te krijgen, om of Egosie dit affront niet naar behoren repareerde, daar op nader ordre te verwagten en tot resentement geparsuadeert werdende, dan te ruymer te mogen toetasten, te meer, het nu jongst op Trimelevaas nog nader en grover gepleegt affront, (en waar van hier naar nog ampelder zal gesproken werden) ons tot zulx des te kragtiger reden verschaft; te beklagen zijnde dat ons zodanige ongelegentheden, juyst in dezen tijd van zo florisanten negotie en geen klene apparentie van grote overwinst dit jaar te behalen, op den hals gekomen is; wat wij aangaande het eerste faut den 19 Aug°. aan d' Ed. hr. onzen Gouverneur geschreven en wat zijn Ed. daar op gerescribeert heeft, zal den brief van den 29 Aug°. en het appendix van den eersten September konnen verthonen, dog van deze materie zullen wij bij verandering van zaken (naar onze hope) ten goeden, in 't vervolg naarder konnen spreken, zijnde dit in passant aangehaalt op de praesente gelegentheit van voorsz. zeeplaats ende nootsakelijkheit om aldaar 's Comps. residentie te begrijpen en den handel met meer vigeur als voorheen heeft konnen geschieden, te vesten, want zo d' E. Comp. zal meester blijven; van den Mallabaarsen arreek en die te beletten en daartegen de Ceylonsen in te voeren, vereyst ook dat alle zeehavens van de laaste soort successive werden geprovideert en den vertier alomme levendig gehouden, dog hiervan zal al mede in 't vervolg nader werden gesproken. Tot Adrangapatnam hebben wij sedert enigen tijd en gedurenden oorlog tusschen den Teu-

ver en Egosie Ragie geen residentie konnen houden, dog die in de maand Mey dezes jaars geaccordeert zijnde, ten eersten weder een snedige cannicappel en 6 pions bestelt, niet alleen om den vertier des arreeks aldaar te bezorgen, maar om op des Teuvers gedoent te passen, zijnde aldaar tot nu toe door de koopluyden een goet gedeelte arreek aan de man geholpen en over zulx den vertier weder als voren ingevoert, jammer zijnde dat dat kostelijke en bevolkte land praesent zo qualijk geregeert werd, schijnende den Teuver nergens meer dan tot den oorlog genegen en waardoor de inkomsten der landen, zo van de weverijen als negotie, in 't geheel werden verwaarloost en door de gestadige oorlogen en roverijen de boeren, wevers en andere ambagtsluyden tot de wapenen gelokt, waardoor het schijnt dat zij al zo wel dan door haar naturelijke landregeringe konnen staande blijven, dat die landen zodanig van wevers ontbloot, dat alle menschen het meeste gedeelte van hun nodige kleding uyt deze zuyder landen moeten trekken, daar in vorige tijden de noordelijkste grenzen van den Teuver heeren tegen die van 't zuyden dezer landen grensende, jaarlijx grote, ja ongelooflijke quantiteyten van allerhande sorteringen, hebben uytgelevert, en daar tegen grote parthijen arreek en andere koopmansz. getrokken. Wij hebben altijt hope gehat dat dezelve landen eenmaal weder in goeden stant zoude werden gebragt, maar den gestadigen oorlog zulx belettende, blijven dezelve even geruineert en van alle goede regering ontbloot, zulx daar van deze zijde daar niet te doen valt dan den vertier van den arreek en 't insamelen van roggevellen te bezorgen; het eerste heeft tot nog zeer wel geslaagt, dog niet zonder horten en stoten, omdat des Teuvers manigaars in de zuyder zeehaven van Adrangapatnam zelfs meest koopluyden en dienvolgens quade betaalders zijn; evenwel zijn de koopluyden praesent op onze gedurige klagten ten merendele aan hun uytstaande schulden geraakt, maar ongenegen grote parthijen arreek zuydwaarts van Adrangapatnam te zenden; dog om dien handel egter naar vermogen te faciliteren, hebben zij

door ons toedoen een moors koopman van redelijk vermogen, genaamt Affenamarka, in haar geselschap getrokken, die voor een zeker gedeelte van de winsten aldaar den handel staat te verzorgen en voor alle quade schulden in te staan, dat haar op nieuw wederom met het aanstaande noorder mousson animeren zal om dien handel te hervatten, daaruyt ligt wat goets te verwagten is; behalve 'twelk gemelte moor ook aangenomen heeft alle de roggevellen in dien hoek vallende, aan d' E. Comp. te leveren, waarvan reeds zo goede preuven heeft gegeven, dat sedert 8 maanden wel 24 pakken van die zeemonstersvellen tegen 12 p^{a}. het pak ingelevert heeft; hopende hetzelve nog meer vegroten zal, indien de prijs tot Tegenepatnam van 14 p^{a}. 't pak zulx niet komt te verhinderen en de moren aanlokken met klene vaartuygen dezelve om 't meeste voordeel derwaarts te vervoeren, dat wij al enige jaren subject zijn geweest, niet alleen omdat den prijs tot Tegenepatnam twe pagoden meer dan hier is, maar omdat ook d' Engelse factoors geen klene moeyte doen om dezelve in handen te krijgen, hebbende den Teuver bij contract wel belooft alle dezelve vellen in den inbogt en in zijn land vallende, nevens de chiancos aan d' E. Comp. te doen leveren, maar 't een en 't ander wert zo weynig gevolgt, dat indien wij daarop niet snedig lieten passen, daarvan weynig zouden krijgen, daartegen gedurig moet gepractiseert werden; zijnde alle jaren de leveranciers van de roggevellen meest verandert, niet alleen om het bedrog en 't vervoeren derzelve naar de noord daardoor voor te komen, maar om door deze verandering het beste daarin te bewerken, alzo die leveranciers, die leverantie vast bezittende, door andere competiteurs haast verleyt en door 't opslaan van de prijzen tot haar getrokken zoude konnen werden, zijnde de chiancos dezen jare (in Teuvers land gedoken werdende) door den Teuver zelf aan zekeren bekenden moor Parriatamby alle verpagt en dezelve à 15 f^{a}. 't cour van 120 stux door malkanderen aangenomen; werdende gerugt dat bezuyden Rammanacoil omtrent Killekare binnen de eylanden wel 4000 couren gedoken

en aan dezen Parriatamby gelevert zijn, die dezelve ook voornemens is geweest met zijn eygen scheepjen door de engte van Rammanacoil naar Bengale te vervoeren, 'tgene hem door een afgezonden chialoup van Tutucorijn is belet geworden, en om dat vervoeren zo veel mogelijk van hier insgelijx te diverteren, hebben wij de chialoup Ceylon van hier den 13 dezer na de voorsz. engte gezonden en het jagtjen Battacaloa af en aan de revier Colderon bestelt, om op het vervoeren met kleen vaartuyg naar Porto Novo al mede een wakend oog te houden, beyde met zodanige instructie als ter secretarye zijn berustende; zullende het contract door d' Ed. Generaal Rijklof van Goens in den jare 1674 met den Teuver heer gemaakt en in copie ter secretarye berustende verthonen, hoedanig gelimiteert den zelven Teuver zig vrijwillig aan d' E. Comp. verbonden heeft, dog dewijl de meeste chiancos om de zuyd van voormelte eylant Rammanacoil, en geen of weynig d^os^. om de noord van 'tzelve eyland vallen en de jurisdictie van deze plaats niet verder dan benoorden meergemelten eylant strekt en 'tzuyder gedeelte onder Tutucorijn staat, is 't dat die differentie tot Tutucorijn ook 't meest verhandelt, dog ons tot narigt van daar gecommunieert werden en omdat in de protestatien en klagten over 't violeren van 't gemelt contract, dat nu al dikmaals door den Teuver is voorgevallen, geen verscheydenheyt met de vrunden van Tutucorijn omtrent den Teuver gemoveert zoude werden en het origineel door meergemelte Teuver daar ter plaatse bestelt is, requireert dat hetzelve naar de gewoonte van dezen landaart, aldaar ook 't meest moet gemainctineert worden, bezorgende van onze zijde ten principalen dien handel des arreeks en 't inzamelen der roggevellen, dat nog toe, gelijk boven gezegt, redelijk gesuccedeert is, zijnde bij ons over deze en gene defecten in de negotie voorgekomen aan den Teuver heer wel geklaagt, maar daar inne tot nog weynig redres gedaan, ontstaande dit wel meest uyt zijn eygen onvermogen en 't klene werk dat de groten van hem maken, en waaromme somtijds nodig is, dat gemelte groten door ons met een beleefde ola

van ons werden bezogt, bezorgende egter niet waar bij d' E. Comp. enig voordeel heeft, maar ziende eenlijk op haar eygen profijt en geschenken, dat wel meest op des E. Comps. koopluyden zo lange dien landstreek bij haar behandelt is, aankomt en daardoor wel meest op ons voorschrijven verkregen hebben, te wenschen zijnde, dat het different van de chiancos tenemaal was bijgeleyt en die alle onder des E. Comps. magt konden werden gebragt; dog zoo lange het eylant Ramanacoil bij den Teuver werd bezeten en die enge passagie onder zijn magt blijt, zullen haar daar in gestadige inconvenienten verthonen en het contract met het bekruysen van dien hoek bij d' E. Comp. dienen gemainctineert te werden, en dewijle wel de meeste swarigheit gesustineert werd daarin te resideren, dat d' E. Comp. haar met het bezit van 'tzelve eyland en daarop staande pagoot ontrent alle gentiven zoude odieus ende zodoende tot vijant maken, zo blijkt nogtans aan deze buytenstat Chormandelan dat de gentiven daarvan wel het minste werk maken, als de braminees en priesters maar daar van hun genot krijgen en in haar afgodisen dienst niet werden gesteurt, en om die previlegien wel te maintineren, hebben wij hier ook altijd g'observeert die luyden onverhindert den vrijen toom te laten, ziende niet alleen op haar groten aanhang, maar ook op het gevolg of d' E. Comp. haar verkregen regt uyt kragt van hypotheek, bij gelegentheit op 'tzelve eyland mogt te werk leggen, waartoe het goede hier aan de pagoten bewezen, nyet weynig zoude te pas komen en d' E. Comp. bevrijden van die odieuse naam, daarop vele sustenues vallen, dog dewijl dit een zaak van groot belang is, zullen 'tzelve aan onze hoge gebieders gedefereert laten en mij vorder gedragen, zo aan de ampele instructie van den Ed. heer Gouverneur-Generaal bovengemelt als het extract uyt de memorie, bij zijn gemelte Ho. Ed. den 12 April a° 1675 op zijn Ed. vertrek van Ceylon aan d' Ed. heer Gouverneur Rijklof van Goens de Jonge, concernerende Nagapatnam, Adrangapatnam, Madure en Teuverslant tot narigt gelaten en bij de voormelte instructie g'annexeert.

Omtrent Adrangapatnam hebben wij onlangs onderstaan een soort van kleden toe te stellen, van draat als dongris 12 c°. lang en 2 breet, waar van ons over weynige dagen enige monsters zijn toegekomen, die naar ondervinding zeer bequaam zijn tot dongris met rode hoofden, en een goede soort zal geven, over zulx de koopluyden is aanbevolen dezelfde alle zodanig in de hoofden met rode strepen te laten weven als haar aangewezen is, dewelke voor Ceylon zullen moeten dienen en dien ik meyn aldaar goede winsten zullen geven.

Trimelevaas is een plaats zodanig gesitueert als U E. bij 't caartje daar van ter secretarie berustende, zal konnen beogen, al waar wij op ordre van den Ed. hr. onzen Gouverneur voorleden jaar 1678 een formele logie en contoir hebben opgerigt, zijnde een plaats zo wel gelegen om des E. Comps. negotie in de noorder landen daaromtrent te bezorgen als zelfs Porto Novo en Tegenepatnam, zullende U E. hetzelve caartjen j°. door den boekhouder Sweers, bij eygen ondervinding opgestelt, aanwijzen, dat dezelve plaats zeer wel gelegen leyt en voorzien met een zoute revier, maar zeer correspondabel, met verscheyde bequame wegen, die zig van daar niet alleen naar de noorder landen van Sincier, maar ook tot de boven landen van Madure, Masoer &a. en tot de grote markt van Manetsjeloerpette uytstrekken, grensende meest oost en west van dezelve landschappen, die egter in de regte linie gescheyden worden door het bosch en de landschapjens van Arraloer en de Eediaarpalium, welke door vrijheren, dog tot nog onder tribuyt van den Madureer beheerst werden en daarom praesent in oorlog en defentie tegens die van den Suagie Ragie zijn, hebbende gemelte Suasie Ragias veldoverste Regouadepandito nu onlangs den vrijheer van Oediaar een zeer voorname fortresse, gent. Gangone, met gewelt afgenomen en daar door een zeer goede occagie en voet verkregen, om dat landschap bij continuatie van oorlog onder zijn vordere heerschappij te redigeren, hebbende wij met den gemelten vrijheer Calacatole Oedear, in Maart jongstleden, een voordelig contract we-

gens den vrijen handel en over 't betalen van de thollen, dog bij provisie aangegaan, met die intentie om gelijk contract van den anderen te verkrijgen, waar toe de beloften al verkregen hadden, dog is beyde agter gebleven door den toeval van voorschr. oorlog, die daar op even gevolgt is, 't welk egter zeer nootsakelijk vereyst bij vredige tijden tot perfectie gebragt te werden, niet alleen om de koopmanschappen, die naar de boven landen derwaarts over op en afgevoert werden te verzekeren, maar door die zekerheyt de bovenlandse koopluyden naar Trimelevaas te trekken, waar van de beginselen zo favorabel zijn geweest dat, indien de bovenstaande verwijdering niet voorgevallen en deze landheren in vredige possessie waren gebleven, de negotie ongelooflijk op Trimelevaas zoude hebben gefloreert; leggende behalven 'tzelve voorschr. zeeplaats in 't midden van een rijk korenland en rondsom, zo bezuyden, benoorden als bewesten, ontallijke dorpen, daar alderhande sorteringe van kleden werden toegestelt en die door de welgelegentheyt van Trimelevaas, derwaarts gemakkelijker dan elders konnen werden afgebragt, daar inne wij voor den oorlog al mede zo verre waren g'advanceert dat wij vaste hoop hadden, de meeste kleden in onze magt en handen te krijgen, gelijk het goet succes daar van volgens de negotie boekjens het beste en zekerste bewijs is, dog dewijle vele competiteurs benevens d'onze, ja zelfs de vrunden van Tegenepatnam daar aan participeren, veroorzaakt 'tzelve geen klene moeiten, alzo dog de hoofden der wevers haar meeste voordeel betragten en meest altijt de kleden leveren aan die gene, die daar de hoogste prijs voor betalen, zulx daar tegen niet dan door practijq van negotie te doen is, zijnde wel het voornaamste dat de wevers door uytschot van penningen aan d' onze verobligeert werden, maar dan nog al te vrezen datse dezelve onder den duym aan de meestbiedenden overgeven, gelijk onze koopluyden verscheyde malen is voorgekomen, niet alleen van de Deense factoors, maar ook van de Engelsen en meer andere inlandse equipanten ter zee, tot Porto Novo residentie houdende; evenwel is door ijver

en nauwe correspondentie door d' onze met d' inlandse vermogende koopluyden omtrent Arrealoer en Manetjealoerpette en verstrekken van enige koopmansz. op credit, dat werk zo verre gebragt geweest, dat wij de meeste kleden egter op Trimelevaas trokken en om dat nodige werk zo veel doenlijk te faciliteren, was in 't grote dorp Groualepangoil, een van des E. Comps. koopluyden geplaast, leggende in 't hartje en in 't midden van de wevers dorpen, en naar de regte linie westwaarts van Trimelevaas, alwaar kort naar dien tijd de Tegenepatnamse vrunden al mede haar factoors bragten en de kleden zodanig tegens malkander opjoegen, dat zij daar van wel 't meest genot trokken, en waar over den E. Van Weede den 13 April, met een briefjen aan ons geschr. en den 16 d°. alhier ontfangen, nog egter heeft geklaagt en gepretendeert, dat wij d' onze daar van daan zoude ligten, gelijk U E. bij het zelve briefjen kond beogen; en alhoewel wij aanwezen dat dezelve situatie nog verre bezuyden de landscheyding (zijnde de revier van Colderon) strekte, zijn de gemelte factoors egter niet alleen aldaar verbleven, maar de vlugtende wevers tot in het land van Tansjouwer omtrent Panderaloer gevolgt, alwaar praesent nog resideren; begrijpende de vrunden van Cormandel de limietscheydinge tot aan de gemelte revier Colderon, die zig naar 't uytwijzen van voorschr. caartjen westwaarts en zuydwaarts geheel tot de stat Tansjouer uytstrekt, dog dewijle d' E. hr. Gouverneur Caulier in Julij jongstleden den handel tot Porto Novo zo wel voor ons als voor Tegenepatnam open en neutraal gestelt heeft, valt niet te twijfelen, of zijn E. zal de Tegenepatnamse factoors van daar trekken en de limietscheyding observeren zodanig die bij haar Ed. Groot Agtb. tot Batavia nog gestelt zal werden, in welken geval aldaar te meer vrijheyt zal wezen om de kleden in onze handen te krijgen, een zaak die nauwkeurig altijd moet in agt genomen en door practijq van negotie zodanig gedirigeert werden, dat wij d' andere inlandse competiteurs verkloeken en de meeste kleden door hulp van de bovenlandse koopluyden in onze handen krijgen. Gemelte

Comps. koopman hebben wij uyt oorzaak van meergezeyden oorlog weder van daar moeten intrekken, dog werden de weverijen naar de gelegentheyt des tijds praesent bevordert; gaande zo nu en dan egter naar boven om dezelve te ontfangen en secuur naar Trimelevaas te bestellen, dat, zo lang de verwijdering duurt zal moeten continueren, zijnde warelijk een schadelijken oorlog voor de negotie op voorschr. Trimelevaas en die wij wensten aan d' een of d' andere zijde al bij geleyt was, vaststellende zo dezelve landheren voor die van Suagie moeten swigten, dat zij egter hare vrije heerschappij en previlegien zullen behouden, dog op groter en meerder schattingen als aan den Madureer voldaan hebben, gestelt zullen worden; zijnde over zulx nodig, het zij hoe het uytvalt, dat die twe vrijheren bij contract of caul aan d' E. Comps. zijde werden g'animeert en g'allieert, om, gelijk gezegt daar door een zekere en vrijen handel in en door hun landen te konnen drijven. Aan 't gemelte landschapjen van Oediaarpalium grenst een klene provintie genaamt Pandenaloer, hebbende tot bescherming een fortificatie waar over al mede vele wevers dorpen leggen, zijnde annex oostwaart met de magane of het landschapjen dat onder den gouverneur van Cialy behoort, insgelijks voorzien met verscheyde wevers dorpen, strekkende tot digt bij Trimelevaas, welke zeeplaats maar twe uurtjens van Chialy leggende ook onder den zelven gouverneur sorteert en van wien wij mede in de maand Julij jongstleden, uyt de naam van Egosie Ragie een caul van de thollen aldaar hebben g'obtineert, zijnde zeer civiel en op alle koopmanschappen zo kleynen geregtigheyt specifice gestelt dat die ongelijk minder dan elders, daar d' E. Comp. op Cormandel residentie heeft, bedragen; welk caul egter van den oppersten landheer Egosie Ragie zal dienen geratificeert te werden om bij verandering van gouverneurs, ook geen verandering van thollen onderworpen te wezen, dat men in deze landen veel subject is, alzo meest alle gouvernementen aan de meest biedende verpagt werden ende de nieuwe pagters dan hun finantie door alle bedenkelijke middelen zoe-

ken te vergroten, daar toe zij ook volkomen magt en authoriteyt ontfangen, en over zulx weynig agt slaan op 'tgene haar predecesseurs gedaan hebben, alleen maar ziende op 'tgene van den heer bij handtekening is verkregen, en dat haar enelijk in 't voldoen van hare bedongen pagtpenningen, ten goeden komt; alle 't welk den Ed. hr. onzen Gouverneur ook zodanig bij missive van den 4 Julij eerbiedig is voorgedragen en ons bij rescriptie van den 29 Julij passado g'authoriseert heeft, met een redelijke schenkagie die ratificatie omtrent Egosie Ragie te bezorgen, dat wij al in 't werk zouden hebben gestelt, indien het voorval van Carcal ons daar inne niet hadde verhindert, zijnde insgelijx wederhouden om dat Egosie Ragie de jongst gezonden Eliphant met tanden in voldoening van de jaarlijxe recognitie penningen, niet heeft willen accepteren, eenlijk om dat den zelven 17 nagels heeft, 'twelk na haar afgodise superstitie zodanig quaat teken is, dat hij den zelven niet onder zijn ogen mag zien, veel min tot zijn dienst gebruyken; zulx wij daar door g'obsteert zijn geworden ons verzoek Zijn Hoogheyt dierwegen tot nog te hebben konnen voordragen, welke materie hier weder gerepeteert werd, om met het voldoen van den Eliphant met eenen de schenkagie aanzienlijker te maken en dat verzoek bij die occagie te pas te brengen.

Uyt de verhaalde situatie der landen omtrent Trimelevaas, zal U E. konnen zien, hoe ligt de koopluyden door de nabijheyt de zameling der kleden door een omzigtige directie zullen konnen bezorgen; zijnde de bequaamste gelegentheyt wel de beste, maar het principaalste nogtans den ijver van ons zelfs en de koopluyden. Met wat moeiten wij de zaak zo verre hebben gebragt, zal U E. bij de successive brieven blijken, zijnde wel 't meest geweest om den Ceylonsen arreek, zo wel aldaar als verder om de noord, tot Porto Novo in te voeren en door middel van negotie de Mallabaarse te weren, dat sedert 3 à 4 jaren zeer wel en tot geen kleen profijt van d' E. Comp. gelukt is, waaromme wij ook tot 't voorgangejaar 1678 meest een resident op Portonovo (dog behoudende Cormandel de hooft-

zorge) hebben geplaast en een goede quantiteyt arreek gezonden gehat, zijnde daartoe ten merendele gepersuadeert geworden, omdat den vertier der Ceylonsen bij die van Cormandel, zo wel in 't zuyden als in 't noorden, desperaat gestelt en ons successive die tijd grote quantiteyt van die noten om aan de man te helpen, van Ceylon toegezonden wierden, waardoor op middelen moest werden gedagt, om die grote parthijen niet tot schade van de Comp. aan de hand te houden, dog van dezen handel zullen wij in 't vervolg breder spreken en dit eenlijk te pas brengen op de zeeplaats Porto Novo, die wij alleen tot dien insigte en geen anderen hebben gefrequenteert en egter, gelijk gezegt, de hooftzorge aan Cormandel gelaten; want staande onze residentie aldaar, zijn altijd de pasporten voor d' equipanten van Cormandel geprocureert en door den respectieven gouverneur verleend, dat immers een bewijs van jurisdictie is, waaraan de gehele hooftzorge dependeert, dog dewijle, gelijk boven gezegt, ons nu benevens de vrunden tot Tegenepatnam den vrijen handel tot Porto Novo is toegelaten, zal onnodig wezen daarvan meer te zeggen, maar wederkeren tot ons vorig verhaal van Trimelevaas, alwaar den Ceylonsen arreek nu al mede gelijk in 't gehele land van Tansjouwer als ook op Adrangepatnam tot zo vast vertier en door 't beslaan van alle deze bequame zeeplaatsen zo verre in gebruyk gebragt is, dat wij vertrouwen de Mallebaarse in 't geheel afgeweert en dezen handel als een parmanente negotie tot soulaas van des E. Comps. sware lasten t' eenemaal ingevoert en naar 't oogmerk van 't concept volkomen verkregen wezen, waarvan al mede in de materie van de generale negotie dependerende van deze stat, breder zal werden gesproken, om welke reden de vordere beschrijving van Trimelevaas dus kort afbijte, dog egter tot U E. narigt genoegsaam meyne te hebben uytgedrukt.

Om nu den handel in dit gewest met de minste bekommering van banquerotten als quade schulden en geen vremde koopluyden te crediteren, te drijven, hebben wij daartoe 14 voorname koopluyden bij een schriftelijk contract verpligt en

over twe à drie maanden die van hier met die van Trimelevaas onder een gebragt, met zodanige limitatie en verpligting als d' ampliatie bij 't voorzeyde contract g'annexeert, U E. zal aanwijzen; waardoor d' E. Comp. praesent van alle banquerotten bevrijt blijft, dat geen klene verligtinge geeft om onbekommert en met ruyme handen naar de gelegentheyt des tijds de koopmansz. tot vertier te brengen, de koopluyden daarvan te crediteren en daartegen weder zo veel kleden te verzamelen als de eyschen jaarlijx, zo voor Ceylon als Batavia, komen te importeren, welke naar den ontfang aanstonts aan de koopluyden werden opgegeven, om de insameling en de sortering daarnaar te rigten en op zijn tijd te voldoen; zijnde wij dit jaar in de procure der doeken niet weynig g'obsteert geweest door den oorlog omtrent Arealoer en Oedeaarpakum, het eerste uyt 't land van Madure en het laaste uyt de noorder landen, werdende bezuyden de stat Tansjouwer geen cattoen uyt de zuyder landen van Madure gebragt, alhoewel dezelve landen tegen malkanderen aan die kant aansloten en zulx zeer gevoeglijk zoude konnen geschieden, maar dewijle Tansjouwer aan dien hoek almede met een bosagtig landschap van Madure gesepareert, en 'tzelve landschapjen van een bijzonder heer werd geregeert, is 't dat zulx niet uyt gebrek van ongelegentheyt, maar uyt enkele quade regeringe van dien heer moet naargelaten werden; zijnde alle een rebust en ongebonden volk, dragende den naam van Callewatte of het dieven land, en erneren haar anders niet dan met den landbouw, zonder aan iemant enige passagie te willen verlenen, uyt vreze van verspiet en overvallen te werden, houdende meest de zijde van den Teuver, maar zijn hem nog niemant subject; hebbende dit jaar Egosie Ragie met zijn gansche magt een preuve genomen, maar te vergeefs, alzo binnen korten wel 20000 man bij malkanderen rukte en die van Egosie met schande terug dreven; uyt alle 'twelke blijkt, hoe al het land van Tansjouwer door gesepareerde landschappen omvangen is, zodat de wegen van Arealoer en Oedear besloten zijnde, weynig toevoer van cattoen en dienvolgens de inzame-

ling van kleden zeer sober valt, daar nog bij komende dat in zodanige occagien de wevers meest arbeyden voor de inlanders zelfs, en door 't genot en aanbieding van meer voordeel egter daar af qualijk te krijgen zijn, waaruyt ook ontstaan is, dat de kleden dezen jare hier ingezamelt, vrij duurder als om de noord zijn en de situatie van gemelte Tansjouer van zelfs aanwijst dat Trimelevaas vrij beter dan Nagapatnam, niet alleen tot de negotie ende 't op en afvoeren der koopmanschappen, maar zeer wel gelegen leyd tot insameling der doeken, zulx dat contoir tot de stat nootsakelijk vereyst en bijnaar alleen moet contribueren al de rouwe doeken, die tot de weverij en blekerij, hier in de buytenstat opgerigt, requireren; zijnde wij wel van intentie geweest om op Condaganne of Daragiepette een 's Comp^{s}. resident te plaatsen en onder desselfs toezigt een seitorie (factorie?) op te rigten om door vertier van arreek en andere koopmansz. de inzameling van kleden te bezorgen, maar dezelve plaats werd praesent, als alle andere in Tansjouwer leggende, door 't sluyten van de wegen van Arrealoer en Oedeaar van 't nodige cattoen ontset, leggende anders in 't hartjen en bijnaar in 't midden van Tansjouer, voorzien van een grote markt en vele koopluyden die met andere bovenlanders corresponderen en handel drijven; zodat vertrouwt werd in vredige tijden, daar nog vrij wat te doen zal vallen, 'tgeen praesent onze koopluyden is aanbevolen, die daar onlangs een snedig factoor op haar kosten bestelt en sedert ook al een redelijke quantiteyt rouwe salempoerus alhier gelevert hebben, dog zeer weynig guinees, dat aldaar egter benevens de salempoeris, vrij beter als om de noord valt, en dierhalven nodig zal wezen, daarop goede agt geslagen werd; zullende, zodra de oorlogen omtrent Oedeaar eyndigen, den toevloey ongelijk vermeerderen en 't vertier der koopmanschappen ligt weder in treyn raken. Gemelte contract en ampliatie zal U E. aanwijzen wat vorder de koopluyden haar pligt zij, blijvende gehouden tot Trimelevaas ten minsten 3 van hun gezelschap successive te houden, en zal bij herstellinge van Carcal aldaar mede ten minsten 1 à 2 d^{os}.

vereyschen, dog die zo wel als tot Trimelevaas om de 4 à 6 maanden verwisselt dienen, also dezelve alle alhier in de buytenstat gehuysvest zijn, zijnde onder dezelve 4 hoofden, waarvan 2 d^os^. verpligt zijn alle morgen en des agtermiddags ten 2 uren omtrent het huys van 't opperhooft te wezen en die ook van d' andere g'authoriseert zijn, alle zodanige koopmansz. van d' E. Comp. aan te nemen, als zij oordelen nodig te hebben; tot den verkoop van den arreek zijn mede twe bijzondere koopluyden gecommitteert, eenlijk om den arreek dagelijckx aan de boyeers en andere te verkopen en dezelve zonder vertoeven voort te helpen; de resterende werden gebruykt als het contract U E. nader zal aanwijzen; en om alle differenten voor te komen, is de koopluyden zowel hier als tot Trimelevaas een generale rekening in 't Nederduyts ter hant gestelt, waarop zij t' elkens voor 't kostende van de gekofte koopmanschappen belast en 'tgeen zij daartegen weder zo in kontant als kleden voldoen, ontlast werden, welke methode de reekening heel buyten different houd, werdende haar alle koopmansz. voor kontant verkogt, zonder op leverantie van kleden te zien, en die daarom ook mede behoeven beswaart te werden dan alleen met de regte onkosten, die dezelve moeten dragen en behalven dat met een half pr. c^to^. tot soulaas van de intrestpenningen alleen, het laaste op de cargasoenen die van hier naar Batavia werden gezonden, waarvan Ceylon exemt blijft; mogende gemelte koopluyden geen handel dan met d' E. Comp. drijven, zulx zij niet weynig tot haar voordeel practiseren en veeltijds genegen zijn aan d' E. Comp. t' elkens alle den arreek te gelijk af te kopen, dat wij voor 4 jaren eens hebben in 't werk gestelt, maar ondervonden dat zij daardoor occagie krijgen om met dezelve op de beslagen zeehavenen na haar eygen appetijt en listigen aard te konnen monopoliseren, gelijk geschiet is, zulx het nodig g'agt zij dat op voorsz. zeehavens t' elkens bij d' E. Comp. een goede quantiteit arreek voor rekening van d' E. Comp. wert aangehouden, omme wanneer de prijs bij de koopluyden te veel verhoogt werd, dan des E. Comp^s^. arreek tegens een

redelijken prijs en voor zo veel als zij bestaan konnen, af te staan; door welk middel haar het monopoliseren belet werd; een zaak van geen kleen belang alzo door 't verhogen van den prijs de Mallebaarse weder voet gegeven werd en de koopluyden somtijts meer op hoge winsten dan groot vertier zien. Hebbende haar Ed. Hoog Agtb. tot Batavia bij haar Ed. brief den 13 Julij aan ons geschreven en den 21 Aug°. p^r. 't schip Oostende alhier ontfangen, gelast, dat men den Ceylonsen arreek bij afweringe van Mallebaarse tot hooger prijs weder moesten tragten te brengen, daar vooral op gelet dient, maar ook nauwkeurig moet werden onderzogt, of zulx tot voordeel van d' E. Comp. en wering van de Mallebaarse geschieden kan, alzo de laaste soort nog sodanig niet is uytgezeth of wert tot nog in de bovenlanden te lande aangebragt, dog het opslaan zoude ligt met kleyne parthijtjens, zo hier als tot Trimelevaas, te gelijk konnen onderstaan en de Mallebaarse daar tegen weder ingevoert werdende, in den verkoop terstont van andere parthij tot minder prijs tegengegaan werden; verhogende den prijs ook niet eer dan wanneer tot Tegenepatnam dier wegen communicatie gegeven was, om alzo een eenparige voet te houden en vooral te bezorgen dat den gekookten arreek noyt meer tot de stranden wierd doorgedrongen; ordonnerende haar Ed. Ho. Agtb. ook wel expresselijk, dat men alhier in 't vertier der koopmansz. en inzameling der doeken met dat contoir eenparige prijs houden zal, waaromme wij nu jongst ook van daar twemaal in een maand een prijscourant hebben verzogt en reeds een derzelve bekomen, dog dewijle dat contoir onderscheyt maakt tusschen koopmansz., die voor contant of op leverantie van doeken werden omgezeth, en die methode ons hier wel expres verboden is, hebben wij ons meest te reguleren naar de markt van contante en waarmede de prijzen tot nog zeer wel overeen komen, en ook naar de cours van 't gelt zeer weynig met de koopmansz., die tegens de kleden omgezeth werden, verschelen, blijvende de pagoden hier meest op 24 f^a., voor welke prijs 's Comp^s. koopluyden gehouden zijn, dezelve en niet hoger in

kassa te tellen, zijnde op Tegenepatnam waardig 17¾ grote fa. van 16 in een pagood naar de Tegenepatnamse rekening, welk different tegen de eenparige coers van 't gelt alhier gerekent, zouden de 66½ pa. voor een bhaar koper aldaar geldende, hier niet meer dan 60 pa. uytmaken, tegens welke laaste prijs het koper noyt hier minder bij aansienlijke parthijen is verkogt geworden. Wat koopmansz. en tegens wat prijzen dit jaar sedert 't sluyten der J°. boeken van pr°. Maart tot dato dezer verkogt zijn, zal in 't vervolg nader aangewezen werden, zo mede wat wij vermogens zijn geweest op de respective eyssen zo naar Batavia als Ceylon te konnen voldoen, en zo wij (gelijk boven gezegt is) de eyssen van Batavia in 't eerst van 't jaar ontfangen, zal noyt de voldoeninge eer dan in 't begin van October konnen geschieden en daarom nootsakelijk tegen die tijt een schip alhier om tot 't vervoeren van die kleden naar Batavia te dienen, requireren; 't welk d' Ed. heer onzen Gouverneur eerbiedig genotificeert is, niet twijfelende of zijn Ed. zal daarvan aan haar Ed. Hoog Agtb. tot Batavia notificatie geven. Zijnde de eyschen van Batavia in de sortering van geschilderde en andere doeken, wel gelimiteert, maar het guinees en salemparis zo ruym genomen, dat van die twe soorten haar Ed. Ho. A. en van de gevorderde gelijke dos. noyt te veel kan toegezonden werden, dog dewijle op Ceylon van die beyde gebleekte soorten mede een goede quantiteyt nodig zijn, moeten dezelve en zo veel al de eyschen importeren, eerst derwaarts voldaan en 't overschot naar Batavia gezonden werden, zijnde tot nog op Ceylon weynig vertier in de blauw geverfde doeken geweest, dog voor a°. 1680 enige dos. voor Colombo en enige voor Jaffenepatnam, ten behoeve van Calpentijn g'eyscht, werdende de rest successive met de passerende schepen over Cormandel naar Batavia verzonden, gelijk ook alle de rochevellen die dan in gereetheyt zijn, bestaande den eysch van Colombo in de volgende parthije, te weten:

120 pakken guinees lijwaat als:

100 dos. ordinaris gebleekte dos.

20 dos geverfde dos.
50 pakken salempoeris als:
30 pakken ordinair gebleekt en
20 dos. bruin en blauwe.
170 pakken diverse kleden.

En van Jaffenepatnam:

112 pakken diverse soort, namentlijk:
50 pakken rouw taapjens doek.
16 dos. gebleekt guinees.
23 dos. salempoeris, 20 voor Jaffenepatnam en 3 voor Manaar.
12 dos. gemeen zeyldoek als:
10 voor Jaffenepatnam en
2 voor Manaar.
10 dos. blauw guinees en
1 do. rouwe bethillis.
112 pakken te zamen.
1 pond goud-draat en
1 pond zilver-draat.
282 pakken voor 't jaar 1680 te voldoen.

Op de generalen eysch van Batavia voor 't jaar 1679 pr. 't jagt De Pijl den 13 Febr. dezes jaars op Colombo en den 4 Maart daaraan volgende op Nagapatnam ontfangen, is alhier genoteert te voldoen en waarvan d' Ed. heer Gouverneur Caulier pr. missive communicatie is gedaan 't volgende:

183 pakken, namentlijk:
143 pakken diverse sorteringen als:
3 pakken fijne bethilles van ..... gl. 't pak.
50 dos. ijle van ..... gl. 't pak.
30 dos. chiavonys van 300 ps. lank 16 brt.
1⅝ cobido ..... gl. 't pak.
15 dos. zeyldoek van ..... dos.
30 dos. taffechelas gingam van ..... dos.
10 dos. van 160 in 't pak, lank 15 à 16

brt. 2 cobido van .... dos.
5 dos. nieuwe Modese gingam, 4 draat van dos.
143 pakken diverse soorten.
40 pakken geschilderde doeken als:
15 pakken taapjens groot blomwerk, lank
5 brt. 2 cobido van ..... gl. 't pak.
15 ley der denen tot ..... dos.
10 met grote tulpecans de helft ketting
werk, de rest daalder dos. van ..... 't pak.
40 pakken geschilderde doeken.
183 pakken te zamen.
465 pakken diverse kleden.

Van de ile bethillis en chiavonys zullen wij vermogens wezen in October omtrent de helft, dog in Januarij of Februarij aanstaande in 't geheel te konnen voldoen, zijnde de fijne bethilles al mede een soort die omtrent de stat Tansjouer werden toegestelt, maar dewijl het cattoen tot nog op een hoge prijs blijft, is het maken derzelve tot beter occagie uytgestelt. De madaphons werden omtrent Carcal gemaakt, dog zijn in ettelijke jaren van hier niet gezonden; egter hebben wij de koopluyden op aanwijzinge enige monsters bestelt, waar naar die bij eerste gelegentheit dienen geweven te werden, zijnde een soort dat maar ordinary werk daar omtrent is; de drie draat gingam zullen alle bijnaar nog dit jaar konnen klaar raken, werdende in 't dorp Trimelepatnam en in 's Comps. dorp Mansjecalle geweven, dog in 't eerste wel het beste, alzo die wevers van ouds daarvan de beste kennisse hebben, zijnde de wevers de monsters al te voren ter hand gestelt. De fijne gingam 4draat is almede een soort, dat tot Trimelepatnam best kan werden gemaakt, dog dienen van deze twe soorten alle jaren verandering in de strepen te geschieden, practiserende dezelve naar de nieuwste mode, gelijk haar Ed. Ho. A. tot Batavia naar Cormandel insgelijx hebben gemandeert, met 't invoeren van welke soorten de wevers nu gestadig aan den arbeyt dienen

gehouden te werden, op datse haar kammen niet veranderen, waaraan anders op nieuw grote moeiten vast zoude wezen; het zeyldoek valt meest omtrent Arealoer, en wat hoger te lande om de noord; hebbende de koopluyden daarvan tot nog op Nagapatnam inlevering gedaan, dat nu met 't gemeen stellen van den handel best op Trimelevaas zal konnen geschieden, alwaar de thollen te lande door de kortheit des wegs te minder, en die soort aldaar naar onze rekening wel 1½ per c^to^. op 't pak minder van prijs dan hier zal konnen werden ingelevert; werdende in 't lant van Tansjouer voort alle soorten van kleden toegestelt, maar 't meest doeken die op Ceylon getrokken zijn, daarvan tot nog door d' overkroptheit van de Cormandelse soorten weynig eysch is gedaan, en nogtans de gereetste soorten zijn, die de wevers in dit land best van de hand gaan, alzo van ouds daartoe 't meest gewent zijn, moetende die soorten niet anders aanbesteet werden dan naar de eyssen aanwijzen, zullende ongetwijfelt, wanneer alle d' oude kleden (die op Ceylon lange jaren in de pakhuyzen invendibel gelegen hebben) eens aan de man zijn, de eyschen gereguleert werden, na de manier bij de Singelezen gebruykelijk; dragende dezelve bijnaar in yder zeehaven van Ceylon apparte soorten en waarop dan ook nauwkeurig zal dienen te werden geleth om elk het zijne te bestellen, alzo anders op een verkeerde plaats komende, daarinne gansch geen aftrek en dien volgens daarop geen voordeel zoude vallen. Den inkoop van alle sorteringe kleden geschiet alhier naar de bevinding van haar deugt, het op en afslaan van 't kattoen en naar de levensmiddelen (gelijk boven gezegt) goedkoop of duur zijn; het laaste bestaat ten principalen in de granen, welke goet koop zijnde, werden de arbeydslonen daarnaar gerigt en 't twede in 't cattoen, 't welk in prijs verhogende, hebben de wevers die praktijq, datse het garen om de duurte uyt te winnen, daarin sparen en de kleden zo ijl maken dat zulx zeer ligt af te zien is, zijnde over zulx het beste voor d' E. Comp. dat yder soort naar zijn deugt werd geprijseert, de slegte tot een lage prijs en een weynig onder de

waarde, en de beste naar hun deugt wat ruymer, om de koopluyden tot het laaste te animeren, die anders ziende dat de slegte door den beugel gaan, ook gewent zijn met de wevers te heulen, gelijk zulx sedert enige jaren gebleken is en daarom 'tzelve niet beter te redresseren zij, dan door het gevoel van verlies op de ondeugende en een redelijk voordeel op de beste soort, waarmede wij het werk tot nog zodanig in ballance hebben gehouden, als ons mogelijk zij geweest, zijnde in dezen ook ten hoogsten nodig dat de prijs van 't garen op de grote markten altijt geweten werd, want daarvan gestadige kennisse hebbende, kan met de thollen daarop vallende, altijt nagerekent werden, wat de kleden de koopluyden tot in Nagapatnam komen te kosten.

Op de ordre van haar Ed. Ho. A. tot Batavia hebben wij alhier in de buytenstat over 3 jaren al opgeregt een blauw verwerije, die nu zoo verre aan de gang en met 150 potten voorzien is, dat daarmede alle dagen gevoeglijk een pak guinees, een d°. salempoeris of een d°. zeylkleden kan werden toegestelt, 'tgene naar de mate van ruyme inlevering nog zoude konnen werden vermeerdert, zijnde 30 pakken ter maand; tot het gebruik van dezelve vereyst jaarlijx een groot gedeelte ruw zant, waaruyt de loog werd getrokken, 'tgeen juyst naarbij de stat niet, maar omtrent 3 à 4 mijlen bezuyden op de lage landen valt, en in de maanden Januarij en Februarij met het ophouden van de regentijd bequaam is, in welken tijd zo groten quantiteit moet verzamelt werden en met draagbeesten herwaarts gebragt, als 't gehele jaar tot de verwerij van noden is; tot dezelve vereyst mede jaarlijx omtrent 5000 ponden ruwen Indigo van omtrent 20 p^{a}. de bhaar van 480 pond of wel wat minder naar den oegst van dat jaar gevallen is en de deugt het toelaat, welke quantiteit Indigo wij over 3 jaren in trocquering van arreek en enig koper tot Porto Novo hebben bezorgt, dog naar de limitscheydinge door haar Ed. Ho. A. tot Batavia, vergangen jaar tusschen Ceylon en Cormandel gedaan, van Tegenepatnam gevordert, maar dewijle wij van hier zo wel als

de vrunden van Tegenepatnam praesent tot Porto Novo mogen handelen en daartoe door d' Ed. heer Gouverneur Caulier gelicentieert zijn, zal die quantiteyt ligt tot Trimelevaas voortaan konnen bezorgt werden, alwaar dit lopende jaar reeds omtrent de 2880 pond van redelijke deugt en tot gelijke prijs is ingekogt en de continuatie derwaarts g'ordonneert is. Wat tot dezelve verwerij requireert en hoedanig die in agt moet genomen werden, zal de ample beschrijving ter secretarye berustende, U E. aanwijzen.

De inlevering van 't gebleekte guinees d°. salempoeris &ª. is alhier tot vergange jaar in gebruyk geweest, dog ondervonden zijnde dat vele kleden met gaten en scheuren daaronder zijn doorgelopen, omdat men naar 't bleken en opmaken dezelve nauwlijx in alle vouwen bezigtigen kan en om andere bedriegerijen voor te komen, hebben wij 'tzelve jaar alhier in de buytenstat ter ordre van d' E. heer Gouverneur een blekerij opgerigt en zelve begrepen binnen den omtrek, dog digt aan de wal, omtrent twe grote tanken in de gemelde stat, zijnde daartoe opgeslagen een bequaam pakhuys rontomme met een galderij, alwaar het lijwaat bij nagt opgesloten en voort van de kloppers, in de voorsz. galderij geklopt en vorder opgemaakt wert, alle welke lijwaten eerst rouw afgezien en na haar deugt geprijseert zijnde, aan de wassers (zo veel gecalculeert wert zij maandelijx konnen afdoen) wert gelevert, en opgemaakt wezende voor 't afpakken nader gevisiteert, bestaande present dat volkjen in 45 wassers, onder 2 hoofden, die wij van tijt tot tijt van Porto Novo met hare familien hebben getroont, zijnde zo veel als wij tot nog door den soberen toevloey van lijwaten in den arbeyt hebben konnen houden, 'twelk ook gestadig zal dienen te geschieden, om redenen dat volk bij gebrek van arbeyt, weder ligt zoude verlopen; genietende voor 't bleken en kloploon van de volgende sorteringe als

25 fª. voor 't bleekloon van een pak guinees.
8 dos. voor 't kloppen, pappen en toestellen.
33 fª. voor een pak guinees van 20 stux yder.

40 fa. voor een pak van 80 stux salempoeris.
30 dos. voor 't kloppen, pappen en toestellen.
70 fa. voor een pak salempoeris.

De bethilles en chiavonys, die jongst bij ons op den eysch voor Batavia genoteert zijn, werden praesent mede door de koopluyden rouw ingelevert en even als boven in de bleek gegeven, zijnde in den beginne wat nieuws geweest en daarom door ons uyt 't land ontboden een soort van wassers, die haar op dat werk verstonden, waarvan nu eenige met voorsz. noorder wassers, in gemeenschap getreden zijnde, dat werk in treyn gebragt is, gaande tot nog vrij langsaam voort, maar begint egter doorgaans te beteren, genietende voor yder te weten:

50 fanum voor 't bleken van 't pak bethilles tot 100 in een pak.
64 dos. voor het opmakeu, pappen etc.
114 fa. yder bethilles pak komt ..... pa. $4\frac{3}{4}$.
75 fa. voor 't bleekloon van een pak chiavonys.
96 fa. voor 't pappen en opmaken.
171 fa. voor 't pak chiavonys van 300 stux in een pack komt ..... „ $7\frac{1}{8}$.

Werdende andere sorteringen advenant elk sijn soort betaalt, welke bovenstaande bleeklonen almede met die van Tegenepatnam overeenkomen en ligt bijgevolg nog wel wat minder zullen konnen worden bedongen, zullende bij vermeerdering van lijwaten ook meer wassers vereyschen, dog van de noort konnen geroepen werden, waartoe de hoofden al praesentatie hebben gedaan, zijnde in den beginne aan deze wassers wel enige verstrekking voorafgedaan, maar alle 'tzelve reets ingewonnen, in voegen dezelve nu naar haar eygen werk werden betaalt.

De roggevellen waar van bevorens gezegt is, werden door 't verhogen van den prijs van 10 tot 12 pa. 't pak van 300 stux, hier meer als bevorens aangebragt, dog omdat tot Tegenepatnam daar voor 14 pa. werd betaalt, egter nog al ter sluyks enige derwaarts vervoert: de inzameling en leverantie der zelver van Caljemere tot Carcal is den tolk Wellappa opgedragen, en van daar weder tot de revier Colderon, des E.

Comps. koopluyden tot Trimelevaas, tusschen welke noordelijke landstreek de inlevering weynig beschiet, om dat daarinne meer competiteurs zijn, die de vissers aan de hand houden, welke laaste ook gansch niet zodanig aan d' E. Comp. verpligt zijn, als die om de zuyt; hebbende de christen vissers daar omtrent haar priesters in Trangebare, maar dewijle de priester in de buyten stat en die van 't kerkjen Nossa Senhora da Sauda, leggende omtrent 2 mijlen bezuyden deze plaats, onder de magt van d' E. Comp. begrepen zijn, werden de christen vissers of patnams al mede onder 't dominie van deze stat getelt, zijnde het vissers dorpjen aan voorsz. kerkjen leggende, enige jaren geheel zonder inwoonders geweest en hun huysjens alle geruineert ende meest omtrent Caljemeer ter woon gegaan, 'tgeen het convent van Goa, de priester in de buytenstat meest ten laste legt, als of zulx door zijn luy en traagheyt ontstaan was, en waarom een ander bedelmonnik in Octob. van vergangen jaar hebben derwaarts geschikt, met speciale last om de verlopen christenen weder aan 't voorsz. kerkjen te brengen, die tot nog also traag in 't aankomen alse ligt in 't oeffenen van hun christendom zijn, waar toe de pater egter geen klene moeiten doet, niet alleen om dezelve weder te winnen, maar ook om bij eygen toevloey, zijn eygen sustens daar uyt te bezorgen, dat tot nog zo sober valt, dog bij goed succes d' E. Comp. niet schaden kan, om dat de christenen haar en anders den lantheer en manigaars subject werden, die het proffijt van de roggevellen zelfs ook wel weten te vinden en de arme vissers voor een kleintjen afhandig te maken, en zo doende aan d' onze daar toe gestelde, tot goeden prijs weder te verkopen of bedektelijk naar de noord te voeren, dog daar dient altijt een wakent oog op gehouden te werden, gelijk tot nog geschiet zij en uyt de vermeerderde inlevering komt te blijken. Alle welke bovenstaande materie maar eenlijk specialiteyten zijn, die nogtans van de hooftzorge der stat Nagapatnam dependeren, zijnde ten merendele g'extendeert, om dat de buytenstat eerst over 5 jaren onder 't gebiedt en souvereyne magt van d'E.

Comp. gebragt is, en vele zaken ons als nieuwigheden voorgekomen en door 't veranderen van conquesteurs, ook vele veranderlijkheden onderworpen geweest, dog nu ten merendele naar tijdsgelegentheyt zodanig in ordre gebragt zijn als boven aangehaalt staat. Bij de meergemelte ample instructie zal U E. aangewezen werden de nootsakelijkheyt ende grote accommodatie, die d' E. Comp. en de koopluyden trekken uyt het slaan van munt, dat zodanig g'observeert werd, als in 't caul door Egosie Ragie aan d' E. Comp. verleent, uytgedrukt staat, zijnde over de munterij tot opziender gestelt een onderkoopman en secretaris m^r^. Cantié, een persoon die dat werk zeer wel verstaat en die nu onlangs 't een en 't ander, dat tot redres van de zelve vereyst, in scriptis opgestelt heeft, en 'twelk door ons aan d' Ed. h^r^. onzen Gouverneur naar Colombo voort gezonden is, 'tgeen in dezen als g'insereert werd om tot narigt te dienen; leggende het voornemen van den landheer geheel, om in plaats van klene van 24, grote fanums van 16 in een pagoot door zijn gehele land in te voeren, dat tot nog weynig voortgank neemt en naar vermogen door ons en 's Comp^s^. koopluyden moet tegengegaan werden.

Om nu te komen tot de voornaamste consideratien (zo wel in de instructie als extract memorie, door d' Ed. h^r^. Gouverneur Generaal meergemelt aan ons en het laaste den 12^en^ April 1675 op zijn Hoog Ed. vertrek van Ceylon aan d' Ed. h^r^. Gouverneur Rijkloff van Goens de Jonge gelaten, en aan meer gezeyde instructie tsamen tot ons narigt g'annexeert, begrepen) zal U E. konnen zien hoe considerabel dezelve op de goede en bequame situatie der stat Nagapatnam, in 't belang van 't zuyder Cormandel werden toegeeygent, bestaande in dese 7 voorname pointen:

Eerstelijk, dat de stat Nagapatnam tot een rijs-tresoir voor het grote eylant Ceylon moest werden aangemerkt.

Ten tweden, dat dezelve stat met zijn annexen tot een verzekering strekte voor de staat van d' E. Comp. op Cormandel.

Ten derden, dat het concept lag om den stapel alhier van

den Ceylonsen arreek te vesten, om zelve zo wel in 't zuyden als noorder Cormandel tot vertier te brengen en door middel van negotie de Mallebaarse te rug te weren.

Ten vierden, om de Mallebaarse peper alhier mede te verhandelen en daar mede tegens de Mallebaarse (die te lande met boyeros herwaarts gevoert werden) te kladden en bij gevolg van goed succes weder tot hoger prijs te brengen.

Ten vijfden, om den handel der Eliphanten alhier te onderstaan.

Ten sesden, om jaarlijx een groot vertier in allerhande koopmanschappen te brengen.

Ten zevenden en ten laasten, om daar tegen weder in te zamelen vele soorten van kleden op Ceylon en door geheel India getrokken.

Welke voorname poincten ons als een vasten regel tot narigt bij voorsz. instructie voorgestelt zijnde, zal van onze pligt wezen om te verthonen wat hier op verkregen en hoe verre wij ons talent sedert dien tijd hebben besteet; ziende ten principalen daar op om deze stat niet gelijk voor de separatie van Cormandel ten agteren, maar door voorzeyde consideratien tot voordeel te brengen, 'tgene wij dan in voldoeninge van onzen schuldigen pligt zullen aanwijzen en op het eerste poinct zeggen, dat alhier volgens de getuygenis van de negotieboeken sedert 't jaar 1674 zijn ingekogt, naar Ceylon en Batavia verzonden 2094 lasten rijs, te weten:

115	lasten	a°	1675,
88¾	dos.	„	1676,
1230½	dos.	„	1677,
659¾	dos.	„	1678,
2094	lasten.		

Zijnde dit jaar d'ordre van Haar Ed. Hoog Agtb. te laat gekomen om dezelve granen (vermits den groten oegst gepasseert was) niet alleen in te kopen, maar ook op zodanige manieren te laten polangen of koken of stampen, als voorzeyde ordre van haar Ed. Hoog A. medebragt, het welk op zodanigen wijze g'observeert werdende,

zal dienen verzorgt te werden, dat den inkoop van nelij in de maanden van Feb. en Maart geschiet, in welken tijt dat graan in de buytenstat naar een uytslag van een rijken oegst zeer abundant te markt met draagbeesten wert aangebragt en successive zo aan de inwoonders van 's Comps. thien dorpen als de stenen en buytenstat, (om hetzelve naar vereysch te koken en te stampen) kan werden uytgedeelt, en om 't welke te vervoeren, dat zelve najaar scheepsruymte bestelt werdende, d' E. Comp. altijt van nieuwen rijs konnen werden gedient, doende ondertusschen al mede incoop van 't gene uyt de bolster gestampt en door de braminees uyt 't lant in de stat ter markt gebragt werd, dog zulx moet geschieden door een inlander, die zig op de kennis van 't duursaam graan verstaat; in welken geval d' E. Comp. van grote quantiteyt rijs van hier gedient en behalven dat door zo groten toevloey, gelijk voren gezegt, tot profijt van de stat de thollen en geregtigheden getrokken zoude konnen werden, 't welk d' inkomsten vrij wat zoude vergroten. Nopende

Het 2e articul wert gerefereert aau de voorzeyde instructien staande klaarlijk en met gezonde redenen daarin ampel uytgedrukt; en komende over zulx tot

Het 3e articul, zijnde wel een van de voornaamste medeapplicabel op de welgelegentheyt van deselve stadt in 't zuyder Cormandel, als leggende met zijn annexen in 't hartjen der landen, daar den Ceylonsen arreek meest in gebruyk gebleven, de Mallebaarse eenlijk door de hoge prijs en duurte van de eerste doorgedrongen en nevens den Ceylonsen in groot gebruyk gekomen, dog naar 't stabileren van den handel der Ceylonsen alhier door practijq van negotie weder teruggedreven is, door welk middel dan het concept seder 't jaar 1674 zo verre is verkregen dat daarvan van jaar tot jaar, namentlijk van pro. Maart 1674 tot ulto Aug. 1679, effective verkoft en vertiert zijn tot de volgende prijzen:

4785'/4 amms. Gaalsen tegen 5 en 4'/6 pa. de amms., comt ..... *f* 139602-10.

1090¹/₄	amms. Colombose of Calpetijnse à 3²/₃ p^a. d'amm^s.		*f* 23985-10.
5875½	ammonams a° 1674 verkoft		*f* 163588.
9281½	amm^s.	„ 1675 diverse arreek ..	- 248700-5.
755⅞	amm^s.	„ 1676 verkogt voor ...	- 17297-9-6.
10922¹¹/₁₆	amm^s.	„ 1677	- 114970-4-8.
17421½	amm^s.	„ 1678	- 173500.
7112⅞	amm^s.	„ 1679 tot ult° Aug...	- 103203-3-12.
51369¹⁵/₁₆	ammonams arreek sedert a° 1674 tot ult° Aug° 1679 verkogt en bedraagt		*f* 821259-2-10.

De veranderingen in den vertier als de vermindering van den prijs sedert Aug° 1674 van 5 p^a. tot 3 à 2½ de Gaalse en de Colombosen van 4 tot 2 p^a. min of meer, zal dienen om aan te wijzen dat het zelve considerabel concept naar koopmans stijl, tot geen kleen voordeel, en deze stat als een Ceylons ontlastinge, absoluit verkregen zijn, en om het zelve ook vorder tot een parmanenten en vasten handel te brengen, en aan d' E. Comp. te behouden, zijn hier voren aangehaalt de middelen die daartoe requireren, want zo lange de Mallebaarse in de boven landen in gebruik blijft, genuttigt en te lande aan de grote markten van Darigiepette en elders aan gebragt werd (gelijk tot nog ondervonden zij), zal de prijs bezwaarlijk konnen werden verhoogt, dog naar de grote of klene toevoer van de Mallebaarse moeten geschikt en gereguleert werden; houdende gelijk gezegt niet alleen met de vrunden van Porto Novo, Tegenepatnam, maar ook met die van Tutucorijn, een eenparigen prijs, het eerste nodig zijnde om malkanderen aan die kant en het laatste om onze koopluyden in 't zuyden tot het eylant Rammanacoil niet in de weg te wezen en den een den ander den vertier te ontrekken en door minder prijs d' E. Comp. geen schade toe te brengen, want zijnde zeker daar dezelve minst gelt, dat de inlandse koopluyden aldaar ter markt komen; leggende Trimelevaas naar bij Porto Novo en dezelve plaatsen maar 4½ mijl van malkanderen, beyde onder verscheyde gouvernementen, waar door de eergierigheyt om elk zijn heer

meer te behagen, somtijts wel zo verre ontsteken werd dat elk de meeste parthij tragt om te zetten en door een weynig minder prijs den vertier naar zig te trekken, dat voor al om dezen profitabelen handel meer en meer te vesten, geweert dient, om volgens Haar Ed. Ho. A. desier de Ceylonsen metter tijdt ot hoger prijs te brengen en daar door de voordelen te vergroten.

Het 4e articul is al mede naar de gelegentheyt des tijds verkregen, zijnde van die corl alhier en tot Trimelevaas verkogt en aan de koopluyden gelevert:

50160 pond of 104½ bhaare a° 1675, tot 16 à 17 pa., de bhaar van 480 pd. *f* 10284.
144188 pond of 300⅝ bhaar ruym, a° 1677, à 15½ en 16 pa. ..... - 28241-18-12.
122858 pond of 256 bharen schaars, a° 1678, à 15½ tot 16 pa. ..... - 23812-15.
78600 pond of 163¾ bharen van pr° Maart tot ult° Aug° a° 1679, à 16 pa. - 15840.

395806 pond of 824⅝ bharen sedert voorsz. verkogt voor ..... *f* 78178-13-12.

Op welke corl wel niet veel winsten zijn behaalt, maar nogtans te weeg gebragt heeft, dat den toevoer van Mallabaar van die corl, in de beneden landen sedert die tijd weynig heeft konnen beschieten, door dien dezelve tusschen die landstreke veel thollen onderworpen is en dien volgens voor zo lagen prijs niet kan werden afgestaan, zijnde zeker dat zo dra de koopluyden d'onze op een hoge of even gelijk met de Mallebaarse prijs houden, dat de Mallebaarse altijd nog zal werden gepræfereert, door dien bevonden zij dat dezelve corl zuyverder en dien volgens bij naar als gegarbuleert en d'onze daar tegen gemeenlijk met stof gemengt zij; werdende bij 's Comps. koopluyden zodanig ontfangen en bij parthijen weder aan de bovenlandse koopluyden insgelijx uytgewogen, en over zulx geparsuadeert, d'onze, zo den vertier zal werden levendig gehouden, een weynig minder als de Mallebaarse af te staan,

door welk middel de Mallebaarse geweert en des E. Comps. daar tegen weder ingevoert werd; wat opinie d' E. hr. Commissaris Huysman tot Mallabaar, om nog verder tegen de Mallabaarse alhier in deze landen en wat verder om de noord te kladden heeft, zal bevonden werden in den brief door d' Ed. hr. Gouverneur Rijklof van Goens de Jonge, den laasten Junij aan ons gesz., strekkende om door zodanig kladden alhier de peper meer op Mallebaar in des E. Comps. handen te doen komen, dog hier inne zal niet konnen gedaan werden zo lange dierwegen geen nader order van haar Ed. Ho. A. van Batavia komt. Van dezelve corl berust alhier nog in de pakhuyzen 2800 ponden, welk door d' Ed. hr. onzen Gouverneur is gelast naar Cormandel te zenden, dog dewijle de schepen derwaarts alle gepasseert zijn, heeft zulx niet konnen geschieden, hopende dat kort naar de regen tijt geen occagie zal manqueren om dezelve alhier tot hoger prijs als de vorige aan de man te helpen, of wel anders te handelen na de occagie praesenteeren zal.

Het 5e articul op het belang der Eliphantenhandel, het welk sedert voorzeyde jaar 1674 al mede van goed succes geweest is, zijnde in de jaren 1677 en 1678 door de Jaffenepatnamse koopluyden alhier 24 stux dos. zo kleen en groot als met en zonder tanden gezonden, die door den landheer Egosie Ragie (behalven 2 dos. die tot schade van d' koopluyden gestorven zijn) gekogt en met kontant gelt betaalt, dog zijn hem op zijn verzoek in de voldoeninge gevalideert de jaarlijkse recognitie penningen ten bedrage van 1750 pa. voor 'tzelve jaar en 't resterende bij hem aan de koopluyden prompt voldaan, waar op de Jaffenepatnamse koopluyden dit jaar weder hebben onderstaan 17 gelijke beesten herwaarts te zenden, die zijn hoogheyt in twe parthijen weder gekogt en boven het uytschot van voorsz. recognitie penningen voor dit lopende jaar dezelve insgelijks met kontant betaalt heeft, dog met het verkopen der voorzeyde beesten (schoon particuliere kooplieden toequamen) hebben wij geen klene moeyten gehad, niet ten opzigte van

de ongenegentheyt van Egosie Ragie, maar alleen door gierig en baatsugtigheyt van zijn groten, die het bewint daar over was aanbevolen en die koopmanschap niet weynig tot haar eygen voordeel weten te schikken; zijnde voor eerst zeer ongenegen om kontant gelt uyt te schieten, bedenkende om dat in handen te houden vele practijquen, om te bezorgen of de voldoeninge uyt de inkomsten van eenige dorpen of uyt de nelij oegst te trekken, 'tgeen alleen oorzaak is waarom de koop zo langsaam voortgaat, dog is haar de hope zo ver afgesneden, dat wij meynen in aanstaande daar op niet meer zullen denken; evenwel om dat daar op weynig staat te maken zij en de Jaffenepatnamse koopluyden genegen waren dien handel te continueren, zoude het zenden van de Eliphanten van Jaffenepatnam herwaarts, zodanig geschikt werden dat dezelve gelijk de vorige in de maant van Mey over quamen, zijnde een maand bevorens dat de tijt om de recognitie penningen te voldoen, verschenen is, eyndigende op ult° Junij, als wanneer dezelve (gelijk bevorens op 't begeren van Egosie Ragie en 't verthonen van zijn recepisse geschiet is) dezelve penningen in 't contracteren en voldoen der Eliphanten, zonder enig gevaar bij d' E. Comp. aan de koopluyden voor af uytgeschoten konnen werden, verstaande niet meer als het bedragen van dat jaar, dat dan verstreken is; want zo d' E. Comp. dat volk eenmaal begint te borgen, isser anders niet van te verwagten dan 't gemene spreekwoort zeyt, ik leen mijn vrunt, ik maan mijn vijand, alle 'tgene wij tot nog door absoluit weygeren hebben voorgekomen, vallende egter niemant daarom dan d' E. Comp. lastig en waarom het ook niet zonder sporling afloopt en ons evenveel moeyten kost, als of wij alhier zelfs de beesten voor d' E. Comp. verkogten, dog die winsten eygentlijk voor Jaffenepatnam horende, mag daarom bij beter occagie en vrediger tijd egter wel gedagt werden, te meer wij vertrouwen dat dien handel metter tijd van meerder belang werden zal. De koopman of gemagtigde van Egosie Ragie heeft zig aan de laast gezonden negen beesten vrij wat gestoten, om dat dezelve alle

zonder tanden waren, des wij hem op zijn afscheyden naar boven, hebben gerecommandeert dat hij een partinente notitie volgens de begeerte van Egosie Ragie zoude herwaarts schikken, daar in de gestalte, hoogte, zo met als zonder tanden stonde uytgedrukt, dat hij belooft heeft binnen twe à drie maanden te zullen verschaffen, 'twelk dan naar Jaffenepatnam dient bestelt te werden om de inkoop der beesten daar naar bij de kooplieden aldaar te rigten, voor al agt slaande dat dezelve 18 of 16 nagels hebben; zijnde de eerste de beste en die van 17 nagels geheel afkerig, in welken geval wij vertrouwen de beesten ook te eer zullen van de hant gaan en de koopluyden daar door vele onkosten, die dezelve anders alhier door lange stallingen onderworpen zijn, uytwinnen: bestaande het getal der beesten die hier als boven gezegt, sedert 2 jaren verkogt zijn, tsamen in 41 stux, daar op tot Jaffenepatnam een redelijke stuyver voor d' E. Comp. gewonnen is.

Het 6e en 7e articul begrijpt in zig de negotie in 't generaal, zodanig dezelve voor ende naar de transformatie van deze stat, onder 't gouvernement van Ceylon en bevorens onder Chormandel ingevoert is. Volgens de negotieboeken alhier ten contoire berustende is sedert pr° Augusto a° 1658 tot ultimo Julij 1673, wanneer onder Ceylon is gestelt, in 't geheel en reciproce verhandelt een somma van ..... *f* 1293585-16-9
en vervolgens sedert pr° Aug° 1673 tot ult°
Feb. 1679 ..... *f* 1916677-3-9.
Sedert pr° Maart tot ult° Aug°
1679, zijnde 6 maanden .... - 433977-1-8.
bedragende tesamen tsedert jaar een somma van - 2350674- 5-1
belopende de 6 jaren meer dan de 15 eerste .. *f* 1057088- 8-8.
De winsten sedert 't jaar 1658 tot 't jaar 1673
belopen tsamen in 15 jaren volgens de boeken ..... *f* 288724-12.
de winsten sedert 't jaar
1678 tot 't jaar 1679 zijn
f 659146-19-1.

sedert pr° Maart
tot ult° Aug° dit
lopende jaar 1679
f 145669- 5-9.
——————— *f* 804816- 4-10.

Somma in 6 jaren meer dan in 15 vorige jaren gewonnen ..... *f* 516091-12-10.

De vermeerdering van negotie en de winsten in de laaste jaren zal blijken, dat meest ontstaan zijn uyt den vertier van den arreek, koper, peper en andere koopmansz. meer, waar van de twee eerste soorten wel de voornaamste zijn, en d' E. Comp. de meeste winsten hebben toegebragt en waar uyt ook moet werden staat gemaakt de voornaamste winsten successive zullen moeten werden getrokken, om deze stat boven de sware lasten (die meer als andere noordelijke contoiren te dragen heeft) te doen bestaan, leggende, gelijk boven gezegt, in een arm en door den gestadigen oorlog uytgeput lant, ook zeer wel gesitueert om voorsz. koopmanschappen in de noorder landen om te zetten; maar dewijle Porto Novo en Tegenepatnam onder een appart gouvernement sorteren en die van Cormandel aldaar een vasten handel met de inlandse koopluyden al van ouds hebben opgerigt, is het zeker dat wij daar door alhier in onze negotie niet weynig werden verhindert; zijnde boven genoegsaam aangewezen, hoedanig het land van Tansjouer door de omleggende vorsten uyt enkel onmagt van den præsenten landheer Egosie Ragie werd gesloten gehouden, daar tegen den Suasie Ragie door zijn gelukkige conquesten en daar uyt ontstaan ontsag, met ruyme handen te werk gaat, zijnde præsent door het veroveren van een voornaam fort op 't territoir van Oediaarpalium, zo verre na deze landen g'advanceert, dat de weg genoegsaam voor hem open leyt en Egosie Ragie door zijn onmagt niets meer als een onderdaan kan werden aangezien, vaststellende, zo dra Oedeaarpalium t' onder gebragt is, dat Arealoer al mede zal volgen en Divecotte, mitsgaders de beste landen daar omtrent, bestaande in Pandenaloer, de

landen van Chialij en de zeehavenen van Trimelevaas zal in possessie genomen werden; latende het overige voor Egosie Ragie tot een scheytmuur tusschen haar en den Teuver heer; alle 'twelk præsent van vele zodanig voorzien werd en zulx komende uyt te vallen, zal de gemeenschap en correspondentie met de vrunden van Tegenepatnam onwankelbaar meest dienen gevest te werden, om dat die plaats onder zijn territoir en wij dan 't meest met den nieuwen heer zullen te verrigten hebben, dewijle dog de voornaamste negotie als voren gezegt, ons van die kant moet toekomen, en die van Tegenepatnam met ons onder een landheer bescheyden zijnde, te meer zal vereyschen een eenparige en vaste harmonie te conserveren om 't eene lith zo wel als 't ander aan een lichaam gehorende, voor breuke te bevrijden, blijkende aan de considerabele winsten van Trimelevaas dat die plaats van geen kleen belangen is, hebbende voorleden jaar ruym 37000 gl. in 9 maanden en nu weder dit lopende jaar van pr°. Maart tot ult°. Aug°. een somma van 54000 gl. boven alle onkosten opgeworpen, dog zijnde daartegen zeker, zo die emportabelen handel deze stat door listigheyt der inlandse vorsten en door toedoen of uyt jalousij der koopluyden werd ontrokken, dat Nagapatnam d' E. Comp. niet meer als tot een last en als een geschilderde bullebak in 't zuyder Cormandel zal dienen, daar dezelve anders zeer wel gelegentheyt heeft, om des E. Comps. verkregen dominium, zoo ter zee als te land, te konnen beschermen en bij quaat comportement de inlandse vaartuygen tegen te gaan; dog het grootste obstakel dat hierin resideert is, dat het weerloze contoir Tegenepatnam alleen buyten 't rijk van Golkonda en onder 't territoir van Suasie Ragie, en Nagapatnam weder van 'tzelve onder bijzondere gouvernementen gescheyden leyt, daaruyt veeltijts, gelijk bevorens gebleken is, discrepantien ontstaan zij, zullende bij den brief (door haar Ed. Ho. Agtb. den 13 Julij van Batavia herwaarts geschreven en den 21 Aug°. alhier per 't schip Oostende ontfangen) blijken, hoe ernstig haar Ed. Groot Agtb. de hermonie tusschen deze plaats en Tegenepatnam

ordonneren en waaraan 't geheel wel off qualijk varen van beyde plaatsen dependerende is, staande praesent alles tot het verkrijgen van een florisante negotie op een goeden voet, dat door de gemeenschap en trekken van alle de koopluyden in een compagnie tot Nagapatnam zo verre is gebragt dat zij haar weder met enige voorname koopluyden tot Porto Novo hebben gemengt, waarvan praesent een alhier in de stat blijft, die alle sorteringe van koopmansz. ten behoeve van de noort opgeeft en daarop bij onze koopluyden ons afgehandelt werden, die voor de gehele betaling moeten instaan, hebbende onlangs kort agter malkander van ons 200 bharen koper genegotieert, de eerste 100 bharen tegen 60 en de laatste tegens 61 palliakatse pag^{t}. die zij, benevens andere koopmanschappen meer, ten eersten tot een p^{a}. winst op yder bhaar aan de andere koopluyden hebben overgelaten; blijvende de Porto Novose koopluyden verpligt, 'tzelve alle in contant te voldoen en zo enige kleden in voldoeninge herwaarts brengen, dat die naar de deugt van haar soorten bij onze koopluyden zoude aangenomen en d' ondeugende weder tot haar eygen risico moeten verzonden werden, welke goede kleden dan bij d' E. Comp. zullen aangenomen en elk naar zijn waarde geprijseert dienen te werden; zullende meest bestaan in rouw guinees lijwaat, ende salempoeris, daarop in den ontfang nauwe toesigt zal moeten genomen en die kleden over haar geheel lichaam bezigtigt werden, alzo ondervonden zij dat den enen vouw van den anderen somtijts in deugt merkelijk verschelen; alle 'twelk de Porto Novose koopluyden verthoond zijnde, hebben zij aangenomen 'tzelve te verbeteren, daar vooral nauwkeurig op gelet dient, zijnde deze koopluyden tot Porto Novo op haar zelven buyten enige portien aan den handel tot Tegenepatnam zulx die buyten praejuditie van d' E. Comp. en de Nagapatnamse koopluyden in gezelschap dienen gecarresseert en g'animeert te werden. Dog dit na haar en ons desier wel gelukkende, menen zij, dat de noorder koopluyden van vermogen en meer aan de heerschappij van den Suagie verbonden, daaruyt ligt enige

jalousie zullen nemen en tegen haar enige quade practijquen zullen in 't werk stellen, 'tzij om dezen handel door 't groot vermogen van den Suagie op den onmagtigen landheer Egosie Ragie of door andere middelen te beletten, te meer den Suagie Ragie niet meer tragt dan om zijn nieuw geconquesteerde landen in negotie te doen floreren en die andere naburige zwakke vorsten te ontrekken, dat al enige schijn van reden heeft, dog den tijd moet aanbevolen blijven.

De nederlaag die den praesenten lantheer Egosie Ragie voorgangen jaar in Januarij tegens den Suagie Ragie omtrent Arealoer bekomen heeft, is geheel oorzaak van zijn ruine en onmagt, zijnde tot een wonder meest alle zijn ruyterij en voetvolk in route geslagen en zodanig verdestrueert, dat geen meer als 200 ruyters en weynig voetvolk van zo groten getal te regte gekomen zijn, zulx hij hem kort daarnaar t' enemaal heeft moeten schikken naar de wil en believen van zijn parthij, die hem zo hoog in tribuit over 't vrij bezit van de Tansjouerse landen geschat heeft, dat het bij yder onmogelijk werd gehouden, dat 'tzelve op verre na zal konnen opbrengen en waaromme reeds een grote somma ten agteren staat, dat hem nog te meer verobligeert en verbint, zig aan die zijde te moeten houden, om door het ontsag en bescherminge van Suasie staande te blijven. Zijn hoogheyt heeft in de tijden van zijn fleur en kort naar 't verlenen van 't caul, veel werk van d' E. Comp. gemaakt, hebbende altijt 's Comps. ordinair gezant aan zijn hof in alle publyque vergaderingen en handeling in de voorname landzaken, nevens alle andere ambassadeurs cessie en zitplaats verleent, dog hetzelve is praesent zo verandert dat hij als vijant van d' E. Comp. schijnt, 'tgeen bij de meeste het weygeren der paspoorten aan de particuliere inlandse equipanten werd toegesz., hebbende daarom desselfs groten zo hier als tot Trimelevaas dikmaal verzoek gedaan, dog 'tzelve is haar agtervolgens d' ordre van haar Ed. Ho. A. tot Batavia glat afgeslagen, en naar men de ware constitutie van de Tansjouerse landen aanmerkt bestaat zulx in reden, om dat wij nu al ettelijke

jaren zo hier als tot Trimelevaas hebben ondervonden, dat d' E. Comp. op verre na haar competentie van allerhande sorteringe doeken, niet heeft konnen bekomen, ja niet veel meer als waar mede de verwerij en jongst opgestelde blekerij heeft konnen gaande gehouden en de eyschen van Ceylon ten naastenbij voldaan konnen werden, te weten van rouw grof guinees en d° salempoeris, en zo de inlandse equipanten tot Carcal, Trimelevaas en Nagapatnam de vrije vaart werd verleend, zo zal des E. Comps. portie nootsakelijk nog meer verminderen, of ten ware gedagt wierd dat door 't toelaten van gemelte vrije vaart, de landen om de zuyd daar door van wevers meer zoude toenemen, 'tgeen egter zo lange Suasie Ragie zo groten magt en Egosie Ragie in zo groten onmagt blijft, niet wel zal volgen, dog dat den landheer egter daar door vernoegt zoude werden stellen wij vast, maar dewijl dit een point van groot belang zij en daar over veel van Nagapatnam en Cormandel is geschr. blijft dat aan 't hoog wijs oordeel van haar Ed. Ho. A. tot Batavia met alle schuldige eerbiedigheyt gedefereert. Wij hebben het scheepje hier in Januarij jongstleden met een Comps. pas uyt Aatchim gekomen, toebehorende den moorsen nachoda Nette Marky, weder naar derwaarts, met consent van d' Ed. hr. onzen Gouverneur en met enige soorten kleden, die bij d' E. Comp. niet nut waren (onder een geleyd-briefje van expressen inhoud, hier noyt weder te mogen komen) laten vertrekken en alle de soorten van kleden zo in getal als sorteringe in 't zelve briefje gespecificeert, leggende hier praesent nog een scheepjen dat in Januarij jongstleden insgelijx uyt Aatchim, dog zonder paspoort, hier aangekomen is, dat niet anders toegestaan zij, van hier te vervoeren dan rijs en zout, zonder enige kleden; of hetzelve nog dit mousson zal klaar raken, moet den tijd leren: konnende den nachoda, om dat het een bedrieger is, geen bevragting krijgen en van zelven heeft hij niets.

De behendige en listige conditien der Maratese natien of panditen, waarmede wij sedert het conquesteren derzelve bij

Egosie Ragie te doen gehad hebben en waarvan niet alleen deze Tausjouerse, maar de noorder landen onder Suagie Ragie praesent geregeert werden, is zo groot en menigvuldig, dat dezelve qualijk dan door de tijt te ontdekken zijn, zijnde een volk die meest in de bovenlanden gewoon en de maximen der benedenlanden onkundig zijn, stekende vol wantrou en gierigheyt, 'tgeen haar altijd doet denken op het praesente en noyt op het toekomende, en daarom zeer happig zijn naar geschenken, voornamentlijk onder den duym, met welke laatste zalvinge zij niet te goet zijn, haar eygen heer te verraden, hebbende wel de gewoonte haar vorsten op een extraordinaire wijze te carresseren, maar weten hem daardoor zo verre te blinthokken, dat de gehele hooftregering tot hun trekken, hangende alle aan malkander als kladden, en weten haar schelmstukken, zo behendig te dirigeren en alles zo goeden schijn te geven, dat waarlijk hun eygen vorst wel in waarde blijft, maar in de regering gebruykt werd als een houten of metalen afgod, die met grote pompeusheyt in processie omgedragen werd; steunende mede zeer kragtig op hun eygen kennisse en maximen, waarvanse qualijk door enige goede en politique middelen zijn af te brengen, over zulx met haar ook zeer beswaarlijk is om te gaan en iets te verkrijgen, daarbij zij geen voordeel op dezelve stond komen te trekken, en wanneer dat enigsints met haar quade maximen overeengebragt werd, zijn ze zeer protigaal in 't beloven, maar gansch niet stantvastig in 't volbrengen, welke laaste fout zij onbeschaamdelijk somtijts zelfs durven bekennen, maar terstont met een sinisterlijken practijq op d'een of d'ander groten schuyven of wel op haar eygen heer zelfs, dieze bij zodanige occagie veragten, gelijk wij dikwils hebben ondervonden en dewijle dit volk gedurig op de praesente tijden zien, zijnse noyt van gaven en giften verzadigt; hebbende de brok zo dra niet doorgeswelgt, of hadden garen een ander van beter smaak voor de mond, hetwelk omtrent ons geen klene moeyten sedert hun regering in deze landen heeft veroorzaakt en alhoewel wij, om alle verwijderinge zo veel

mogelijk te schuwen, haar al vele geschenken zo nu en dan hebben toegevoegt, gelijk de negotieboeken zullen getuygen, zo heeft zulx, naar 't schijnt, wel voor die tijd enigsins geholpen, maar egter haar onverzadelijke gierigheyt zo verre niet konnen brengen, datse enig reguart op het verleent caul, bij Egosie Ragie en andere zijner voorname groten, aan d' E. Comp. uyt desselfs name verleent, hebben geslagen, niet tegenstaande d' E. Comp. sedert zeer prompt in de voldoening van de jaarlijxe recognitie penningen heeft gegaan; zullende bij 't dagregister blijken, hoe schandelijk en verraders zij des E. Comp^{s}. logie tot Carcal en kort daarnaar onder schijn van vrundschap tot Trimelevaas geheel hebben onder de voet gerukt en d' onze overvallen, zijnde beyde maar huyzen en fetorien geweest, zonder defentie, alleen op parole en onder de aangenomen bescherminge agtervolgens het voorsz. caul van den landheer gelijk andere plaatsen meer in India opgeslagen, waaruyt genoegsaam blijkt, hoe weynig agt dese panditen op de eygen cauls van den landheer slaan en diese door een schelmse practijq weten te breken, 't welk gemeent werd almede gezien te hebben niet alleen op de paspoorten, maar ook op onze sobere bezetting en praesent guarnisoen alhier, zijnde zodanig gestelt dat wij geen vijftig koppen konnen uytmaken, en hoe gering dat getal zij om elders revengie of resentiment over dat groot afront te nemen, kan ligt afgemeten werden, en dewijle dat feyt wel een gevoelig resentiment vereyst en de tijd al verlopen is, om ons van de aan de hand zijnde schepen de Velue, kat Nederhorst ende hoeker de Molenaar daartoe op d' ordre van d' Ed. heer onzen Gouverneur te konnen dienen, zo hebben dierwegen zodanigen resolutie genomen, als ter secretarye berust, welke resolutie in copia den 26 September over Tutucorijn naar Colombo aan d' Ed. heer onzen Gouverneur en een gelijke dito over Paliakatta den 2 October aan haar Ed. H. A. naar Batavia hebben gezonden, niet twijfelende of haar Ed. H. A. zullen daarin zodanigen redres verzorgen, als ten besten van d' E. Comp. zullen bevinden, en zo haar Ed. H. A. tot

resentiment daarover te nemen verstaan, zal dat in 't begin van 't aanstaande jaar zeer ligt en met de minste bekommering konnen werden in 't werk geleyt, alzo daartegen alle de koopluyden haar of liever des Comps. schulden zullen ingevordert en dan te beter met ruyme handen konnen toegetast werden, want zo lang hetzelve met geen kragtige hand eenmaal tot gevoel van de schelmagtige panditen werd ter hand genomen, zal d' E. Comp. noyt, om reden voren verhaalt, in deze landen een vaste negotie kunnen vesten, maar subject blijven de panditen den bek na haar eygen appetijt te vullen en die na haar begerigen aart ook noyt te verzadigen zullen wezen dan met een gevoelige neep, daarvoorse wel een gestadige vreze hebben, maar egter door lang dreygen den onvervaarden spelen; leggende Carcal, Trimelevaas, Caljemere en andere zeeplaatsen meer, altijd onder de magt van d' E. Comp. gelijk ook vele schone land-dorpen daaromtrent, en die noyt dan bij enige beweging van d' E. Comp. met enig crijgsvolk werden voorzien; en dewijle wij deze schandelijke actien in deze tijd, om bijzondere reden, geparsuadeert zijn te dissimuleren, twijfelen ook niet of de zake zal 't zijner tijd met groot advantagie en tot herstelling van des E. Comps. ontsag konnen werden uytgevoert, zijnde dit volk, gelijk alle andere orientaalse natien, mede zeer langsaam in het verrigten van alle zaken en die door verloop van enigen tijd niet konnende tot haar eygen ooghmerck volbrengen, ook zeer ligt te dwingen, want schade te lijden is bij haar eene onverdragelijke last, voerende noyt geen oorlog dan met voordeel en 'tzelve door tegenstant moetende derven, omhelsen terstont de vrede, en die geen beter stant zal konnen hebben dan dezelve door een wakkere geessel omtrent dit volk te verkrijgen.

Vanden praesenten neyk van Madure Siockonade berust hier ter secretarye een caul, door d' Ed. heer Speelman, staande zijn Ed. gouverno op Cormandel en in 't aanwezen van zijn Ed. in den jare 1664 alhier verkregen, behelzende den vrijen handel in desselfs landen, strekkende van Arealoer, waaronder

begrepen is de groote markt van Metsieneloerpette en de landen daaromtrent, daar vele lijwaten vallen, dog het naast door de koopluyden gelevert konnen werden op Trimelevaas, alhoewel zulx tot Nagapatnam tot nog is geschiet, niet door nootsakelijkheyt, maar alleen omdat de koopluyden van Trimelevaas en Nagapatnam tot den 12 Julij dezes jaars appart gehandelt en yder voor zig getrokken hebben alle kleden die haar factoors yder in 't bijzonder hebben konnen beschikken; en dewijle dien handel praesent in een comp. is gebragt, zal de leverantie van doeken, in die landen vallende, beter op Trimelevaas konnen geschieden, alzo de thollen van 't vervoer in deze stat over den landweg daarmede werden uytgewonnen, bij welke verkregen caul genoegsaam blijkt de goede intentie van zijn Ed. voornoemt, alles dienende om zo veel doenlijk de negotie van de stat Nagapatnam uyt te breyden en van alle gewesten daaromtrent gelegen, kleden te trekken; hetzelve caul is tot nog aan die kant van de Madureer redelijk onderhouden, zonder dat de koopluyden over de verandering van thollen hebben geklaagt, dog dewijle al dezelve kleden uyt dat landschap door Arealoer en Oediaarpalium tot Trimelevaas of elders werden aangebragt, zijn wij 't sedert de oorlogen van die lantschapjens met den Suagie Ragie tot de inzameling niet weynig verhindert geweest; werdende door dat opstakel meest tot Porto Novo getrokken en aan alle inlandse koopluyden gemeen gestelt, dog dat zal in vredige tijden of door verandering van heren, zodra de wegen weder open raken, beteren, en wanneer onze koopluyden tot de inzameling aldaar weder dienen g'animeert te werden; te wenschen zijnde dat des E. Comp^{s}. koopluyden alhier zo verre konden werden gebragt, datse mede gelijk vele om de noord in 't gros met cattoen en cattoene garens handelden, om door dat middel de wevers met enig contant en tot 't verstrekken van de regte middelen aan haar ambagt behorende, te beter successive aan den arbeyt te konnen houden, daartoe zij bij vredige en betere tijden ligt zullen konnen werden g'animeert, alzo 'tzelve niet dan tot haar eygen

voordeel kan strekken en ten principalen dienen, om deze landen successive van die spetie te voorzien.

De inlandse dienaars in de stene stat zijn zo nauw besnoeyt als immers wezen kan, bestaande zodanig als de rolle zal aanwijzen, zijnde onder dezelve verdeelt 34 pions als volgt:

24 pakkers bij 't opperhooft, die de goenijs tot omslag van de klede pakken nayen en voort dezelve embaleren, werdende mede gebruykt tot het bestellen der brieven over den landweg en overal daar 't nodig is;

6 bij den administrateur en

4 bij den fiscaal.

De paardestal is mede zo nauw besnoeyt als immers doenlijk zij, hebbende d' E. Comp. nog 13 paarden, die aan de gequalificeerde zijn uytgedeelt en op haar eygen kosten onderhouden werden, behalven 4 d^os^. waaronder een tot gebruyk van 't opperhooft en een tot gebruyk van den adigaar over des E. Comp^s^. 10 dorpen dient; de twe resterende werden insgelijx bij 't opperhooft op zijn kosten onderhouden, dienende tot een wagen, die den opperkoopman Vorwer alhier op zijn eygen beurs en particulier heeft laten opmaken, die in plaats van palinquyns 't meest om de weverijen in de dorpen te visiteren, ten dienst van d' E. Comp. gebruykt heeft, waardoor meer onkosten gespaart zijn als anders de palinquyns onderworpen zijn; zijnde in den heten tijt onmogelijk de wegen zonder deksel voor de felle zonneschijn te gebruyken en daarom dat gerijf en onkosten aan d' Ed. heer Gouverneur van Ceylon zijn discretie gedefereert blijft, die apparent het houden van de wagen (als zijnde veel gereder en om de minste onkosten) voor de palinquyns prefereren zal en waarop zijn Ed. ordre dan zal moeten werden afgewagt.

Wij hebben voorgangen jaar in de licentie van d' E. h^r^. onzen Gouverneur binnen de stene stat een kruytmolen opgeregt, gaande van binnen met 8 stampers en mortieren, zo groot dat telkens daar in omtrent 27 pond te gelijk in yder kan werden gestampt, werdende buyten of voor aan door twe sterke

buffels getrokken om daar door den arbeyt van veel volk uyt te winnen, waar toe wij ten merendele zijn gepersuadeert geworden, om dat het meeste kruyt (bestaande in omtrent 4000 pond) zodanig door lankheyt van tijt veroudert was, dat hetzelve nootsakelijk diende vernieuwt te werden; zijnde het meeste gedeelte nog bij de verovering van de stat a° 1658 gevonden, dog om dat het vermaken een periculeus werk is, werd noyt meer dan 600 pond te gelijk in de molen gehouden en telkens maar 300 pond onderhanden genomen, waar tegen de andere 300 pond opgemaakt en gedroogt zijnde, terstont per ordonnantie van 't opperhooft aan de constapel werd overgegeven en in de grote kruytkelder opgeleyt werd, en de kruytmaker weder 300 pond oud d° op ordonnantie verstrekt, daar op nauwkeurig dient gelet te werden, alzo anders te groten quantiteyt te gelijk daar in bewaart werdende bij ongeluk grote schade zoude konnen veroorzaken.

Alle de punten aan de stene stat zijn zodanig in dit en 't voorgangen jaar gerepareert datter niet behoeft aan gedaan te werden dan dezelve te onderhouden, waar toe 2 metselaars en 8 coelijs gestadig werk hebben, alzo alle de punten en muren om de stat enelijk maar met stenen en cley opgetrokken en van buyten met een korst van kalk bestreken zijn, waar op de kalk egter zo weynig vastigheyt heeft datse met de minste intrekkende nattigheyt van 't ouder metselwerk afschiet, dat gestadige reparatie veroorsaakt Het bolwerk Rotterdam is zo sober gestelt, dat wij daar op in twe jaren geen canon hebben konnen gebruyken, staande hetzelve egter in 't midden van de punt, uyt vreze dat door desselfs swaarte de kanten van zelfs zouden instorten. Zijnde de guardijn muur tussen de punten Leyden en Workom omtrent de 57 roeden lank, mede zo sober gestelt dat die ligt deze regentijd niet zal konnen uytstaan, hebbende 't hoge water in de voorgange regentijd, uyt de revier daar door en weder door, tot op het pleyn binnewaarts gespoelt, een teken dat de fundamenten niet diep genoeg gegraven en met slegte kley opgemetselt wezende, zo ligt onder deur dringt, en zodanig gebrek werd hier en daar

in de vordere stats muren nog meer bevonden, dat met het maken van waterlosingen zo veel geholpen zij als 't mogelijk is geweest; de zode bolweer rondom de stat op de fausebrees leyt op sommige plaatsen mede ingevallen, en is onmogelijk bevonden dat dezelve als strekkende meest naar 't noorden, de sware regentijt jaarlijx kan uytstaan, door dien niet alleen de regen door de felle winden daar tegen aangejaagt, maar zodanig doorgedrongen werd dat de soden meest versmelten, hetwelk den opperkoopman Vorwer in zijn jongste aanwezen tot Colombo in 't begin dezes jaars aan de Ed. hr. Gouverneur, bij forme van vraagpoincten heeft voorgedragen, om 'tzelve met een muurtjen op te trekken van 1½ steen dik in kalk, voor aan de strant te verbeteren, 'tgeen zijn Ed. aan haar Ed. H. A. tot Batavia heeft gerenvoyeert, van waar d' ordre daartoe dan verwagt werd; leggende de meur op gemaakte punt Amsterdam en 't platte bolwerk tot nog zodanig ongesloten, als de kaarte daar van j° in Augusto door den vendrig De Vogel op 't papier gebragt en door ons naar Colombo gezonden, zijn Ed. zal hebben verthoont en waar van alhier een gelijke d° berust, mogende geen werk van emportantie, zonder speciale ordre van d' Ed. hr. Gouverneur onderhanden genomen werden, dog het gestadig onderhouden en repareren van 't oude werk blijft egter nootsakelijk om door klene onkosten bij voorval, geen groter onderworpen te wezen. Eenige des E. Comps. eygen huyzen in de stat werden bij de gequalificeerde bewoont, die dezelve voortaan op haar eygen kosten zullen moeten onderhouden, daar op nauwkeurig gelet dient om dezelve door te veel spaarsaamheyt niet tot verval te brengen, werdende geen goedans of pakhuyzen onder dezelve præsent bij d' E. Comp. gebruykt, also de drie nieuw opgeslagen dos. met het portaal genoeg zijn, alle des E. Comps. goederen daarinne te konnen bergen, zijnde daar en boven nog de grote kerk St. Domingo daar ten minsten 1600 lasten nelij jaarlijx konnen werden opgeleyt, bequaam om het stampen der zelve tot groter quantiteyt successive te konnen gaande houden.

De surij en arrak tapperij van de stene stat is dit lopende jaar verpagt tegen 600 Rds., waar onder begrepen is de thuyn Poejoer, daar uyt de pagter de surij trekt, onder zodanige verpligting als de pagt conditie zal verthonen.

Dewijle dan ter loops de voornaamste zaken van dit gouvernement zijn aangehaalt, en de tijd geen groter extensie heeft konnen lijden, zo zullen deze hier mede sluyten met bede tot God Almagtig, dat hij U E. te zamen wil overschaduwen met wijsheyt, dapperheyt en Zijnen miltrijken zegen, U E. over dit swaarwigtig gouvernement verlenende een geduurzame vrede, veylige beschermínge en vermeerderinge van welvaart, mitsgaders den E. hr. Pijl mijnen provisionelen vervanger, een absolute, langdurige, gelukkige regeringe, tot ere en advancement van zijn E. persoon en 't welwezen van de generale loflijke Compagnie; blijvende voorts altoos: Onder stont: mijn heer en vrunden, U EE. zeer genegen en bereyden vrunt ten dienste. Was getekent: RIJKLOF VAN GOENS DE JONGE. In margine: Colombo den 3en December a° 1679. Lager: Accordeert Colombo den 3en December a° 1673 (1679?) en getekent Hendrik Schook, Secretaris.

Dese voorenstaande stucken door ons ondergesz. clerquen ter generale secretarye van haar Ed. gecollationeert, sijn met desselfs copyen authenticque alhier berustende bevonden te accordeeren.

In 't casteel Batavia den 5en Augusty 1680.

Abram Seslee.
Hendrik de Bosch.

NB. Het teeken ℔ is geplaatst voor een teeken in het HS., waardoor 3 nullen worden aangeduid. Zoo beteekent b. v. 40 ℔ ammonams, 40,000 ammonams; 24 ℔ st. 24,000 stuks; 150 à 200 ℔ guldS., 150 à 200,000 guldens.

MEMORIE,

OPGESTELT DOOR DEN RAAD EXTRAORDINAIR VAN NEDERLANDS INDIA EN AFGAANDE GOUVERNEUR EN DIRECTEUR VAN JAVA'S NOORD OOSTCUST WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERCH, OM TE STREKKEN TOT NARIGT VAN ZIJNEN SUCCESSEUR, DEN HEER JOHANNES VOS, AANKOOMENDE GOUVERNEUR EN DIRECTEUR VAN JAVA'S NOORD OOSTCUST [1]).

MEDEGEDEELD DOOR

MR. R. W. TADAMA.

MIJN HEER!

Also de Edele hooge Indiase Regeering mij, op mijn instantig versoek heeft gelieven te permitteeren, om ter assistentie aan de hooge Tafel naar India's hoofdplaatse op te komen, en U WelEd. tot mijnen opvolger als Gouverneur en Directeur op en langs Java's noord oostcust te benoemen en te eligeeren, met ordre om buiten het doen van een behoorlijk en liquide transport van alle 's E. Comp. effecten, en wat daar van verder dependeert, U WelEd. tot narigt in te stellen een distincte memorie, behelsende de presenten staat van Java en wat U WelEd. verders tot het bestier van zaken op dese kust zal van noden hebben en dienen te weeten.

Edogh, aangesien het nog maar $3\frac{1}{2}$ jaar ruym geleeden is, dat den heer Raad Extraord. van India, en doenmaals afgaande

1) Zie *Kronijk*, jaargang 1855, bl. 185.

Gouverneur en Directeur Nicolaas Harting, bij zijne ample memorie, den geheelen staat van Java, zo met betrekking tot de inlandsche zaken, als tot 's Comps. bijzondere belangens, handel, inkomsten, dienaaren en regeerwijse, of zonder iets te passeeren, beschreeven heeft, en 'er zedert dien tijd geen groote veranderingen zijn voorgevallen, zo agte ik in de eerste plaatse het noodsaakelijk, om hier geen gezegde zaak te repeteeren, maar U WelEdele te wijzen na gemelde memorie en haar Hoog Edelheeds. secrete resolutien die daarop gevallen zijn, en ten anderen, na de brieven, zo gemeene als secreete alhier ter secretarij berustende, en die binnen dien tijd gewisselt zijn, dewelke U WelEd. zullen aantoonen gebeurtenissen, die in den tijd van mijn bestier voorgevallen zijn, en op wat wijse de dikwerf opgekomen onlusten gepreevenieert, de gevreesde ruptuuren geheelt zijn. Want hoewel ik het gebied van Java in rust en vreede heb overgenoomen, en ik U WelEd. 'tzelve weder (zo als in geen betere, ten minsten in zo een geruste staat) overgeven, zo dient U WelEd. hem daar om niet te verbeelden, dat 'er in dit uitgestrekte land, hier of daar, niet een vonkje zoude verschoolen leggen, welke niet bij tijds uitgedooft, een geheele brand zoude konnen veroorsaaken.

Pangerang Praboedjoko of Singo Sarie, oom van den Soesoehoenang en halve broeder van den Sulthan, die heeft zig al verscheide jaaren als een vorstelijke rebel, schuyl in het woeste Malangse gebergte en op zijne luimen gehouden, om van derwaarts veel moedwil in 's Comps. gebied en in de Vorsten haare landen te pleegen, gelijk nader zal blijken.

Radeen Goentor of Wieradmadja Djain en Wieradikta, waren reeds aen het woelen voor mijn komste alhier, waarbij eenen Pangerang Rongo, verselt van eenen Pangerang Serang, nog kwam, en ander vagebonden meer, waarvan sommige door onderwerping, andere gesneuvelt, alle zijn gelukkig te ondergebragt, egter niet als na de verwoesting van eenige negorijen.

Deeze brandende rebellie was naauwlijx gedempt, of een woeste hoop Kramans ruim sterk 1000 koppen, kwamen weer op 't toneel met veel drift verschijnen, en zig verstouten genoegsaam in het gezigt en als onder de rook van Samarang, vijandlijkheeden te bedrijven! maar door de onlogenbaare blijken van de Voorsienigheit zijn zij in een veldslag op Caliewoengoe total verstrooyt en de voornaamste vernielt geworden.

Aan dese zijde weer rust gekreegen hebbende zijn mij dan van de hoven, dan uit den Oosthoek, weder zwarigheeden voorgekoomen, waarvan ik hieronder eenigsints omstandiger nader zal ophaalen, die altoos nog onder Gods zegen ten genoegen van haer Hoog Edelheeds. geremedieert zijn, maer die mij egter hebben doen ondervinden de waarheid van het oude gezegde, namelijk, dat 't geen minder moeite en zorge kost, iets te behouden, dan hetzelve te verkrijgen, 't gunt met 't grooste regt op het bekomen van de vrede en het behouden van deselve, op Java, kan en moet toegepast werden, zoo als U WelEd. zelfs na alle waarschijnelijkheidt ook zullen ondervinden.

Mijn voorneemen is dan den draad van de memorie van de heer Hartingh vervolgende, van niets te spreeken dan van het geene eenige veranderingen is onderworpen geweest, of nader bedenkinge meriteert. Ik zal dan daarmede beginnen met den uiterste Oosthoek van Java ofte het landschap Balemboangan.

Schoon den heer Harting sustineert, dat een posthouding aldaar onnodig en maar tot præjuditie van d' E. Comp. zoude zijn, heeft egter den gesaghebber Breton mij een project overgegeven, aen haer Hoog Edelheeds. geaddresseert, en U WelEdele dat kan vinden bij de afgaande brieven aan welmelde haer Hoog Edelhds., sub dato 12 November van den jare 1763, behelsende om aldaar een comptoir op te regten, ter gelegentheid van den vlugtende Pangerang van dat landschap Patté, en zijn gezogte toevlugt tot ons, als zijnde door het toedoen van den Balier uit zijn land verdreeven.

Ik wil zeer gaarne bekennen dat mij dit project niet geheel

verwerpelijk in den beginne voorkwam, te meer om dat den Pangerang Patté belooft, wanneer hij weder in het besit van zijn land door hulp geraakte, een contract met d' E. Comp. aan te gaan, 't welk nog al iets beloofde.

Edogh haer Hoog Edelheeds. met grond oordeelende, dat den omslag van d' E. Comp. bereeds genoeg uitgestrekt was en dat nieuwe etablissementen met de belangens van d' E. Maatschappij niet overeen kwamen, hebben zulx van de hand geweesen en den Pangerang Patté aan zijn eigen noodlot overgelaten.

Dit is een zekere waarheit met betrekking tot den tegenswoordige tijdsomstandigheeden, maer of men in het toekomende egter daartoe niet wel zal dienen over te gaan, zullen wij van den tijd, die verandering onderworpen is, moeten afwagten. Want Balemboangan, Lamadjang en Malang, schoon eigendommen van d' E. Comp. altoos schuylnesten zijnde van rebelleerende Princen en andere malcontenten meer, vinden deselve aldaar altoos protectie en veeltijds adsistentie om hunne kwade desseinen ter uitvoer te brengen.

De Baliers onderhoorige van den Koning Gusti Agong Mang-Oei, spelen in het eerste landschap, waarvan zij voorheen, en van Lamadjang, slegts beschermers waren, thans geheel den meester, hebbende zelfs den Pangerang Patté en zijn broeder Willis naar Balie overgevoert.

Ik heb in het gepasseerde jaar op bevel van haer Hoog Edelheedens een brief met een zendeling na Balie, aen dezen Gusti Agong Mang-Oei gezonden, met versoek zorge te dragen, dat zijne volkeren op Java niet verder doordrongen, waerop ik wel een voldoenend antwoord heb gekreegen, dog egter blijft de bedugting, dat de Baliers, met de volkeren van Malang en Lamadjang eens, door de eene Vorst of Prins, die het met d' E. Comp. niet wel meend, opgerokkend of ondersteunt werdende, ons werks genoeg aan dien ooirt zoude konnen geven, en vooral

Als men dan hierbij considereert, dat onze magtige anta-

gonisten (ik meene de Engelsen, die nu en dan zig eens om den Oost vertoonen, dog dewelke met hen zo min politesse te bewijsen of hulpe te bieden, als mogelijk is, meer en meer overal dienen afgeschrift te werden) bij rupture daar eens post vattende, en met die volkeren zig engageerde, zal men ondervinden, dat een fortres op een comptoir, om van nabij een oog in het zeyl te houden, niet zo verwerpelijk is.

Over Lamadjang voert teegenswoordig nog het gebied eenen Cartanagara, die zig geduurende mijn bestier redelijk stil gehouden heeft; over Malang Radeen Malayoe Coesoemo, broeder van den overleeden Radeen Wiranagara, dewelke wel wil schijnen niets tegens d' E. Comp. te zullen ondernemen. Egter niet alleen Pangerang Singosarie, hier bevoorens aangehaald, protectie geeft, maar ook met hem een lijn trekt, en in zijne stroperijen met volk de behulpsaame hand bied.

Alzo zijn zij in het gepasseerde jaar onverwagt in het Passourouangse gevallen, dog daar van daan weer schielijk verdreeven, verwagtende maar na gelegendheid, om aldaar, dan wel elders op nieuw een invasie te doen, zo als uit haar gehouden gedrag te bespeuren is.

Dus vereysschen de belangens van d' E. Comp., waarop U E. zal moeten aandringen, dat de Vorsten de handen in malkanderen slaan, om met een vereenigde magt dien doorn uit Java's tuyn te rukken, hetwelk met meerder effect zoude geschieden, indien haer Hoog Edelheeds. geliefden te accordeeren, die expeditie met een comp. infanteristen van 80 koppen en 500 man inlanders, strandjavanen, te ondersteunen en waartoe ik aan hoog gemelten haer Hoog Edelheeds. bereeds heb versoek gedaan bij mijne aparte letteren van den 6 Maart jongstleden, doch 'tzelve hebben haer Hoog Edelheds. bij derselver secreete letteren van den 9e der jongst verweekene maand April, finaal afgekeurt.

Want deselve zoude niet alleen hebben gestrekt om de volkeren der Vorsten te beeter te doen ageeren, maar ook teffens te noodsaaken, met meerder ernst Praboedjoko aan te tasten

en nevens zijnen heelen verdervende aanhang tot zijn ondergang te brengen, buiten welk zulx beswaerlijk zal vallen.

Omtrent Sourabaya heb ik niets aan te merken, als dat in plaatse van den tweede Regent, die overleden is, aldaar onlangs de successie verkreegen heeft desselfs eenigste zoon (zijnde een jongeling van agt of negen jaaren) onder den eertitul en name Tommangong Djaja Dirana, staande onder de voogdije en het opsigt van zijn twee brave Pepattijs, Soemo Dirono en Carto Wiedjoyo, die het land ook tot zijn meerderjaarigheid moeten bestieren.

Sumanap, daarover voert thans het gebied den Radeen Tommangong, Aria Natta Coesoema, tweede zoon van den overledenen Regent Tirta Nagara.

Deesen jongeling van een 24 jaerige ouderdom, was mij, na zijn's vaders doot, zo door zijn schoonvader den Panambahan van Madura als door den toenmaligen gezaghebber in den Oosthoek, den Opperkoopman Abraham Christoffels Coertsz. en alle de voornaamste mantries van dat landschap, op het instantigste voorgedragen, maar in het vervolg aan de verwagting die men van hem had, niet hebbende voldaan, heeft oorsaak gegeeven, dat de gezaghebber Breton zeer veel gravamina tegens hem heeft ingebragt en betoogt dat men zulx een kostbaar landschap niet langer aan hem konde toevertrouwen, bij een vertoog, meede te vinden onder de afgaande Bataviase secrete papieren van A°. 1763.

Hierbij kwam nu nog dat den Panembahan van Madura mede een wrok tegen hem zette, en op het versoek van gemelten Breton, tot zijn dimoveering de aanleiding kreeg, het te ondersteunen, ten fine van daardoor de gelegendheid te krijgen, om zijn geliefde zoon Natta Diningrat in dat regentschap te helpen.

Zeer veel beweegingen zijn daartoe geschied, doch haer Hoog Edelheed^{s}. hebben om gewigtige redenen in dit verzoek, hoe kragtig ook aangedrongen, niet willen condescendeeren, maar mij zo wel als den Panambahan aanbevoolen, te tragten dien

jongen Regent tot zijn pligt te brengen, hetgeen hij ook serieuselijk beloofd heeft, edoch door het zien mislukken van zijn schoonvaaders desseinen eenigsints trots geworden zijnde, schijnt thans met zijn Hoogheit niet meer iets te doen te willen hebben, welke afkeerigheidt nog vermeerdert is, door het onlangs afsterven van zijn huisvrouw en dogter van den Panambahan van Madura, van welke Vorst ik thans in 't bijzonder zal spreeken.

Zijn Hoogheidt den eertitul van Panambahan en Wedono over de strandregentschappen tot Japara toe (behalven Sourabaya en Sumanap) ook afslag van 5000 Spaanse realen of de helfte zijner contributie voor altoos, dus alles verkreegen hebbende wat zijn ambitie maar zoude kunnen pretendeeren, scheynt daardoor in de gevoelen gekomen te zijn, dat men hem in alle sijne versoeken, die hij billijk oordeelt, wel diende toe te staan, ten minsten zijn Hoogheit scheynt bij weygering altoos wat geemelijkheid bij hem te voeden, dog andersints in allen deelen en in alle zijne handelingen een volmaakte bereydwilligheid voor den dienst en de belangens van d' E. Maatschappij betoonde; en het is niet als bij onkundige te verdenken, dat die Prins immermeer een stap zal doen, om sig met d' E. Comp. te brouilleren, mits er in den Oosterhoek altoos legt een ervaaren en kundig hoofd, die door wat te geven en te neemen zijn Hoogheit weet te casuleeren, en men hem maar niet gevoeglijk ledeert of affronten aandoet.

Maar daar zal doch altoos bij den Panambaham egter een moeijelijkheid en een zekere bekommernisse blijven heerschen, zolange zijn zoon Natta Diningrat geen etablissement verkreegen heeft, en ik ben verseekert, dat nog Toeban, nog eenig ander regentschap om die boirt zal vacant geraken, waarom hij geen versoek zoude doen.

Deese jongman begind ook zijn jaaren te krijgen, is levendig van nature, bemind en zeer gesien van de Madurezen, en dit is oorsaak genoeg voor de vader, om voor hem, eer hij eens uitstapt, een bestaan te besorgen, en hiertoe zal men, vroeg of laat, wel dienen eens over te gaan, wil men zijn Hoogheid

daerin te vreden stellen, en daardoor te vaster aan de belangens van d' E. Maatschappij verbinden.

Sterk heeft hij g'insteert om Sumanap, gelijk ik bevorens gemeld heb, maar naderhand (schoon ik er nog geen meldinge van, om redenen, aan haar Hoog Edelheeds. gedaan heb) heeft zijn Hoogheit nu voorgestelt en mijn goeddunken afgevraagt, of het niet gelukken zoude, bijaldien hij aan haer Hoog Edelheeds. kwam te versoeken, om de aanstelling van zijn gemelten zoon tot Tommangong en Hoofd van de eilanden Kangiang, Sepodie, Sapandjang, Tallangoe en Gieligenting, waaromtrent ik zijn Hoogheidt geraaden heb, van zulx niet te onderneemen, zeggende voorts dat verzoek aan haer Hoog Edelheeds. niet te durven voordragen, om dat somtijds een nieuwe weigering, nieuwe ongemakkelijkheid zoude veroorsaaken, schoon er mijn's eragtens, niet veel zwaarigheidt daarin zoude steeken, en men zoude den Panambahan, te vreden gestelt zijnde, op nieuw verpligten en de beminde zoon een bestaan en etablissement geven, alhoewel de Regent van Sumanap daartegen zoude hebben, wijl die eilanden onder hem sorteeren, dog hieromtrent resideert geen de minste zwarigheidt.

Al eer ik van Madura afstappen, zoo zoude wel noodsaakelijk alhier nog zijn, mijne consideratie te geven over de successie van den Panambahan, die, hoewel nog gezond en sterk, egter den ouderdom sterk begint te naderen; maar dewijl ik mijn sentiment, wanneer ik van de Vorsten spreeke, daaromtrent nader zal te kennen geven, zal ik hier maar nog melden, dat zig op Madura bij haren broeder ook ophoud d' Ratoe Maas, geweesene gemalinne van den Soesoehoenang, en die zijn Hoogheid pas twee jaaren geleden, om haar gedrag, principaal om haare stijfhoofdigheid gerepudieert heeft, hetwelk bij den Panambahan in den beginne ook al wat kwaad bloet gezet heeft tegens den Soesoehoenang, maar gelijkent iets te zijn vermindert.

Omtrent Grissee, Lamongang, Sidayoe, Toeban, Lasjem, Rembang, Joana, Patty, Tjenkalrewoe, Coedus en Japara niets aan te merken hebbende, dewijl het nog op den ouden voet en

geen verandering voorgevallen is, als dat den Ondercoopman, Mr. Pieter Ras, thans als Resident op Grissee legt; over Rembang is Regent Ingabei Dermo Djoyo, zoon van den voorigen Regent Ongo Djoyo die mits zijn hooge jaaren, zijn ontslag gekreegen heeft, en dat aldaar als Resident meede geplaatst is den Ondercoopman Jan Louis van Nimwegen.

Tot Joana aangestelt als Resident den Ondercoopman Jan Pieter Bredius, en tot Coedus, vermits de aanstelling van den geweesen tweede Regent Soeradiesedja tot tweede Regent van Damak, is wederom tot tweede Ingabei bevestigt eenen Djojo Koesoema, zoon van Radeen Tjondro Troeno, eerste regent van dat landschap, dewelke volgens haer Hoog Edelheeds. besluit, na het afsterven van zijn oude vader, dat regentschap alleen zoude dienen te behouden.

Op Damak in plaatse van den oud en bijna afgeleefden Marta Nagara, die zijn ontslag versogt en bekomen heeft, is tot Tommagong en tweede Regent derwaarts weer aangestelt den voorwaarts genoemden Soera Diredja, broeder van den Samarangse Hooftregent Soera di Mangale.

's Comps. comptoir op de Qual, is ingevolge haer Hoog Edelheeds. ordres opgebrooken, en houd zig daar alleen nog op een bosganger, om op de daar nog leggende balken te passen en stipt toe te zien dat 'er geen boomen in het bosch gekapt werden, alzo hetzelve door haer Hoog Edelheeds. op pœne van de kettingstraffe voor den tijd van tien jaaren g'interdiceert.

Samarang, geduurende mijn verblijf alhier, heeft in de gebouwen een aansienelijke verbeetering aangenoomen; veele ledige plaatse, versamelingen van vuylnissen betimmert, de Hohendorfs stroom, die droog was en veel stank veroorsaakte gedempt en tot een aansienelijke straat gemaakt, zijnde het gouvernement, dat voorheen met een platte dak voorsien en aan veele lekkagie onderworpen was, met een pannedak gedekt en is tegenswoordig hegt en sterk; noodsakelijk zal het zijn, dat ook de schrijfcomptoiren op die wijse geholpen worden, aangesien men in dit jongst gepasseerde regensaisoen ondervonden heeft, dat

het platte dak dat 'er oplegt, op veele plaatsen lek geraakt is, waardoor reeds veele papieren nat en bijna bedorven zijn gevonden, van welke reparatie een accurate opgave is gemaakt, en aan haer Hoog Edelheeds. ter approbatie dient voorgedragen te worden.

De stadswallen zijn kortelijx verbetert en opgehoogt geworden en de gragten rondsomme deselve uitgemoddert; ook is het laaste van het gepasseerde jaar een beschoeijing van balken, die zeer noodsaakelijk was, in de rivier langs de stad, van de punt Lier af tot aan de Kraen toe, gelegt, die bevrijd heeft dat de sterke stroom, die men ongemeen met verscheide hooge watervloeden dezen regenmousson gehad heeft, niet de muur en grond, die voor het gouvernement heen loopt, weg gespoelt heeft.

De valbruggen aan de stads poorten zijn, excepto de groote over het gouvernement, die nog hegt en sterk is, wat bouvallig en deselve hebben gestadig eenige reparatie nodig, waarom ik ter vermijding van verder onkosten best oordeele, die voor de Zuydpoort bereets afgebrooken tot derselver verbetering, en voor de Oostpoort door den tijd af te breeken, en in plaatse van die, zodanige bruggen te leggen als den Samarangs Hoofdregent 'er twee op de weg van Vredestein gemaakt heeft, namentlijk van kalk en steen uit grond van weerskanten opgehaald met een rioel in het midden, om den zagter doorloop van het water niet te beletten, en dan maar voor het overige met aarde en puyn opgevult, voorsien van een sufficant hek om bij nagt te sluyten, vermits de wandbaare gragt voortvloeiende uit de rivier, de kostbaare valbruggen geheel onnodig zijn, welke klene verbeetering geen groote ongelden zal veroorsaaken, veel langer zal konnen duuren en mijn's bedunkens zeer noodsaakelijk zal zijn; want schoon het een van de sterkste stelregels moet weesen, de menagie in alles zo veel als dat mogelijk is te betragten, moet egter het geen noodsaakelijk vereischt gerepareert werden, want een goed œconomist weet, dat het op de duur geen menagie is, de zaken ten eenemaal te vervallen.

Ter verligting van de dagelijxse reparatie is voorleden jaar met approbatie van haer Hoog Edelheed^{s}. ingevoert een wagen pagt, die in het jaar circa nog 430 R^{ds}. opwerpt, uit welke fonds nog al eenige kleene reparatie konnen werden goedgemaakt.

Tot afweering van de zee-schuymers, die de smalle handelaar langs dese kust al veel afbreuk doen, werden drie roeigaleyen onderhouden, als twee alhier in den omtrek en een in den Oosthoek buiten eenige onkosten van d' E. Comp., dewijl ieder tollenaar en handelaar, aan dewelke 'er het meeste aan geleegen legt, dat de zee beveiligt werd voor derselver onderhoud na rato, een kleen bedragen contribueert, van welke inkomsten en uitgave op U WelEd. bevel, den kleen cassier alhier een boekhoud en aan U WelEd. in Rade van politie 's jaarlijx moet rekening daarvan doen.

Tot meerder encourageering, zijn de bescheydene op de roeygaleyen al de buit beloofd, die zij bekoomen, behalven de ammunitie van oorlog, die voor d' E. Comp. blijft, en alhoewel die roei-galeyen tot nog toe weinig of niets hebben opgedaan, en daar in gelijkstandig zijn met de considerabel uitrusting in den jaare 1762 tegens de zeerovers, zoo houde zij egter de zee zuyverder, en men heeft in het gepasseerde jaar langs de kust van 't geheele gouvernement bijna van geen zeeroverijen gehoort.

Den Raad van justitie, waarvan voor heen een Gouverneur president was, is volgens haer Hoog Edelheedens ordre, en na het voorbeeld van andere gouvernementen, tans zo geschikt dat den Hoofdadministrateur daarvan president is; kunnende egter gem. justitieele Raad geen vonnissen, dewelke een corporeele straffe behelsen, ter executie laten brengen voor dat U WelEd. het vonnis met zijne approbatie gesterkt heeft, gelijk het alomme een permanente ordre is.

In den kerkenraad zit tegenswoordig ook den Hoofdadministrateur als Commissaris politicus, en van het jongst opgeregte collegie van Weesmeesteren, den Koopman en Jiscaal M^{r}.

Willem van der Beeke als president met vier leeden, als twee 's Comps. dienaaren en twee burgers; van Boedelmeesteren fungeert thans als president den Koopman en eerste Pakhuismeester Matthijs Fredrik Hemsing.

Van het Proveniers Huys zijn buitenregenten den Commandant Erdwijn Blank en den Oppermeester Jan Christoffel Helmer.

Als Kerkmeester fungeert den Hoofdadministrateur, die van het geld dat gecollecteert werd en hetgeen van het verhuuren der stoelen voortkomt, de ordinaire reparatie laat doen aan de kerk en predikantswooning, 't geen voorheen uit de arme middelen moest betaald werden.

Deze alle moeten jaarlijx in Raade van politie, rekening van hunne respective administratien doen.

Den Dipatti Soera Dimangala en Hoofdregent Samarang, die voor deesen wel toeziende Opperregent van Damak Caliwoengoe en Candal was, is daarin door haer Hoog Edelheedens niet alleen bevestigt en daarvan een acte ter hand gesteld, maar ook met Batang, Pacalongang tot Urradessa toe, zijn gebied als Wedono uitgebreid, en het waare te wenschen dat men dien getrouwen Regent, om de ballans dit heen meerder te doen overslaan, een groter uitgestrektheid van gebied konde geeven.

Ik gaa willens het overige met stilzwijgen voorbij, omdat U WelEdele dezelve breedvoerig in de memorie van den heer Hartingh beschreeven zal vinden.

In selver voegen stap ik Caliwoengoe en Candal over, alleenig maar hier noteerende, dat in steede van den afgezetten Awanga thans over het laaste district Regent is Tomangong Marta Soeda, zoon van den Samarangse Hoofdregent, gelijk mede Batang en Paccalongang, waarvan Resident is den Ondercoopman Jacob Spiegel.

Wieradessa in deselve stand zijnde, zal ik hier omtrent ook niets aanhaalen, maar melden dat aan den Capitain Chinees alhier Tan Janko gepermitteert is op Oeloed Jamie, hetwelk hij in pagt heeft, steene pakhuisen op te regten, op die voorwaarden, dat zijn vervanger in de pagt dezelve voor het kos-

tende, volgens haer Hoog Edelheeds. besluit zal moeten overneemen: waarvan de specificatie op de secretarij te vinden is.

Over Pamalang, Tagal en Brebes is thans Wedone, den eersten Regent van Tagal, Radeen Tommangong Raxa Nagara, en op welke comptoir tegenwoordig als Resident bescheiden legt den Koopman Isaac Rijnst.

Dus langs de stranden beknoptelijk hebbende aangehaald, hetgeen zedert het vertrek van den heer Hartingh eenige verandering heeft ondergaan, of een ander aanschouw heeft gekreegen, voege ik hier nog maar eenelijk bij dat geduurende mijn aanweesen alhier, de contingenten van rijst en houtwerken op alle comptoiren meest voldaan zijn; dat over de leverantie van de zuyker, cattoene garens en indigo niet te klagen is, dog door geduurige regens is het laaste product in het jongst gepasseerde jaar slegt geslaagt, tot welkers verbeteringe en meerder leverantie U WelEdele van tijd tot tijd de Residenten zowel als de Regenten bij continuatie zal moeten aanspooren, opdat dese voornaame tak van 'sComp. handel en intrest niet verwaarloost werd.

Door veeltijds gebrek aan scheepen ter afhaal van houtwerken, waartoe niet als oude batters dienen gebruikt te worden, is 'er seedert eenige jaren bevorens een considerabel parthij van houtwerken langs deese kust blijven leggen, die door onagtsaamheid der Residenten verwaarloost en door bloot te leggen aan weer en wind, meestendeels zijn bedorven; dewijl gemelde Residenten liever altoos de bovenste en dus de jongste aangebragte tot meerder gemak hebben afgescheept.

Om eens van die onbequaame balken ontheft te zijn, heb ik door expresse gecommitteerds. in het gepasseerde jaar 's Comps. houtwerken alomme laten opneemen, daarvan een generale notitie formeeren, en eindelijk in den beginne deses jaars, (zijnde in het laatste van het gepasseerde jaar maar een kleen partij verkogt) voor hetgeene zij gelden mogten, uit kragt van haer Hoog Edelheeds. qualificatie laten verkoopen, waarvan het rendement, ter nader dispositie van welgemelde haer Hoog Edelheedens, is overgezonden.

Om voortaan te preveniëeren dat men niet weeder in der tijd in dat convenient komt te vervallen, tot merkelijke nadeel van d' E. Comp. (aangezien schoon de Residenten al werd opgelegt die schade te vergoeden, 's Comps. houtbosschen egter nutteloos werden uitgekapt) heb ik haer Hoog Edelheedens versogt en voorgestelt, om het getal der balken enz. door de Regenten te leveren, alomme te verminderen en daarvan een repartitie overgezonden, welke g'approbeert is en die U Wel Edele in de afgaande aparte Bataviase brieven van het voorleeden jaar kan vinden.

De menagie is thans op zoo een voet geschikt dat ik vertrouwe dat er niets meer af te dingen zal zijn; en het zal mannenwerk weesen, hetwelk U WelEd. zult ondervinden, het zo op den duur gaande te houden.

Ik heb van jaar tot jaar getragt de inkomsten en winsten te vermeerderen en de lasten te doen verminderen, waarin dat ik, ten genoegen van haer Hoog Edelheeds. gereusseert ben; de aankoomende brieven van hoog gem. haer Hoog Edelheedens geeven daarvan een sufficerend bewijs, want in den

jare $17^{61}/_{62}$ zijn de lasten	.....	*f* 386,623-10-8.
de winsten en inkomsten	.....	- 367,294-16-8.
$17^{62}/_{63}$ zijn de lasten	.....	- 361,400-10.
de winsten en inkomsten	.....	- 372,978.
$17^{63}/_{64}$ zijn de lasten	.....	- 347,060- 1-8.
de winsten en inkomsten	.....	- 439,237-12.

Dus alles, met betrekking tot de huishouding alhier op Samarang afgehandelt hebbende, zal ik over gaan tot

De vorstelijke Hoven en U WelEd. in het korte schets opgeven van den tegenwoordigen aanschouw en constitutie derzelve.

Den Soesoehoenang is een Vorst de goedaardigheid zelve, en zo onverbreekelijk aan de E. Maatschappij verknogt, dat men (menschelijker wijse gesprooken) nooid van zijn Hoogheid attentaat, ten nadeele van d' E. Maatschappij te wagten heeft; edogh hoe goedaardig en zagtzinnig die Vorst ook zij en hoe onnozel

of eenvoudig men hem in voorige tijden mag geagt hebben, heeft zijn Hoogheidt egter bij mijnen tijd meer dan eenemaal getoond, dat hij betreffende het poinct van honneur niet onverschillig en hetzelve wel weet te bewaaren: het is zeeker, hoe toegevend die Vorst ook geoordeelt werd, niets aan iemand toegeeft, zo het zijn gezag en majesteit maar eenigermaten aangaat; ja zedert hij zijn voorige gemalin, des Panambaham's zuster, die de meesteresse speelde en een regte mannin over haar gemaal was, ten huyze en hove heeft uitgedreeven, scheynt de Vorst meer en meer op te luiken, een regt keizerlijk gezag te voeren over zijne onderdanen en zigh met nadruk te mainctineeren tegens alle zoorten van kleen agting, die hem zoude konnen werden aangedaan. Ik heb nimmermeer van dien Vorst iets kunnen versoeken, of zijn Hoogheidt was aanstonds altoos even bereydwillig van mij zulx te accordeeren, behalven het uithuwelijken van zijne tweede dogter aan den Pangerang Adipatty van de Mattaram, waarvan hij (het zij onder waar, het zij onder verciert pretext haarer jonkheid, het zij om zig door den Sulthan niet te laten dwingen, het zij om de wrok wegens des Sulthans behandelingen tusschen Prins Mancoenagara en zijne gemalinne, van welke alles ik nog apart en met meerder omstandigheid hier na zal spreeken) bijna niet heeft willen hooren, in zoo verre om het huwelijk te voltrekken, niettegenstaande zijn Hoogheid zijne dogter niet finaal heeft geweigert, maar alleen het huwelijk uitgesteld, en mijnes bedunkens is het zeeker, dat zolange de Sulthan den Pangerang Mancoenagara zijn vrouw onthoud, en zolange de Sulthan des Soesoehoenangs dogter niet op een plegtige wijse en naar het alloude gebruik der Javaanse Princen, laat ten huwelijk versoeken, dat de Keyser op gene instantien van buiten gedaan, daartoe zal overgaan; egter zij U WelEd. die zaak ten hoogsten aanbevoolen, opdat denselve ter regter zeyde uitvalt, want Pangerang Adipatty Aria Mancoenagara, schoon zijn verkeering ten hove, het woeste bosch en krijgsleven afgelegt en met de bedaartheid en een volkomen onderwerping aan de beveelen van

d' E. Comp. en den Soesoehoenang zig gedragen hebbende, is en blijft egter levendig en driftig van temperament, die de hoop en moed verlooren gevende, al zeer schielijk en op een oogwenk op den Sulthan en den zijnen zoude losgaan; om hetwelk te beletten, door alle bedenkelijke middelen, ik meer dan eene nagt slapeloos doorgebragt hebbe.

Wat overreeding ik ook in het werk heb gesteld, wat vermogens ik ook heb aangewend, zo is en blijft hij in dat gevoelen, dat zijne lieve gemalinne de Ratoe Bendoro, des Sulthans dogter tegens haare zin en genoegen, en alleen door dwang van haaren vader aangehouden werd, denwelken hem nog waarlijk zoude beminnen zo teeder als de Prins haar lief heeft.

Alles wat hij versoekt is om zijn waarde Bendoro weer te verkrijgen, en hij komt bijna nooit bij den Soesoehoenang, nog bij den Resident Beuman, of zijn mond loopt over van liefde betuigingen wegens zijne verloorene gemalinne, waarvan zijn harte vol is.

U WelEd. zal gehouden zijn alle gelegendheden, die in der tijd mogen voorkomen, te capteeren, en waartoe het mij thans door de begonnen hernieuwde vriendschap van de Vorsten niet hoopeloos toescheynt, om hem eens dat genoegen te geven, waarvan de constitutie van Java's welvaren en vreede gedeeltelijk zal afhangen. Wel is waar dat ik reeds alle middelen heb in het werk gestelt die ik heb kunnen uitdenken, en ik oordeele gevoeglijk konde werden aangewend om de fachieuse zaak een keer te doen neemen; doch het zal uit de retroacta consteeren, dat ik in de voorige dagen niet meer heb kunnen verkrijgen als dat Ratoe Bendoro na Samarang is overgekoomen, en aldaar, om aan de begeerte van den Pangerang haar gemaal te voldoen, als buiten bedwang of aanrading van haren vader, van haaren man was afgegaan, een adversie had, hebbende ik naderhand nog ter naauwer nood konnen uitwerken, dat men aan het hof van den Sulthan beloofd heeft, haar niet uit te huwelijken aan een andere Prins, zo lange Mancoenagara leeft.

Het zal egter bij continuatie van U WelEd. departement zijn, zo bij U WelEd. brieven, als mondeling bij U WelEdele aanzijn ten hove van den Soesoehoenang en Sulthan, werwaarts ik nodig agte, dat U WelEd. op voorafgaande approbatie van haer Hoog Edelheeds. zig begeeft, aen de eene zijde den Pangerang of aan te moedigen om een verlaten vrouw te vergeeten, of, dit niet mogelijk zijnde, zijn Hoogheid hoop te geven en belofte van U WelEd. devoir tot voldoening zijner hartelijke begeerte te zullen aanwenden, en aan de andere zijde den Sulthan vriendelijk voor te stellen des Pangerangs onverzettelijke genegentheid voor de Ratoe Bendoro, welkers slaapplaats nog ledig blijft staan, zonder dat iemand zig verstouten durft dezelve te gebruiken of aan te raken; en dus op de eene of andere wijse een gelukkigen uitslag (als ik heb kunnen verkrijgen) te bekomen.

De zoon van den Pangerang Adipatty Mancoenagara, in name Pangerang Aria Praboe Amiedjaja, is getrouwt met de oudste dogter van den Soesoehoenang en dus zijn Hoogheyts schoonzoon.

De leiding der zake brengt mij nu van zelfs om nog een woord te reppen van het versogte huwelijk tusschen den Pangerang Adipatty Anom en Keyzer's jonge dogter; welk huwelijk, schoon in den gebruiken, dat vorstelijke kinderen behooren met malkander te trouwen, egter moet aangemerkt worden dat niet zo zeer gezogt werd om de affiniteit nader aan te binden, als wel om dien Prins evenveel regt te geven, om als schoonzoon bij overlijden van den Soesoehoenang de Soeracartasche troon te beklimmen, alzo den Keyser tot nog toe geen mannelijke kinderen heeft.

Hierom is het ook dat den Pangerang Mancoenagara, zowel als den Sulthan, d' E. Comp. door een scheynbaare attachement zullen tragten te believen, en hetwelk ook kan aangemerkt werden als een brijdel om hen beide in bedwang te houden.

Aleer ik nu nog van Souracarta scheide, kan ik niet voorbij desselfs welgesteldheid te vermelden, als zijnde de Hollands,

camp genoegsaam geheel in zijn wallen berent, en met verscheide zeer goede woonhuisen verciert, onder welke alle zeer uitmunt het huis van den eersten Resident, hetgeen egter den Vorst in eigendom toebehoort. Aldaar zijn tot eerste, den Opperkoopman Jan Christoffel Beuman en Mr. Pieter Luzac tot tweede Residenten.

Aan den eerste zijn alle de aparte en hoffzaken alleen gedemandeert, dog de gemeene werden tegenswoordig door hun beide gehandelt.

's Keizers eerste Minister of Rijxbestierder is nog den Radeen Dipatty Mancoeprodjo, wiens goede hoedanigheeden reeds van ouds bekent zijn, dog hij is oud en af, en den Soesoehoenang zal binnen korten dienen over te gaan om een anderen in zijn plaats op te doen, schoon ik geloof men werk zal hebben om weer zo een te krijgen, die het zo hartelijk met zijn Vorst en met d' E. Comp. meend en daarvan te overvloedige blijken gegeeven heeft; alhoewel hij in zig zelfs boers en wijnig van pligtpleegingen weet of zigh daarmeede ophoud.

Den Sulthan, van wien ik thans behoore te spreeken, hof houdende te Djokjocarta, die een Vorst is dewelke veel schranderder dan den Soesoehoenang is, maar aan de andere zeyde ook in het geheel de goedaardigheid en inschikkelijkheid niet bezit, en zijn Hoogheid moet als glas, dat is met de grooste voorsigtigheid behandelt werden, want op het minste dat hem voorkomt en met zijn zinnelijkheid of concepten, die zomwijlen al wat dwars zijn, niet overeenkomt, is hij aanstonds onvergenoegt en geemelijk, en dan kan hij zig wel 14 dagen in zijnen dalm als opsluiten, zonder zelfs den Rijxsbestierder te willen hooren: want eens een besluit genoomen hebbende, blijft hij daar onverzettelijk en met een onvergeeflijke stijfhoofdigheid op staan, zonder dat eenige persuasien zijn Hoogheid daarvan kunnen doen afstappen, tot dat hij ziet en onderdvind dat het onmogelijk is.

Hoezeer men mij, voornamentlijk in den Oosthoek heeft tragten in verbeelding te brengen, dat zijn Hoogheid slegts op

zijne luymen legt om bij gelegentheid tegen d' E. Comp. en den Soesoehoenang de wapenen op te vatten, en alle zijne betuigingen van vriendschap en vredelievendheid slegts geveinst waaren.

Dat zijne Hoogheid, dan wel zijne hovelingen met Praboedjoko, Malayoe, Coesoema en andere weerspannelingen in verstand leven, zijn mij egter nog nooit bewijzen voorgekoomen, waardoor ik mijn zegel aan dat sentiment zoude willen hangen.

Integendeel heb ik vast, dat den Sulthan, om zijn en zijn's kinderen belangens wille, nooyt van het attachement der E. Comp. zal afstappen; schoon ik niet zoude durven negeeren; want daarvan heb ik de ondervinding, dat die Vorst, hetzij met hulp, hetzij met conniventie van d' E. Maatschappye, gaarne Mancoenagara en alle de zijne, met wortel en tak zoude willen uitroeyen, dewijl de wrok die zijn Hoogheid tegen deezen Prins voed, tot nog toe onverzoenelijk scheynt en niet als met de doot of verbanningen te zullen eyndigen.

Daarenboven begint de Vorst jaren te krijgen, in welke de rust altoos boven den krijg en desselfs gevolgen gesteld werd; en ik heb reden om vast te stellen, dat zijn Hoogheid alle zijne wenschen zoude vervult zien, bij aldien de successie van het Mattaramsen Rijk op zijnen geliefden zoon den Pangerang Adipatty, onveranderlijk gevestigt was.

Dat zijne hovelingen met de rebellen wel om de eene of andere oorsaake, zoude kunnen correspondeeren, wil ik niet geheel ontkennen; doch op wat fundament men zulx den Vorst zoude attribueeren, weet ik niet, ja zelfs is mij al van ter zeyde vertelt, dat zijn Hoogheid den Sultan zodraa de Kroonprins tot zijn mannelijke jaaren gekomen is, geneegen zoude weesen zijn gebied af te leggen en hetzelve zijnen zoon op te dragen, zo hij zulx maar konde verkrijgen, en dan zijn nog overige levensdagen in rust en in priesterlijke bezigheeden door te brengen in den Oembol of lustplaats, hetgeen met veel kosten vervaardigt word.

Zijn Hoogheits oudste zoon is de Prins Ingabei, dewelke

om een zekere misdaat door de driften der jeugt daartoe verleyd, bij zijn vader in kleynagting is en gesteld verre beneden zijnen jongeren broeder, de Pangerang Adipatty Anom, dewelke een volwassen jongeling werd en reeds in zijne gedoentens betoond de waarheid van het zeggen dat de vrugt niet verre van de boom valt.

Dezen Prins werd van zijnen vader, den Sulthan, als een oogappel op het tederste bemind en geliefdkoosd; en bijaldien U WelEdele den Vorst niet wil ongenoegen geven, dient U Wel Edele indagtig te zijn altoos eenige geschenken aan dien jonge Prins te zenden zo dikmaals U WelEd. den Sulthan iets stuurt, 'twelk 2 à 3 reizen in een jaar diend herhaalt te werden om de vorstelijke vriendschap gaande te houden, waarin tegen U WelEdele weder nu en dan wel een, twee à drie paarden zult krijgen, zelden van een hair en van een couleur.

Des Sulthans Rijxbestierder is den Radeen Dipatty Danoeredja, van wiens hoedanigheden ik niet zal spreeken, omdat reeds alles van zijn Ed. gezegt is en dat de papieren genoegsaam daarvan getuigenisse geven.

Aan het hof legt thans alleen den Resident Jan Lapro, dewelke de rang van Koopman heeft, en haer Hoog Edelheedens hebben gelast hem, bij provisie daar alleen te laten; en scheynt voor alsnog bij den Vorst en Rijxbestierder hoogst bemind te zijn.

Lang werk heeft men gehad en ik heb bij mijn aanzijn ten hove zowel als successive door brieven den Sulthan ernstig versogt om tot securiteit van 's E. Comps. dienaaren te Djokdjocarta een Benting of fortres te willen helpen extrueeren, doch altoos te vergeefs.

Men heeft wel reeds, een jaar of twee geleden, begonnen de zogenaamde logie in aardewallen te besluiten, doch de aarde te stoffig en zandig zijnde, konde niet houden, zo dat eindelijk de Vorst te rade is geworden, op mijn herhaalde instantien, rondzomme de wooning der Europeczen en waaraan zij thans bezig zijn een steene fortres te laten bouwen, zo hegt en sterk na de teekening die den Ingenieur Frans Haak daarvan ge-

maakt, als 'er een op Java te vinden is, terwijl de noodsaakelijkheidt vereisschen zal, derwaarts eenig meerdere canon te laaten voeren, want daarvan is men bijna geheel destituut.

Men zal dus in het toekomende voor het guarnisoen zo veel bekommering niet behoeven te hebben als ik wel gehad heb, wanneer ik voor een ruptuure vreesde, dewijl 'er doen niets was, hetgeen hen eenige dekking konde geven, ja zij waaren veel veiliger in een open veld, dan in die zogenaamde logie, alwaar buiten het kruithuis bijna geen houte, ik laat staan steene, wooningen te vinden waaren, als het tuinhuis van wijlen den Majoor Donkel en des eerste Resident's wooning.

Hoezeer ook mijne predecesseurs in voorige tijden alle mogelijke devoiren hebben aangewend om de leverantie der producten te vermeerderen, is het egter in de bovenlanden altoos schoorvoetende gegaan; en niettegenstaande mijne iterative versoeken aan de Vorsten en Rijxsbestierder gedaan, zie ik daarvan tot nog toe niet veel vrugt; egter zullen de instantien geduurig dienen levendig gehouden te werden en, zoveel mogelijk is, zorge gedragen, dat het alles in 's Comps. schoot komt, en de smokkelhandelaars, die het cattoene gaaren voornamelijk, hoezeer men 'er ook op past, langs sluipwegen weeten af te brengen en te vervoeren; buiten het kattoene gaaren, de rond, staart en lange peper, welke laaste sedert eenige jaaren omdat dezelve bij de particuliere ongewilt is, ruim gelevert is, ook voorleden jaar door haer Hoog Edelheedens g'excuseert en bij de jongste eisch maar op 4000 pond gestelt; welke bepaaling niet mag werden overtreden, hebben haer Hoog Edelheedens nu jongst bij reiteratie ten hoogsten aanbevolen, de vermeerdering der leverantie van Cardamorn, welke een poinct van U WelEd. uiterste attentheit zal dienen te weesen.

Zo kortelijk als mij maar immers mogelijk is geweest, van de zaken in het bijzonder gesprooken hebbende, zal 'er nu nog maar resteren U WelEd. eenige mentie te maaken van algemeene, of die de Vorsten in het gemeen raaken, en die haare betrekking tot de geheele kust hebben.

De successie bij overlijden van een der beide Vorsten of van den Panambahan van Madura, is een poinct, wel dubbelt een rijpe deliberatie meriteerende, en die, bij onverhoopte toevallen, al meer bekommering en zwaarigheit zoude veroorsaaken, als men in den eerste opslag zigh wel verbeeld.

Want den Soesoehoenang eens komende te overlijden zoude den Pangerang Mancoenagara niet stil zitten, maar zekerlijk tragten den troon te beklimmen, en daartoe niets onbesogts laten.

Den Sulthan zal aan zijne zeide alles in het werk stellen om dit te beletten en tragten, of dat gedeelte van Java voor zijne zoon te bekomen, of geheel Java weder onder een hoofd te brengen.

Wat beklagelijke rampen veroorsaakt zoude werden, zo een Gouverneur daarin niets beslissen kan en de heete mededingers na het Rijk elkander zullen zoeken de loef af te winnen, zonder geduld te hebben of te willen wagten na het decisief besluit van haer Hoog Edelheedens.

En dus zoude het bijna even eens gestelt zijn bij afsterven van den Sulthan, dewijl Mancoenagara, zo wel de Pangerang Adipatty van de Mattaram, evenveel na die successie zoude dingen.

En de Panambahan van Madura eens onverwagt iets menschelijks overkomende, zoude zekerlijk beide de zoons of hunne aanhang zig zoeken meester te maaken van het bezit.

Om dese kwaade gevolgen, die zekerlijk uit zulke toevallen te resulteeren staat, te previnieeren, zoude zekerlijk een vast gestelde successie veel kunnen contribueeren.

Mij is niet onbekent, dat, een bepaling van die natuur uitlekkende, ten hoogsten pernicieus is, en daar zoude zulx in secretesse dienen te geschieden, en deswegens den Gouverneur een verzegelde ordre kunnen werden ter hant gestelt, die niet, als bij exteering van zulk een geval mogte g'opend werden, en bij verandering van zaaken of omstandigheden kunnen verandert werden.

Dog hieromtrent zal U WelEdele haer Hoog Edelheedens g'eerd besluit moeten afwagten, en zig aan het wijzer en doorsigter oordeel van welgemelte haer Hoog Edelheedens, met onderwerping eerbiedigen; ik heb g'oordeelt, ten meesten nutte van de hoognodige rust en vrede, dat dit kostbare land, dat met opregtheid, na mijne gewoone denkwijze te moeten ter neder stellen.

Het is een bekende zaak, dat de pagt van de tabak en vogelnesjes aan de Vorsten is afgestaan, die dezelve gemeenlijk voor drie jaaren verpagten, waartoe veel liefhebbers namelijk Chineezen, zig opdoen, die veelmaals de voorschrijving van den Gouverneur verzoeken, hetgeen U WelEdele ook wel zal voorkomen, maar ik heb mij daar niet mede willen bemoeijen, en dit is ook de beste weg om alle verzoeken, die ook van de kant der Vorsten gedaan werden, te declineren, als het zaaken zijn, waarvan d' E. Comp. in het bijzonder het regt toekomt.

Buiten des zij mij wel, voornamenlijk van de Sulthan, instantien gedaan, die ik of aanstonds heb van de hand geweezen onder een beleeft pretext, of ook wel gedeeltelijk toegestaan, als het verstrekken van schietgeweeren, voor betaling, waarom men al dikmaals aanklopt, doch best daarmede zo spaarzaam te wezen als mogelijk is.

Maar voornamenlijk heeft mij de Sulthan veel moeijelijkheeden gegeven, met zijne sollicitatien voor zijne gunstelingen, Soemo Diwirio en Romomangolo, om den eerste in Paccalongang en de andere in Pamalang te stellen.

Ik heb zijn Hoogheids herhaald versoek telkens van de hand gewezen, maar door onvoorsigtigheid of voorbaarigheit van den geweezene president van der Sluis, was ik wel eindelijk genoodsaakt den Sulthan te accordeeren hen na Samarang te laten komen, dogh doen had ik geen rust voor dat ik haer Hoog Edelheeds. een voorstel gedaan had, om den eersten te helpen aan het tweede regentschap van Paccalongang met 1000 tjatjas, waarop een finaal afslag kreeg; en dus moest ik die gunstelingen nevens zijn makker eindelijk weder t'huiswaarts zenden,

hetwelk bij dien Vorst met niet veel genoegen opgenomen, dog egter naderhand gepasseerd wierd.

Hierom zal het heilzaamste zijn, versoeken van die natuur, in den beginne en ten eersten te declineeren, om zigh in geen zwarigheeden in te wikkelen, die niet altoos even ligt te remedieeren zijn.

Nu zoude 'er nog resteren om U WelEd. eenige zaken, raakende de huishouding en de dienaaren van d' E. Comp., die op deze kust bescheiden zijn, op te geven, alsmede een beschrijving te doen van de aard en imborst der Javaanen; maar dewijl U WelEd. reeds in zijn successive diensten betoond hebt, iever en doorsigt genoeg te bezitten om dezelve behoorlijk te bestieren, en het tweepoinct door de ondervinding beter kan, als het alhier afgeschets werden, zal ik maar kortelijk in het generaal van de inboorlingen dezer kust, ik meen de Javaanen, noteeren, dat dezelve meer en meer zig aan den dienst, submissie en ommegang der Europezen gewennende, ook meer en meer hunnen ouden imborst afleggen en een handelbaarder aard aannemen, waardoor het niet zwaar valt hen te regeren: haar eenigste staatkunde bestaat in een diepe agterhoudentheidt, waarom zij zelden hunne waare gedagten voor de vuist zullen declareren, dan bij de uiterste noodsaakelijkheidt.

Over de Regenten in het algemeen, uitgezondert een paar, die wat loom hebben gevallen om haar contingent ter behoorende tijd op te brengen, edog daaraan hebben voldaan, heb ik niet te klagen gehad; en U WelEdele zal van hen ondervinden, alle gedienstigheit en bereidwilligheit voor den dienst van d' E. Maatschappij, bijaldien U WelEdele maar zijne toezigt komt vestigen, dat de respective Residenten, die zich doorgaans wat willekeurig aanstellen, hun onder het een of ander voorwendzel, niet meer opleggen als zij verpligt zijn, volgens de nieuwe schikkingen, die U WelEdele vinden kan bij mijn dagregister, gehouden in mijne reize na den Oosthoek en westwaarts na Tagal, voorts bij andere aparte papieren; terwijl U WelEdele de Regenten in haare klagten diend behulp-

zaam te zijn, die zij nooit zullen doen, bijaldien wij geen dubbelde redenen hebben.

Eindelijk vinde ik mij nog verpligt nopens de kopere muntspecie te melden, dat dezelve bij mijn aankomst gantsch niet gewild, en 'er nog wel voor 70,000 Rds. ruim per restant in cassa was, maar het geval willende, de afschaffing en billioen verklaaringe van de gesnoeide dubbelde stuivers, waarvan een considerabel quantiteit roulleerde en sedert voor de E. Comp. opgewisselt is, daardoor den aftrek van de kopere duiten, die bevorens op mijne instantien nog niet wilde gelukken, zo groot geworden dat haer Hoog Edelheeds., schoon nu en dan al een aanzienelijke somma, en in mijnen tijd 133,625 Rds. overgezonden, aan de noodzaakelijkheit en onzen eisch niet hebben konnen voldoen, terwijl Java nog wel 2 à 300,000 Rds. daaraan zal van nooden hebben, aleer het land ter deegen daarvan vervult zal zijn. En dus ben ik wel genoodsaakt geweest om in geen ongelegendheden te vervallen, met dezelve de meeste zuinigheidt te betragten, hetgeen bij continuatie dient opgevolgt te werden, tot dat men ruim daarvan voorzien werd, het welk voor landman en handelaar principaal tot 's Comps. voordeel, hartelijk te wenschen is, want bij aanhouding van gebrek aan die munt, is het te dugten, dat de loode pittjes weer in zwang beginnen te geraaken en als een oude munt getrokken, alomme de gewildheit der kopere duiten tot ons nadeel zal stremmen; en schoon U WelEdele bij continuatie de Vorsten van het slaan der pittjes op een vriendelijke wijze diend af te raden, waarin ik in zoverre heb geslaagt, dat z' tot nog toe in het geheel niet in de beide vorsten haare landen meerder werden geslagen, zal U welEd. egter daarin zo min als ik, volkomen reusseeren, voor dat de overvloed der kopere duiten de gangbaarheit van de nog roulleerende loode pittjes van zelfs doet cesseeren.

Ziedaar, Mijn Heer, kortelijk opgegeven het noodzakelijkste, waarna U WelEd. zig dient te rigten.

Ik geve U WelEd. dan het bestier van Java over in een

gewenschte staat, het land alomme in vrede en florissant, de Vorsten in een opregte harmonie met d' E. Comp., en in een volle vriendschap met mij, waarvan hun laaste brieven aan deze memorie g'accrocheert, irreprochable bewijzen zijn. En, vermits mij U WelEdele prijswaardige hoedanigheden bekent zijn, ten vollen applauderende de keuze die op U WelEd. gevallen is, ben ik in dat vertrouwen, dat U WelEd. dit gezeegend land na genoegen van haer Hoog Edelheedens zult bestieren, en in die zelve staat behouden; waar toe ik bidde, dat God U WelEdele besluiten en onderneemingen gelieven te zeegenen, en U WelEdele vermeerdering van ziels en lighaamsvermogen daarbij gelieven overvloedig te schenken.

Terwijl ik voor het overige altoos zal zijn, en met alle hoogagting blijve (Onderst.) Mijnheer. (Lager) U WelEdele gestrenge ootmoedige dienaar. (Was get.) WILL. HENR. VAN OSSENBERCH. (In margine) Samarang den 13e Mey A° 1765.

INHOUD.

Blz.

Rapport gedaan ter ordonnantie van d' Ed. Heer Rijckloff van Goens, Raad ordinaris van India, Gouverneur, Admirael ende Veltoverste deses eylants Ceylon met de resorte van dien, door mij ondergesz. Henricus van Bijstervelt, den 21^{en} Feb. deses jaars (1671) opgereyst na 't hoff van Candia, om aan Sijn Maj^{t}. Ragia Singa Raju de brieven te dier tijt mijn mede gegeven te presenteren, vervattende in 't cort de voornaemste voorvallen, de samenspraacken op diverse tijden met Sijn Keyserl. Maj^{t}. gehouden en vorders 't geene geduirende mijn residentie aan 't voorsz. Hoff ten dienste der E. Compagnie verricht is. Medegedeeld door Jhr. C. A. Rethaan Macaré ..... 3.

Rijklof van Goens, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie. 1678—1681. Medegedeeld door P. A. Leupe. 28.

Memorien betrekkelijk het eiland Ceylon, door den Heer Rijklof van Goens, den Jonge, Gouverneur van dat eiland, bij het verlaten van het gouvernement overgegeven aan zijn opvolger, den Heer Laurens Pijl. 3 December 1679. Medegedeeld door Jhr. C. A. Rethaan Macaré ..... 49.

Memorie, opgestelt door den Raad Extraordinair van Nederlands India en afgaande Gouverneur en Directeur van Java's Noord Oostcust Willem Hendrik van Ossenberch, om te strekken tot narigt van zijnen successeur, den Heer Johannes Vos, aankoomende Gouverneur en Directeur van Java's Noord Oostcust. Medegedeeld door Mr. R. W. Tadama ..... 178.